

**DOĞRUDAN YABANCI YATIRIMLARIN GELİŞMEKTE OLAN
ÖLKELERİN EKONOMİK BÖYÖMELERİNE ETKİLERİ:**

PANEL VERİ ANALİZİ

Mehmet Emre GÖRGÖLÖ

Doktora Tezi

Danışman: Prof. Dr. Selçuk AKÇAY

Ocak, 2012

Afyonkarahisar

T.C.
AFYON KOCATEPE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İKTİSAT ANABİLİM DALI
DOKTORA TEZİ

DOĞRUDAN YABANCI YATIRIMLARIN
GELİŞMEKTE OLAN ÜLKELERİN EKONOMİK
BÜYÜMELERİNE ETKİLERİ: PANEL VERİ ANALİZİ

Hazırlayan
Mehmet Emre GÖRGÜLÜ

Danışman
Prof. Dr. Selçuk AKÇAY

AFYONKARAHİSAR 2012

YEMİN METNİ

Doktora tezi olarak sunduğum “Doğrudan Yabancı Yatırımların Gelişmekte Olan Ülkelerin Ekonomik Büyümelerine Etkileri: Panel Veri Analizi” adlı çalışmanın, tarafımdan bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin Kaynakça’da gösterilen eserlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanmış olduğumu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

20/01/2012

Mehmet Emre GÖRGÜLÜ

TEZ JÜRİSİ KARARI VE ENSTİTÜ MÜDÜRLÜĞÜ ONAYI

JÜRİ ÜYELERİ

İMZA

<u>Tez Danışmanı:</u>	Prof. Dr. Selçuk AKÇAY
<u>Jüri Üyeleri:</u>	Prof. Dr. Kemalettin ÇONKAR
	Prof. Dr. Rıza AŞIKOĞLU
	Doç. Dr. Mesut ALBENİ
	Yrd. Doç Dr. Abdullah KESKİN

İktisat anabilim dalı doktora öğrencisi Mehmet Emre Görgülü'nün "Doğrudan Yabancı Yatırımların Gelişmekte Olan Ülkelerin Ekonomik Büyümelerine Etkileri: Panel Veri Analizi" başlıklı tezi 20/01/2012 tarihinde, saat 14:00'da Lisansüstü Eğitim Öğretim ve Sınav Yönetmeliğinin ilgili maddeleri uyarınca, yukarıda isim ve imzaları bulunan jüri üyeleri tarafından değerlendirilerek kabul edilmiştir.

Prof. Dr. Mehmet KARAKAŞ

MÜDÜR

ÖZET

DOĞRUDAN YABANCI YATIRIMLARIN GELİŞMEKTE OLAN ÜLKELERİN EKONOMİK BÜYÜMELERİNE ETKİLERİ: PANEL VERİ ANALİZİ

Mehmet Emre GÖRGÜLÜ

AFYON KOCATEPE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İKTİSAT ANABİLİM DALI

Ocak 2012

Danışman: Prof. Dr. Selçuk AKÇAY

Son 20 yılda belirgin bir artış göstermiş olan Doğrudan Yabancı Yatırım (DYY) hareketleri, DYY'lerin, yabancı yatırım alan ülkelerin kalkınma stratejilerinde önemli bir yer edinebilmesine olanak sağlamıştır. Yatırım alan ülkeler için, DYY'lerin olumlu ve olumsuz etkilerine maruz kalabilecekleri bir dönem başlamış, artan bu DYY hareketliliği ise beraberinde birçok tartışmayı ve eleştiriye de getirmiştir.

Bu doğrultuda, yabancı yatırım alan ülkelerde masnetme kapasitelerine ve DYY'lerin yapılarına bağlı olarak, DYY'lerin ekonomik büyümeye olumlu etkilerinin olup olamayacağına yönelik araştırma sorularının yanıtları, oluşturulan örneklem ve alt grupları için araştırılmıştır.

Buna göre, 1991-2009 dönemi için OLS ve 2SLS regresyonlarını kademeli olarak içeren bir modelde panel veri analizi yöntemi kullanılarak, 49 gelişmekte olan ülkeye uygulanan analiz esas alındığında, yabancı yatırım alan ülkelerdeki DYY yapılarının ve bu ülkelerin masnetme kapasitelerinin, DYY'lerin büyüme etkileri üzerinde anlamlı bir etkiye sahip olmadıkları tespit edilmiştir. Ayrıca, analize göre, DYY'lerin yatırım alan ülkelerin ekonomik büyümelerine olumlu bir katkısı olmadığı da ortaya konulmaktadır.

Örneklemin alt gruplarına uygulanan analiz sonuçlarında ise, Asya kıtasındaki ülkeler ile ortalamanın altında DYY alan ülkeler grupları için ve %90 güven aralığında Amerika kıtasındaki ülkeler için, bu ülkelerdeki masnetme kapasitelerinin, DYY'lerin bu ülkelerdeki ekonomik büyümeye olumlu etkilerini artırıcı katkısı olduğu sonucu da ortaya çıkmaktadır. Buna karşın Afrika ülkelerinde ise DYY'lerin yatırım alan ülkelerin ekonomik büyümelerine olumsuz etkileri olduğu da ortaya konulmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Doğrudan Yabancı Yatırım, Ekonomik Büyüme, Dikey Doğrudan Yabancı Yatırım, Yatay Doğrudan Yabancı Yatırım, Masnetme Kapasitesi.

ABSTRACT

THE EFFECTS OF FOREIGN DIRECT INVESTMENTS ON ECONOMIC GROWTH OF DEVELOPING COUNTRIES: PANEL DATA ANALYSIS

Mehmet Emre GÖRGÜLÜ

AFYON KOCATEPE UNIVERSITY
THE INSTITUTE OF SOCIAL SCIENCES
DEPARTMENT OF ECONOMICS

January 2012

Advisor: Prof. Dr. Selçuk AKÇAY

Foreign Direct Investment (FDI) movements which have shown a notable increase in the last 20 years enabled FDI to take a significant place in the development strategies of the host countries. For the host countries, an era in which they can be exposed to the positive or negative effects of FDIs has begun and this increasing FDI activities brought along many discussions and criticisms.

In this direction, depending upon absorptive capacities and the structures of the FDIs in the host countries, answers of the questions whether or not FDIs have positive effects on economic growth, have been researched for the generated sample and its subgroups.

Accordingly, with respect to the analysis applied to 49 developing countries by using panel data analysis method on a model that contains OLS and 2SLS regressions gradually for the years 1991-2009, it has been presented that, the FDI structure in the host countries and the absorptive capacities of these countries do not have a significant effect on the growth effects of the FDIs. According to the analysis, it has been also presented that the FDIs do not have a positive contribution to the economic growth of the host countries.

In the results of the analysis applied to the subgroups of the sample, for the group of countries that receive below-average FDI and for the countries in Asia, and at the 90% confidence interval for the countries in America, it has been also presented that the absorptive capacities of these countries, have increasing contributions to the positive growth effects of FDIs on these countries. However in countries in Africa, FDIs have negative effects on economic growth of the host countries.

Keywords: Foreign Direct Investment, Economic Growth, Vertical Foreign Direct Investment, Horizontal Foreign Direct Investment, Absorptive Capacity.

ÖNSÖZ

Scientia est lux lucis

(Bilgi aydınlanmadır)

Labor omnia vincit

(Emek herşeyi yener)

Nescit Cedere

(Nasıl vazgeçilir bilmez)

Doktora tezimi hazırlarken akademik anlamda benim hep yanımda olan, desteklerini esirgemeyen ve bana yol gösteren değerli danışman hocam Sn. Prof. Dr. Selçuk Akçay'a, engin bilgi ve tecrübelerini benimle paylaşmaktan kaçınmayan ve ilgisini üzerimden eksik etmeyen kıymetli hocam Sn. Prof. Dr. Rıza Aşıkoğlu'na, desteklerini ve katkılarını benden esirgemeyen değerli hocam Sn. Yrd. Doç. Dr. Abdullah Keskin'e, tezin Türkçe düzeltmelerinde emeği geçen Sn. Fatma Canöz'e ve bu kuruma geldiğim ilk günden itibaren beni bir aile sıcaklığı ile karşılayan, desteklerini ve bana olan inancımı hep hissettiğim kıymetli hocam Sn. Prof. Dr. Kemalettin Çonkar'a en içten teşekkürlerimi ve sonsuz şükranlarımı sunarım.

Kişisel hayatım adına geride bırakacağım çok önemli bir bölüm olan doktora çalışmalarımı bu doktora tezi ile sonlandırmaktayım. Beni doktora eğitimine yöneltten en önemli neden olan ve aynı zamanda bana “yaşam” hediyesini veren annem Sn. Prof. Dr. R. Selma Görgülü'ye bana açtığı yeni ufuklar için, çalışma azmini kendisinden aldığım babam Sn. Dr. Hakkı Görgülü'ye bana olan yılmaz desteği için, zor zamanlarımda mantıklı sesim olduğu için kardeşim Sn. Ege Görgülü'ye, varlığı için ve bana en büyük desteği sağlayan, çekilmez olduğum anlarda bana katlanan ve ışığıyla beni aydınlatan biricik eşim Sn. Işıl Görgülü'ye benim en büyük hediyem olduğu için; ve tüm aileme bana olan inançları için sonsuz şükranlarımı ve teşekkürlerimi sunuyorum.

Bilginin tüm insanlığı aydınlatması dileğiyle...

M. Emre Görgülü

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
YEMİN METNİ.....	i
TEZ JÜRİSİ KARARI VE ENSTİTÜ MÜDÜRLÜĞÜ ONAYI.....	ii
ÖZET	iii
ABSTRACT	iv
ÖNSÖZ.....	v
İÇİNDEKİLER.....	vi
TABLolar LİSTESİ.....	ix
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	x
KISALTMALAR DİZİNİ.....	xi
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM DOĞRUDAN YABANCI YATIRIMLARIN KAVRAMSAL VE TEORİK ÇERÇEVESİ

1. DOĞRUDAN YABANCI YATIRIMLARIN KAVRAMSAL ÇERÇEVESİ.....	8
1.1. DOĞRUDAN YABANCI YATIRIM KAVRAMI.....	8
1.2. DOĞRUDAN YABANCI YATIRIMLARIN İŞLEYİŞ MEKANİZMASI	9
1.3. DOĞRUDAN YABANCI YATIRIMLARIN TARİHSEL GELİŞİM SÜRECİ.....	11
2. DOĞRUDAN YABANCI YATIRIMLARIN TEORİK ÇERÇEVESİ.....	13
2.1. DOĞRUDAN YABANCI YATIRIMLARI ETKİLEYEN FAKTÖRLER ...	13
2.1.1. Yatırım Yapan Ülkeleri Yatırım Yapmaya Motive Eden Nedenler.	13
2.1.1.1. Yatay Nedenler.....	14
2.1.1.2. Dikey Nedenler.....	15
2.1.2. Yatırım Alan Ülkeleri Yatırım Almaya Motive Eden Nedenler.....	16
2.1.2.1. Stratejik Nedenler.....	17
2.1.2.2. Ekonomik ve Politik Nedenler.....	17
2.2. DOĞRUDAN YABANCI YATIRIMLARIN ETKİLERİ	19
2.2.1. Yatırım Alan Ülkeler Üzerine Etkiler	19
2.2.1.1. Olumlu Etkiler.....	19
i. Genel Ekonomik Yapı Üzerine Olumlu Etkiler.....	19
ii. Ülke Standartları Üzerine Olumlu Etkiler	20
iii. Olumlu Dışsal Etkileri.....	21
iv. Sosyal Etkiler	21
2.2.1.2. Olumsuz Etkiler.....	21
i. Genel Ekonomik Yapı Üzerine Olumsuz Etkiler	22
ii. Yerel Üreticiler Üzerindeki Olumsuz Etkiler	22
iii. Olumsuz Transfer Etkileri	23
iv. Çevresel Etkiler.....	24
v. Sosyal Etkiler	24

vi. Politik Etkiler.....	25
2.2.2. Yatırım Yapan Ülkeler Üzerine Etkiler	25
2.2.2.1. Olumlu Etkiler.....	25
i. Stratejik Etkiler	25
ii. Ekonomik ve Politik Etkiler	26
2.2.2.2. Olumsuz Etkiler.....	26
i. Ekonomik ve Politik Etkiler	27
3. KÜRESELLEŞEN DÜNYADA DOĞRUDAN YABANCI	
YATIRIMLAR.....	27
3.1. ULUSLARARASI ORGANİZASYONLARIN DOĞRUDAN	
YABANCI YATIRIMLARA ETKİLERİ VE BU KONUDAKİ	
ULUSLARARASI DÜZENLEMELER.....	29
3.2. DOĞRUDAN YABANCI YATIRIM KISITLAYICILARI	32
3.3. BÖLGESEL İŞBİRLİĞİ BAKIMINDAN DOĞRUDAN	
YABANCI YATIRIMLAR	35
4. DOĞRUDAN YABANCI YATIRIMLARIN LİTERATÜRDEKİ YERİ.....	36
4.1. DOĞRUDAN YABANCI YATIRIM BELİRLEYİCİLERİNE	
ODAKLANAN ÇALIŞMALAR	37
4.2. DOĞRUDAN YABANCI YATIRIMLARIN ETKİLERİNİ ÖLÇMEDE	
KULLANILAN MODELLER.....	41
4.3. DOĞRUDAN YABANCI YATIRIMLARIN ETKİLERİNE İLİŞKİN	
GÖRÜŞLER.....	47
4.3.1. Doğrudan Yabancı Yatırımları Savunan Görüş.....	47
4.3.2. Doğrudan Yabancı Yatırımlara Temkinli Yaklaşan Görüş.....	57
4.4. LİTERATÜR TARAMASININ SAĞLADIĞI TEORİK SONUÇLAR	62
5. DOĞRUDAN YABANCI YATIRIM AYRIMLARI	63
5.1. DOĞRUDAN YABANCI YATIRIMLARIN AMACA	
YÖNELİK YAPISI	64
5.2. DOĞRUDAN YABANCI YATIRIMLAR VE MASSETME	
KAPASİTESİ İLİŞKİSİ	68

İKİNCİ BÖLÜM DOĞRUDAN YABANCI YATIRIM HAREKETLERİ

1. DOĞRUDAN YABANCI YATIRIM TRENDLERİ	70
2. GELİŞMİŞ ÜLKELERDEKİ DOĞRUDAN YABANCI YATIRIMLAR.....	77
2.1. GELİŞMİŞ ÜLKELERİN YAPTIKLARI DOĞRUDAN	
YABANCI YATIRIMLAR	78
2.2. GELİŞMİŞ ÜLKELERE YAPILAN DOĞRUDAN	
YABANCI YATIRIMLAR	80
3. GELİŞMEKTE OLAN ÜLKELERDEKİ DOĞRUDAN YABANCI	
YATIRIMLAR.....	80
3.1. GELİŞMEKTE OLAN ÜLKELERİN YAPTIKLARI	
DOĞRUDAN YABANCI YATIRIMLAR	81
3.2. GELİŞMEKTE OLAN ÜLKELERE YAPILAN DOĞRUDAN	
YABANCI YATIRIMLAR	83
4. GEÇİŞ EKONOMİLERİNDEKİ DOĞRUDAN YABANCI	
YATIRIMLAR.....	85

5. AZ GELİŞMİŞ ÜLKELERDEKİ DOĞRUDAN YABANCI YATIRIMLAR.....	87
--	-----------

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
DOĞRUDAN YABANCI YATIRIMLARIN
EKONOMİK BÜYÜME ETKİLERİNİN ANALİZİ

1. ANALİZİN AMACI.....	89
2. ANALİZİN YÖNTEMİ	90
2.1. MODELİN OLUŞTURULMASI.....	93
2.2. VERİLER VE ÖRNEKLEM	95
2.2.1. Modelde Kullanılan Değişkenler	96
2.2.2. Örneklemin Oluşturulması	103
2.2.3. Örneklemin Gruplandırılması.....	110
2.3. VERİ ANALİZİNİN SINIRLILIKLARI.....	114
3. OLUŞTURULAN ÇERÇEVE DOĞRULTUSUNDA PANEL VERİ ANALİZİ VE BULGULAR	116
3.1. TÜM ÖRNEKLEME UYGULANAN ANALİZ.....	116
3.2. ÖRNEKLEMİN ALT GRUPLARINA UYGULANAN ANALİZ.....	121
3.2.1. Kıta Gruplarına Göre Uygulanan Analiz.....	121
3.2.1.1. Örneklemdaki Afrika Kıtası Ülkeleri	121
3.2.1.2. Örneklemdaki Asya Kıtası Ülkeleri	126
3.2.1.3. Örneklemdaki Avrupa Kıtası Geçiş Ülkeleri	130
3.2.1.4. Örneklemdaki Amerika Kıtası Ülkeleri	133
3.2.2. DYY Ortalaması Gruplarına Göre Uygulanan Analiz	138
3.2.2.1. Ortalamanın Altı Grup	138
3.2.2.2. Ortalamanın Üstü Grup.....	143
4. VERİ ANALİZİNDE ELDE EDİLEN BULGULARIN DEĞERLENDİRİLMESİ	147
SONUÇ.....	159
KAYNAKÇA.....	165
EKLER.....	178
ÖZGEÇMİŞ.....	193

TABLolar LİSTESİ

	Sayfa
Tablo 1. ABD Dönemsel Net Stok DYY Değerleri.....	71
Tablo 2. DYY Alan İlk 40 Ülke (Stok Değeri Olarak)	72
Tablo 3. DYY Gönderen İlk 50 Ülke (Stok Değeri Olarak)	73
Tablo 4. Örnekleme Yer Alan 49 Gelişmekte Olan Ülke	105
Tablo 5. Örnekleme Ülkelerinin 1991-2009 Yılları Arasındaki Ortalama Sonuçları	106
Tablo 6. Örneklemin Afrika Ülkeleri Grubu (16 Ülke)	111
Tablo 7. Örneklemin Asya Ülkeleri Grubu (16 Ülke)	112
Tablo 8. Örneklemin Avrupa Geçiş Ülkeleri Grubu (8 Ülke).....	112
Tablo 9. Örneklemin Amerika Ülkeleri Grubu (9 Ülke).....	112
Tablo 10. Örneklemin Ortalamasının Altında DYY Alan Ülkeler Grubu (37 Ülke).....	113
Tablo 11. Örneklemin Ortalamasının Üstünde DYY Alan Ülkeler Grubu (12 Ülke).....	114
Tablo 12. Tüm Örnekleme Uygulanan Analiz Sonuçları (49 Ülke).....	119
Tablo 13. Afrika Ülkelerine Uygulanan Analiz Sonuçları (16 Ülke).....	124
Tablo 14. Asya Ülkelerine Uygulanan Analiz Sonuçları (16 Ülke).....	128
Tablo 15. Avrupa Geçiş Ülkelerine Uygulanan Analiz Sonuçları (8 Ülke).....	132
Tablo 16. Amerika Ülkelerine Uygulanan Analiz Sonuçları (9 Ülke).....	136
Tablo 17. DYY Alma Ortalamasının Altındaki Ülkelere Uygulanan Analiz Sonuçları (37 Ülke)	141
Tablo 18. DYY Alma Ortalamasının Üstündeki Ülkelere Uygulanan Analiz Sonuçları (12 Ülke)	145
Tablo 19. 2SLS Panel Veri Analizi Sonuçları Özeti (%99 Güven Aralığında)	148
Tablo 20. 2SLS Panel Veri Analizi Sonuçları Özeti (%95 Güven Aralığında)	148
Tablo 21. 2SLS Panel Veri Analizi Sonuçları Özeti (%90 Güven Aralığında)	149
Tablo 22. Veri Analizi Sonuçları ile Literatür Karşılaştırması.....	156

ŞEKİLLER LİSTESİ

	Sayfa
Şekil 1. DYY Ayrımları.....	64
Şekil 2. 1980-2009 Yılları Arası Ülke İçine Akan Toplam DYY Stok Değeri	74
Şekil 3. 1980-2009 Yılları Arası Ülke Dışına Akan Toplam DYY Stok Değeri.....	74
Şekil 4. 1980-2009 Yılları Arası Dünya Net DYY Stok Değerleri.....	75
Şekil 5. 2009 Stok DYY Hareketliliği.....	76

KISALTMALAR DİZİNİ

2SLS	: İki aşamalı en küçük kareler (Two-stage least squares)
ADF	: Genişletilmiş Dickey-Fuller (Augmented Dickey-Fuller)
APTA	: Asya-Pasifik Ticaret Anlaşması (Asia Pacific Trade Agreement)
ARDL	: Gecikmesi dağıtılmış otoregresif (Autoregressive distributive lag)
Ar-Ge	: Araştırma ve Geliştirme
ASEAN	: Güneydoğu Asya Ülkeleri Birliği (Association of Southeast Asian Nations)
DYY	: Doğrudan Yabancı Yatırım
EFTA	: Avrupa Serbest Ticaret Birliği (European Free Trade Association)
EG	: Engle-Granger
FOI	: Yatırım Serbestliği (Freedom of Investment)
GATS	: Hizmet Ticareti Genel Anlaşması (The General Agreement on Trade in Services)
GSSO	: Gayri safi sermaye oluşumu
GSYİH	: Gayri safi yurt içi hasıla
ICSID	: Uluslararası Yatırım Anlaşmazlıklarının Çözüm Merkezi (International Centre for Settlement of Investment Disputes)
IMF	: Uluslararası Para Fonu (International Monetary Fund)
LAIA	: Latin Amerika Entegrasyon Birliği (Latin American Integration Association)
MERCOSUR	: Güney Ortak Pazarı (Mercado Comun del Sur)
MIGA	: Çok Taraflı Yatırım Garanti Ajansı (Multilateral Investment Guarantee Agency)
NAFTA	: Kuzey Amerika Serbest Ticaret Anlaşması (North American Free Trade Agreement)
OECD	: Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü (Organisation for Economic Co-operation and Development)
OLS	: Sıradan en küçük kareler (Ordinary Least Squares)
TRIMs	: Ticaretle Bağlantılı Yatırım Tedbirleri (Trade Related Investment Measures)
UN	: Birleşmiş Milletler (United Nations)
UNCTAD	: Birleşmiş Milletler Ticaret ve Kalkınma Konferansı (United Nations Conference on Trade and Development)
WTO	: Dünya Ticaret Örgütü (World Trade Organization)

GİRİŞ

Dünyada sömürgeciliğin ortaya çıkışından beri, dış ticaretin ve uluslararası politikaların önemli bir unsuru olarak Doğrudan Yabancı Yatırım (DYY)ler karşımıza çıkmaktadır. Özellikle son 20 yılda oldukça etkin olan küreselleşme sürecinin bir sonucu olarak, DYY'lerin artan serbest dolaşimleri, onların olumlu veya olumsuz etkilerinin, yabancı yatırım alan ülkelerde önemli ölçülerde hissedilmesine olanak sağlamıştır.

Bu araştırmada DYY'lerin yapısı, içerdiği farklı eğilimler ve bu tipteki yatırımları motive eden amaçlar, yatırım alan ülkelerin masnetme kapasiteleri¹ ile birlikte derinlemesine ele alınmış ve DYY'lerin yatırım alan ülkelerin ekonomik büyümeleri üzerindeki etkileri ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır. Bu bağlamda bu araştırmada, DYY'lerin yapısı ve onların ekonomik büyüme üzerindeki etkileri incelenilmektedir.

DYY'lerin, ana yatırımcı ülkelerin politik ilgi alanları ile doğrudan ilişkili olabilecek olması, alandaki başlıca sorunların bu noktada yoğunlaşmasına olanak sağlamıştır. Bu politik ilgi alanları, DYY'ler ile sahip olduğu nedensel bağ neticesinde, yatırım alan ülkeler üzerindeki başlıca ayrımlara sebebiyet vermişlerdir. Sağlam idari yönetim ve gelişmiş finansal kurumlara sahip yatırım alan ülkelerin ekonomik büyümeleri üzerine DYY etkileri, böylesine güçlü kurumlardan yoksun ülkelerinkinden farklıdır. Bunun yanında DYY'lerin yapısal farklılıkları da yatırım alan ülkeler üzerindeki etkilerinde çeşitlilik yaratabilmektedir. Diğer bir deyişle, aradaki bu farklılıklar, DYY'lerin yatırım alan ülkeler üzerinde birbirinden farklı etkiler ortaya koymalarına neden olabilir.

Bu tez ile, DYY'lerin yatırım alan ülkelerdeki ekonomik büyüme ile arasındaki olası ilişkileri incelenerek geniş bir bakış açısı sunulması hedeflenmektedir. Bu tezde, DYY'lerin belirli koşulların varlığı halinde yatırım alan ülkelerde ekonomik büyümeye katkı sağlayabileceği; fakat diğer bazı koşulların varlığı halinde ise yatırım alan ülkelerde ekonomik büyümeye katkı sağlayamayacağı gösterilmektedir. Böylelikle bu araştırmada, ana yatırımcı ülkeler için etkin bir

¹ En genel haliyle ülkelerin her türlü bilgiyi ve yeniliği özümseyebilme ve onlardan yararlanabilme kabiliyeti olarak tanımlanmaktadır (Cohen ve Levinthal, 1989; Cohen ve Levinthal, 1990; Alfaro, Chanda, Kalemli-Ozcan ve Sayek, 2004; Alfaro, Chanda, Kalemli-Ozcan ve Sayek, 2006).

politika aracı olan DYY'lerin, yatırım alan ülkelerin ekonomik büyümeleri üzerindeki rolü ortaya koyulmaya çalışılmaktadır. Bir politika aracı olarak DYY'ler birbirinden farklı çeşitli etkiler doğurabilmektedir. DYY'ler neticesinde, yatırım alan ülkeler, teknolojik ilerlemeler ve ülkeye akan sermaye miktarları dolayısıyla olumlu etkilenebilirken, aynı zamanda DYY'ler sonucunda, kendilerini dışa bağımlı hale getirebilecek, büyük ekonomik ve politik yükler altına sokabilecek olumsuz etkiler de tecrübe edebilmektedirler.

Belli bazı durumlarda yatırım alan ülkelerde, DYY'lerin, ana yatırımcı ülkelerin politik ve ekonomik çıkarlarına hizmet edebilecek ters etkileri olabilir. Bu ters etkiler, yatırım alan ülkelerin, büyümede dışa bağımlılığını ortaya çıkarırken, ana yatırımcı ülkeler için politik rantlar ve hatırı sayılır derecede finansal kârlılıklar yaratabilir. Ana yatırımcı ülkelerin bu çıkarları ve kârları, kendi büyüme oranlarına yansiyabilir. Bu nedenle, bu ülkeler çıkarları ve kârları devam ettikleri sürece, DYY'leri kendi lehlerine kullanmaya devam edeceklerdir. Yatırım alan ülkelerin gelişme seviyeleri ve dolayısıyla massetme kapasiteleri azaldıkça bu etkilerin daha da zararlı olmaları beklenmelidir. Bunların sonucu olarak, bu gibi ortamlarda, DYY'lerin yatırım alan ülkenin iç ekonomik dengelerini (ör. ticaret dengesi, kaynak dağılımı dengesi, pazar payları dengesi, reel ücretler dengesi) bozarak, ekonomik büyümeyi artırmak yerine, yavaşlatması da olasıdır. Ayrıca, reel efektif döviz kur farkları, ana yatırımcı ülkelerin, yatırım alan ülkelerde, finansal piyasaları ve ekonomik ortamı tahrif etme pahasına kayda değer miktarlarda finansal kârlar elde etmelerine de olanak sağlayabilir.

Buna karşın, belli bazı diğer durumlarda ise yabancı yatırım alan ülkelerde, DYY'ler, yatırım alan ülkelere sağladıkları sermaye gücü ve yarattığı istihdam kaynakları ile bu ülkeler için bir uyarıcı görevi üstlenebilir, getirdikleri ileri teknolojiyi, yayılma etkileri vasıtasıyla ülkedeki ilgili sektörlerle yayabilir, bu ülkeleri sahip oldukları bazı avantajlar nedeniyle ihracat üssü olarak kullanabilir ve böylelikle yabancı yatırım alan ülkelerin ekonomik büyümelerine katkı sağlayabilirler.

DYY'lerin yatırım alan ülkeler üzerinde çeşitlilik gösteren etkilerindeki bu farklılıkları, bu tez için motive edici bir neden olmuştur. Bu tez, DYY'lerin yatırım

alan ülkelerdeki etkilerini olabildiğince net bir şekilde ortaya koyma hedefine sahiptir.

Bu araştırmanın amacı en genel haliyle, DYY'lerin yatırım alan ülkelerin ekonomik büyümeleri üzerine etkilerini araştırmaktır. Buna göre bu tezde, DYY'lerin hangi koşullar altında yatırım alan ülkelerde ekonomik büyümeye katkı sağlarken, hangi koşullar altında böylesine olumlu etkiler doğurmaktan uzak kalacakları ortaya koyulmaya çalışılmıştır. Bununla beraber, DYY'lerin yatırım alan ülkelerdeki etkilerini incelerken, ülkelerin masnetme kapasiteleri ve DYY'lerin yapıları - yatay veya dikey olmaları - bu analiz için derinleştirici bir rol oynamaktadır.

Bu araştırmanın ana hedefi, DYY'lerin yapısını, yatırım alan ülkelerin masnetme kapasitelerini ve bunların DYY'ler vasıtasıyla DYY alan ülkelerdeki ekonomik büyümeye etkilerini aşağıda belirtilen araştırma sorularını dikkate alarak ampirik olarak araştırmaktır. Buna göre; DYY alan ülkelerde bazı koşullar kümesinin varlığı büyümeyi teşvik edebilirken, diğer bazı koşullar kümesinin varlığı ise büyümeyi teşvik etmeyebilir mi? Bu koşulları kapsayan kümeler ise, başlıca DYY'lerin yapısından ve yatırım alan ülkelerin masnetme kapasitelerinden - daha az kurumsal kalitenin, DYY etkilerinin büyümeyi teşvik edici olmamasına yol açması beklenerek - oluşur. Koşullar kümesinin ilk kısmı, piyasaya yönelik - yatay - yapıdaki DYY'lerden ve ihracata yönelik - dikey - yapıdaki DYY'lerden oluşur ve aslına bakılırsa ihracata yönelik DYY'lerin büyümeyi teşvik edebileceğini ifade eder. Koşullar kümesinin ikinci kısmı ise, yatırım alan ülkelerde belli bir masnetme kapasitesinin var olması veya yatırım alan ülkelerin bu kapasiteden yoksun olmaları durumlarını ifade eder. Buna göre bu kısımda, belli bir masnetme kapasitesine sahip yatırım alan ülkelerdeki DYY'lerin büyümeyi hızlandırıcı etkileri olabileceği, buna karşın belli bir masnetme kapasitesi olmayan yatırım alan ülkelerdeki DYY'lerin büyümeyi teşvik edemeyeceği belirtilmektedir. Bu koşullar değerlendirilerek araştırma soruları tekrar ele alındığında ise ilk araştırma sorusu şöyle oluşur: DYY'lerin yapısının ihracata yönelik olduğu veya yatırım alan ülkelerde belli bir masnetme kapasitesinin var olduğu durumlarda DYY'ler yatırım alan ülkelerin ekonomik büyümesini teşvik edebilir mi? İkinci araştırma sorusu ise şöyledir: DYY'lerin yapısının piyasaya yönelik olduğu veya yatırım alan ülkelerde belli bir

masseme kapasitesinin var olmadığı durumlarda DYY'ler yatırım alan ¼lkelerin ekonomik büyümesini artırıcı etkilerden yoksun mudur? Diğer bir deyişle, belli bir masseme kapasitesine sahip yatırım alan ¼lkeler veya ihracata yönelik DYY'lere ev sahipliği yapan ¼lkeler, DYY'lerin etkin kullanımı sayesinde ekonomik büyümelerini artırma fırsatlarına sahip olabilirler mi? Belli bir masseme kapasitesine sahip olmayan ¼kelerde veya piyasaya yönelik DYY'lere ev sahipliği yapan ¼kelerde ise, DYY'lerin, ekonomik büyümeye olumlu etkilerinden söz etmek mümkün müdür?

Bu araştırma sorularına uygun cevapları ortaya koyabilmek, bu tezin amacını oluşturmaktadır. Buna göre bu tezin temel amacı, DYY'lerin yatırım alan ¼lkelerin ekonomik büyümeleri üzerine etkilerini bahsi geçen araştırma sorularını dikkate alarak araştırmaktır.

Bu araştırma, DYY ekonomik büyüme ilişkisinde, DYY'lerin yapısına dayalı karşılaştırmalı bir çalışmayı aynı zamanda örneklemdaki ¼lkelerin yapısal özelliklerine dayalı karşılaştırmalı bir çalışmayla sunmaktadır. Literatürdeki farklı yaklaşımlar bu araştırmada yansıtılmış olsa da, araştırma farklı yapılardaki DYY'lerin, farklı karakteristiklere sahip yatırım alan ¼kelerdeki büyüme etkilerini incelemesi yönü ile diğer çalışmalardan ayrılmaktadır. Böylece bu tez, ¼kelere özgü karakteristiklerin yanı sıra DYY'lerin yapılarına farklı bir bakış açısıyla yaklaşabilmekte ve bunun sonucunda DYY'ler ve yatırım alan ¼lkelerin ekonomik büyümeleri arasındaki ilişkileri objektif olarak ortaya koyabilmektedir.

Yatırım alan ¼kelerde DYY yapıları ve masseme kapasitelerinin aynı anda ele alınarak, bu ¼lkelerin aldıkları DYY'lerin, yine bu ¼lkelerin ekonomik büyümeleri üzerine etkilerinin incelenmesi konu ile ilgili literatüre farklı bir bakış açısı sunmuştur. Böylelikle DYY'lerin yatırım alan ¼lkelerin ekonomik büyümeleri üzerindeki çeşitli etkilerinin farklı boyutlarda ele alınabilmesine olanak sağlanmıştır.

Bu tezde, üzerinde durulan araştırma sorularına uygun cevaplar bulunmaya çalışılarak, var olan DYY literatürüne katkı sağlanması hedeflenmektedir. Bu doğrultuda, yabancı yatırım alan ¼kelerde masseme kapasitelerine ve DYY'lerin yapılarına bağlı olarak, DYY'lerin ekonomik büyüme ne gibi katkılar sağlayabileceğine yönelik araştırma sorularının yanıtları, bu ¼kelerdeki DYY yapısı ve bu ¼lkelerin masseme kapasiteleri de aynı anda dikkate alınarak araştırılmıştır.

Özetle bu tez, yatırım alan ülkelerdeki DYY yapısı ve bu ülkelerin masnetme kapasitelerinin, DYY'lerin büyüme etkileri üzerindeki rollerini aynı anda incelemesi bakımından, DYY'ler literatürüne farklı boyutlarda yenilikler sağlayabilecek bir potansiyel sunmaktadır.

Bu tez biçim olarak tanımlayıcı ve ampirik bir çalışmadır. Veri analizinde kullanılan örneklem farklı kıtalardan 49 gelişmekte olan ülkeden oluşmaktadır. Araştırmanın veri analizinde yöntem olarak ise panel veri analizi kullanılmaktadır. Bu doğrultuda analizde yer alan panel veriler en genel haliyle 1990-2009 yılları için ve analizde esas alınan haliyle ise 1991-2009 yılları için panel veri formatındadır.

Bu araştırmada panel veri analizi yönteminin kullanılması, bu araştırmanın, verilerin zaman serileri boyutunun yanı sıra yatay kesit boyutundan da yararlanılarak, daha kaliteli sonuçlara ulaşacak bir ülkeler arası analiz haline gelmesini mümkün kılmaktadır.

Bu tez, araştırma sorularına cevap ararken sıradan en küçük kareler (ordinary least squares - OLS) ve iki aşamalı en küçük kareler (2-stage least squares - 2SLS) regresyon yöntemlerini kademeli olarak işleyen bir tahmin modelini kullanmaktadır. Bu araştırmada ele alınan analizde, OLS ve 2SLS regresyon yöntemlerinin, kademeli olarak işleyen bir tahmin modelinde kullanılması ile literatüre farklı bir boyutta da katkı sağlaması hedeflenmektedir. Tahmin modeli, yabancı yatırım alan ülkelerdeki büyüme oranlarını, bir önceki yılın büyüme oranlarına, ülkelerin aldıkları DYY miktarlarına, ülkelerde oluşan masnetme kapasitelerine ve DYY'lerin yatırım alan ülkelerdeki yapılarına göre belirleyen bir model olarak kurulmuştur.

Yabancı yatırım alan ülkelerin masnetme kapasiteleri ülkelere özgü belli bir değişkenler kümesi tarafından temsil edilmektedir. Araştırmada bu küme, OLS yöntemi içerisinde ele alınmamışken, 2SLS yönteminde kontrol değişkenleri kümesini oluşturmaktadır. Buna göre, bu araştırmada öncelikle OLS yöntemi kullanılarak, 2SLS yönteminde kullanılan kontrol değişkenleri kümesinin model üzerindeki etkisi saptanmaya çalışılmıştır.

DYY'ler yatırım alan ülkelerde, belli durumlarda ihracata yönelik yani dikey yapıda olabilirken, diğer bazı durumlarda ise piyasaya yönelik yani yatay yapıda bulunabilmektedirler. DYY'lerin yapısındaki bu farklılıklar, araştırmada kukla

değişkeni vasıtasıyla yansıtılmıştır. Bu alanda yapılmış çalışmaların azlığı, bu tezi DYY'lerin yapısal boyutunun yatırım alan ülkeler üzerindeki etkilerini incelemeye iten nedenlerden bir tanesidir.

Bu araştırmada, OLS yönteminin kullanılması, kontrol değişkenleri kümesinin var olmadığı durumlarda incelenen değişkenlerin regresyon analizi üzerindeki etkilerinin belirlenebilmesine olanak sağlamaktadır.

Bunun dışında bu araştırmada 2SLS yönteminin kullanılması ise, verilerin daha kaliteli sonuçlar ortaya koyabilmesinin yanında, DYY'lerin yatırım alan ülkelerdeki büyüme etkilerini incelemede hem yatırım alan ülkelerin masnetme kapasitelerinin hem de DYY'lerin yapılarının etkilerinin aynı anda gözlemlenebilmesine de olanak sağlamaktadır.

Bu araştırmanın ampirik veri analizinde kullanılan tahmin modelinde, önce OLS ardından 2SLS yönteminin kullanılması, literatürde sıkça karşılaşılan içsellik sorunlarının üstesinden gelinmesine katkıda bulunmuş ve alternatif regresyon modellerine göre daha isabetli ve kaliteli sonuçlar elde edilmesine olanak sağlamıştır. İçsellik sorunlarının üstesinden gelmede, modelde kullanılan kukla değişkeni ise, yeni bir içsellik sorunu yaratmadan ve hata terimini etkilemeden ortaya konulmuştur. Özetlemek gerekirse, kullanılan panel veri analizi sayesinde, bu tezde, örnekleme konu olan ülkeler hem zaman serileri boyutları ile hem de yatay kesit boyutları ile ele alınarak, OLS ve 2SLS regresyonları neticesinde DYY'lerin, yatırım alan ülkelerin ekonomik büyümeleri üzerindeki etkileri doğru bir şekilde ortaya koyulmaya çalışılmıştır.

Yabancı yatırım alan ülkelerde masnetme kapasitelerine ve DYY'lerin yapılarına bağlı olarak, DYY'lerin ekonomik büyümeye katkı sağlayıp sağlayamayacağına yönelik araştırma sorusunun yanıtları, öncelikle tüm örneklem için, ardından kıtalara göre - Afrika, Asya, Avrupa Geçiş ülkeleri ve Amerika - gruplarda ve son olarak da DYY alma ortalamalarına göre - ortalamanın altı ve ortalamanın üstü - gruplarda DYY'lerin yatırım alan ülkelerin ekonomik büyümelerine etkileri araştırılmıştır. Söz konusu etkiler araştırılırken, bu ülkelerdeki DYY yapısı ve bu ülkelerin masnetme kapasiteleri de aynı anda dikkate alınmıştır.

Araştırmanın amacının, öneminin ve yönteminin belirtildiği giriş kısmının ardından, araştırmanın geri kalanının yapısı şu şekilde oluşmuştur: Birinci bölümde, DYY'lerin kavramsal ve teorik çerçevesi etraflıca ortaya konulmuştur. Buna göre, DYY'lerin kavramsal çerçeveleri ele alındığında DYY kavramına, DYY işleyiş mekanizmasına ve DYY'lerin tarihsel gelişim sürecine odaklanılmıştır. DYY'lerin teorik çerçevesinde ise DYY'leri etkileyen faktörler ve DYY'lerin etkileri incelenmiştir. Ardından DYY'lerin küreselleşme ile olan ilişkisi incelenmiş, DYY'ler üzerine var olan literatür, konu ile ilgili literatürde var olan yaklaşımlar ve DYY'lerin ekonomik büyüme üzerine etkilerini ölçmek için literatürde kullanılmış teorik modeller incelenerek geniş bir literatür taraması sunulmuş ve DYY'ler üzerine yapılan ayrımlar bu bölümde ele alınmıştır. İkinci bölümde, dünya üzerindeki DYY hareketleri ülke gruplarına göre detaylı bir şekilde incelenmiştir. Üçüncü bölümde ise, tüm örneklem ve farklı ülke grupları için ayrı ayrı OLS ve 2SLS yöntemlerinin uygulandığı analize yer verilmiş ve analizin bulguları ortaya konulmuştur. Sonuç kısmında ise, analizin sonuçları incelenmiş ve bu sonuçlar üzerinden araştırma soruları üzerine yorumlar yapılarak tez sonuçlandırılmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

DOĞRUDAN YABANCI YATIRIMLARIN KAVRAMSAL VE TEORİK ÇERÇEVESİ

1. DOĞRUDAN YABANCI YATIRIMLARIN KAVRAMSAL ÇERÇEVESİ

1.1. DOĞRUDAN YABANCI YATIRIM KAVRAMI

Birleşmiş Milletler Ticaret ve Kalkınma Konferansı (United Nations Conference on Trade and Development - UNCTAD)'na göre, DYY en temel haliyle, bir ülkeden olan bir yatırımcının, bir başka ülkede yaptığı fiziksel yatırımlardır. DYY genel olarak yabancı varlıkların, yurt içi yapılara, ekipmanlara, örgütlere yatırımından oluşur ve yatırımcıların kendi ekonomileri dışında işlem yapan kuruluşlarda, kalıcı çıkar ve kontrol elde etmek için yaptıkları yatırımlardır. Diğer bir deyişle, bir ülkedeki yatırımcıların, bu ülke dışında başka bir ülkede kendi çıkarlarına hizmet etmek üzere yaptıkları yatırımlardır (UNCTAD, 1999: 465).

DYY'ler, ileriki bölümde de değinileceği gibi, ya yatırımcıların yabancı bir ülkeye sıfırdan bir yatırım yapması veya kontrolü tamamen kendi elinde olan, kendisine bağlı bir şube gibi işleyen bağlı bir kuruluş oluşturması ya da o ülkede var olan şirketlere yapılacak finansal yatırımlar yoluyla onlar üzerinde oy hakkı elde etmesi yollarıyla gerçekleşir. Bu nedenle hangi şekilde olursa olsun DYY, yatırımcının yatırımın yapıldığı şirket üzerinde kontrol oluşturmasına ve bu kontrolü devam ettirmesine olanak sağlayan bir yatırımdır.

DYY'ler sıcak para girişlerinin aksine uzun vadeli yatırımlardır ve dış yardımların aksine mülkiyet hakkını beraberinde getirirler. Bununla birlikte DYY'ler genellikle bir ülkenin iş yapmaya daha elverişli olan bölgelerini - altyapı ve lojistik bakımından - tercih ederler. Bu durumun istisnası yapılan yatırımın o ülkedeki doğal kaynaklarla ilintili olduğu durumlardır.

DYY'ler ülke içine akan ve ülke dışına akan yatırımlar olmak üzere temelde ikiye ayrılmaktadır. Ülke içine akan yatırımlar, yabancı şirketlerin bir ülkede yerel kaynakları kullanarak ve belirli bir sermaye tahsis ederek yaptıkları yatırımlardır. Ülke dışına akan yatırımlar ise yerel sermayeli şirketlerin yabancı ülkelerdeki kaynaklara yaptıkları yatırımlardır. Her iki durumda da mülkiyet hakkı yatırımı gerçekleştirenlerin elinde bulunmaktadır. Buradaki kilit nokta; yatırımı yapan şirketin bu yatırım neticesinde uzun vadede beklediği kârların, kısa veya orta vadede şirket için oluşabilecek olumsuz koşullara göre daha ağır basmasıdır. Yani temelde her yatırımda olduğu gibi DYY'ler için de yatırımı yapan taraflar uzun vadede katlandığı olumsuzlukları fazlasıyla karşılayabilecek kârlar aramaktadır.

Çağımız küreselleşmesi dünyada var olan birçok kuruluşun, yatırımlarını kendi ülkeleri ile sınırlamayıp, diğer ülkelere de yatırımlarını yaymalarını beraberinde getirmiştir. İlerleyen bölümlerde ele alınacağı gibi bu yatırım kararlarını etkileyen çeşitli faktörler bulunmaktadır (Aşıkoğlu, 1991).

1.2. DOĞRUDAN YABANCI YATIRIMLARIN İŞLEYİŞ MEKANİZMASI

DYY işleyiş mekanizması, ana bir kuruluş ve bu ana kuruluşu bağlı yabancı ülkedeki bir kuruluşun, birlikte bir çok uluslu kuruluş halini aldıkları doğrudan ilişki ile şekillenir. Bu ilişki, yapılan yatırımın, ana kuruluşun, bağlı yabancı kuruluş üzerinde kontrol sağlamaya imkân vermesiyle mümkün olur. Bahsi geçen kontrol, ya o bağlı yabancı kuruluşun hisselerinin ya da oy hakkının belli bir oranına, ana kuruluş tarafından sahip olunmasıyla oluşur. Uluslararası Para Fonu (International Monetary Fund - IMF), bu oranı %10 olarak belirlemiştir, %10 ve yukarıdaki hisse ya da oy hakkı mülkiyeti kontrole imkân tanır (IMF, 1993: 86). Yukarıda belirtilen orandan daha az oy hakkına sahip olan yatırımlar ise portföy yatırımları olarak tanımlanır ve DYY olarak kabul edilmez.

DYY mekanizması iki şekilde işleyebilir: İlkinde ana yatırımcı şirket, ya yabancı bir ülkeye sıfırdan yeni bir yatırım yaparak ya da o ülkede kontrolü tamamen kendisinde olan bağlı bir kuruluş oluşturarak DYY gerçekleştirmiş olur. Bu durum genellikle söz konusu yatırımı alan ülkede olumlu etkiler yaratabilir. Öncelikle ülkedeki mevcut istihdama ek bir katkı söz konusu olacaktır (Sun, 2002; Seyidoğlu,

2009). Ayrıca böyle bir durumda teknolojik bilgi yayılma etkileri vasıtasıyla DYY'ler daha sağlam bir şekilde ülkeye katkı sağlama olanağı bulabilirler (Sun, 2002; Alfaro, Chanda, Kalemli-Ozcan ve Sayek, 2006). Böylelikle eldeki istihdam daha nitelikli hale gelebilecektir (Sun, 2002; Seyidoğlu, 2009). Bu şekilde oluşacak yeni bir DYY bunlara ek olarak ülkede aksi halde atıl durumda kalabilecek kaynakların da değerlendirilmesi olanağını taşımaktadır (Portelli ve Narulla, 2006). Bunun yanında bu şekilde oluşacak bir DYY sahibi ana yatırımcı şirket, yatırımı yaptığı ülkede karşılaşacağı her türlü zorlukta ülkeden çıkmamak için daha fazla direnç gösterecektir. Bunun nedeni yatırımın hazır olan bir şirket yerine, kontrolü tamamen kendilerinde olan ve gelişim sürecini birebir yaşadıkları bir girişim olarak algılanarak, kolay vazgeçilemeyecek bir konumda bulunmasıdır. Bu durumda oluşan DYY, ülkeden kolaylıkla çıkamayacağı için, yatırımı alan ülke ekonomisi açısından sıcak para girişlerine göre daha sağlıklı ve daha uzun vadeli olabilecek bir yatırıma işaret etmektedir (Sun, 2002; Hill ve Jongwanich, 2009).

Diğer durumda ise, ana yatırımcı şirket ülkede var olan ilgi alanındaki şirket veya şirketler ile birleşerek veya onları bünyesine katarak, dolayısıyla söz konusu şirketler üzerinde oy hakkına sahip olmuş olarak DYY gerçekleştirmiş olur. Bu durumdaki DYY'ler ise yatırımı alan ülkeler üzerinde yukarıda saydığımız olumlu etkilerden uzak olabilir. Bu şekilde gerçekleşen DYY'ler genellikle ek bir istihdam yaratmaya yönelik değildir, aksine eldeki istihdamı azaltmaya dahi yönelebilir ve toplam işsizliğe bir katkıda bulunabilirler (Seyidoğlu, 2009). Dahası eldeki istihdamın daha nitelikli hale gelmesi de öncelikli kaygıları arasında yer almaz (Seyidoğlu, 2009). Üstelik önceki durumun aksine, böyle bir DYY sahibi ana yatırımcı şirket, kolaylıkla devraldığı şirket veya şirket hisselerini, yatırımın yapıldığı ülkede karşılaşılabileceği herhangi bir zorlukta yine kolaylıkla devrederek ülkeden çıkabilecektir. Bu durumda bir çeşit sıcak para gibi davranabilecek olan DYY, yatırımı alan ülke ekonomisine bu anlamda önceki durumdaki sağlıklı ve uzun soluklu katkı sağlamakta eksik kalacaktır.

1.3. DOĞRUDAN YABANCI YATIRIMLARIN TARİHSEL GELİŞİM SÜRECİ

Birleşik Krallık yörüngesindeki 19. yüzyıl global düzeni, DYY'lerin özellikle Avrupa'nın güçlü devletleri arasında ve bu devletlerin sömürgelerinde ortaya çıkmasına olanak sağlamıştır. Bu dönemde DYY'ler, sömürgecilik sisteminde oldukça etkin bir politika aracı olarak kullanılmışlardır. Takip eden 20. yüzyılın başlarında, DYY'ler önceki dönemlere göre oldukça önemli sayılabilecek artışlar sergilemişlerdir. Yüzyılın ilk yarısının ilerleyen dönemlerinde ise DYY'ler, ortaya çıkan korumacı milli iktisat politikalarının yaygınlaşması ve bu durumun doğal sonuçları olarak uluslararası ticaretin zarar görmesi, kaynak ihtiyacı artan Avrupa ülkelerinin art arda iki dünya savaşı birden yaşamaları ve bu ülkelerin sömürgelerinin çoğunluğunun millet benliğine erişerek bağımsızlıklarına kavuşmaları gelişmeleri ile etkisini oldukça yitirmiştir. 20. yüzyılın ikinci yarısında ise ortaya çıkan ABD yörüngeli yeni dünya sistemi - Bretton Woods Sistemi² - DYY hareketlerinin hızlı bir şekilde artmasına olanak sağlamıştır. Ancak 20. yüzyılın ikinci yarısının ilk döneminde yaşanan krizler - politik kargaşalar, borç krizleri, döviz krizleri, petrol krizleri, banka krizleri - DYY'lerin bu dönemde istikrar göstermesine engel olmuşlardır. 1971'de Bretton Woods sisteminin çöküşüyle birlikte ortaya çıkan yeni serbest düzen ise ABD doları üzerindeki baskıları hafifleterek, diğer güçlü ülkelerin de dünya piyasalarında birer oyuncu haline gelmelerine olanak tanımıştır (Stephey, 2008). Bu ortam DYY'lerin gelişmesi için gerekli şartları hazırlamıştır.

1980'lerdeki, yükselen piyasa ekonomilerine sağlanan ticari banka kredilerindeki azalmayı takiben, çoğu gelişmiş ya da gelişmekte olan ülke, yabancı sermaye üzerindeki denetimi ve kısıtlayıcı şartları ortadan kaldırmış ya da olabildiğince azaltma yoluna gitmiştir. Bunun bir sonucu olarak, 1990'larda, gelişen

² 1946 yılında ABD'nin Bretton Woods kasabasında gerçekleştirilmiş olan Birleşmiş Milletler Para ve Finans Konferansında uluslararası bir finansal düzen olarak liberal ekonomiye sahip ekonomilerin birbirleri ile aralarındaki ticaret ve finans konularını düzenleyici niteliği olan ve uluslararası bir para sistemi kuran anlaşmadır. Buna göre ABD para birimi dolar altına endekslenecek ve diğer ülke para birimleri de ABD dolarına endekslenecektir. Ayrıca kurulacak olan Dünya Bankası (World Bank) ve IMF örgütleri sayesinde ülkelere sağlanan krediler yoluyla sistemin işleyişi sağlanacaktır. Bu durum sistemde ABD kilit bir rol üstlemiş ve Amerikan yatırımlarının önünü açmıştır. Ancak ortaya çıkan sistemde ABD doları üzerinde artan baskılar ve diğer ülkelerin sistemin hızlı gelişmelerinin önünü tıkadığı yönündeki ısrarcı eleştirileri krizlere neden olmuş ve nihayet ABD 1971 yılında doları altına endekslemekten vazgeçerek sisteme son vermiştir (Stephey, 2008).

ekonomilerin sermaye finansmanında ticari olmayan banka özel sermaye akışları, oldukça önemli bir yer almıştır (Carkovic ve Levine, 2002). 1990'lardan itibaren, küreselleşme tarafından sağlanan sermaye hareketlerinin serbest dolaşımı sayesinde, DYY'lerin etkileri, yatırım alan ülkelere ulaşmaktadır. Bununla birlikte, bu etkiler, ileriki bölümlerde de ele alınacağı gibi, birçok etkene göre değişebilmektedir.

Yaklaşık olarak son 30 yıldır liberal ekonomi politikalarına sahip ülkeler, DYY'lere karşı daha sıcak bakar hale gelmiş, bunun sonucunda birbirinden farklı boyutlarda da olsa DYY çeken politikalara yönelmişlerdir. Yatırım politikalarının serbestleşmesi sonucunda bu dönem içerisinde DYY'ler sağladıkları sermaye ve ileri teknoloji sayesinde ülkelerin kalkınma stratejilerinde kendilerine önemli yer bulmuşlardır. Bir zamanlar korumacı iktisat politikalarına sahip ülkeler bile günümüzde DYY çekebilmek için birbirleriyle yarışır hale gelmiştir. Bununla beraber, DYY tecrübesini yaşadıkça yatırım alan ülkeler DYY'lerin olumlu yanlarının yanında beraberinde getirdiği birtakım olumsuzlukları da gözlemlemeye başlamıştır. Bu noktada DYY'lerin hacminden çok amaca yönelik yapısı önem kazanmaktadır. Örneğin, 1960'lardan beri birçok Doğu Asya ülkesinde imalat sanayinde faaliyet gösteren DYY'ler bu ülkelerin ihracat değerlerine olumlu katkıda bulunarak söz konusu ülkelerin kalkınmalarına yardımcı olmuşlardır. Ancak aynı durum, 1970'ler ve 1990'larda Nijerya'da olduğu gibi zayıf hükümetlere sahip birçok petrol zengini gelişmekte olan ülkede var olan doğal kaynak çıkarımı odaklı DYY'ler veya 1970'ler ve 1980'lerde birçok Latin Amerika ülkesinin tecrübe ettiği üzere yerel üretim kapasitelerini kısıtlayan yerel piyasaya yönelik DYY'ler için geçerli değildir (Te Velde, 2006).

20. yüzyıl boyunca DYY hareketleri dalgalanmalar göstermiştir. Te Velde'nin (2006) çalışmasında ortaya koyduğu üzere DYY'lerin ülkelerin gayri safi yurt içi hasıla (GSYİH)'larına oranları dikkate alındığında son 40 yıl içinde ülke dışına akan DYY'lerde hızlı bir artış göze çarpmaktadır. Buna karşın 1995 yılındaki dünya toplam ülke dışına akan DYY'lerinin GSYİH oranı, yüzyıl başındaki oranların altında kalmıştır. Aynı şekilde ülke içine akan DYY'ler de yüzyılın son döneminde artış göstermişlerse de yine GSYİH oranları dikkate alındığında yüzyılın başındaki oranların altında kalmıştır. Ancak bu durum 2000'lerde değişme göstermeye

başlamıştır. Böylece DYY'ler bir kez daha ülkelerin kalkınma stratejilerinde kendilerine önemli bir yer edinmeyi başarmıştır (Te Velde, 2006).

Yüzyıl boyunca yaşanan DYY değişimlerin bir diğer önemli dikkat çeken noktası ise akımların yoğunlaştığı ülke gruplarıdır. Yüzyıl başında DYY'ler çoğunlukla gelişmekte olan ülkelere yapılırken - yaklaşık olarak yatırımların üçte ikisi gelişmekte olan ülkelere akarken - günümüzde bu durum tersine dönmüştür. Günümüzde yapılan DYY'lerin yaklaşık olarak dörtte biri gelişmekte olan ülkelere akarken, kalan kısmı gelişmiş ülkeler arasında hareket etmektedir (Te Velde, 2006).

2. DOĞRUDAN YABANCI YATIRIMLARIN TEORİK ÇERÇEVESİ

2.1. DOĞRUDAN YABANCI YATIRIMLARI ETKİLEYEN FAKTÖRLER

DYY'leri motive eden nedenlerin hem ana yatırımcı ülkeler açısından hem de yatırımları alan ülkeler açısından incelenmesi gerekmektedir. Yani, bir tarafta yatırımları gönderen ülkeler hangi nedenlerle ve amaçlarla ve ne gibi beklentilerle bu yatırımları göndermektedir? Diğer tarafta ise yatırımları alan ülkeler hangi nedenler ile bu yatırımlara kapılarını açmaktadır? Bu iki sorunun cevabının çağımız küreselleşmesi çerçevesinde çok iyi ortaya konulması ve anlaşılması gerekmektedir.

2.1.1. Yatırım Yapan Ülkeleri Yatırım Yapmaya Motive Eden Nedenler

Ülkeleri DYY yapmaya sevk eden nedenleri en geniş anlamıyla iki grupta inceleyebiliriz: Bunlar, ilk olarak Markusen'in (1984) belirttiği üzere, yatırım alan ülkelerdeki piyasalara erişimi hedefleyen yatay nedenler ile ilk olarak Helpman (1984) tarafından ortaya atılan, üretim sürecinin çeşitli aşamalarındaki üretim maliyeti farklılıklarından yararlanmayı amaç edinen dikey nedenlerdir. Yatay DYY'lerde çok uluslu şirketler birçok ülkede aynı üretim faaliyetini gerçekleştirirken (Markusen, 1984), dikey DYY'lerde çok uluslu şirketler her bir ülkede o ülkede var olan üretim avantajları nedeniyle, üretimin farklı aşamalarını gerçekleştirir (Helpman; 1984). Mayer (2006)'in de belirttiği gibi, DYY'ler üzerine yoğunlaşmış, literatürdeki çalışmaların büyük çoğunluğu, DYY'leri motive eden nedenler arasında, yatırım alan ülkelerdeki piyasalara erişim nedenlerinin üretim maliyeti

avantajlarına oranla çok daha ağır bastığını ortaya koymuştur. Yani, var olan DYY'lerin büyük çoğunluğu, dikey nedenlerden çok yatay nedenlere dayanmaktadır.

Yatırımları gönderen ülkelerin bu yatırımlar neticesinde ekonomik kâr bekledikleri ve bu beklentinin Aşıkoğlu (1991)'nin da belirttiği gibi onları yatırım kararına sevk eden en önemli temel faktör olduğu açıktır. Ancak üzerinde durulması gereken nokta bu ekonomik kârların nasıl sağlanacağı, yani yatırımcı ülkelerin yatırım alan ülkeler üzerinde yatırımları dolayısıyla ortaya koydukları etkilerdir. Bu etkiler ise doğrudan yatırımı yapan ülkeleri yatırım kararına iten nedenlere bağlıdır. Bu doğrultuda ana yatırımcı ülkeler için yatırım yapma kararını motive eden nedenler şöyle sıralanabilir:

2.1.1.1. Yatay Nedenler

- Yatırımcıların kendi ülkelerindeki yaşam döngülerini bitirmesi ve yeni piyasa ihtiyacı: Kullanılan teknolojilerin ana yatırımcı ülkeler için eski kalması veya öncü olarak üretilen bir üründe piyasanın rakiplere kaptırılması durumlarında, ya da herhangi başka bir nedenle yatırımcının ürünlerinin yaşam döngüsünü tamamlaması sonucunda yatırımcılar DYY'ye yönelebilirler. Bu durumda teknolojik olarak daha ileride olan ana yatırımcı ülkede eski olan teknoloji yatırım alan ülkelerde yeni olarak bile kabul görebilir, piyasaya hakim olunabilir. Bu da DYY kararı alınmasında etkin rol oynayabilir (Seyidoğlu, 2009).
- Girilecek yeni piyasada monopolist olma fırsatı: Yatırımcılar yukarıda da açıklandığı gibi kendilerinden daha geride olan bir ülkeye yatırımlarını yaptıklarında doğal olarak belli bir süre de olsa bu durum kendilerine bir monopol olma şansı tanıyabilir. Gidilen ülkedeki düşük maliyetler ve teknolojinin geri olması bu duruma meydan verebilir. Bu da yatırımcılar için DYY kararı almada cezbedici olabilir (Aşıkoğlu, 1991; Lairson ve Skidmore, 1993).
- Dış ticaret bariyerlerini aşma: Ana yatırımcı ülke ihracatçı konumunda mal gönderdiği bir ülkede uygulamaya sokulan dış ticareti engelleyici politikalar nedeniyle ihracatında düşüşler ve ekonomik zorluklar yaşayabilir. Bunun yerine o ülkeye doğrudan yatırım yapmak bu engellerin aşılmasına yardımcı

olabilecek, doğrudan veya dolaylı kâr transferleri sayesinde ana yatırımcı ülke ekonomik kâr sağlama nihai amacına ulaşabilecektir (Aşıkoğlu, 1991; Lairson ve Skidmore, 1993; Seyidoğlu, 2009).

2.1.1.2. Dikey Nedenler

- Ana yatırımcı ülkede var olan yüksek üretim faktörleri maliyeti veya yatırım alan ülkelerdeki düşük üretim faktörleri maliyeti: Ana yatırımcı ülkede sermaye yoğun, teknolojiye dayalı bir üretimin olması, nitelikli işgücünü ortaya çıkarmaktadır. Ancak nitelikli işgücünün ücretleri de yüksek olacağından, yatırımcı ülke kendi ülkesi dışında yatırım alanları arama yoluna gidebilir (Aşıkoğlu, 1991).

- Ana yatırımcı ülkede var olan diğer yüksek üretim maliyetleri veya yatırım alan ülkelerdeki diğer düşük üretim maliyetleri: Ali ve Guo'nun (2005) Çin örneğini ele aldıkları çalışmalarında ortaya koydukları gibi, ana yatırımcı ülkeler, kendi ülkelerinde üretim sürecinde kullanılan yüksek altyapı ve enerji maliyetlerinden ötürü, Çin gibi üretim maliyetlerinin daha düşük olduğu ülkelere DYY yapma kararı alabilmektedir. Böylelikle ana yatırımcı ülkeler için, diğer düşük üretim maliyetleri de DYY kararı alınmasında etkili olabilmektedir (Ali ve Guo, 2005).

- Ana yatırımcı ülkede var olan üretimde sağlık, güvenlik ve çevre standartları ile idari düzenlemeler gibi üretim maliyetlerini artırıcı etkenler: Bu gibi üretimi kısıtlayıcı etkenler yatırımcılar için ek maliyet anlamına gelmektedir. Uluslararası piyasalarda böylesine maliyetlerden yoksun ülkelerin şirketlerine karşı doğal olarak bu durum bir dezavantaj oluşturmaktadır. Bu nedenle ana yatırımcı ülke DYY kararını alırken bu gibi düzenlemelere sahip olmayan ülkeleri seçme yoluna gidebilir (Lairson ve Skidmore, 1993; Seyidoğlu, 2009). Ancak bu durumda ek maliyetlerden ana yatırımcı ülkeler kaçınırken bu maliyetleri yatırım alan ülkelere farklı boyutlarda yüklemiş olurlar. Ana yatırımcı ülkede çevreyi korumak için konulmuş bazı düzenlemelerin çevreye zararlı üretimde bulunacak yatırımcılara maliyet yüklemesi durumunda, yatırımcıların böylesine düzenlemelerden yoksun ülkelerde doğrudan yatırım yapmaları ve kendi ana

yatırımcı ülkeleri yerine böyle düzenlemelere sahip olmayan yatırım alan ülkelerin ekolojik dengesine zarar verebilmesi, bu durumun en somut örneğidir.

- İhtiyaç duyulan hammaddelere ve doğal kaynaklara erişim imkanı: Hammaddeler ve doğal kaynaklar dünyamız üzerinde ülkelere eşit olarak dağılmamışlardır. İleri teknolojide üretim yapan bir ülke için ihtiyaç duyulan bir hammadde, bu teknolojiden yoksun bir başka ülkede atıl durumda bulunuyor olabilir veya teknolojinin ve gelişmişliğin getirdiği artan enerji tüketimi nedeniyle ihtiyacı ve önemi artan doğal enerji kaynaklarına güvenli erişimleri sağlama dürtüsü DYY'leri motive edebilir. Bu durumda ana yatırımcı ülkeler gereken hammadde veya doğal kaynak temini için DYY yolunu seçebilecektir (Aşıkoğlu, 1991; Lairson ve Skidmore, 1993; Seyidoğlu, 2009).

- Politik güvence: Politik nedenlerin bir başka boyutu ise Aşıkoğlu'nun (1991) da belirttiği gibi politik güvence arayışı olabilir. Politik istikrarı sağlayamamış ülkelerdeki yatırımcılar, büyük çaptaki yatırımlarının güvenliği için kendi ülke sınırları dışında böylesine istikrarlı ortamlar sunabilen yatırım alan ülkeler arayabilirler (Aşıkoğlu, 1991).

DYY kararlarında etkin olan yatay ve dikey nedenlerin dışında, ana yatırımcı ülkelerin DYY kararlarında etkili olabilecek politik çıkar nedenleri de söz konusudur. DYY'leri motive eden nedenler içerisinde belkide en belirsiz olanı bu şekildeki politik nedenlerdir. Bunun nedeni ana yatırımcı ülkelerin takip edebilecekleri gizli ajandalarıdır. Bu gizli ajandalar ana yatırımcı ülkelerin uzun vadede çıkarları doğrultusunda DYY'leri teşvik edebilir.

2.1.2. Yatırım Alan Ülkeleri Yatırım Almaya Motive Eden Nedenler

Diğer taraftan yatırımı alan ülkeler açısından konuya baktığımızda, onları bu yatırımları kabul etmeye motive eden nedenlerin önemini doğru anlamak özellikle söz konusu ülkelerde yabancı yatırımlara karşı olan duruşun böyle yatırımları çeken politikaların temelini anlamasında önem kazanmaktadır. Yatırım alan ülkeleri doğrudan yatırımları kabul etmeye iten nedenleri şöyle sıralayabiliriz:

2.1.2.1. Stratejik Nedenler

- İleri teknolojiden yararlanma imkanı: Yatırım alan ülkeler yatırımları gönderen ülkelerden daha geride ise, DYY'ler sayesinde onların teknolojilerinden yararlanma imkanı bulabileceklerdir. Bu da en temel haliyle teknolojik bilgi yayılma etkisi yolu ile bir sektörde faaliyete başlayan yabancı firmanın sektöre öncü olması, daha sonra sektördeki diğer firmaların onun teknolojisini adapte etmesi yolu ile gerçekleşebilir (Sun, 2002; Alfaro ve diğerleri, 2006). Burada bu teknoloji adaptasyonu, ya lisans sözleşmeleri yolu ile veya uzun vadede yabancı firmada çalışmış işgücünün yerel firmalara dağılarak öğrendikleri teknolojileri bu yerel firmalarda uygulamaya sokmalarıyla gerçekleşebilir (Sun, 2002).
- Ticaret ağlarına erişim: DYY'ler sayesinde dünya üzerinde varolan ticaret ağlarına erişim imkanlarının sağlanması ülkenin gelişimi için cezbedici bir nitelik kazanabilir (Lairson ve Skidmore, 1993).
- Tüketicilere alternatif sunma: DYY'ler gittikleri ülke pazarlarını hedefliyor ise, bu pazarlardaki tüketicilere o pazarda olmayan kalitede - yerel üreticilerin aynı teknolojiye sahip olmadığı varsayılarak - mal sunma imkanı yaratması tüketici memnuniyetini artırıcı etki gösterebilir (Aşıkoglu, 1991; Moran, 2005).

2.1.2.2. Ekonomik ve Politik Nedenler

- Ek istihdam imkanı: DYY gittiği ülkede her zaman üst düzey yönetim kadrosunu kapsamasa da genellikle ek istihdam yaratmaktadır. İşsizliğin çok olduğu ülkelerde iktidarlar işsizliği azaltmaya olumlu etkisi olacağı gerekçesiyle DYY çeken politikalar izleyebilirler (Sun, 2002; Seyidoğlu, 2009).
- Eldeki istihdamın daha nitelikli hale gelmesi: DYY'de kullanılan ileri teknoloji ve yaratılan ek istihdam, yabancı yatırımlarda çalışacak yerel işgücünün gelişimine de katkıda bulunabilir. İktidarları DYY çekmeye yönelik bir diğer neden de bu olabilir (Sun, 2002; Seyidoğlu, 2009).

- Ülkeye ek sermaye kaynağı sağlanması: DYY sayesinde ülkeye ek sermaye girişleri olması, likidite sıkıntısını hafifleterek ülkede ekonomik istikrara katkıda bulunabilir (Lairson ve Skidmore, 1993).
- DYY'nin sıcak yabancı paradan daha avantajlı olması: Sıcak para yatırımlarının aksine DYY uzun vadeli bir yatırım olacaktır. DYY doğasında var olan fiziksel bir yatırımın yapılmış olması durumu, olası bir istikrarsızlıkta DYY'lerin ülkeden kaçışını sıcak paraya göre daha zor kılmıştır. DYY sıcak para gibi kısa vadeli değil uzun vadeli bir yatırım olacağından sıcak para girişleri yerine DYY girişlerini özendirici politikalar daha avantajlı hale gelebilir (Sun, 2002; Hill ve Jongwanich, 2009). Örneğin, çalışmasında Türkiye örneğini ele alan Kula (2003), Türkiye'deki DYY'lerin, Türkiye'deki yabancı finansal sermaye hareketlerinden - yabancı finansal sermaye hareketleri dışı açık ülkelerde yaşanan krizlerde belli bir rol oynayabileceğinden dolayı - daha olumlu etkileri olduğunu belirtmiştir.
- Atıl kaynakların kullanılması: Teknolojik olarak bazı hammadde ve doğal kaynakları çıkaramayacak ve kullanamayacak durumda olan ülkeler, hiç olmazsa yabancı yatırım sayesinde bu kaynakları ekonomiye kazandırma şansı yakalayabilir. Kendi ellerinde atıl durumda iken, yabancı sermaye sayesinde en azından yaratılabilecek istihdam ve edinilebilecek teknolojik bilgi, DYY çekmeye yönelik politikaları teşvik edebilir (Portelli ve Narulla, 2006).
- Ülke ekonomisi için ithalat yerine DYY tercih edilmesi: İthalatın dış açığı artırıcı bir etkisi var iken DYY'nin kısa vadede - doğrudan kâr transferi gerçekleştirmediği sürece - böyle bir etkisinin olmaması, ülkenin ödemeler dengesi bakımından DYY'leri çeken politikaları cazip kılabilir (Lairson ve Skidmore, 1993).
- DYY'lerin ihracata olumlu katkısı: Eğer yatırım alan ülkeye giden DYY'lerin yapısı ihracata yönelik ise, yani gittikleri yatırım alan ülkeyi uygun koşullara sahip bir üretim üssü olarak değerlendiriyorlarsa ve buradan dışarıya mal satımı yapıyorsa, bu durumda DYY'lerin gittikleri ülkelerde ihracata katkısından bahsedilebilir (Barry ve Bradley, 1997). Bu durum söz

konusu ÷lkede ödemeler dengesine olumlu yansiyacağından bu yapıdaki DYY'leri çekmek bu ÷lke için önemli hale gelebilir.

- Politik nedenler: Yatırım gönderen ÷lkelerde de olduğu gibi politik nedenler yatırım alan ÷lkeler için de oldukça önemlidir. Yatırım alan ÷lkelerin ana yatırımcı ÷lkeler ile olan çıkar beklentileri veya daha önceden imzalanan ÷lkeler arası anlaşmalar ya da yatırım alan ÷lkelerin ana yatırımcı ÷lkeler ile süregelen yakın sosyal ve kültürel ilişkileri - Afrika'daki birçok eski sömürge ÷lkelerinde olduğu gibi - yabancı yatırımı ÷lkeye sokmaya yardımcı olabilir (Thomas, 2007).

2.2. DOĞRUDAN YABANCI YATIRIMLARIN ETKİLERİ

DYY'lerin hem gittikleri ÷lkelerde hem de kendi ana yatırımcı ÷lkelerinde çok çeşitli etkileri bulunmaktadır. Literatürde bu etkiler ile ilgili çeşitli, bulguları birbiriyle çelişen, pek çok çalışma mevcuttur (ör. Bengoa ve Sanchez-Robles, 2003; Carkovic ve Levine, 2002). Ancak bütün bu araştırmaların ortak yönü, DYY'lerin ekonomik kalkınmadaki rolünü belirlemek için yapılmaları olmuştur. Bu bakımdan hem gittikleri ÷lkelerde hem de kendi ana yatırımcı ÷lkelerinde DYY'lerin ekonomik kalkınmaya hem olumlu hem de olumsuz etkileri gözlemlenebilmektedir.

2.2.1. Yatırım Alan ÷lkeler Üzerine Etkiler

Söz konusu etkiler bakımından DYY'lerin özellikle gittikleri ÷lkelerdeki etkileri daha çok tartışma konusu olmuştur. Bu doğrultuda ilk olarak DYY'lerin gittikleri ÷lkelerdeki etkilerini incelemek daha doğru olacaktır.

2.2.1.1. Olumlu Etkiler:

DYY'lerin yatırım alan ÷lkelere şu olumlu etkileri olduğu gözlemlenmiş veya ileri sür÷lmüştür:

i. Genel Ekonomik Yapı Üzerine Olumlu Etkiler

- DYY'lerin gittikleri ÷lkelerde ekonomik büyümeyi hızlandırıcı etkileri: İleriki bölümlerde ele alınacağı ve test edileceği üzere, birçok araştırmacı (ör.,

Borensztein, Gregorio ve Lee, 1998; Barry ve Bradley, 1997) çeşitli nedenlere dayanarak DYY'lerin gittikleri ülkelerde ekonomik büyümeye katkısı olduğunu ileri sürmüşlerdir.

- DYY'lerin sermaye birikimine katkısı: Yatırım alan ülkelerdeki ek sermaye girişleri ülkede likiditeyi artırmaya yardımcı olarak ekonomik istikrara katkıda bulunabilir (Lairson ve Skidmore, 1993).
- DYY'lerin gittikleri ülkede ek istihdam sağlaması: Yabancı yatırımlar, gerçekleşmemeleri durumunda zaten işsiz kalabilecek nüfusa - sıfırdan yapılan yatırımlar için - istihdam yaratabilir (Sun, 2002; Seyidoğlu, 2009).
- DYY'lerin ölçek ekonomilerinden yararlanma fırsatı sunması: Edindiği üretim avantajları sayesinde DYY'ler yurtdışı pazarlara erişimleri sayesinde rahatlıkla ölçek ekonomisi avantajını kullanabilir ve bu durumun olumlu sonuçlarını yatırım alan ülke ekonomilerine yansıtabilir (Seyidoğlu, 2009).
- DYY'lerin ülke ihacatını artırıcı etkisi: Eğer yatırım alan ülkeye giden DYY'ler gittikleri ülkeyi bir üretim üssü olarak değerlendiriyorlarsa ve satışlarını bu üs vasıtasıyla gerçekleştirerek yatırım alan ülke adına ihracat yapıyorsa, bu durumda DYY'lerin gittikleri ülkelerde ihracatı artırıcı etkilerinden bahsedilebilir (Barry ve Bradley, 1997).
- Ülkedeki atıl kaynakların kullanılması: Teknolojik anlamda geri kalmışlık neticesinde değerlendirilemeyen kaynakların DYY'ler sayesinde kullanımı ile ekonomiye ek bir değer sağlayabilmesi (Portelli ve Narulla, 2006).

ii. Ülke Standartları Üzerine Olumlu Etkiler

- DYY'lerin işgücü standardını artırması: Teknolojik yayılma etkisi ve know-how sayesinde yabancı yatırımlarda barındırılan istihdamın nitelik kazanabilmesi ve bu doğrultuda yaşam standartlarını ve refah seviyelerini artırabilmesi (Sun, 2002).
- DYY'lerin gittikleri ülkelerde yeni standartlar oluşturabilmesi: Yatırım alan ülkelerin DYY'lerin geldiği ana yatırımcı ülkedeki üretim standartlarına yaklaşabilmesi ve orada uygulanmakta olan, sağlık, güvenlik ve çevre ile idari

düzenlemelerin yatırım alan ülkelerde de hayata geçirilme fırsatı doğurması (Sun, 2002).

iii. Olumlu Dışsallık Etkileri

- Teknolojik yayılma etkisi: DYY'lerin büyümeye katkısını savunan görüşün en temel dayanaklarından olan teknolojik yayılma etkisi sayesinde yerel üreticiler yabancı yatırımcının getirdiği yeniliklerden ve teknolojiden faydalanacak, know-how sayesinde kendi üretiminde bunları kullanabilecek ve uluslararası piyasalarda rekabete açılacaktır. Bu durum da yine ekonomik büyümeye katkıda bulunabilecektir (Sun, 2002; Alfaro ve diğerleri, 2006).

- DYY'lerin bulunduğu endüstride yeni işletmelerin oluşması: DYY'nin bulunduğu endüstride önceden söz konusu yabancı yatırımda çalışmış buradaki yüksek standardı özümsemiş eski çalışanların verdikleri eğitimler veya kendi yaptıkları yatırımlar sayesinde aynı endüstride sözkonusu DYY'nin ayak izlerini takip eden ve yine teknolojik yayılma etkisinden faydalanan yeni yatırımlar meydana gelebilecektir (Sun, 2002).

iv. Sosyal Etkiler

- Yerel tüketiciye bol çeşitli, yüksek kaliteli ve ucuza mal sunabilme: DYY'ler üretim avantajları sayesinde tüketici lehine olan ürün yelpazesi sunma olanağı yaratabilir (Aşıkoglu, 1991; Moran, 2005).

- DYY'lerin bir sosyal gelişme mekanizması vazifesi görmesi: DYY'ler bir hızlandırıcı vazifesi görerek gittikleri kendilerinden daha geri durumdaki yatırım alan ülkelere normalden daha hızlı bir şekilde gelişme gösterme ve gelişmiş ekonomilerin seviyesine ulaşma şansı yaratabilir. Ayrıca gittikleri toplumdaki sosyal değerleri de olumlu yönde değiştirici katkıları bulunabilir. O ülkelerin daha fazla demokratikleşmesine ve globalleşmesine katkıda bulunabilir (Sun, 2002).

2.2.1.2. Olumsuz Etkiler:

DYY'lerin gittikleri ülkelerde yol açtıkları ileri sürülen veya gözlemlenen olumsuz etkilerini ise şöyle sıralayabiliriz:

i. Genel Ekonomik Yapı Üzerine Olumsuz Etkiler

- DYY'lerin gittikleri ülkelerde ekonomik büyümeye zararlı etkileri: Birçok araştırmacı (ör., Carkovic ve Levine, 2002) ise, DYY'lerin gittikleri ülkelerde ekonomik büyümeye olumsuz etkileri olduğunu ileri sürmüşlerdir.
- DYY'lerin dışlama etkisi: DYY'lerin gittikleri ülkelerdeki yeni yatırımları için gereken kaynakları o ülkelere kullanması durumunda, o ülkelerdeki yerel yatırımcılar için yeterli yatırım kaynağı kalmaması durumu ortaya çıkabilir. Bu durum o ülkedeki finansal piyasada yatırım yapabilecek olan yerel yatırımcıları olumsuz etkileyebilir (Sun, 2002).
- DYY'lerin gittikleri ülkede işsizliğe olumsuz etkileri: DYY eğer birleşme veya satın alma şeklinde gerçekleşmişse, yatırımı yapan şirket kontrolünü eline geçirdiği şirkette toplu olarak çalışanların tümünün veya bir kısmının işine son verebilir. Ayrıca DYY'lerin gittikleri ülkelerde onlarla rekabet edemeyerek kapanan yerel işletmelerde çalışanlar da işsiz nüfusa katkı sağlayabilecektir. Bu durum da DYY'lerin yatırım alan ülkelerde işsizliği olumsuz yönde etkilemesine neden olabilir (Seyidoğlu, 2009).
- DYY'lerin ücretlere etkisi: Çalışanlara yerel şirketlerin karşılayamayacağı oranda ücretlerin verildiği durumda, nitelikli olan işgücünün DYY yapan şirketlere doğru kayabileceği, dahası bunun sonucunda yerel şirketler DYY yapan şirketler ile rekabet edebilmek için ücret seviyelerini yükseltmek zorunda kalabilecektir. Bu da yerel şirketlerin üretim verimliliğini düşürücü bir etki yaratabilir (Lipsey, 2002).

ii. Yerel Üreticiler Üzerindeki Olumsuz Etkiler

- DYY'lerin monopolleşmesi: DYY gittikleri ülkelerde teknoloji ve ucuz üretim faktörleri avantajlarını kullanarak, o piyasalarda monopol güce erişebilirler. Bu durumda o piyasalardaki yerel firmalar yabancı yatırımcılar ile rekabet edemeyecek ve kapanma noktasına gelerek ülke büyümesine olumsuz yansıtılabilecektir (Lairson ve Skidmore, 1993; Seyidoğlu, 2009).
- DYY'ler neticesinde yerel üreticileri koruyamama: DYY'ler monopolleşme dahi yerel üretimciye zararlı olabilir. Yabancı rekabetten

yerel üreticiyi korumak için uygulamaya sokulan dış ticaret bariyerleri DYY sayesinde aşılabilir ve yerel üreticiye zararlı etkileri olabilir. DYY'nin üretim avantajları ile rekabet edemeyen yerel üretici üretimi sonlandırabilir (Seyidoğlu, 2009).

iii. Olumsuz Transfer Etkileri

- DYY'lerin ithalatı artırıcı etkileri: Her ne kadar DYY'ler ithalata alternatif olarak algılanıp tercih edilse de, ülkede yapılan yabancı yatırımın ardından yatırımı yapan şirketin kendi ana ülkesinden tedarik ettiği ekipmanlar, yedek parçalar ve diğer mallar, kâr transferleri ile birlikte yatırımı alan ülke üzerinde ithalatı artırıcı bir etkiye sahip olacak ve böylelikle döviz giderlerini artırarak ödemeler dengesine olumsuz yansıtacaktır (Seyidoğlu, 2009).
- DYY'lerin kâr transferleri: İster doğrudan ister dolaylı olarak olsun DYY'ler gittikleri ülkelerde elde ettikleri kârları ana yatırımcı ülkelere transfer ederler. Yabancı yatırımcılar kâr transferlerini gerçekleştirebilmek için çeşitli yollara başvurabilir. Örneğin; yabancı yatırımcının fabrikasında kullanılmak üzere ana yatırımcı ülkedeki tedarikçisinden ihtiyaç duyulan ve asıl değeri söz gelimi 1\$ olan bir yedek parça, yatırım yapılan ülkeye değeri 10\$'mış gibi gösterilerek rahatlıkla ithal edilebilir. Böylelikle gerçekleşecek olan kâr transferi ile yatırımcı şirket ana yatırımcı ülkeye aradaki farkı transfer edebilir. İthalat yapmak yerine DYY almayı tercih etmiş olan bir ülke ise kâr transferleri karşısında yine ithalat durumuyla karşı karşıya kalabilir. Bu durum kuşkusuz ülke sınırlarında yaratılan bir değer in ülkeden çıkması anlamına geleceğinden ödemeler dengesine olumsuz yansıtacak ve ülke büyümesine olumsuz etkide bulunacaktır. Bunun dışında, DYY'ler kullandıkları kâr transferi tekniği sayesinde yatırım alan ülkenin vergi yaptırımlarına karşı da bir koruma sağlayabilecektir. Örneğin, yabancı yatırım alan ülke kendi üreticisini korumak adına yabancı yatırımcıya fazladan bir vergi uygulayacak olursa, yabancı yatırımcı ana yatırımcı ülkesindeki ana işletmeden ithal edeceği parçaların fiyatlarını bu vergi yüküne göre yukarı çekebilir ve bu yükten kurtulabilir. Böylelikle kâr transferleri sayesinde

DYY'ler yatırım alan ülkelerdeki fazladan vergi yükünden de kurtulabilir (Lairson ve Skidmore, 1993).

- Ülke hammadde ve doğal kaynaklarının ülke dışına çıkışı: DYY'ler konusunda belki de en şiddetli eleştirilere maruz kalan etki doğal kaynakların ve hammaddelerin yabancıların kullanımına sunulması olmuştur. Bunun asıl nedeni bu durumun yatırım alan ülkeyi modern bir sömürge durumuna düşürebilmesidir (Poelhekke ve van der Ploeg, 2010).

- DYY'lerin nitelikli işgücünü yurtdışına transfer etmesi: DYY bünyesinde veya dışında olan nitelikli işgücünü yurtiçindeki firmaların rekabet edemeyeceği cezbedici ücretler önererek yurtdışına transfer etmesi, ülkenin beşeri sermayesini olumsuz etkileyecektir (Lipsey, 2002).

iv. Çevresel Etkiler

- DYY'lerin çevreye olumsuz etkileri: DYY'ler çevreyi kirletici etkileri olan üretimleri sonucu ana yatırımcı ülkelerindeki maliyetli çevre standartlarından kaçarak yatırım alan ülkelere gelmiş ise, kendi ülkeleri yerine bu standartlardan yoksun olan yatırım alan ülkelerin çevre dengesine zarar verebilecektir (Lairson ve Skidmore, 1993).

v. Sosyal Etkiler

- DYY'lerin yolsuzlukları artırıcı sonuçları: DYY miktarları arttıkça dış baskılar da artmaktadır. Bunun sonucu olarak bazı koşulların gerçekleştiği durumlarda - özellikle görece daha az gelişmiş ülkelerde - DYY'ler gidecekleri ülkelerde bürokratik anlamda işlerini kolaylaştırmak isteyebilir. Bu doğrultuda yabancı yatırımcılar bazı politik grupları veya kişileri kendi çıkarlarını gözetmeleri karşılığında finanse edebilir. Bunun dışında DYY'ler yatırım alan ülkedeki kanun ve düzenlemelerin getirdiği zorluklardan kaçınmaya çalıştığı durumlarda da çözüm olarak rüşvet yolunu seçebilir. DYY'lerin karışacağı her türlü yolsuzluk, etik anlamdaki yanlışlığın yanında, DYY'ye rakip diğer şirketler üzerinde haksız bir rekabet ortamı oluşturacağından oldukça sakıncalıdır (Egger ve Winner, 2005; Sarkar, 2007; Pinto ve Zhu, 2008).

vi. Politik Etkiler

- **DYY'lerin politik sonuçları:** DYY'ler yabancı yatırım alan ülkeleri kendilerine bağımlı hale getirebilir, bu ülkeler üzerinde ekonomik ve siyasi baskı kurabilir. Yabancı yatırımları alan ülkeler, özellikle ileri teknoloji barındıran yatırımlarda; bu yatırımların gelişmesi, periyodik bakımları ve teknik bilgileri bakımından tamamen - en azından kısa ve orta vadede - dışa bağımlı hale gelebilir. Bunun yanında arkasında ana yatırımcı ülkelerin desteğiyle gelen DYY'ler, yatırım alan ülkeler üzerinde ekonomik ve siyasal baskı ve hatta hakimiyet kurabilir. Bunun bir sonucu olarak da yabancı yatırım alan ülkeler kendi bağımsız iradeleri ile karar veremez, kendilerini ana yatırımcı ülkelerin politik çıkarlarına hizmet eder bir durumda bulabilir. Ayrıca ana yatırımcı ülkelerin kendi yatırımlarını koruma güdülere, yatırım alan ülkelerde kendi yatırımlarına karşı bir tehdit durumu oluştuğunda, yatırım alan ülkelerdeki yönetimlere müdahalelere kadar uzanabilecek sonuçlar doğurabilmektedir (Lairson ve Skidmore, 1993; Seyidoğlu, 2009). Örneğin, ABD, Amerikan yatırımlarını millileştiren ülke hükümetlerine karşı ciddi yaptırımlar ile ekonomik ve siyasi baskılar uygulamış, hatta İran (1953), Guatemala (1954) ve Şili'de (1973) hükümet darbelerinde CIA aracılığıyla rol oynamıştır (Lairson ve Skidmore, 1993).

2.2.2. Yatırım Yapan Ülkeler Üzerine Etkiler

2.2.2.1. Olumlu Etkiler:

DYY'lerin daha önceden bahsedildiği gibi, ana yatırımcı ülkelerde önemli olumlu etkileri mevcuttur. Bu etkileri ise şu şekilde sıralayabiliriz:

i. Stratejik Etkiler

- **Etkin faktör kullanımı:** DYY sayesinde ana yatırımcı ülkelerde yoğun olan sermaye, yatırım alan ülkelerde yoğun olan emek ile birleşerek ve yatırım alan ülkelerdeki hammadde ve doğal kaynaklara ana yatırımcı ülkede olacağından daha az masrafla - ulaşım masrafı gibi - erişim sağlayarak DYY

için etkin faktör kullanımına olanak sağlayabilir (Aşikoğlu, 1991; Seyidoğlu, 2009).

- Ölçek ekonomilerinin etkin kullanımı: DYY gerçekleştiren ana yatırımcı ülkeler, oluşan yüksek talebi karşılamak için büyük ölçekli üretim yaptıklarından, üretim faktörlerinde ölçek ekonomileri avantajlarından yararlanabilir (Aşikoğlu, 1991).

ii. Ekonomik ve Politik Etkiler

- DYY'lerin ana yatırımcı ülkelerdeki ekonomik büyümeye katkıları: DYY'ler eğer faaliyetlerinin yüksek kâr getiren kısımlarını kendi ülkelerinde gerçekleştiriyorsa, bu durumda ana yatırımcı ülkelerinde ekonomik büyümeye katkıda bulunabilir (Fors ve Kokko, 2001). Bunun dışında DYY'ler, etkin kullanıldıklarında ortaya çıkan - yukarıda sıralanmış - kâr transferleri gibi avantajları sayesinde yatırım yaptıkları ülkelerde hatırı sayılır finansal kârlar elde ederek, bu kârları kendi ülkelerindeki yatırımcılara gönderir ve böylelikle ana yatırımcı ülkelerdeki ekonomik büyümeye katkı sağlar (Lairson ve Skidmore, 1993).

- Politik çıkarlar: DYY sayesinde ana yatırımcı ülkeler kendi ajandaları doğrultusunda yabancı yatırım alan ülkeler üzerinde ekonomik ve politik baskılar oluşturarak, çıkarlar sağlayabilir. Bu durum en uç halinde, ana yatırımcı ülkelerin yatırım alan ülkelerin ekonomik ve siyasal kararları üzerinde söz sahibi olmasına da imkan doğurabilir. Böyle bir durumda yatırım alan ülkeler bağımsız politikalar izleyemez ve ana yatırımcı ülkelerin politikalarına uygun hareket eder hale gelebilir. DYY'ler ana yatırımcı ülkelerinin desteği ve yaptıkları yatırımların nitelikleri doğrultusunda yabancı yatırım alan ülkeleri kendilerine muhtaç hale getirerek, böylesine bir baskı ortamı oluşturabilir. Yabancı yatırımcılar tarafından gerçekleştirilen ileri teknoloji yatırımları bu duruma uygun bir örnek oluşturmaktadır (Lairson ve Skidmore, 1993; Seyidoğlu, 2009).

2.2.2.2. Olumsuz Etkiler:

DYY'lerin ana yatırımcı ülkeler açısından olumsuz etkileri de mevcuttur. Bu etkiler ise şöyledir:

i. Ekonomik ve Politik Etkiler

- Yurt içi istihdamı azaltma: DYY yurt içinde bir istihdam yaratabilecekken bu yatırımı yurtdışında yaparak ve yapılacak işleri yurtdışındaki ucuz işçilere yaptırarak yurt içi istihdama olumsuz etkileri olabilir (Whitman, 1999; Kokko, 2006).
- Yurt içi politik baskılar: Yurtdışına çıkan sermaye ülke içi likiditede değer kaybına yol açacak ve ekonomik istikrara olumsuz yansıyabilecektir. Ayrıca, yurt içinde milli değerlere yatırılacak kaynakların yurtdışında kullanılarak yatırımı yapan ülke üretimi yerine yatırımı alan ülke üretimine değer kazandırması, yurt içi politikalarında eleştiriye açık bir nokta olarak da görülebilir (Whitman, 1999).

3. KÜRESELLEŞEN DÜNYADA DOĞRUDAN YABANCI

YATIRIMLAR

Özellikle son 20 yılda büyük bir hızla gerçekleşmekte olan küreselleşme sürecinde, küreselleşmenin en önemli araçlarından biri olarak DYY'ler ciddi bir rol oynamaktadır. Bu bağlamda, DYY'ler sadece bu yatırımları yapan çok uluslu şirketleri değil, bu şirketlerin merkezlerinin yerleşik olduğu, bağlı buldukları ana yatırımcı ülkeleri de temsil etmektedir. Bu doğrultuda DYY'ler ana yatırımcı ülkelerin ekonomik politikaları ile de paralellik göstermektedir. Küreselleşmenin önde gelen ülkelerinin önemli miktarlarda DYY akış hacmine sahip olmaları gerçeği de bu saptamayı doğrular niteliktedir. Örneğin ABD 1990 yılında stok olarak toplam 1,27 trilyon dolarlık DYY akış hacmine (ülke içine akan ile ülke dışına akan miktarların toplamı) sahipken, bu rakam 2009 yılı için 7,42 trilyon dolar olarak kayıtlara geçmiştir (UNCTAD, 2010a: 172).

Küreselleşme ve DYY'ler arasındaki ilişki çoğu zaman karşılıklı olarak işleyen bir ilişki olarak algılanabilir. Bir taraftan artan DYY akımları gittikleri ve bu akımları gönderen ülkeleri daha küresel bir hale getirirken, diğer taraftan daha çok küreselleşen ülkeler de eskisine göre daha çok DYY çeken ve daha çok DYY gönderen ülkeler haline gelmiştir. Yani DYY hareketlerinde DYY akımından çok

hacmine önem vererek; DYY hacmi arttıkça ülkelerin daha küresel hale geldikleri, veya ülkeler daha küresel hale geldikçe DYY hacimlerinin artış gösterdiğini söylemek mümkündür.

Küreselleşmenin dünya barışına ve demokrasinin yayılmasına olumlu etkileri dikkate alındığında DYY'lerin bu konudaki önemi de daha iyi algılanabilecektir. Bu doğrultuda demokrasinin çok sağlam olmadığı, ancak belli minimum koşulların - ör. mülkiyet hakkı gibi - sağlandığı küreselleşmede geride kalmış bir ülkeye giren DYY'ler o ülkede var olan düzenin küreselleşerek daha iyiye gitmesine ve dolayısıyla yüzünü demokrasiye dönerek daha barışçıl bir şekilde varlığını sürdürmesine katkıda bulunabilir. Eski Sovyetler Birliği ülkeleri bu durumun hayata geçişini sergileyen en güzel örnekler olarak dikkate alınabilir³.

II. Dünya Savaşı'nın ardından yaşanan küreselleşme sürecinde kimi ülkeler - özellikle Sovyet rejimini benimsemiş veya ona yakın olan ülkeler - DYY girişini önleyici tedbirler alarak daha içe dönük iktisadi politikalar izleme yolunu seçerken, kimi ülkeler ise - özellikle liberal ekonomiyi takip eden ülkeler - DYY'leri özendirici dışa dönük iktisadi politikaları takip etmiştir. Özellikle Sovyet bloğunun dağılmasının ardından küreselleşmenin önündeki önemli bir engel aşılmış ve dünya genelinde küreselleşmeye paralel olarak DYY'ler da artış göstermiştir⁴. Ancak DYY alan bazı ülke hükümetleri özellikle yerel üreticileri koruma veya ulusal güvenlik yönündeki iç politik baskılara maruz kalmış, ayrıca DYY'lerin gözlemlenmiş olumsuz yönleri nedeniyle bir takım eleştirilere hedef olmuştur. Bunun bir sonucu olarak, bu hükümetler söz konusu iç politik baskılar karşısında DYY girişlerini düzenleyici bir takım önlemler de almışlardır. 2000'li yıllardan itibaren ise söz konusu önlemler ve DYY kısıtlayıcıları önemli ölçüde azalmış (Golub, 2003), böylelikle DYY'lerin hemen hemen her ülkeye bir şekilde giriş yapabilmesine olanak sağlayan bir ortam oluşmuştur. Bu ortamın hazırlanmasında uluslararası ticareti serbestleştirmeye odaklı aşağıda ele alınacak birçok uluslararası

³ UNCTAD (2010a) tarafından Geçiş Ekonomileri olarak tanımlanan bu ülkeler, Sovyetler Birliği'nin dağıldığı 1990 yılında toplam stok olarak sadece 8 milyon dolarlık DYY'ye ev sahipliği yaparken bu rakam 2009 yılında 497,4 milyar dolara ulaşmıştır. Ülke içine akan DYY miktarlarındaki bu artış söz konusu ülkelerin artan küreselleşmeleri ile de çift taraflı olarak ilişkilendirilebilir (UNCTAD, 2010a: 172, 176).

⁴ Dünya genelinde ülke içine akan DYY stok değerleri, 1990 yılında 2,08 trilyon dolar civarında iken, Sovyetler Birliği'nin dağıldığı 1991 yılından itibaren, 2000 yılında 7,44 trilyon dolar ve 2009 yılında ise 17,7 trilyon dolara ulaşmıştır (UNCTAD, 2010a: 172).

organizasyonun ve onların DYY'ler için ortaya koydukları uluslararası düzenlemelerin önemli etkileri olmuştur.

3.1. ULUSLARARASI ORGANİZASYONLARIN DOĞRUDAN YABANCI YATIRIMLARA ETKİLERİ VE BU KONUDAKİ ULUSLARARASI DÜZENLEMELER

DYY hareketliliğinin serbestleştirilmesi birçok tartışmayı da beraberinde getirmiştir. Bu tartışmaların ana noktası DYY'lerin ülke değerleri üzerindeki milli hakimiyete zarar verebilecek potansiyel olumsuz etkileridir. DYY'lere karşı çıkan politikacılar DYY'ler sayesinde ülke kontrolünde çok uluslu şirketlerin ve dolayısıyla bu çok uluslu şirketlerin ana yatırımcı ülkelerinin hak sahibi olmasından çekinmektedir. Bu nedenle bazı ülkeler daha öncede belirtildiği gibi ülke içine akan DYY'lere kısıtlamalar getirmiştir. Yine yukarıda belirtildiği gibi, bu kısıtlamalar son yıllarda DYY'lere karşı olan algılamaların - DYY'lerin zarardan çok yararı olabileceği görüşünün yaygınlaşmasıyla - değişmeye başlamasıyla gevşemiştir. Kısıtlayıcılardaki bu gevşemeler ise DYY'leri düzenleyen uluslararası anlaşmaların yapılabilmesine olanak sağlamıştır (Golub, 2003). Yapılan uluslararası anlaşmalar ise, yabancı yatırımcılara güven vererek, ülkelerin daha çok DYY çekebilmesine olanak sağlamıştır. Yabancı yatırım alan ülkeler, taraf oldukları uluslararası anlaşmaların gereğini yerine getirmemenin kendilerine pahalıya mal olacağını bildiklerinden bahsi geçen uluslararası anlaşma hükümlerine bağlı kalmaya özen göstermeye yatkın bir durumdadırlar. Bu nedenle söz konusu uluslararası anlaşmalar yabancı yatırım alacak bir ülkenin herhangi bir iç politika tercihindan çok daha güven verici olacaktır. Böylelikle söz konusu anlaşmalara katılmak, yabancı yatırım alan ülkelerin daha fazla DYY çekmelerine önemli ölçüde katkıda bulunacaktır (Büthe ve Milner, 2008). Ayrıca bu anlaşmaların, güvenilirliği arttıkça ve yabancı yatırımcıları korumaya yönelik mekanizmaları sağladıkça daha fazla DYY'lere neden oldukları da ortaya konulmuştur (Büthe ve Milner, 2011).

Golub (2003)'a göre, DYY'lerin dünya ekonomisi için önemine karşın DYY'lere ilişkin uluslararası anlaşmalar, yeterince kapsamlı değildir. Buna karşın 1990'lardan itibaren artan DYY hareketliliği ile birlikte ülkeler arası karşılıklı

yatırım koruma anlaşmaları ve bölgesel ile ülkeler arası ticaret anlaşmalarında önemli ölçüde bir artış meydana gelmiştir (Golub, 2003). DYY'lere ilişkin uluslararası anlaşmalarda yer almanın daha fazla DYY çekebilmeye olanak tanıdığı bilinmektedir. Bu doğrultuda, birçok yabancı yatırım alan ülke bu tür anlaşmalara daha fazla katılım göstermiş ve Dünya Ticaret Örgütü (World Trade Organization - WTO) gibi, yabancı yatırımcıların gözünde, kendi güvenilirliklerini artırıcı uluslararası kuruluşlara tam üye olmadaki çekincelerinden arınmışlardır. Böylelikle DYY alan birçok ülke uluslararası kuruluşlara katılarak, uluslararası kuruluşları kendi güvenilirliklerini artırmada bir araç olarak kullanabilmiş ve bunun neticesinde yabancı yatırımcılara, onların aradıkları güvenilir ortamı sunarak daha fazla DYY çekme imkanına sahip olabilmektedir (Büthe ve Milner, 2008; Büthe ve Milner, 2011).

Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü (Organisation for Economic Co-operation and Development - OECD), DYY'ler üzerine yapılmış uluslararası anlaşmalar ve tartışmalar içerisinde önemli bir aktör olarak yer almaktadır. Günümüzde, var olan uluslararası anlaşmalar arasından OECD Sermaye Hareketlerinin Liberalleştirilmesine Dair Kanun (Code of Liberalisation of Capital Movements) (OECD, 2003) uluslararası sermaye akışları üzerinde en fazla yatırım etkisine sahip olan çok taraflı bir anlaşma olarak göze çarpmaktadır. Buna göre, bu anlaşmaya taraf olan ülkeler, sermaye hareketlerinin serbestleştirilmesi konusunda üzerinde anlaşılan kriterlere uymayı taahhüt etmiştir. Ayrıca OECD Uluslararası Yatırımlar ve Çok Uluslu Şirketler Deklarasyonu (Declaration and Decisions on International Investment and Multinational Enterprises) (OECD, 1976) uyarınca OECD üyesi 34 ülke ve OECD üyesi olmayan 8 katılımcı ülke kendi sınırları içerisinde faaliyet gösteren yabancı şirketlere ulusal işlem kuralının⁵ uygulanmasında uyum gösterme ve kendi çok uluslu şirketlerini çeşitli uluslararası yatırımlara teşvik etme konularında mutabakata varmışlardır (Golub, 2003).

Bunun dışında, OECD 2006 yılından beri Yatırım Serbestliği (Freedom of Investment - FOI) adı altında hükümetlerarası bir forum süreci başlatarak bu sürece ev sahipliği yapmaktadır. Dünya çapında 50 ülke hükümetlerini bir araya getiren bu

⁵ Ulusal işlem kuralı; yurt içinde uygulanan vergi ve öteki müdahalelerde yerli mallarla yabancı mallar, yerli üreticiler ile yabancı üreticiler arasında bir fark gözetilmeden hepsine yapılacak uygulamanın aynı olmasını ifade eder (Seyidoğlu, 2009: 219).

forumun amacı yatırım politikaları hakkında ülkelerin bilgi ve deneyimlerini birbirleri ile paylaşmalarına olanak sağlamak ve böylelikle daha şeffaf, daha açık ve ayrımcılığa yer vermeyen yatırım politikalarının izlenmesine olanak tanımaktır (OECD, 2006).

Diğer taraftan dünya ticaretinin serbestleştirilmesi amacı ile kurulmuş WTO bünyesinde de yatırım ile ilgili pek çok hüküm bulunmaktadır. WTO Uruguay Görüşmeleri sonucunda Ticaretle Bağlantılı Yatırım Tedbirleri (Trade Related Investment Measures - TRIMs) adlı ilave yurtiçi katkı gereksinimlerini kısıtlayan birtakım kriterler karara bağlanmıştır. Bunun yanısıra, her türlü hizmet sağlama konusunu kapsayan Hizmet Ticareti Genel Anlaşması (The General Agreement on Trade in Services - GATS) ile DYY ile yakından ilişkili olan ticari mevcudiyet kavramı da koruma altına alınmıştır. Buna karşın GATS yükümlülüğü sadece piyasalarını yabancı üreticilere açmaya açık bir şekilde razı olduğunu belirtmiş ülkelere uygulanır. WTO 1996 yılında bünyesindeki ülkeler arasında bir forum olması amacıyla Ticaret ve Yatırım Çalışma Grubu (Working Group on the Relationship Between Trade and Investment)nu kurmuştur. Kasım 2001'de Doha Görüşmeleri'nde WTO üyeleri, çok taraflı bir çerçeve üzerine müzakereleri yürütme görevini üstlenme konusunda prensip anlaşmasına varmıştır (WTO, 1994a; WTO, 1994b; WTO, 1996; WTO, 2001; Golub, 2003).

Ayrıca Dünya Bankası Grubu (World Bank Group)na bağlı Çok Taraflı Yatırım Garanti Ajansı (Multilateral Investment Guarantee Agency - MIGA) ise üye ülkelere yatırımları için politik risk sigortası sunan bir organizasyon olarak DYY'lerin yaygınlaşmasında rol oynamaktadır. Özellikle gelişmekte olan ülkelere doğru yapılan DYY'lerin sağlıklı bir şekilde artmasına yardımcı olmayı kendisine hedef seçen MIGA organizasyonu 1988 yılında hayata geçmiştir. MIGA, yatırımcıları gelişmekte olan ülkelerde var olan politik riskler karşısında sigortalayarak ve devletleri DYY çekmeye yönelik politikalar uygulamaya teşvik ederek DYY'leri artırmayı hedeflemektedir. Organizasyonun çabaları yatırımcıları, döviz riski, transfer kısıtlamaları, mülkiyet haklarının ihlalleri, iç karışıklık, savaş veya terör ve anlaşmaya uymama gibi riskler karşısında korumaya almaktadır (MIGA, 1988). Arkasına Dünya Bankasının gücünü almış olması MIGA'yı olası bir anlaşmazlık durumunda Dünya Bankası kanalıyla bu anlaşmazlıkları çözebilir bir

duruma getirmiştir (MIGA, 1988). Bu doğrultuda, yine Dünya Bankası Grubu bünyesinde yer alan Uluslararası Yatırım Anlaşmazlıklarının Çözüm Merkezi (International Centre for Settlement of Investment Disputes - ICSID) organizasyonu uluslararası yatırımlar konusunda yaşanan anlaşmazlıklarda bir arabulucu görevi üstlenerek tarafları anlaşmaya teşvik etme ve böylelikle DYY'lerin hareketlerini kolaylaştırma misyonunu üstlenmiştir (ICSID, 1966).

Bunun dışında var olan çeşitli çok taraflı uluslararası anlaşmalar ise - ülkeler arası ikili ticaret anlaşmaları hariç - gerekli yaptırım gücünü barındırmaktan uzak olup, daha çok bölgesel nitelikte kalmışlardır. Örneğin; Güneydoğu Asya Ülkeleri Birliği (Association of Southeast Asian Nations - ASEAN) Yatırım Alanı Üzerine Çerçeve Anlaşması (Framework Agreement on the ASEAN Investment Area), ASEAN'a üye ülkelerin, üzerinde uzlaştıkları kendi içlerinde yatırımları serbestleştirecek bir paket olmasına karşın birlik dışında bir yaptırım gücüne sahip değildir. (ASEAN, 1998). Bu ve buna benzer anlaşmalar bağlayıcılığı tartışılmakta olan, bağlayıcılığı olsa bile sadece kendi üye devletleri üzerinde hükmü olan ve bu nedenle küresel olmaktan çok bölgesel nitelik taşıyan anlaşmalar olarak göze çarpmaktadır.

DYY'lere ilişkin düzenlemeler ülkeden ülkeye farklılık gösterirken uluslararası düzenlemeler bu konuda belli standartları yerleştirmeyi hedeflemektedir. Ancak, DYY'lere ilişkin ulusal ve uluslararası düzenlemelerin detaylı hukusal boyutu ise bu çalışmanın kapsamının ve amacının dışında kalmakta olup, söz konusu hukuksal boyut ayrı bir çalışmanın konusu olmaktadır.

3.2. DOĞRUDAN YABANCI YATIRIM KISITLAYICILARI

DYY'lere ilişkin uluslararası düzenlemeler genellikle bölgesel veya zaman zaman küresel boyuta ulaşabilmekte olup, buna karşın DYY'lerin ülke içine akışını zorlaştıran etkenler genellikle ülke bazlı olmaktadır. Golub (2003) bu konudaki çalışmasında belirttiği gibi DYY'lerin ülke içine akışını zorlaştıran başlıca etkenler genellikle yatırımlar üzerindeki yabancı mülkiyetini sınırlamaya yönelik olanlardır. Bu durumda genellikle yabancıların özsermaye içerisinde belli bir oranı geçmemesi esas alınır. Bunlar genellikle o ülke için ulusal havayolu şirketleri veya ulusal

iletişim şirketleri gibi öncelikli olan alanlarda yürürlüğe sokulan kısıtlayıcılar olarak ön plana çıkmaktadır (Golub, 2003).

Azzimonti ve Sarte (2007), yabancı yatırım alan ülkelerde, yabancı yatırımcıların mülkiyet haklarının korunmasına yönelik kurumsal kalitenin, yabancı yatırımcıların beklenen getirilerini belirlemedeki en önemli faktör olarak belirtmektedirler. Mülkiyet haklarının korunması konusunda zaafiyet yaşayan ve ileri derecede politik istikrarsızlığa maruz kalan yatırım alan ülkeler, genellikle yüksek oranda kamulaştırma uygulamasına gitmektedir. Bu durum doğal olarak yabancı yatırımcıları ülkeden uzaklaştıran ve bir yabancı yatırım kısıtlayıcısı olarak yabancı yatırımları azaltan bir uygulamadır (Azzimonti ve Sarte, 2007).

Yabancı yatırımcıların ekonomik katkılarını takip eden ve yatırım alan ülkelerin kendi çıkarlarını korumaya yönelik zorunlu tarama ve onay süreçleri ile performans gereksinimleri, yabancı yatırımlar için ülkeye girişin maliyetini artırabilecek ve dolayısıyla ülke içine akan DYY'lerde azalmaya yol açabilecek bir diğer kısıtlayıcılar kümesi olarak karşımıza çıkabilmektedir (Golub, 2003). Yıllardır dünyanın en çok yabancı yatırım çeken ülkeleri arasında bulunan Çin'de yabancı yatırımlara karşı izlenen politikalar bu konuda verilebilecek bir örnek olarak ele alınabilir. WTO üyeliği öncesinde, toplam ihracatını yüksek tutmayı öncelikli hedef olarak seçen Çin, yabancı yatırımcılara, belli miktarda yerli üretim yapma veya yapılan üretimin bir kısmını ülkeden ihraç etme zorunlulukları getirerek bu hedefine ulaşmaya çabalamaktaydı. Ancak, bu zorunluluklar ülkeye giren yabancı yatırımlar üzerinde önemli bir kısıtlayıcı olarak görev yapmış ve ülkeye giren yabancı yatırımların azalmasında önemli rol oynamıştı. Fakat, Çin'in WTO'ya üyeliğinin ardından, Çin hükümeti TRIMs kararları uyarınca bu kısıtlamaları ortadan kaldırmış, bunun yanında ihracata katma değer vergisi iadesi gibi birtakım dış ticareti kolaylaştırıcı politikaları da yürürlüğe koymuş ve bunların sonucunda ülkeye giren yabancı yatırım miktarında önemli oranda artışlar⁶ gözlemlenmiştir (Long, 2005).

Yabancı personel çalıştırmadaki kısıtlamalar ve diğer faaliyet özgürlüğünü sınırlayan kısıtlayıcılar da ülke içine akan DYY'lere karşı güçlü birer engel olarak görev yapabilmekte ve dolayısıyla ülke içine akan DYY'lerde düşüşlere yol

⁶ UNCTAD 2009 yılı stok verilerine göre 1990 yılında yaklaşık 20,7 milyar dolar olan Çin'e yapılan DYY miktarı, 2009 yılı için yaklaşık olarak 473 milyar dolara ulaşmıştır (UNCTAD, 2010a: 175).

açabilmektedir. Yabancı personel çalıştırmadaki kısıtlamalar ister işçi olarak olsun ister yönetici olarak her iki durumda da yabancı yatırımcı için yatırımdan caymada önemli rol oynayabilir. Bir şirketin yönetim kurulundaki yabancı sayısını sınırlayan bir kısıtlayıcı ile karşılaşan yabancı yatırımcı şirket üstündeki kontrolünü kaybetmekten kaçınacaktır. Yine aynı şekilde şirkette çalışan yabancı sayısını kısıtlayan bir kısıtlayıcı ile karşılaşan yabancı yatırımcı ise, gerekli teknik bilgi ve donanımına sahip yeterli miktarda işçisi olmadan üretime girmenin yeteri kadar fayda sağlamayacağını düşünüp yatırımdan kaçınma yolunu seçebilir. Buna ek olarak yabancı yatırımcıların karşılaştığı, (örneğin yurtiçi katkı gereksinimleri gibi uymak zorunda oldukları) ülkelere özgü düzenlemeler de yabancı yatırımcıların kârlılıklarını düşürecek ve onların faaliyet alanlarını kısıtlayarak yabancı yatırımların azalmasına yol açabilecektir (Golub, 2003).

Bunların yanısıra yabancı yatırım alan ülkelerde, yerel işletmelerin yabancı mülkiyetini sınırlamak amacı ile bazı kamusal ve özel tedbirlerin de sistematik olarak alındığı bilinmektedir (Golub, 2003). Bu tedbirler ve kısıtlayıcılar genel olarak yatırım alan ülkelerin milli güvenlikleri ve milli hakimiyetleri için yüksek öneme sahip telekomünikasyon, ulaşım, finans ve elektrik gibi sektörlerde karşımıza çıkmaktadır (Golub, 2009).

İhracata yönelik imalat sektörüne yapılan yabancı yatırımlar böylesi kısıtlamalara - ülkeden ülkeye farklılık gösterse de - görece daha az maruz kalmaktayken, özellikle hizmet sektörüne yapılan yabancı yatırımlar, günümüzde sermaye dolaşımı olabildiğince serbestleşmiş olsa da, söz konusu kısıtlamalar ile daha çok karşılaşmaktadır (Golub, 2009).

Marchick ve Slaughter (2008), DYY'lere yönelik bu kısıtlayıcıların, sermayenin serbest dolaşımını engelleyeceğinden, yabancı yatırım alan ülkelere, yatırımları yapan ülkelere ve yaratabileceği dengesizlikler ile global ekonomiye ciddi zararlar verebileceğini ileri sürmektedirler. Buna karşın Sun (2002), ülkelerin DYY'leri tamamen yasaklamalarından, DYY'lerin yerel piyasalardaki haksız uygulamalarını önleyici kısıtlayıcıların gerekliliğini vurgulamıştır.

3.3. BÖLGESEL İŞBİRLİĞİ BAKIMINDAN DOĞRUDAN YABANCI YATIRIMLAR

Konuyu bölgesel işbirliği anlamında ele aldığımızda ise, DYY'lerin bölgesel işbirliği organizasyonlarının bünyesinde var olan ortak çalışma alanlarını genişletebildiğini, bu tip organizasyonların bütünleşme çabalarına katkıda bulunabildiğini görebiliriz. Bu doğrultuda DYY hareketlilik hacmi bakımından Kuzey Amerika Serbest Ticaret Anlaşması (North American Free Trade Agreement - NAFTA) ve Avrupa Birliği'nin diğer bölgesel işbirliği organizasyonlarına göre birer adım önde olduğunu söyleyebiliriz. 2009 yılı itibarı ile ülke içine akan stok DYY miktarlarında NAFTA 3,95 trilyon dolar ve Avrupa Birliği ise 7,45 trilyon dolarlık DYY rakamlarına ulaşırken, ülke dışına akan stok DYY miktarlarında NAFTA 4,92 trilyon dolar ve Avrupa Birliği 9 trilyon dolarlık DYY rakamına ulaşmıştır. Bunun dışında 2009 yılı için, Latin Amerika Entegrasyon Birliği (Latin American Integration Association - LAIA) 1,1 trilyon dolar, Güney Ortak Pazarı (Mercado Comun del Sur - MERCOSUR) 494 milyar dolar, ASEAN 690 milyar dolar, Asya-Pasifik Ticaret Anlaşması (Asia Pacific Trade Agreement - APTA) ülkeleri 759 milyar dolar ve Avrupa Serbest Ticaret Birliği (European Free Trade Association - EFTA) 588 milyar dolar ülke içine akan stok DYY miktarları ile ayrıca LAIA 318 milyar dolar, MERCOSUR 188 milyar dolar, ASEAN 342 milyar dolar, APTA 423 milyar dolar ve EFTA 976 milyar dolar ülke dışına akan stok DYY miktarları ile göze çarpmaktadır (UNCTAD, 2010b).

Söz konusu organizasyonlardaki DYY hareketliliği, bir taraftan bu organizasyonların üye devletlerine, kurdukları ticari bağlar sayesinde, birbirlerine sosyal ve kültürel anlamda daha da yakınlaşma fırsatı sunmakta ve böylelikle bölgesel entegrasyona olanak sağlamakta, diğer taraftan bu ülkelerin küreselleşmelerine katkıda bulunarak, küresel anlamda bir entegrasyona zemin hazırlamaktadır. Burada ilgi çeken nokta şudur; küresel entegrasyonu dünya üzerinde var olan her bir ülke için tek tek gerçekleştirmek, şüphesiz söz konusu küresel entegrasyonu var olan birkaç bölgesel birlik için gerçekleştirmekten daha zor olacaktır. Bu doğrultuda bölgesel işbirliği organizasyonları içerisinde yaşanan DYY hareketliliği, bölgesel entegrasyonun tamamlanmasında önemli rol oynayacak,

bölgesel organizasyonun dışındaki ülkeler ile yaşanan DYY hareketliliği ise küresel entegrasyon için bir adım olacaktır. Golub (2003)'un belirttiğine göre, Avrupa Birliği bu doğrultuda 1980'lerin sonunda birlik içinde sermaye hareketliliğini tamamen serbestleştirmiştir.

4. DOĞRUDAN YABANCI YATIRIMLARIN LİTERATÜRDEKİ YERİ

DYY'ler üzerine farklı alanlarda birbirinden farklı çalışmalar yapılmıştır. Bu farklı çalışmalar, bizlere zengin bir literatür sunmaktadır. DYY'ler üzerine yapılan çalışmalar genelde DYY'lerin yatırım alan ülkeler üzerine etkileri ve DYY belirleyicileri üzerine yoğunlaşmıştır. Gerek literatür açısından DYY'lerin etkileri konusuna daha fazla önem verilmesi, gerekse bu araştırmanın amaçları doğrultusunda, bu tezde de DYY'lerin yatırım alan ülkeler üzerine etkileri DYY belirleyicilerine göre daha kapsamlı bir şekilde ele alınmaktadır.

Burada belirtilmesinde yarar bulunan bir husus şudur: Bazı durumlarda, DYY-ekonomik büyüme ilişkisini inceleyen çalışmalar DYY'lerin bu boyutunu da ele almıştır. Az önce de belirtildiği gibi literatürdeki çalışmalar, DYY'lerin yatırım alan ülkeler üzerine etkilerinin yanında, DYY belirleyicileri ile de ilgilenmiştir. Bunun nedeni, idari düzenlemeler gibi, söz konusu ülkelere özgü değişkenlerin zaman zaman hem yabancı yatırım alan ülkeler için bir DYY belirleyicisi olabilirken, aynı zamanda DYY'lerin yatırım alan ülkelerdeki etkileri üzerinde de rol oynayabilmeleridir.

Bu doğrultuda bu bölümde, öncelikle DYY etkilerinden ayrıştırılabilecek DYY belirleyicileri ele alınmış, daha sonra DYY etkilerini ölçmede kullanılan modellere değinilmiş, ardından DYY etkileri üzerine literatürde var olan görüşler ortaya konulmuş ve son olarak literatür taramasının bu araştırma için sunduğu önemli noktalar vurgulanarak bölüm sonlandırılmıştır.

4.1. DOĞRUDAN YABANCI YATIRIM BELİRLEYİCİLERİNE

ODAKLANAN ÇALIŞMALAR

Araştırmanın bu bölümünde, literatürde DYY'lerin yatırım alan ülkelere akışlarını ele alan, DYY akışlarını artıran veya azaltan nedenleri inceleyen çalışmalar ortaya koyulmuştur.

Örneğin; Sethi, Guisinger, Phelan ve Berg (2003) çalışmalarında, makroekonomik strateji değerlendirmeleri sonucunda değişen DYY belirleyicileri ve akış trendlerini araştırmışlardır. 1981-2000 dönemi için yapılan istatistiksel analize göre - Amerikan DYY'leri için geleneksel belirleyicilere göre ideal olmasa da - Amerika tarafından yapılan DYY'lerinin son dönemde Asya'daki dışa açık ve yüzünü gelişmeye dönmüş ülkelere yoğunlaştığını belirtmişler ve bunun ana nedenini ise, bir tarafta bölgedeki düşük ücretlerden yararlanırken diğer tarafta yeni piyasalarda egemenlik kurma çabalarına bağlamışlardır. Ayrıca bu çalışmada, söz konusu ülkelerin daha serbest bir ekonomik yapıya kavuşmalarının ve altyapı olanaklarındaki iyileştirmelerin de etkinlik arayan Amerikan DYY'leri için çekici bir etkisi olduğu da belirtilmiştir (Sethi ve diğerleri, 2003).

Busse ve Hefeker (2007), 1984-2003 döneminde 83 gelişmekte olan ülkeye yapılan DYY'lerin belirleyicilerini araştırdıkları çalışmalarında, yönetim istikrarının, iç ve dış çatışmaların, yolsuzlukların, etnik gerilimlerin, kanun ve düzenin, hükümetlerin demokratik sorumluluklarının ve yatırım alan ülkelerdeki bürokrasinin kalitesinin yabancı yatırımcıların DYY kararlarında etkili oldukları sonuçlarına ulaşmışlardır. Bunların içinden yatırım alan ülkelerdeki yönetim istikrarı ile kanun ve düzen göstergelerinin yabancı yatırımcıların yatırım kararlarında en etkili belirleyiciler oldukları belirtilmektedir (Busse ve Hefeker, 2007).

Janicki ve Wunnava (2004) araştırmalarında, 1997 yılı için Avrupa Birliği üyeliği sürecindeki 8 Orta ve Doğu Avrupa ülkesine Avrupa Birliği üye ülkeleri tarafından yapılan DYY hareketliliğini incelemişlerdir. Buna göre, söz konusu ülkelere yapılan DYY'ler için en önemli belirleyiciler olarak, yatırım alan ülkelerin büyüklüğü, yatırım alan ülkenin riskleri, yatırım alan ülkelerdeki iş gücü maliyeti ve yatırım alan ülkelerin dış ticarete açıklıkları ön plana çıkmaktadır. Böylelikle, daha

fazla DYY çekmek isteyen ülkelerin, bahsi geçen belirleyicilere odaklanmalarının gerekliliği belirtilmektedir (Janicki ve Wunnava, 2004).

Sova, Albu, Stancu ve Sova (2009), ise Avrupa Birliği'ne yeni üye olmuş Romanya, Polonya, Macaristan ve Bulgaristan için DYY'lerin belirleyicilerini araştırmışlardır. Çalışmalarının sonucunda, söz konusu ülkelerdeki cazip iş gücü maliyetlerinin, bu ülkelerin sunduğu geniş piyasa olanaklarının, politik istikrar ve reform hareketleri biçimindeki kurumsal kalitenin önemli birer DYY belirleyicisi olduğu, artırılacak kurumsal kalitenin ise bu ülkelere yapılacak DYY'lerde önemli bir artışa neden olabileceği belirtilmiştir.

Aqeel ve Nishat (2004), Pakistan'a yapılan DYY'lerin belirleyicilerini araştırdıkları çalışmalarında, ticaret ve finans sektörlerindeki serbestleşmelerin Pakistan'a DYY çekmede ne derece etkili olduğuna yoğunlaşmışlardır. Buna göre, Pakistan'daki gümrük vergisi oranları, döviz kurları, vergi oranları, özel sektöre sağlanan krediler ve kişi başı GSYİH değerlerinin DYY'leri bu ülkeye çekmede belli bir rol oynamakta olduğu belirtilmektedir.

Yılmaz ve Barbaros (2003) çalışmalarında, Türkiye'ye gelen DYY'lerin belirleyicilerini araştırmışlardır. Buna göre, dış ticarete açıklığın ve ekonomi büyüklüğünün DYY'leri çekmede önemli olduğunu, buna karşın politik istikrarsızlığın, GSYİH içindeki borç payının ve yüksek reel faizlerin DYY akışları üzerinde olumsuz etkileri olduğu sonucuna varmışlardır. Bu doğrultuda, DYY'lerin Türkiye'de istenilen seviyeden az olmasını makroekonomik göstergelerin ve politik istikrarın yetersizliğine bağlamışlar, Türkiye'nin GSYİH'sını ve GSYİH büyüme hızını artırabildiği ve dış ticarete açıklıkta gerekli adımları attığı sürece, Türkiye'ye yapılan DYY'lerin artabileceğini belirtmişlerdir. Buna göre, Yılmaz ve Barbaros (2003), Türkiye'nin daha fazla DYY çekebilmek için özelleştirme programlarını hızlandırması ve altyapı projelerini desteklemesi gerektiğini de ortaya koyarken, dış açıklık konusunda bir engel sayılabilecek kamu bürokrasisinin azaltılmasının da yine DYY artışında önemli bir etken olabileceğini belirtmişlerdir.

Türkiye'ye gelen DYY'lerin belirleyicileri üzerine bir başka çalışma Sayek (2007) tarafından gerçekleştirilmiştir. Sayek (2007) çalışmasında, Türkiye'nin yaşadığı DYY artışlarının nedenlerini araştırmış ve artan satın alım gücünün önemli

bir DYY belirleyicisi olduğunu tespit etmiştir. Bunun yanında, yabancı yatırımcıların dış ticarete daha açık olan ülkeleri tercih ettikleri ve sosyal altyapı gelişiminin de DYY çekmede bir rol oynadığı tespit edilmiştir. Ayrıca, Türkiye'nin Avrupa Birliği üyeliği müzakerelerinin de - en az üyeliğin kendisinin yaratabileceği kadar - Türkiye'ye gelen DYY'lerin üzerinde belirleyici bir rolü olduğu belirtilmektedir.

Coskun (2001), Türkiye'ye gelen DYY'lerin belirleyicileri üzerine yaptığı çalışmada, yabancı yatırımcıların Türkiye yatırımları için en önemli belirleyicilerinin Türkiye'nin sahip olduğu büyüyen piyasası ve umut vaadeden ekonomik performansı olduğunu belirtmiştir. Bu durum, Türkiye'ye gelen yabancı yatırımcıların Türkiye'yi bir ihracat üssü olarak kullanmak yerine, büyük bir piyasa olarak gördüğünün bir göstergesi olarak kabul edilmektedir.

Bundan başka Aşikoğlu (1991) çalışmasında, yabancı yatırım kararlarını belirleyen faktörler üzerinde yoğunlaşmış ve DYY kararlarında en önemli rolün ekonomik faktörlere yüklenmesi gerektiğini belirtmiştir. Aşikoğlu (1991) çalışmasında, her zaman kârlılığın ön planda olduğu DYY'ler için üretim maliyetlerini düşürmenin ve yeni pazarlardan olabildiğince yararlanmanın önemine değinerek, bu sayede DYY gerçekleştirmek suretiyle, yabancı yatırımcıların kendi ülkelerinde yapacakları yatırımlardan daha fazla ekonomik kâr sağlayacağını belirtmiştir.

Blomström ve Kokko (2003) çalışmalarında, yabancı yatırım alan ülkelerin DYY teşviklerine odaklanmışlar ve sadece yabancı yatırımlara yönelik bu tür teşviklerin ulusal refahı artırmada etkin bir yol olmadığını belirtmişlerdir. Bunun nedeni ise, yatırım alan ülkelerin DYY'leri çekmek istemelerinin en önemli nedenleri olan yerel endüstriye ulaşacak teknolojik yayılma etkilerinin ve diğer dışsallıkların DYY'lerin doğrudan bir sonucu olmamasıdır. Olası yayılma ve dışsallık etkileri, sadece söz konusu yerel endüstrilerde yabancı teknoloji ve becerileri özümseyebilecek beceri ve yatırımların varlığı ile gerçekleşebilir. Bu nedenle, sadece DYY çekmeye yönelik politikalar, yatırım alan ülkeler için yeterli değildir, aynı zamanda bu ülkeler yerel endüstrilerinde yayılma ve dışsallık etkilerini özümseme konularında yatırımlar da yapmalı ve böylelikle massetme kapasitelerini artırmalıdır.

Dış yardımların DYY'ler ile olan ilişkisi de literatürde araştırılmıştır (ör., Karakaplan, Neyaptı ve Sayek, 2005). Karakaplan ve diğerleri (2005), panel veri analizi kullanarak yaptıkları çalışmalarında dış yardım alan ülkelerin - gelişmiş finansal piyasaların varlığında - daha çok DYY alıp almadıklarını incelemişlerdir. Karakaplan ve diğerleri (2005) çalışmalarının sonucunda, ülkelerin dış yardım almalarının veya daha önceden DYY almış olmalarının, DYY çekmede gelişmiş finansal piyasalara sahip olmak ve yönetim kalitesi kadar etkili olmadığını ve gelişmiş finansal piyasalar ile iyi bir yönetim kalitesine sahip olmanın dış yardımlar ve önceden DYY alma durumlarının DYY çekme etkilerini desteklediğini ileri sürmüşlerdir.

DYY'nin politik ilgi alanları ile olan ilişkisi, yolsuzluğun da DYY'lerin etkilerini ölçmede bir araç haline gelmesini sağlamıştır. Örneğin, Habib ve Zurawicki (2002) çalışmalarında yolsuzluğun DYY'ler üzerindeki etkilerini incelemişlerdir. Çalışmalarında, yatırım alan ülkelerdeki yolsuzluk seviyelerini ele almış ve bunların DYY'ler ile olan ilişkisine odaklanarak yabancı yatırımcıların yolsuzluğun daha fazla olduğu ülkelere kaçındığını ileri sürmüşlerdir. Buna göre yabancı yatırımcılar, yanlış olarak kabul gördüğü ve işlevsel verimsizlik yaratabileceği gerekçesiyle genellikle yolsuzlukların olduğu ülkelere uzak durmaktadır. Çalışmaya göre, yabancı yatırımcıları böyle ortamlardan uzaklaştıran önemli bir etken de yatırımcıların marka adlarını ve imajlarını koruma dürtüsü olmaktadır.

Yolsuzluk konusundaki bir başka çalışmada ise Larrain ve Tavares (2004), konuya Habib ve Zurawicki (2002)'nin yaklaştığı açının tam tersinden yaklaşarak DYY alan ülkelere, yabancı yatırım hareketlerinin yolsuzluk üzerine etkilerini araştırmışlardır. Buna göre Larrain ve Tavares (2004), DYY'lerin gittikleri ülkelere yolsuzluğu azaltıcı etkileri olduğu sonucuna ulaşmışlardır.

Buna karşın, Egger ve Winner (2005), 1995-1999 dönemi için 73 ülkeyi kapsayan yolsuzluk ile DYY akışları arasındaki ilişkiyi araştırdıkları çalışmalarında, yolsuzluğun, resmi ve idari sınırlamaları kolaylaştırmada yararlı olabilecek bir etken olabileceğini belirtirken, böylelikle DYY ile yolsuzluk arasında pozitif bir ilişkinin

bulduğunu ortaya koyarlar. Bu nedenle yolsuzluğun, DYY'leri teşvik edici bir işlev gördüğünü ileri sürerler.

4.2. DOĞRUDAN YABANCI YATIRIMLARIN ETKİLERİNİ ÖLÇMEDE KULLANILAN MODELLER

Araştırmacılar DYY'lerin çeşitli etkilerini ölçmede birbirinden farklı modeller kullanmışlardır (ör., Bode ve Nunnenkamp, 2011; Alfaro, Chanda, Kalemli-Özcan ve Sayek, 2003). Kullanılan farklı modellerin kendilerine özgü güçlü ve zayıf yönleri olmakla birlikte, araştırmacılara DYY'lerin etkileri hakkında yorum yapabilme imkanını sağlamada genellikle yeterli olmuşlardır. Diğer taraftan, araştırmacılar (ör., Carkovic ve Levine, 2002; Sarkar, 2007) DYY'lerin genellikle gittikleri ülkelerdeki ekonomik büyümeye olan etkilerini araştırmışlardır.

Bu doğrultuda, Ozturk ve Kalyoncu (2007: 3) 1975-2004 dönemi için yaptıkları ve Türkiye ile Pakistan'ı karşılaştırdıkları ülkeler arası bir çalışmada şu modeli kullanmışlardır:

$$GSYİH = \alpha + \beta * DYY$$

Ozturk ve Kalyoncu'ya (2007) göre DYY ve GSYİH arasında ortaya çıkması muhtemel bir eşbütünleşme vektörü, bu iki değişken arasında en azından tek yönlü bir ilişki olduğuna işaret etmektedir. Böyle bir nedenselliği ortaya çıkarmak için kullanılan Granger nedensellik testi ve ayrıca uygulanan genişletilmiş Dickey-Fuller (augmented Dickey-Fuller - ADF) birim kök testi ve Engle-Granger (EG) eşbütünleşme testleri sonuçlarında, Pakistan için söz konusu dönemde GSYİH'nin DYY artışlarına neden olduğu, Türkiye için ise bu ilişkinin iki yönlü olduğu yani hem GSYİH artışının DYY artışına, hem de DYY artışının GSYİH artışına neden olduğu sonuçlarına ulaşmışlardır.

Marasco (2007) ise çalışmasında DYY ve ekonomik büyüme arasındaki ilişkiye ekonomik entegrasyon değişkenini de katmış, elde ettiği bulgulara dayanarak

ekonomik entegrasyon seviyesi arttıkça bu durumun daha fazla DYY'ye yol açacağını bunun sonucunda da söz konusu ülkede ekonomik büyümenin artacağını ileri sürmüştür. Marasco (2007: 3) bu fikrini savunurken iki eşitlikten oluşan şu yapısal modeli kullanmıştır:

$$DYY_{it} = \alpha_0 + \alpha_1 \text{entegr}_{it} + \alpha_2 \text{araç}_{it} + \alpha_3 \text{kontrol}_{it} \quad 1$$

$$b_{it} = \beta_0 + \beta_1 DYY_{it} + \beta_2 \text{entegr}_{it} + \beta_3 \text{kontrol}_{it} \quad 2$$

İlk eşitlik GSYİH içinde bulunan DYY'yi bağımlı değişken olarak almakta ve regresyonu ekonomik entegrasyon değişkeni (entegr), DYY için konulmuş bir araç değişkeni ve 3 değişkeni - enflasyon, nüfus ve beşeri sermaye - barındıran bir kontrol değişkeni kümesi üzerinde gerçekleştirmektedir. İkinci eşitlik ise büyümeyi (b) bağımlı değişken olarak kabul etmekte ve DYY, ekonomik entegrasyon ve aynı kontrol değişkenleri üzerinde regresyonu gerçekleştirmektedir (Marasco, 2007).

Marasco (2007) çalışmasının sonucunda, büyüme gösteren ülkelerin bu büyümelerini öncelikli olarak ekonomik entegrasyona bağlamış, ekonomik entegrasyonun dış ticaret veya DYY şeklini almasının ise büyüme açısından bir fark ifade etmediğini ortaya koymuştur.

Sarkar (2007), 51 az gelişmiş ülke üzerinde DYY'lerin büyüme üzerine etkilerini araştırmış, analizini 1981-2002 döneminde panel ve 1970-2002 döneminde zaman serileri olmak üzere iki farklı şekilde kişi başı GSYİH büyüme oranı ile gayri safi sabit sermaye oluşumu içerisindeki DYY oranları arasındaki ilişkiyi arayarak gerçekleştirmiştir. Söz konusu analizi için gecikmesi dağıtılmış otoregresif (autoregressive distributive lag - ARDL) yöntemini izlerken kullandığı model ise şöyledir (Sarkar, 2007: 6):

$$Y_t = a + b.t + \sum_{i=1}^p b_i Y_{t-i} + \sum_{j=0}^q c_j X_{t-j}$$

Eşitlikte Y kişi başı GSYİH büyüme oranını, X gayri safi sabit sermaye oluşumu içerisindeki DYY oranını, t, t-i, j-i zaman dönemlerini, p ve q ise ARDL modeli içerisinde çeşitli kriterlere göre belirlenmiş bilinmeyen gecikmeleri ifade etmektedir (Sarkar, 2007).

Sarkar (2007) çalışmasının sonucunda analize konu olan ülkelerin çoğunluğunda DYY ve ekonomik büyüme arasında olumlu bir ilişki bulamamıştır. Panel veri analizine konu olan 51 ülkenin sadece 16'sında ekonomik büyüme ve DYY arasında olumlu bir ilişkiye rastlamıştır. Söz konusu 16 ülke ise yüksek kişi başı GSYİH rakamlarına sahip ve dışarıya büyük ölçüde açık ülkelere olmuştur. Bunun yanında zaman serileri analizi sonucunda Sarkar (2007) sadece 10 ülke için açık bir şekilde DYY ekonomik büyüme ilişkisinden söz edilebileceğini belirtmiştir.

Sonuç olarak çalışmasında Sarkar (2007), ülkeler zengin ve dışarıya açık olmadıkça bu ülkelerde DYY ve kişi başı GSYİH büyüme oranları arasında olumlu bir ilişki olmasının çok zor olduğunu ileri sürmüştür. Böylelikle bu çalışma DYY'lerin ekonomik büyümeyi artırıcı etkileri üzerine bir soru işareti koyabilmıştır (Sarkar, 2007).

Yılmaz ve Barbaros (2003) ise çalışmalarında Türkiye'deki DYY'lerin belirleyicilerini araştırmışlar ve sonuçlarını İrlanda ve İspanya ile karşılaştırmışlardır. Buna göre tüm ülkeler için DYY'lerin belirleyicilerini şu modelle araştırmışlardır (Yılmaz ve Barbaros, 2003: 11-12):

$DYY = F(Y, G, X/I, Borç, RI, Risk)$, fonksiyonu şu hali alır;

$$DYY = \alpha_0 + \alpha_1(Y) + \alpha_2(G) + \alpha_3(X/I) - \alpha_4(Borç) - \alpha_5(RI) - \alpha_6(Risk)$$

Söz konusu eşitlikte Y, kişi başı GSYİH olarak ölçülen DYY alan ülkedeki pazar hacmini gösterirken, G, GSYİH'nın büyüme oranını ortaya koyarak ülkedeki pazarın çekiciliğini belirtmektedir. X/I, ülke ihracatlarının ithalatlara oranını vererek ülkenin dış ticarete açıklığını belirtirken, Borç, GSYİH içerisindeki borç yüzdesini, RI reel faiz oranını ve Risk ise siyasal istikrarı temsil etmektedir (Yılmaz ve Barbaros, 2003).

Yılmaz ve Barbaros (2003) çalışmalarında üç ülke içinde pazar büyüklüğünün yani ekonominin büyüklüğünün DYY çekmede önemli olduğu, ekonomi büyüdükçe ülkenin yabancı yatırımcılara daha cazip geleceği, ülkenin dış ticarete açıklığının DYY artırıcı etkileri olduğu, buna karşın politik istikrarsızlığın, GSYİH içindeki borç payının ve yüksek reel faizlerin yabancı yatırımcıları caydırdıkları sonuçlarına varmışlardır.

Buna göre, DYY'lerin Türkiye'de olması gerekenden daha düşük seviyelerde olmasını makroekonomik göstergelerin ve politik istikrarın yetersizliğine bağlamışlar, Türkiye'nin GSYİH'sini ve GSYİH büyüme hızını artırabildiği ve dışa açıklıkta gerekli adımları attığı sürece ülkeye giren DYY miktarının artabileceğini ileri sürmüşlerdir. Ayrıca Yılmaz ve Barbaros (2003), Türkiye'nin daha fazla DYY çekebilme için özelleştirme programlarını hızlandırması ve altyapı projelerini desteklemesi gerektiğini de savunmuşlardır. Yılmaz ve Barbaros (2003) bunları yaparken dışa açıklık konusunda bir engel sayılabilecek kamu bürokrasisinin azaltılmasının da yine DYY artışında rol oynayabileceğini belirtmişlerdir.

Öte yandan Carkovic ve Levine (2002), 1960-1995 dönemi için DYY akışları ve ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi inceledikleri çalışmalarında, önce OLS regresyonu ardından dinamik panel veri analizi yöntemlerini kullanmışlardır. Regresyon modelleri ise şu şekilde oluşmuştur (Carkovic ve Levine, 2002: 198):

$$\text{Büyüme}_i = \alpha + \beta \text{DYY}_i + \gamma'[\text{Koşullandırma Kümesi}]_i + \varepsilon_i$$

Eşitlikte bağımlı değişken olan büyüme kişi başı GSYİH büyümesini, DYY bir ülkeye yapılan gayri safi özel sermaye akışlarını ve koşullandırma kümesi ise belirli koşullar vektörünü temsil etmektedir (Carkovic ve Levine, 2002).

Carkovic ve Levine (2002) çalışmalarında DYY'lerin ekonomik büyüme üzerine etkilerini, büyümenin diğer belirleyicileri ile içsellik sorunları ve ülkelere özgü farklılıklar gibi olası yanılmalara dikkate alındıktan sonra incelemişler, ayrıca yatırım alan ülkelerin eğitim seviyeleri, finansal ve ekonomik kalkınmaları ile dış ticarete açıklıklarının bu etkiler üzerinde bir payı olup olmadığını araştırmışlardır.

Çalışmalarının sonucunda Carkovic ve Levine (2002), güçlü ekonomik yapıya sahip olmanın, ülkelerde hem ekonomik büyümeyi hem de DYY akışlarını artırabileceğini, ancak buna karşın DYY akışlarının ekonomik büyüme üzerinde büyümeyi etkileyen diğer faktörlerden bağımsız etkileri olamayacağı sonucuna ulaşmışlardır.

Ayrıca Busse ve Groizard (2008: 867) ise, DYY'lerin yatırımlar için idari anlamda elverişli ortamlarda yatırım alan ülkelerin ekonomik büyümelerine olumlu etkileri olabileceğini belirttikleri çalışmalarında aşağıdaki ülkeler arası büyüme regresyonu modeli kullanmışlardır:

$$y_{it} - y_{it-1} = \theta y_{it-1} + \gamma' X_{it} + e_{it}$$

Modelde, i ülkesi ve t ile t-1 zamanları için, y kişi başı GSYİH'nin log değerini ve X DYY'leri ve diğer kontrol değişkenlerini barındıran açıklayıcı değişkenler kümesini belirtmektedir. Ancak belirtilen bu model, ters nedensellik, ölçüm hataları ve eşzamanlılık gibi sorunlara sahip olabileceğinden, denklemde hata teriminin içinde olan ülke etkileri η_i de dikkate alınmıştır. Bunun sonucunda model şu hale gelmiştir (Busse ve Groizard, 2008: 868):

$$y_{it} = \alpha y_{it-1} + \gamma' X_{it} + \eta_i + \varepsilon_{it}, \alpha = 1 + \theta \text{ olarak}$$

Ancak ülke etkilerinin açıklayıcı değişkenler ile ilişkili olması ihtimali oldukça fazladır. Bu durum ise regresyonda yanlış katsayıların üretimi ile sonuçlanacaktır. Bu nedenle ülke etkileri yanlışlığından kurtulmak için Busse ve Groizard (2008), modelde farklar alma yöntemini izlemişlerdir. Buna göre oluşan model ise şöyledir (Busse ve Groizard, 2008: 868):

$$y_{it} - y_{it-1} = \alpha(y_{it-1} - y_{it-2}) + \gamma' (X_{it} - X_{it-1}) + \eta_i + (\varepsilon_{it} - \varepsilon_{it-1})$$

Bu modeli kullanarak ve 1994-2003 ile 1984-1993 dönemleri için ekonomik büyümeyi regresyona tabi tutarak çalışmalarının sonucunda Busse ve Groizard (2008), DYY'lerin ekonomik büyümeyi artırabilmesi için yatırım alan ülkelerin daha sağlam bir kurumsal yapıya ve daha elverişli düzenlemelere ihtiyaç duyduklarını belirtirler. Bu nedenle politika yapıcılar için öncelik, ülkelerinde var olan kurumsal yapıların iyileştirilmesi ve var olan düzenlemelerin yatırımlar için elverişli hale getirilmesi olmalıdır.

Alfaro ve diğerleri (2003) ekonomik kalkınma ile DYY'lerin ilişkisinde finansal piyasaların rolünü inceledikleri çalışmalarında, daha iyi finansal piyasaların DYY'lerin dışsallık ve yayılma etkilerini artıracığını ve bunun da daha iyi büyüme performanslarına yansıtacağını ileri sürmüşlerdir. Çalışmada DYY'lerin ekonomik büyüme üzerine olduğu varsayılan doğrudan etkilerini ortaya koyabilmek için kullanılan ilk model ise şöyledir (Alfaro ve diğerleri, 2003: 13):

$$\text{Büyüme}_i = \beta_0 + \beta_1 \text{BaşlangıçGSYİH}_i + \beta_2 \text{DYY}_i + \beta_3 \text{kontrol}_i + v_i$$

Ardından bu modele, finansal piyasaların rolünü de gösterebilmek için, DYY'lerin finansal piyasalar ile olan etkileşimi de yansıtılmıştır (Alfaro ve diğerleri, 2003: 13):

$$\text{Büyüme}_i = \beta'_0 + \beta'_1 \text{DYY}_i + \beta'_2 (\text{DYY}_i * \text{Finans}_i) + \beta'_3 \text{finans}_i + \beta'_4 \text{kontrol}_i + v_i$$

Alfaro ve diğerleri (2003), çalışmalarında yerel finansal piyasaların DYY'lerin yayılma etkileri üzerindeki kısıtlayıcılık rolüne önem vermişlerdir. Buna göre, finansal piyasaların gelişmişliği DYY'lerin büyüme üzerine olumlu etkilerini ortaya çıkarmada kilit rol oynamaktadır. Alfaro ve diğerleri (2003) çalışmalarının sonucunda finansal piyasaların gelişmişliğinin DYY'lerin dışsallık ve yayılma etkilerini artırdığı, bu durumun da DYY alan ülkelerde ekonomik büyümeye katkı sağladığını ileri sürerler. Finansal piyasaların iyi işlemediği bir ülkede ise DYY'lerden tam anlamıyla yararlanılmasının zor olduğunu belirtirler. Bu nedenle

özellikle finansal anlamda yerel koşulların gelişmesinin DYY'lerin ekonomik büyümeye olumlu etkilerini ortaya çıkarmada önemini vurgularlar.

4.3. DOĞRUDAN YABANCI YATIRIMLARIN ETKİLERİNE İLİŞKİN GÖRÜŞLER

Bu araştırma, DYY'lerin büyüme etkileri literatüründe var olan farklı bakış açılarından yararlanacaktır. DYY'lerin, ana yatırımcı ülkelerin politik ilgi alanları ile doğrudan ilişkili olabilecek olması, bu alandaki tartışmalara ve farklı bakış açılarının ortaya çıkmasına olanak vermiştir. Literatürde, DYY'lerin büyüme üzerine etkileriyle ilgili ancak, sonuçları bakımından birbiri ile çelişen çeşitli araştırmalar mevcuttur (ör., Bengoa ve Sanchez-Robles, 2003; Carkovic ve Levine, 2002). Bu araştırmaların çoğunluğunda DYY'lerin yatırım alan ülkelere olumlu etkiler ortaya çıkarabilmesi için - çalışmadan çalışmaya farklılık gösterse de - belli bir koşullar kümesinin (ör. yatırım alan ülkelerin massetme kapasitelerinin belli bir eşiğin üstünde olması) karşılanması gerekliliği öne sürülmüştür. Bu koşulların karşılanmadığı durumlarda ise DYY'lerin yatırım alan ülkelere yararlı etkileri olmayacağı hatta zaman zaman zararlı etkileri olabileceği belirtilmiştir.

4.3.1. Doğrudan Yabancı Yatırımları Savunan Görüş

DYY'leri savunan görüş, DYY'lerin, teknolojik bilgi yayılma etkisi şeklindeki dışsallıklar vasıtası ile DYY alan ülkenin genel üretkenliğini - zaman zaman belli koşullara bağlı olarak da olsa - arttırdığını ileri sürer. Bu görüşe göre, özellikle bazı politik düzenlemeler ve bazı ortamlar altında, DYY'ler yatırım alan ülkelerin ekonomik büyümesine daha fazla katkı sağlar. Bahsi geçen bu bazı politik düzenlemeler ve bazı ortamlar, yatırım alan ülkelerin, DYY'nin dışsallık etkilerinden hangi seviyede faydalanabileceklerini belirten, o ülkelerin massetme kapasitelerini tanımlar (Alfaro, Chanda, Kalemli-Ozcan ve Sayek, 2004). Bir ülkenin DYY'lerin dışsallık etkilerinden ne kadar faydalanabileceğini belirten bu kapasiteler, o ülkedeki yerel finansal piyasalar veya o ülkedeki eğitim seviyesi gibi yerel koşullara göre

sınırlılık gösterebilir. Bu nedenle, yerel koşullar yani massetme kapasiteleri, DYY'nin büyüme üzerindeki etkilerini belirlemede önem kazanır.

Örnek olarak, Borensztein ve diğerleri (1998), DYY'lerin büyüme üzerine etkilerini, ülkeler arası - sanayileşmiş ülkelerden 69 gelişmekte olan ülkeye olan DYY akışlarını ele alarak - bir regresyon analizinde test ederek, DYY'lerin teknoloji transferi için önemli bir araç olarak, büyümeye, yurt içi yatırımlardan göreceli olarak daha fazla katkı sağladığını ileri sürerler. Buna karşın, DYY'lerin yüksek üretkenliğinin, sadece yatırım alan ülkelerin, minimum bir beşeri sermaye stok eşiği olması halinde geçerli olacağını eklerler. Böylece DYY'ler, büyümeye, sadece yatırım alan ülkelerdeki, kullanılabilir ileri teknolojilerin olanak sağladığı yeterli düzeyde bir massetme kapasitesi olduğu zaman katkı sağlar. Çalışmalarının sonucunda Borensztein ve diğerleri (1998), ekonomik büyüme üzerinde DYY'lerin genelde olumlu etkileri olduğunu ancak bu etkinin boyutunun yatırım alan ülkedeki beşeri sermaye stok eşiğine bağlı olduğunu belirtirler. Bu doğrultuda DYY'lerin ekonomik büyüme üzerine etkileri yatırım alan ülkedeki beşeri sermaye seviyesine bağlı olmakta bu durum da bu iki değişken arasındaki olumlu bağlantıyı ortaya koymaktadır. Ayrıca söz konusu çalışmada, DYY'ler yeni teknolojinin adaptasyonu sürecinde bir araç olarak görülmüş ve böylelikle yurt içi yatırımlar üzerinde tamamlayıcı bir rolü olabileceği de ileri sürülmüştür (Borensztein ve diğerleri, 1998).

Bundan başka, Durham (2004), 80 ülkeden 1979'dan 1998'e kadar olan verileri kullanarak, büyüme üzerine, DYY ve yabancı portfolyo yatırımlarının etkilerini inceler. Sonuçlar büyük ölçüde, gecikmeli DYY'lerin ve yabancı portfolyo yatırımlarının büyüme üzerine, doğrudan, tam anlamıyla olumlu bir katkısı olmadığını belirtse de, yine de DYY'ler ile yabancı portfolyo yatırımları ve etkilerinin, yatırım alan ülkelerin özellikle finansal ve kurumsal gelişimleri bakımından massetme kapasitelerine bağlı olduğunu ileri süren görüş ile tutarlıdır.

Öte yandan Alfaro ve diğerleri (2003) daha iyi finansal piyasalara sahip ülkelerin teknolojik bilgi yayılma etkilerini daha kolay özümseyebileceğini ve böylelikle DYY'lerin olumlu etkilerinden daha çok faydalanarak büyümeye olumlu katkı sağlayabileceğini ileri sürmüşlerdir. Bu doğrultuda yatırım alan ülkelerdeki finansal piyasaların kalitesinin DYY'lerin olumlu etkileri üzerindeki rolü ağırlık

kazanmıştır. Böylelikle Alfaro ve diğerlerine (2003) göre finansal piyasaların gelişmişliği DYY'lerin dışsallık ve yayılma etkilerini artırırken, yeterli düzeyde gelişmemiş olan finansal piyasaların varlığı ise DYY'lerin olumlu etkilerine ulaşılmasını güçleştirecek bir durumdur. Bu durumun doğal bir sonucu olarak yerel finansal piyasaları iyi işleyen ülkelerde DYY'ler ekonomik büyümeye olumlu katkı sağlarken, yerel finansal piyasaları yeterince gelişmemiş olan ülkelerde DYY'ler ekonomik büyümeye olumlu katkı sağlamaktan yoksun kalır.

Alfaro ve diğerleri (2004) aynı konu üzerine diğer bir çalışmalarında, DYY'lerin güçlü finansal kurumları olan ülkelerdeki etkinlik seviyelerini araştırmışlardır. 1975-1995 yılları arasında kullandıkları ülkeler arası ampirik veri analizi, ekonomik büyümeyi teşvik etmede DYY'lerin tek başına rolünün açık olmadığını, fakat DYY'lerin iyi gelişmiş finansal piyasalarda çok daha iyi performans verdiğini göstermiştir. Bunun yanında, yerel piyasalardaki koşulların DYY'lerin ülkeler üzerindeki etkilerini incelemede son derece önemli olduğunu ortaya koyabilmişlerdir. DYY'ler gelişmiş finansal piyasalarda daha iyi performans gösterirken, bu gelişmeden yoksun kalan piyasalarda bu etkileri ortaya koyamamıştır. Böylelikle yazarlar çalışmalarında, DYY'lerin ekonomik büyümeyi yerel finansal piyasalar vasıtası ile etkilediğini ileri sürmüşlerdir.

Alfaro ve diğerleri (2006), bir başka çalışmalarında ise, yerel finansal piyasaların, DYY'lerin ekonomik büyümeyi artırmaya olanak sağlamasındaki rolünü incelemede geriye doğru bağlılık yaklaşımını bir işleyiş mekanizması olarak ele almışlar ve bu sayede DYY'lerin daha gelişmiş finansal piyasalarda daha olumlu etkileri olabileceğini savunmuşlardır. Bu çalışmaya göre, ülkeye giren yabancı yatırım nihai mal üretiminde faaliyet gösterirken ara mallara da ihtiyaç duyacaktır. İhtiyaç duyulan bu ara mallar ise yerel piyasalarda üretilebilecektir. İşte bu noktada yerel finansal piyasalar ne kadar güçlü olursa, sözü geçen ara mal üreticileri o kadar rahatlıkla kredi bulabilecek ve işlerini kurarak ara mal üretimine geçebilecektir. Finansal sistemin kalitesi arttıkça ara malların da kalitesi artacak ve böylelikle kurulan bu geriye doğru bağlılık yaklaşımı sayesinde DYY'ler yayılma etkisi gösterebilerek ekonomik büyümeye katkı sağlayabilecektir.

Nguyen, Duysters, Patterson ve Sander (2009) yabancı yatırım alan ülkelerin massetme kapasiteleri üzerine olan çalışmalarında, gelişmekte olan DYY alan ülkelerin, DYY'lerden ancak yeterli seviyede bir massetme kapasitesine sahip olmaları durumunda fayda sağlayabileceklerini belirtmişlerdir. Söz konusu massetme kapasitesi, beşeri sermaye kaynağı, yerel firmaların massetme gücü, finansal sistemin sağlamlığı, fiziksel altyapı ve teknolojik ile kurumsal gelişmeyi kapsamaktadır. Bu nedenle DYY alan ülkelerin, öncelikli olarak massetme kapasitelerini artırıcı politikalara yönelmelerinin gerekliliği belirtilmektedir.

Afrika ülkelerine yapılan DYY'lerin, bu ülkelerde ekonomik büyümeye yardımcı olup olmadıklarını inceleyen Adams (2009), DYY'lerin, yatırım alan Afrika ülkelerinde sermaye artırımını, teknoloji transferleri ile pazarlama ve yönetim becerileri kazanımları ve yenilikler vasıtasıyla bu ülkelerin etkinliklerini artırarak büyümelerine katkıda bulunduğunu belirtir. Bunun yanında DYY'lerin etkilerinin yatırım alan ülkelerdeki farklılıklara göre değişebileceğini, bu noktada yatırım alan ülkelerin massetme kapasitelerinin önem kazandığını belirterek, DYY'lerin ekonomik büyüme için gerekli ancak yeterli olmadığını savunmaktadır.

De Soysa (2003) çalışmasında ekonomik büyüme üzerine, küreselleşmenin ve demokrasinin DYY'ler aracılığıyla etkilerini incelemiştir. Yazar çalışmasında DYY'lerin eleştirildiği gibi demokrasi üzerinde zararlı etkileri olmadığını aksine demokrasinin gelişmesi için DYY'lerin destekleyici bir rol üstlendiğini ve ekonomik büyümeye yerel sermayeden daha fazla katkı sağladığını ileri sürer. Bu doğrultuda politika yapıcıların ülkelerinde kurumsal ve beşeri sermayenin gelişimine de odaklanarak, daha dışa açık bir gelişim süreci izleyerek küreselleşmeyi teşvik etmeleri gerektiğini, böylelikle daha fazla DYY çekilerek daha etkin bir ekonomik büyüme stratejisi izlenebileceğini ileri sürer.

Globerman ve Shapiro (2004) da DYY'lerin bir çeşidi olarak uluslararası şirket birleşmeleri ve satın almalarını değerlendirerek yatırım alan ülkenin idari altyapısının, DYY'den yararlı etkiler çıkarmadaki önemini altını çizen çalışmaları ile bu görüşü desteklemişlerdir. Çalışmada uluslararası şirket birleşmeleri ve satın almalarının belirleyici faktörleri araştırılmış ve bu faktörler DYY'lerin diğer çeşitlerindeki belirleyici faktörler ile karşılaştırılmıştır. Burada amaç, DYY çeşitleri

arasında çeşide özgü belirleyici faktörler olup olmadığını araştırmaktır. Çalışmanın sonucunda, DYY belirleyicileri arasında ciddi bir ayrıma gidememişler ve DYY'leri bütün olarak ele almanın daha doğru olacağı sonucuna varmışlardır. Ayrıca bu çalışma, bir taraftan DYY'lerin belirleyici faktörlerine yoğunlaşırken, diğer taraftan idari yönetimlerin DYY sürecindeki rolüne de vurgu yapmaktadır. Buna göre, DYY'lerin yatırım alan ülke üzerindeki etkileri yatırım alan söz konusu ülkedeki idari yapıya bağlı olarak değişiklik göstermekte olup, bu idari yapı sağlamlaştıkça, DYY'lerin olumlu etkileri artmaktadır.

Bu görüşe bir başka destek ise eski Sovyet ülkelerinin piyasa ekonomisine geçiş sürecini ve bu süreçte DYY etkilerini inceleyen çalışmaları ile Değer ve Emsen (2006) tarafından verilmiştir. Değer ve Emsen (2006) DYY'lerin geçiş ekonomileri için oldukça önemli olduğunu belirtmişlerdir. Değer ve Emsen (2006) çalışmalarında, panel veri analizi kullanarak DYY'lerin özellikle belirli politik istikrara ulaşmış, Batı sistemine daha kolay ayak uydurabilecek, gelişmiş ülkelere hem coğrafi hem de sosyo-kültürel olarak yakın olan ülkelerde, bilgi ve teknoloji yardımı aracılığıyla, büyüme üzerine önemli olumlu etkileri olduğu sonucuna varmışlardır.

Busse ve Groizard (2008) ise, DYY'lerin sağlam iş ortamlarında, gelişmiş idari düzenlemeler formunda büyümeye katkı sağlayacağını ileri sürerler. Ancak bu idari düzenlemelerde devlet müdahalesinde aşırıya kaçılması durumunda bu olumlu etkilerin sınırlanabileceğini de eklerler. Buna göre yabancı yatırım alan bir ülkede var olan düzenlemeler arttıkça, DYY'lerin o ülke için yararlı etkilerinden faydalanma oranı azalacaktır. Bu doğrultuda bir ülkede var olan düzenlemeler DYY'lerin olumlu etkilerini ortaya çıkarmada önemli bir belirleyici olarak ön plana çıkmaktadır. Çalışmalarının sonucunda yazarlar, DYY'lerin ekonomik büyümeyi artırabilmesi için yatırım alan ülkelerin daha kaliteli kurumsal yapıya ve daha az bürokratik ve hukuksal düzenlemeye ihtiyaç duyduklarını belirtirler. Bu nedenle hükümetler öncelikli olarak kurumsal yapılarını iyileştirmeye ve var olan düzenlemelerini iş yapmaya elverişli hale getirmeye odaklanmalıdır.

Bhagwati (1978), önemli çalışmasında ticaret rejiminin açıklığının DYY'lerden olumlu etkiler çıkarmadaki rolü üzerine literatürde Bhagwati hipotezi

olarak anılan görüşünü şöyle ortaya koymaktadır (Bhagwati, 1978: 205-218): DYY'lerin yatırım alan ülkelerde büyüme üzerine etkileri, ihracata yönelik bir ticaret rejimi altında, ithal ikamesine yönelik bir ticaret rejiminden daha büyük olacaktır. Bu doğrultuda yazar DYY'lerin dış ticarete açık yatırım alan ülkelerin ekonomik büyümelerine daha fazla katkı sağlayabileceğini belirtmektedir.

Buna ek olarak, Balasubramanyam, Salisu ve Sapsford (1996), 46 ülkeli bir ülkeler arası veri örnekleme üzerinde, Bhagwati hipotezini ele alarak, içe dönük ticaret politikası yerine dışa dönük ticaret politikası takip eden ülkelerde, DYY'nin büyümeyi artırıcı etkilerini destekleyici bulgulara ulaşımlardır. Böylece dış ticarete açıklığın DYY'nin etkilerini absorbe etmedeki önemini vurgulayarak Bhagwati hipotezini doğrulamışlardır.

Bir başka ülkeler arası analizde, Bengoa ve Sanchez-Robles (2003), 1970-1999 döneminde, 18 Latin Amerika ülkesi örnekleme üzerinde bir panel veri analizi kullanarak, deneysel olarak DYY'lerin, değerlendirilen örneklemdaki yatırım alan ülkelerin ekonomik büyümeleri ile olumlu yönde ilişkili olduğunu belirtmişlerdir. Çalışmalarında ekonomik özgürlük, DYY'ler ve ekonomik büyüme arasındaki etkileşimi araştıran yazarlar, yatırım alan ülkelerde var olan ekonomik özgürlüğün DYY artışlarında rol oynadığını ve değerlendirilen örneklemdaki ülkeler için DYY'lerin ekonomik büyümeye katkısı olduğunu belirtmişlerdir. DYY'lerin ekonomik büyümeye katkısının teknolojik yayılma etkileri formunda ve belirli bir sosyal kapasitenin - yeterli seviyede bir beşeri sermaye, ekonomik istikrar ve serbestleştirilmiş piyasaların - varlığında ortaya çıkabileceğini ileri sürmüşlerdir. Bu nedenle, politika yapıcıların DYY'leri özendirici politikalar izlemesi gerektiğini belirtmiş, DYY çekme konusunda en önemli adımın ekonomik özgürlükleri artırmak olduğunu altını çizmiş, bunun gerçekleştirilebilmesi için de belli derecede politik ve ekonomik istikrarın sağlanması ile piyasaya yönelik bir ortamın oluşturulması gerektiğini savunmuşlardır.

Sektörel bir çalışmada Alfaro ve Charlton (2007), 1985-2000 dönemi için 29 ülkeyi kapsayan örneklemlerinde, farklı kalitelerdeki DYY'lerin DYY ekonomik büyüme ilişkisine etkilerini incelemişlerdir. Buna göre, DYY'lerde kalite arttıkça, yani yatırımlar daha çok vasıflı emek gücü kullandıkça ve daha çok dış sermayeye

bağlı oldukça, ekonomik büyümeye katkısının da arttığını ileri sürerler. Sektörel bazdaki bir DYY araştırması ile, gözlemlenememiş heterojenlik ve modelin yanlış belirlenmesi gibi ulusal bazda giderilmesi daha zor olan sorunların üstesinden gelmeyi amaçlamışlardır. Ayrıca yatırım alan ülkelerdeki yerel piyasa koşullarının da DYY'lerin olumlu ekonomik büyüme etkileri üzerinde kısıtlayıcı olabileceğini de belirtirler. Bunun yanında yazarlar, DYY çekmeye yönelik politikaların tam anlamıyla savunulmadan önce DYY'lerin sonuçları üzerine çok daha fazla araştırma yapılmasının gerekliliğini de bir kez daha belirterek konunun önemine dikkat çekmişlerdir.

Meyer (2004) ise çalışmasında, DYY'lerin yatırım alan ülkeler üzerindeki etkilerini incelerken DYY'leri gerçekleştiren çok uluslu şirketlere odaklanmıştır. Bunu gerçekleştirirken çok uluslu şirketlerin birbirinden farklılık gösteren yapılarını ve bu doğrultuda oluşan yabancı yatırımların olumlu ve olumsuz yayılma etkilerini ele almıştır. Yazar çalışmasının sonucunda, çok uluslu şirketlerin dolayısıyla DYY'lerin yatırım alan ülkelerin kalkınmalarında olumlu bir rolü olduğunu belirtirken, potansiyel olumsuz etkilerine karşı da dikkat edilmesi gerektiğinin altını çizmiştir. Ayrıca yazar, DYY'lerin olumsuz etkilerinin daha iyi anlaşılmasının konuya çözüm üretmede ve küreselleşmeye temelden karşı olanların abartılı iddialarına karşı koymada yardımcı olabileceğini belirtmiştir.

Ayrıca Blomström ve Kokko (1997), DYY'lerin yatırım alan ülkeler üzerine etkilerini inceledikleri çalışmalarında, çok uluslu yabancı şirketlerden yatırım alan ülkelere gerçekleşen teknoloji transferleri ve yayılma etkilerine, yatırım alan ülke ticareti üzerine DYY etkilerine ve DYY'lerin yatırım alan ülkelerdeki rekabet ve endüstri yapıları üzerine etkilerine odaklanılmışlardır. Çalışmalarının sonucunda, DYY'lerin yatırım alan ülkelerin ekonomik kalkınmalarına, üretim performansları ve ihracat kapasiteleri üzerinde önemli olumlu etkileri vasıtasıyla katkısı olduğunu belirtmiş, ancak DYY'lerin yatırım alan ülkeler üzerindeki tam etkilerinin yatırım alan ülke karakteristiklerine bağlı olarak endüstriden endüstriye ve ülkeden ülkeye farklılık gösterdiğini belirtmişlerdir.

Öte yandan Marasco (2007) çalışmasında, DYY ve ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi incelemiş, DYY ve ekonomik büyüme arasında olası bir bağın her

ikisinin de ortak sonucu olduğunu ileri sürmüştür. Buna göre, DYY'lerin ve ekonomik büyümenin içsel olarak ekonomik entegrasyon ile olan bağlarını ampirik olarak incelemiş ve sonuç olarak her ne şekilde olursa olsun - ister dış ticaret ister DYY - ekonomik büyümeye olumlu etki yapanın ekonomik entegrasyon olduğu sonucuna ulaşmıştır.

Johnson (2006) ise araştırmasında, DYY'lerin yatırım alan ülkelerin ekonomik büyümelerine etkilerini incelerken, DYY'lerin yatırım alan ülkelerin ekonomik büyümeleri üzerinde teknoloji yayılma etkileri ve fiziki sermaye akımları kanalları ile olumlu etkileri olduğunu ileri sürmektedir. Yazar 1980-2002 dönemi için 90 ülkenin ele alındığı çalışmada, uygulanan ülkeler arası ve panel veri analizleri sonucunda, DYY'lerin gelişmekte olan yatırım alan ülkeler için ekonomik büyümeyi artırıcı bir etkileri bulunduğunu ancak böyle bir etkinin yatırım alan gelişmiş ülkeler için bulunmadığını belirtmektedir.

Stiglitz (2000) ise araştırmasında, küreselleşme perspektifinden kısa vadeli yabancı yatırımları, DYY'ler ile karşılaştırmış, küreselleşen dünyada yaşanmakta olan birçok finansal ve ekonomik krizin, siyasi istikrarsızlığın ve ülkelerin makroekonomik verilerindeki başarısızlıkların temelinde sermaye piyasalarının etkin düzenleyici çerçeveler oluşturulmadan, alelacele bir şekilde serbestleştirilmesinin yattığını belirtmiştir. Bu nedenle, ülkeye giren yabancı sermaye hareketleri üzerinde devlet kontrolü gerekmekte ve yabancı sermaye - özellikle kısa vadeli yabancı sermaye - belirli bazı düzenlemelere tabi tutulmalıdır. Yazara göre, küresel krizlere başarıyla direnen ve küresel ekonomik ortama karşın hızlı büyüme performansları kaydeden Hindistan ve Çin'in kısa vadeli yabancı sermaye üzerinde ciddi kısıtlayıcılarının varlığı bu tespiti doğrular niteliktedir. Yazar, kontrolsüz kısa vadeli yabancı yatırımların hızla artan küreselleşmenin de yardımıyla yatırım alan ülkelerde gelir dağılımını olumsuz yönde etkileyerek, bu ülkelerde ulusal refahı azaltarak, bu ülkeleri fakirleştirebileceğini ileri sürer. Bu nedenle gittikleri ülkelerden kolayca çıkabilen ve yapısal olarak yarardan çok zararı olan kısa vadeli sermaye hareketleri yerine, ülkeler DYY çekmeye yönelmelidir. Çünkü, DYY'lerin o ülkeye girebilmesi için ülkenin finansal ve kurumsal yapısının belli düzenlemelere tabi tutularak belirli seviyelere ulaşmış olması, yani o ülkeyi bir anlamda disipline sokmuş olması

gerekmektedir. Böyle bir ortamda gerçekleşen DYY'ler ise söz konusu ülkeye kısa vadeli sermaye hareketlerinden çok daha faydalı olacaktır.

Bu görüş, ülkelere özel çalışmalarda da destek bulur. Kokko, Zejan ve Tansini (2001), DYY'lerin yayılma etkileri ve ticaret rejimlerini ele aldıkları çalışmalarında, Uruguay'da 1973'e kadar izlenen ithalat ikamesi dönemi ve onu takip eden daha dışa dönük ticaret rejimi dönemleri arasındaki DYY akışlarının özelliklerindeki ve etkilerindeki farklılıkları inceler. Regresyon analizleri, 1973'ten sonra kurulmuş olan yabancı bağlı kuruluşların varlığının, yerel üretim üzerinde göze çarpan bir etkilerinin olmadığını, fakat yerel şirketlerin ihracata yönelme olasılıklarını arttırmış olabileceğini gösterir. Böylelikle aynı endüstride bulunan yabancı şirketlerin, yerel şirketlerin üretkenliğine katkısı olabilir. Bu durum, DYY faaliyetlerinin bir sonucu olarak, yerel şirketlerin ihracat ile ilişkili bazı yeni teknolojiler veya uygulama yöntemleri kazanmış olabileceğinden, ihracat yayılma etkilerinin varlığının bir işareti olabilir.

Buna ilave olarak, Barry ve Bradley (1997), İrlanda'ya özel araştırmalarında - yabancı sermayenin bu ülkedeki yoğun varlığı nedeniyle⁷-, DYY'lerin büyümeyi destekleyen etkilerine destek bulmuşlardır. Çalışmalarında, DYY'lerin İrlanda'da neden olduğu yapısal değişiklikleri ve DYY'lerin İrlanda'nın ekonomik büyümesinin belirleyicileri üzerine etkilerini araştırmışlardır. Yazarlar, İrlanda'daki ihracata yönelik DYY'ler sayesinde, bu ülkede toplam üretimin arttığını belirtirler. Ayrıca İrlanda'daki yoğun DYY varlığının nedenleri olarak, söz konusu ülkede var olan makroekonomik istikrarı, elverişli bürokratik ortamı ve hızla gelişen altyapısal ve beşeri sermaye stoklarını ortaya koyarlar. Buna ek olarak, İrlanda'ya giden DYY'lerin çoğunun sıfırdan bir fabrika kurmak şeklinde gerçekleştirilen sıfırdan yatırımlar olduğunu ve burada gerçekleştirilen üretimin ihracat hedefi ile yapıldığını, bu durumun da kaydedilen olumlu büyüme rakamlarına yansındığını belirtirler. Bunun aksine, yerel veya yeterli yakınlıktaki komşu piyasaların hedef seçildiği Orta ve Doğu Avrupa ülkelerindeki gibi gerçekleşen, var olan fabrikaların satın alınması ve

⁷ İrlanda'da yabancı sektör ülkedeki işgücünün yaklaşık yarısını ve gayri safi üretimin yaklaşık olarak %60'ını oluşturmaktadır (Barry ve Bradley, 1997: 1800). Barry ve Bradley (1997)'e göre, ülkedeki ihracata yönelik DYY varlığının sonucunda İrlanda ekonomisinin, Birleşik Krallık ile ticari ortaklıktan ayrılması gerçekleşmiş ve İrlanda, ticaretini Avrupa Birliğine doğru genişletmiştir. Bu nedenle İrlanda ihracata yönelik DYY'lerin incelenmesinde önemli bir örnek olarak ön plana çıkmaktadır.

üretimine geçilmesi şeklinde yapılan DYY'lerin ise yatırım alan ülkelerin ekonomik büyümeleri üzerinde İrlanda'daki gibi bir etkileri olamayacağını vurgulamışlardır.

Khrawish ve Siam (2010), 1997-2007 dönemi için Ürdün'e yapılan DYY'leri ve bunların etkilerini incelemişlerdir. Buna göre, söz konusu dönemde Ürdün'e yapılan DYY'lerin ülkenin ekonomik ve finansal göstergelerine olumlu etkileri olduğu belirtilmekte, bu nedenle DYY'leri özendirici politikaların izlenmesi gerektiğini savunmuşlardır.

Asafu-Adjaye (2000), 1970-1996 döneminde Endonezya'daki ekonomik büyüme üzerindeki DYY rolünü araştırdığı çalışmasında, DYY'lerin Endonezya'daki ekonomik büyümeye önemli katkıları olduğu sonucuna ulaşmıştır. Ayrıca bu çalışmaya göre, Endonezya yönetimi, Endonezya'nın ekonomik büyümesindeki DYY rolünü daha da artırmak için, yabancı mülkiyetli şirketleri ihracata yönelik üretime ve yerel girdiler kullanmaya teşvik etmelidir.

Alıcı ve Ucal (2003) ise, çalışmalarında DYY'lerin Türkiye'de ekonomik büyüme ve ihracat performansı üzerine etkilerini araştırmışlardır. Çalışmalarında, Türkiye'nin serbestleşme sürecinin Türkiye'nin ekonomik büyümesi üzerine etkilerini Granger nedensellik testi kullanarak 1987-2002 döneminde ele almışlardır. Bu testler sonucunda, Türkiye için dış ticaret, DYY ve ekonomik büyüme arasında karşılıklı ilişkiler ortaya çıkmıştır. Bu çalışmaya göre, Türkiye'nin büyüme stratejisinde DYY'ler Türkiye'nin dışa açık politikalarının sürekli bir parçası olmalıdır. Bunun nedeni, DYY'lerin yayılma etkileri ve ihracatı artırıcı etkilerinin, Türkiye için ekonomik büyümeye katkı sağlamış olmasıdır. Bu doğrultuda, Türkiye ekonomisinin dünya ekonomisi ile bütünleşmesi daha fazla DYY çekmeye yönelik politikaların izlenmesi yolu ile geliştirilmelidir.

Türkiye ile ilgili bir başka çalışmada, Aydın, Sayim ve Yalama (2007), Türkiye'de faaliyet gösteren yabancı mülkiyetli şirketlerin, borsa performanslarını yerel mülkiyetli şirketlerin performansları ile karşılaştırmışlardır. Çalışmalarının sonucunda Türkiye'de faaliyet gösteren yabancı mülkiyetli şirketlerin, borsada yerel mülkiyetli şirketlere göre çok daha başarılı bir performansa sahip olduklarını belirtmişlerdir. Böylelikle DYY'lerin performanslarını şirket seviyesinde ele alıp,

mikroekonomik bir yaklaşımla konuyu ele alarak, DYY etkileri konusunda farklı bir boyut sunmuşlardır.

4.3.2. Doğrudan Yabancı Yatırımlara Temkinli Yaklaşan Görüş

Diğer taraftan, DYY'lere temkinli yaklaşan görüş, DYY'lerin yatırım alan ülkelerin ekonomik büyümelerini desteklemediğini, hatta aksine bazı durumlarda yavaşlatabildiğini belirtir. Dahası bu görüşü savunan çoğu araştırmacı, yatırım alan ülkelerde, DYY'lerden kaynaklanan, yararlı dışsallık etkileri bulmada başarılı olamamıştır (ör., Aitken ve Harrison, 1999; Sarkar, 2007). Bu çalışmalar, yatırım alan ülkelerde DYY etkilerinin, yarardan çok zararı olabileceğini göstermiştir (ör., Carkovic ve Levine, 2002). DYY, ticaret dengesini bozarken, diğer bir yandan da kaynak dağılımı dengesini bozar ve aynı endüstrideki yerel üreticilerin pazar paylarının düşmesine neden olur. Bunlara ek olarak, yabancı yatırımlar, yerel reel ücretleri yurt içi yatırımların yaptığından çok daha fazla oranda artırır (Auer, Berg ve Ernst, 2006).

Bu görüşe örnek olarak, Aitken ve Harrison (1999), 1976-1989 dönemi için Venezuela'daki DYY'ler ile yerel üreticilerin verimliliği arasındaki ilişkiyi inceledikleri panel veri çalışmalarında, DYY'lerden kaynaklanan yararlı dışsallık etkileri için bulgular bulmada başarılı olamamışlar, bu yüzden DYY'lerin büyümeye olumlu herhangi bir etkisinin varlığını kanıtlayamamışlardır. Dahası yabancı sermaye varlığının yerel üreticilerin verimliliğini olumsuz yönde etkilediğini, yani üretimde yabancı mülkiyeti arttıkça yerel üreticilerin verimliliğinin azaldığını ve yabancı yatırımlardan elde edilebilecek tüm kârların yine yabancı yatırımcılar tarafından elde edildiğini ileri sürmektedirler. Ayrıca bu çalışmada, DYY'lerin neden olduğu herhangi bir teknolojik yayılma etkisine rastlamamışlardır.

Bode ve Nunnenkamp (2011), DYY'lerin Amerikan eyaletlerinde kişi başı gelir ve ekonomik büyüme üzerine etkilerini inceledikleri ve Markov yaklaşımı kullanarak yaptıkları araştırmalarında DYY'lerin kişi başı gelir ve ekonomik büyüme ile ilişkili olduğunu belirtmişlerdir. Görece daha zengin eyaletlerde yoğunlaşmış olan istihdama yönelik DYY'lerin kişi başına gelir artışına yardımcı olmasına rağmen, görece daha fakir eyaletlerde yoğunlaşmış olan sermaye yoğun DYY'lerin büyümeyi

desteklemediğini ortaya koyarlar. Dahası bu durumun Amerikan eyaletleri arasındaki gelir dağılımının birbirine yakınlaşmasını yavaşlattığını da eklerler. İstihdama yönelik DYY'lerin kişi başına gelir artışına olumlu katkı sağlamasını ise, yabancı şirketler ile yerel şirketler arasında oluşan bilgi yayılmaları ve beşeri sermaye dışsallıkları gibi nedenlere bağlarlar. Böylelikle politika yapımcıların DYY'lerden olumlu etkiler sağlayabilmek için, sadece sermaye ağırlıklı DYY çekecek politikalar yerine, istihdamı artıracak DYY'ler çekecek politikalara yönelmeleri gerektiğini belirtirler. Bunun dışında, DYY'lerin etkilerini değerlendirmede sektörel farklılıkların dikkate degecek boyutlardan uzak bulunduğunu da ileri sürmüşlerdir. Ayrıca, DYY çekme kararının politika yapımcılar tarafından oldukça dikkatli bir süzgeçten geçirilerek verilmesi gerektiğini, ülkeye gelecek DYY'lerin o ülke için maliyetlerinin ile getirilerinin ve ne derecede etkin olacaklarının iyi değerlendirilmesinin zorunlu olduğunu belirtirler.

Ayrıca Nunnenkamp (2001) çalışmasında, DYY'lerin ekonomik büyüme ve kalkınma etkilerini net çizgiler içinde belirlemenin oldukça zor olduğunu belirtmiştir. Bu nedenle, DYY'lerin yatırım alan ülkelerde ekonomik büyümeye olumlu etkileri olduğunu var sayarak alınacak politik kararların, daha soğukkanlı ve dikkatli bir şekilde, DYY hakkındaki yanlış kanılardan arınmış olarak alınmasının önemini belirtmiştir. Oysa sıklıkla politika yapımcılar DYY'ler hakkındaki yanlış kanıları dikkate alarak ve DYY'lerin artılarını ve eksilerini belli bir kalkınma stratejisi dahilinde değerlendirmeden, DYY'lerin ülkelere girmelerini serbestleştiren politikalara akın etmektedir. Halbuki, Güneydoğu Asya ekonomilerinin DYY'leri belirli bir kalkınma stratejisi dahilinde kullanarak gösterdikleri başarı, DYY'lerin stratejik kullanımının önemini ortaya koymaktadır. Ancak DYY'leri etkileyen pek çok faktör mevcuttur. Bu nedenle, politika yapımcılar, DYY'lerden ve DYY çekmeye yönelik politikalardan çok fazla bir şey beklememelidirler. Bu doğrultuda DYY'ler yurt içi yatırımların tamamlayıcısı olarak algılanmalıdır.

Sarkar (2007), 51 az gelişmiş ülkenin zaman serileri ve panel veri analizlerini içeren deneysel çalışmasında, DYY'lerin büyümeyi artırıcı etkisi üzerine kuşku uyandırıcı sonuçlara ulaşmıştır. Yazar çalışmasında, örneklemindeki ülkelerin çoğunluğunda DYY'ler ile yatırım alan ülkelerdeki ekonomik büyüme oranları arasında olumlu bir ilişki bulamamıştır. Bu çalışmaya göre, panel veri analizinde

örnekleme konu olan 51 ülkenin sadece 16 tanesinde - yüksek kişi başı GSYİH rakamlarına sahip ve dışarıya daha açık ekonomilere sahip olan 16 ülkede - DYY ve ekonomik büyüme arasında bir ilişki ortaya çıkabilmişken, söz konusu ilişkinin zaman serileri analizinde varlığı ise sadece 10 ülke için geçerli olabilmektedir. Çalışmasının sonucunda yazar, yeterli zenginliğe ulaşamamış ve dışarıya gerekli oranda açık olmayan ülkelerde DYY ve kişi başı GSYİH büyüme oranları arasında olumlu bir ilişkinin varlığından söz etmenin oldukça zor olduğunu belirtmiştir. Bu sayede bu çalışma ile yazar, DYY'lerin ekonomik büyümeye olumlu etkilerini sorgulayabilmiştir.

Carkovic ve Levine (2002) ise, araştırmalarında, 1960-1995 döneminde DYY akışları ve yatırım alan ülkelerdeki ekonomik büyüme oranları arasındaki ilişkiyi araştırmışlar, ancak yatırım alan ülkelerin ekonomik büyümeleri üzerinde hiçbir bağımsız DYY etkisi bulamamışlardır. Yazarlar çalışmalarında, DYY'lerin yatırım alan ülkelerdeki ekonomik büyüme üzerine etkilerini incelerken, yatırım alan ülkelerin beşeri sermayelerindeki eğitim durumunu, yerel piyasa kalitesini ve yatırım alan ülkenin dışa açıklığını belirten ülkelere özgü faktörlerin bu etkiler üzerindeki önemini de araştırmışlardır. İzlenebilecek güçlü iktisadi politikaların ve iyi bir ekonomik yapıya sahip olmanın, DYY'ler ile ekonomik büyüme ilişkisine olumlu katkı sağlayabileceğini belirtmiş olsalar da çalışmalarının sonucunda, DYY'lerin büyümeyi doğrudan olumlu olarak etkilediğini belirten bir neticenin savunulamayacağını, DYY'lerin yatırım alan ülkelerde ekonomik büyümeyi etkileyen diğer faktörlerden bağımsız bir etkilerinin olamayacağını belirtmişlerdir.

Ayrıca Lairson ve Skidmore (1993), DYY'lerin özellikle üçüncü dünya ülkeleri olarak anılan Güney ülkeleri üzerinde Kuzey ülkelerinin⁸ iktisadi ve siyasi çıkarlar sağlamalarına yardımcı olduklarını ve bu yolla söz konusu ülkeler üzerinde daha fazla söz sahibi olabildiklerini ortaya koymuşlardır. Bu çalışma DYY'lerin ana amacının kâr elde etmek olduğunun altını çizirken, yatırım alan ülkedeki ekonomik büyümenin DYY'lerin kaygısı olmadığını belirtmektedir. Bu nedenle yatırım alan ülkelerin DYY'lerden sağlamayı umdukları faydaları maksimize etme çabaları genellikle DYY'lerin kârlılığını düşürecek ve böylelikle bu çabalar yabancı

⁸ Lairson ve Skidmore (1993: 181)'a göre, Kuzey ülkeleri genel olarak dünyadaki gelişmiş, zengin ülkeleri ifade ederken, Güney ülkeleri ise daha geri kalmış, fakir ülkeler için kullanılmaktadır.

yatırımcılar tarafından karşılıksız bırakılacaktır. Bu doğrultuda hem ekonomik büyümeyi hedefleyen hem de ekonomik anlamda bağımsızlığını korumaya çalışan yatırım alan ülkeler için DYY'ler hem bir fırsat hem de bir tehdit oluşturmaktadır. DYY'ler yatırım alan ülkelere o ülkelerde yoksun olan pek çok kaynak girişi sağlayabilir, ancak etkin düzenlemelerin yokluğunda bu kaynakların kontrolü de yine yabancı yatırımcılarda kalacaktır. Böylelikle yatırım alan ülkelerin sınırları dışından verilen kararlar DYY'lerin söz konusu yatırım alan ülkeler üzerindeki etkilerini belirleyecektir. Bir tarafta, doğası gereği sınırlar olmadan işlem gören DYY'ler, ellerindeki kaynakları birer pazarlık unsuru olarak kullanarak, yatırım alan ülkelerin ve bu ülkelerde var olan düzenlemeler yoluyla yatırımlarına müdahalelerini minimize etmeye çalışmakta, diğer tarafta ekonomik kalkınmayı, ekonomik bağımsızlığından ödün vermeden gerçekleştirme çabası içindeki yatırım alan ülkeler, DYY'leri kontrol altında tutabilmek ve ülkenin kalkınma çıkarları adına onlardan faydalanabilmek için hukuki ve bürokratik düzenlemelere sığınmaktadır.

Alfaro (2003) çalışmasında ise, DYY etkilerini sektörel bazda incelemiş ve DYY'lerin etkilerinin sektörler arasında farklılık gösterebildiğini ortaya koymuştur. Yazarın 1981-1999 dönemini kapsayan ülkelerarası ampirik çalışmasının sonucunda, imalat sektörüne yapılan DYY'lerin ekonomik büyüme üzerine olumlu etkilerine ulaşılmışken, birincil sektör için DYY'lerin ekonomik büyüme üzerine olumsuz etkileri olduğu sonucuna varmıştır. Yazara göre hizmetler sektörü için ise bu etkiler belirsizdir. Böylelikle yazar DYY'lerin bir bütün olarak ele alındığında büyüme üzerine etkilerinin belirsiz olduğunu ileri sürmüştür. Ayrıca çalışmaya göre yabancı yatırımların her türlü yatırım alan ülkeler için yararlı olmayabilir. Özellikle doğal kaynaklara yapılan DYY'ler bu durumun bir örneği sayılabilir. Bu nedenle yatırım alan ülkeler DYY'leri çekerken sektörel farklılıkları ve ülke karakteristiklerini göz önünde bulundurmalı ve bunlara uygun DYY çekme politikaları takip etmelidir.

Lyroudi, Papanastasiou ve Vamvakidis (2004), DYY'lerin geçiş ekonomilerinin ekonomik büyümeleri üzerine etkilerini incelerken, Doğu Avrupa ve Balkan ülkelerinden oluşan bir örnekleme ele almışlar, ancak DYY'lerin geçiş ekonomilerinin ekonomik büyümeleri üzerine önemli bir etkisinin olmadığı sonucuna ulaşmışlardır.

Robbins (2003), çalışmasında DYY'ler konusuna farklı bir bakış açısı getirerek, yabancı yatırımcıların fakir ülkelerdeki su kaynaklarını özelleştirme sayesinde yaptıkları yatırımları ele almıştır. Çalışmasında bu ülkelerde su kaynaklarına yapılan yabancı yatırımların, suyu ticari bir mal haline getirmeleri sonucunda karşılaştıkları sosyal protestolar, yatırım yapılan fakir ülkelerin yatırımların karşılığını ödeyememeleri ve bu ülkelerdeki ekonomik istikrarsızlık nedenleri ile başarısız olduklarını belirtmiştir. Yazara göre, yabancı yatırımcılar daha çok kâr elde etmek için, yatırım yapılacak ülkeleri oldukça fakir ülkeler arasından seçmiş ve bunun doğal bir sonucu olarak yabancı yatırım alan bu ülkeler hem yatırımların karşılığını ödeyememiş, hem de yabancı yatırımcılar bu ülkelerde ekonomik istikrarsızlıklar ile yüzleşmiştir. Yabancı yatırımların kamudan daha etkin çalışabileceğini, ancak bu etkinliğin kendi amaçlarına öncelik tanıyabileceğini belirtmiştir. Bu nedenle su kaynakları konusunda özelleştirmenin başarılı bir şekilde yapılabilmesi için yabancı yatırımcıların düzgün bir şekilde izlenebilmesine olanak sağlayan düzenleyici bir çerçevenin gerekliliğini savunmuştur.

Krogstap ve Matar (2005) ise çalışmalarında, masnetme kapasitesi kavramının üzerinde durarak, DYY'lerin yatırım alan Arap dünyası ülkelerindeki büyüme etkilerini araştırmışlardır. Bu çalışmaya göre, DYY'lerin yatırım alan ülkelerin ekonomik büyümelerine katkı sağlayabilmeleri için söz konusu ülkelerde belirli seviyede bir masnetme kapasitesinin varlığı gerekirken, bu seviyenin altındaki bir kapasiteye sahip yatırım alan ülkelerde DYY'ler ekonomik büyümeye zararlı etkiler doğurabilmektedir. Çalışmaya göre söz konusu masnetme kapasitesi, yatırım alan ülkeler için, teknoloji farklılıkları, eğitim seviyeleri, finansal kesim gelişmişliği ve kurumsal kaliteden oluşmaktadır. Çalışmalarının sonucunda, istisnalar dışında (ör., Tunus ve Lübnan gibi) genel olarak Arap dünyasının DYY'lerin olumlu etkilerini özümseyecek derecede masnetme kapasitesinden yoksun olduğunu belirtmiş, bu nedenle DYY alan Arap ülkelerinin olumlu yayılma etkileri beklemesi için bir neden olmadığını ileri sürmüşlerdir. Bu yüzden Arap ülkeleri için masnetme kapasitelerini geliştirmedikleri sürece, vergi indirimleri ve yabancı yatırım teşvikleri gibi DYY çekmeye yönelik politikalar yarar sağlamak yerine, toplam refahı olumsuz etkileyerek ekonomik kaynakların boşa harcanmasına neden olabilecektir.

4.4. LİTERATÜR TARAMASININ SAĞLADIĞI TEORİK SONUÇLAR

DYY'lerin özellikle büyüme etkileri üzerine yapılan çalışmalar, değinildiği üzere birbirinden farklı, hatta zaman zaman birbiriyle çelişen sonuçlar doğurmuştur. Burada araştırmacıların bakış açılarının yanısıra, kullanılan verilerin ve yöntemlerin farklılığı da ön plana çıkmaktadır.

Araştırmacılar arasında çoğunluğun taşıdığı genel kanı ise DYY'lerin gittikleri ülkelerde ekonomik büyüme belli koşullar altında katkısının olabileceği yönündedir. Bu görüşü benimseyen araştırmacılara göre (ör., Borensztein ve diğerleri, 1998; Alfaro ve diğerleri, 2003) DYY'ler teknoloji transferleri, dışsallık ve yayılma etkileri vasıtasıyla gittikleri ülkelerde ekonomik büyüme katkı sağlayabilir. Ancak DYY alan ülkelerin bu etkileri kendi büyüme rakamlarına olumlu olarak yansıtılabilmeleri için belli seviyede gelişmiş, düzenlenmiş ve istikrarı sağlanmış piyasalara ihtiyaçları vardır. Yani DYY'lerin, yatırım alan ülkeler için ortaya koyabilecekleri olumlu etkileri elde edebilmek için, yatırım alan ülkelerde belli oranda bir kurumsal kaliteye erişilmiş olması gerekmektedir. Bu noktada yatırım alan ülkelerin DYY'lerin olumlu etkilerinden ne ölçüde faydalanabileceklerini, o ülkelerin massetme kapasiteleri ortaya koymaktadır.

Buna karşın DYY'lerin gittikleri ülkelerde ekonomik büyüme olumlu etkileri olmadığını ve hatta bazı durumlarda bu ülkelerde ekonomik büyümeyi olumsuz etkileyebileceğini savunan görece daha az sayıdaki araştırmacı (ör., Lairson ve Skidmore, 1993; Carkovic ve Levine, 2002) ise DYY'lerin olumsuz yönlerine odaklanmışlardır. Literatürün DYY'lere temkinli yaklaşan bu görüşü özellikle son dönemde yankı yaratmış ve destek bulmuştur. Bunda DYY akış miktarlarının son yıllardaki artışlarının ve dolayısıyla bu görüşü savunanların belirttiği olumsuz etkilerdeki artışların önemli bir rolü vardır.

Ne var ki, ülkelerin gerçekleştirdiği ekonomik büyüme oranları, hükümetlerin izledikleri yabancı yatırım politikaları ve yabancı sermaye arasındaki nedensellik bağları, önceden fark edildiğinden daha değişken ve daha karmaşıktır. Bu yüzden, bu ilişkilerin daha net bir şekilde açıklığa kavuşturulması, bu tezin sunduğu kapsamlı bir ampirik araştırma ile sağlanmaya çalışılmıştır.

Bu çalışma, literatürde var olan her iki cephenin görüşlerini de dikkate alarak, ampirik veri analizini, yukarıda belirtilmiş esaslara ve DYY'lerin etkileri ile ilgili kabul görmüş görüşlere göre şekillendirmektedir. Buna göre, oluşturulan ampirik model DYY'lerin yatırım alan ülkelerdeki ekonomik büyüme etkilerini, bir yandan yatırım alan ülkelerin masnetme kapasitelerini dikkate alarak, diğerk yandan ise DYY'lerin gittikleri ülkelerdeki yapısına göre şekillendirmektedir.

Bunun yanında, karşılaşılan bazı ciddi zayıflıkların varlığı bilinen bir gerçektir. Bu zayıflıklar çoğunlukla içsellik sorunları ve eşzamanlılık yanılmaları üzerine yoğunlaşmıştır. Bu sorunların ana sebebi, regresyon modellerinde kullanılan birçok değişkenin gerçekte bağımsız değişkenler olmayabilecekleri gerçeğinin hesaba katılmamasıdır. Bu nedenle, bu araştırmada yukarıda bahsedilen sorunlar dikkate alınarak ekonometrik analiz gerçekleştirilmeye çalışılmıştır.

5. DOĞRUDAN YABANCI YATIRIM AYRIMLARI

Bundan önceki bölümlerde verilen bilgilerden yola çıkarak elde edilen sonuçlar neticesinde DYY etkilerini araştırmada, DYY'leri başlıca iki ana grupta inceleyebiliriz (bkz. Şekil 1): DYY'lerin amaca yönelik yapısı ve DYY alan ülkelerin masnetme kapasiteleri ile ilişkili gelişmişlik seviyelerini gösteren yapısı.

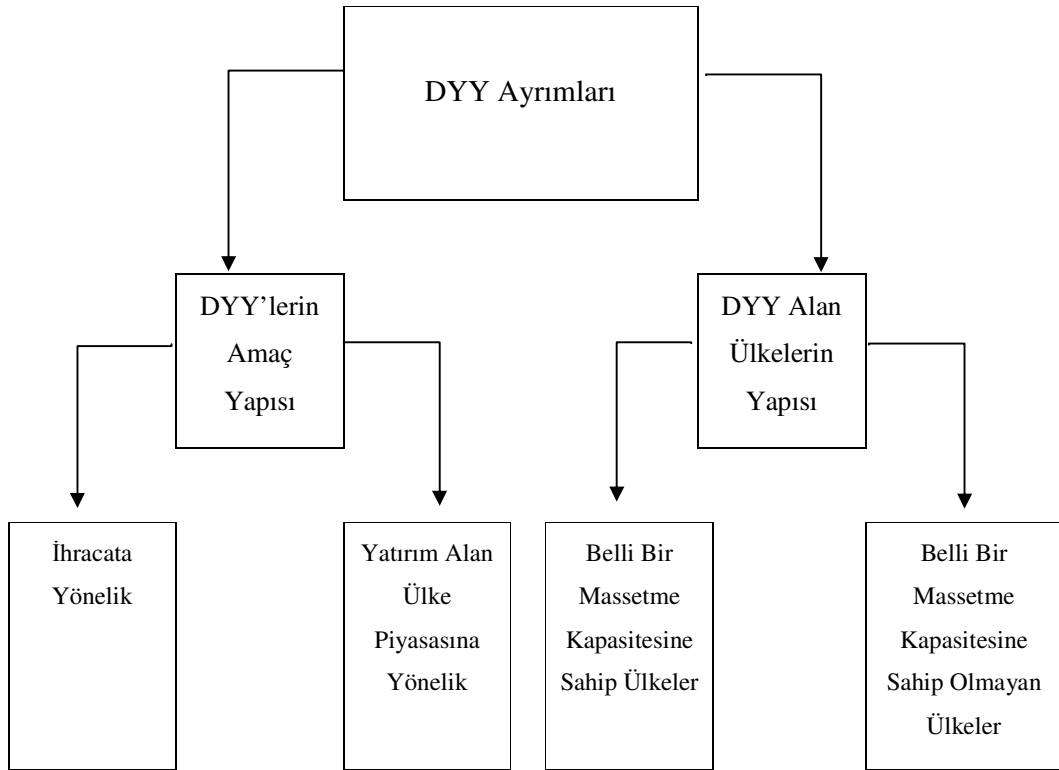
İlk grup, ekonomik büyümeye sebebiyet verebilecek ihracata yönelik DYY'lerden ve ekonomik büyümeye zararlı olabilecek yatırım alan ülke piyasasına yönelik DYY'lerden oluşur. Bu grubun oluşumu DYY'leri motive eden nedenlere bağlıdır. DYY'leri motive eden nedenler bölümünde de üzerinde durulduğu gibi bu nedenler yatay ve dikey olarak ikiye ayrılmaktadır. DYY'leri motive eden nedenler aynı zamanda DYY'lerin yapısını da oluşturmaktadır. Bu doğrultuda, yatay DYY'ler yatırım alan ülke piyasalarını hedef alan DYY'leri temsil ederken, dikey DYY'ler ise üretim maliyeti avantajları nedeniyle yatırım alan ülkeleri tercih eden ihracata yönelik DYY'leri temsil etmekte olduğu söylenebilir.

İkinci grup ise, belli bir masnetme kapasitesine sahip olan, dolayısıyla DYY'lerin ekonomik büyümeyi artırıcı etkilerinin var olduğu, gelişmiş kurumsal ve idari yapıya sahip ülkelerdeki DYY'ler ve belli bir masnetme kapasitesine sahip

olmayan, dolayısıyla DYY'lerin büyümei artırmadığı, hatta yavaşlattığı, görece daha az gelişmiş kurumsal ve idari yapıya sahip ülkelerdeki DYY'lerden oluşur.

İlk grup DYY'leri yapısal olarak değerlendirdirirken ikinci grup ise daha çok DYY alan ülkelerin yapısı ile ilgilidir.

Şekil 1. DYY Ayrımları

5.1. DOĞRUDAN YABANCI YATIRIMLARIN AMACA YÖNELİK

YAPISI

DYY'lerin yapısı üretim amaçlarına göre farklılık gösterebilmektedir. Yatırımı alan ülkelerdeki yatırım faaliyetleri bir ara mal üretim süreci ile sınırlı olabilir veya bitmiş bir mal üretimi gerçekleştirilebilir. Yatırımı alan ülkedeki yatırım

faaliyeti tasarım, imalat, üretim, dağıtım veya servis sektöründe olabilir. Yatırım sürecinin sonunda ortaya çıkan ürünün nerede pazarlanacağı ise, DYY'lerin etkilerini değerlendirmede ortaya çıkan bu yapısal farklılıklar arasında ayrıca bir önem kazanmaktadır.

DYY'lerin yapısı DYY'leri motive eden nedenler ile çok yakın ilişkilidir. Bu doğrultuda, yapısal olarak yatırım alan ülkelerdeki piyasalara erişimi hedefleyen piyasaya yönelik DYY'ler yatay DYY'ler (Markusen, 1984), yatırım alan ülkelerdeki üretim maliyeti avantajları nedeniyle bu ülkeleri tercih eden ihracata yönelik DYY'ler ise dikey DYY'ler (Helpman, 1984) olarak adlandırılabilir. Bunun yanısıra, Yeaple (2003), hem düşük üretim maliyetleri nedeniyle dikey DYY yapmayı, hem de yüksek piyasa kârı nedeniyle yatay DYY yapmayı hedefleyen çok uluslu şirketlerin karışık bütünleşme stratejileri izleyerek her iki türdeki yatırımı da gerçekleştirebileceğini, böylelikle bu stratejinin yatırım alan ülkeler üzerinde bir tamamlayıcılık oluşturabileceğini belirtmektedir (Yeaple, 2003). Ancak, günümüzde var olan DYY'lerin büyük çoğunluğu yatay DYY'ler sınıflamasında yer almaktayken (Glass, 2008), DYY'lerin en önemli motivasyon nedenlerinin daha çok yatay oldukları ortaya çıkmaktadır (Mayer, 2006).

Bu bağlamda DYY'lerin yapısı incelendiğinde, ihracata yönelik olarak tasarlanan DYY'lerin gittikleri ülkelerde ekonomik büyümeye olumlu etkileri olabildiği gözlemlenmiştir (ör., Barry ve Bradley, 1997). Bu duruma belkide en iyi örnek Barry ve Bradley'in (1997) çalışmalarında belirttiği gibi İrlanda'da gözlemlenmiştir. Barry ve Bradley'e göre (1997: 1798-1809), 1980'ler sonrası artan yabancı yatırım hareketleri ile İrlanda ekonomisinin performansı artmış, 1990'ların sonlarında ise oldukça güçlü bir konuma gelmiştir. İrlanda toplam üretim sektöründe, yabancı yatırımlar toplam istihdamın yarısını ve gayri safi üretimin %60'ını karşılar. Dahası bahsi geçen yabancı yatırımların ihracata yönelik olmaları, ülkenin ekonomik büyümesine katkıda bulunmalarına olanak sağlamaktadır. Burada, ihracata yönelik dikey DYY etkilerinin ekonomik büyümeye katkılarını belirtmek doğru olacaktır; çünkü İrlanda ekonomisinin kalkınmasını açıklayıcı nedenlerin başında DYY'lerin neden olduğu dışsallık yayılma etkileri gelir. DYY'ler sayesinde ülkeye giren yüksek eğitilmiş ve etkin iş gücü, fiziksel altyapının geliştirilmesi, dolaylı olarak alınan Avrupa Birliği bölgesel yardımları, mali istikrar ve karşılıklı mutabakata dayalı ücret

pazarlıkları, DYY'lerin ülkede çok verimli bir şekilde kullanılmasına ve artan büyümeye neden olmuştur.

Bu örnekten yola çıkılarak varılacak sonuç şöyledir: İhracata yönelik DYY'ler gittikleri ülkeyi bir üretim üssü olarak kullanmaktadır. Burada onları motive eden neden gittikleri ülkede üretim yapmanın kendi ülkelerinde üretim yapmaktan daha avantajlı olabileceği sonucuna varmış olmalarıdır. Bahsi geçen bu avantaj, yatırımı alan ülkedeki ucuz üretim maliyetlerinden kaynaklanabileceği gibi, söz konusu yatırım alan ülkede var olmayan ancak ana yatırımcı ülkede var olan üretimde sağlık, güvenlik ve çevre standartları ile idari düzenlemeler gibi ek maliyetlerden kaçınmak yoluyla sağlanmış olabilir. Böylelikle yabancı yatırımcılar, yabancı yatırım alan ülkelerde kendi ana ülkelerinde yapabileceklerinden daha etkin ve verimli bir üretim gerçekleştirebilecek ve elde edilen ürünleri ana yatırımcı ülke piyasalarına veya üçüncü ülke piyasalarına ihraç edebilecektir. Bu doğrultuda, yabancı yatırım alan ülkelerdeki DYY'lerin dikey yapıda olmaları sonucunda, yabancı yatırım alan ülkelerin ihracatlarında bir artışın beklenmesi oldukça olası olacaktır. Bu durum ihracata yönelik DYY'lerin yapısal olarak dikey DYY'ler olarak algılanabileceğini göstermektedir. Ayrıca, ihracata yönelik olarak yapılan DYY üretimlerinde ana yatırımcı ülkeden getirilen teknoloji dışsallık etkileri vasıtası ile ekonomiye yayılma şansı bulur. DYY'lerin bu durumda asıl hedefi ihracat olduğundan o ülkedeki piyasa ile doğrudan ilgilenmez ve o piyasanın büyüebilmesi için bir olanak doğar. Böylelikle bu nedenlerden ötürü dikey yapıdaki yani ihracata yönelik DYY'ler yatırım alan ülkelere ekonomik büyümeye katkı sağlayabilirler.

Buna ek olarak, Motta ve Norman (1996) çalışmalarında, yabancı yatırım alan bir ülkenin bir ticaret bloğuna erişim sağlayabilecek konumda olması durumunda, bu ülkeye ihracata yönelik DYY girişlerinde artışlar olacağını ileri sürmüşlerdir. Bu görüş, İrlanda örneği ile örtüşmektedir. Böylelikle dikey yapıdaki DYY'ler gittikleri ülkelerde yaptıkları üretimler ile sadece o ülke piyasalarına değil, o ülkenin erişimi olan ticaret bloğundaki diğer piyasalara da erişme imkanını yakalayacaktır. Bu doğrultuda belli oranda uluslararası entegrasyonu sağlamış yatırım alan ülkeler bu yapıda DYY'ler çekme konusunda böyle bir entegrasyondan daha uzakta kalan yatırım alan ülkelere göre daha avantajlıdır.

Bunun yanısıra Kumar (1998) ise çalışmasında, 1982-1994 dönemi için Amerikan ve Japon çok uluslu şirketlerini ele alarak, dikey yapıdaki DYY'ler söz konusu olduğunda, bu yapıdaki DYY'lerin yatırım alan ülkelere gerçekleştirdikleri ihracatlarını ana yatırımcı ülkelere ve üçüncü ülkelere gerçekleştirdikleri durumlar arasındaki ayrımı belirtmiştir. Buna göre, ana yatırımcı ülkeye ihracat yapan DYY'ler genellikle düşük üretim maliyeti avantajı nedeniyle yatırım alan ülkeye giderken, üçüncü ülkelere ihracat gerçekleştiren DYY'ler, söz konusu üçüncü ülke piyasalarına erişim imkanları nedeniyle yatırım alan ülkeyi tercih etmektedir.

Diğer taraftan, piyasaya yönelik olarak tasarlanan DYY'lerde ise, asıl hedef gidilen ülkedeki piyasadır. Genel olarak, zaten ana yatırımcı ülkenin kendisinden daha az gelişmiş bir ülkeye veya DYY'lerin sektörel bazda daha ileri olduğu bir sektöre yatırım olarak giden DYY'ler, doğal olarak o piyasada üstün bir teknolojiye ve üretim avantajına sahip olacaktır. Bu da DYY'lerin bu koşullar altında o piyasada tekelleşmesine, piyasada rakibinin kalmamasına, piyasayı bitirmesine ve dolayısıyla ülke büyümesine zararlı etkilere yol açabilmesine olanak sağlamaktadır. Bu durum yatırım alan ülke piyasalarına yönelik DYY'lerin yapısal olarak yatay DYY'ler olarak algılanabileceğini ortaya koymaktadır. Bu yapıdaki DYY'ler, kendi ülkelerinde var olan piyasalarını yani ürün döngülerini kendi ülkelerinde tükettiklerinden dolayı, veya hedeflenen ülkede var olan dış ticaret bariyerlerinin (dış ticareti engellerinin) ihracatçı olarak çok daha maliyetli iken DYY yolu ile aşılabilmesinin mümkün olmasından dolayı, ya da ana yatırımcı ülkelerin gizli ajandaları doğrultusundaki politik çıkarları nedeni ile motive olmuş olabilir. Tüm bunların sonucu olarak; yatay yani piyasaya yönelik yapıdaki DYY'lerin, yatırım alan ülkelerde ekonomik büyümeye katkı sağlamaktan uzak kalabilecekleri söylenebilir.

Bu konudaki çalışmalardan Beugelsdijk, Smeets ve Zwinkels (2008), DYY'lerin yapısal olarak farklılıklarının yatırım alan ülkelerdeki büyüme etkilerini incelemiş ve DYY'lerin yapısal olarak yatay olduğu durumlarda yatırım alan gelişmiş ülkelerde ekonomik büyümeye dikey yapıdaki DYY'lerden daha olumlu etkileri olduğunu ileri sürmüşlerdir. Ayrıca, hem yatay hem de dikey yapıdaki DYY'lerin, gelişmiş ülkelere yapıldığında bu ülkelerde olumlu büyüme etkileri

ortaya çıkarabildiğini, ancak gelişmekte olan ülkeler söz konusu olduğunda böyle bir etkinin varlığından söz edilemeyeceğini belirtirler.

5.2. DOĞRUDAN YABANCI YATIRIMLAR VE MASSETME

KAPASİTESİ İLİŞKİSİ

Araştırmanın bu bölümü, DYY'lerin dağılımı üzerinde etkili olan, yatırım alan ülkelerin idari ve kurumsal gelişmişlik seviyelerinin, yani yatırım alan ülkelerin massetme kapasitelerinin üzerinde durarak bu kavramın, yatırım alan ülkelerin DYY çekmede ve çektikleri DYY'lerden faydalanmadaki ve dolaylı olarak yatırım alan ülkelerin gelişimlerinde oynadığı rolün önemini vurgulamaktadır.

Cohen ve Levinthal'in ilk olarak 1989 yılında ve daha sonra 1990 yılındaki çalışmalarında (Cohen ve Levinthal, 1989; Cohen ve Levinthal, 1990) ortaya attıkları massetme kapasitesi kavramı, başlangıçta mikro düzeyde, yeniliklerden yararlanabilmek için bilgi akışına izin veren ve o bilgileri depolayabilen, öğrenmeye dayalı bir sistem olarak ortaya çıkmıştır. Firmaların araştırma ve geliştirme (ar-ge) faaliyetlerinin yeniliklere olanak sağlamasının yanısıra şirketlerin çevrelerinden her türlü bilgiyi özümseyebilmelerine ve onlardan istifade edebilmelerine olanak sağladığı ortaya atılmıştır. Ayrıca söz konusu ar-ge faaliyetlerinin çift taraflı rolünün kabul görmesi aynı zamanda yeniliklerin adaptasyonu ve yayılması konusunda da önemli çıkarımlar sunmaktadır. Massetme kapasiteleri bunun yanında şirketlerin yeni bilgiler ile alakalı eski bilgilerinin bir fonksiyonu olarak da ifade edilebilir. Bu doğrultuda firmalar için elde edilecek, öğrenilecek yeni bilgiler eski bilgiler ile ne kadar yakından ilişkili ise, o şirket için massetme kapasitesi de o derece şirketin olağan üretim faaliyetlerinin bir yan ürünü olarak ortaya çıkacaktır. Ancak bir şirket, kendi yürüttüğü faaliyetler ile alakasız bir alanda bilgiye sahip olmak istediğinde, massetme kapasitesi şirketin olağan üretim faaliyetlerinin bir yan ürünü olarak ortaya çıkmayacak aksine şirket massetme kapasitesi yaratmak için belli bir efor sarf etmek zorunda kalacaktır.

Artan globalleşme ve DYY hareketlerinin de etkisiyle literatürde massetme kapasiteleri, 2000'lerden sonra ülkeler için yeniliklerden yararlanabilme kabiliyetlerini gösteren bir gösterge halini almıştır (ör., Alfaro ve diğerleri, 2004).

Özellikle Alfaro ve diğerleri 2004 ve 2006'daki çalışmalarında (Alfaro ve diğerleri, 2004; Alfaro ve diğerleri, 2006) DYY'lerin gittikleri ülkelerde büyümeyi o ülkelerdeki finansal piyasaların kalitesiyle doğru orantılı olarak olumlu etkilediklerini ileri sürmüşler, ve bu mekanizmanın çalışmasında masnetme kapasitelerine önemli yük bindirmişlerdir.

Gerçekten de masnetme kapasiteleri ülkelerin kendilerinden ileri durumda olan ülkelere aldıkları yatırımlardan teknolojik bilgi yayılma etkileri vasıtasıyla üretimde bilgi öğrenme sürecinde önemli bir role sahiptir. En geniş haliyle bir ülkede var olan uygun düzenlemeler ile idari ve ekonomik yapının kalitesi o ülkenin masnetme kapasitesini verir. Sağlam idari yapıya sahip, düzgün işleyen güçlü piyasaları olan ülkeler, yüksek masnetme kapasitelerine sahip olacaklar ve dolayısıyla DYY'lerden olabildiğince olumlu etki çekebilecektir. Böylesine sağlam bir idari ve finansal yapıya sahip olmayan ülkeler ise gözlemlendiği kadarıyla DYY'lerden böylesine olumlu etkiler çıkaramamıştır (Alfaro ve diğerleri, 2004; Alfaro ve diğerleri, 2006).

Bu doğrultuda gelişmişlik seviyeleri daha yukarıda olan ülkelerin masnetme kapasitelerinin de - değişiklik gösterse de kendilerinden daha az gelişmiş ülkelere göre - daha üst seviyelerde olması beklenmektedir.

İKİNCİ BÖLÜM

DOĞRUDAN YABANCI YATIRIM HAREKETLERİ

1. DOĞRUDAN YABANCI YATIRIM TRENDLERİ

DYY hareketlerinin 1980'lerde serbestleştirilmeye başlanmasıyla birlikte, DYY'lerde hatırı sayılır bir artış olmuş ve kazandığı ivme ile 1990'lar ve 2000'lerde DYY hareketliliğinde önemli artışlar kaydedilmiştir (UNCTAD, 2010a). Söz konusu artan DYY hareketliliği, bu hareketliliği ölçmeyi de son derece önemli bir hale getirmiştir. DYY'lerin ölçümünde araştırmacılar iki farklı DYY değeri kullanmaktadırlar. Bunlardan ilki yıllık bazda DYY hareketini veren akış değerler iken, ikincisi ise belli bir tarihe kadar birikmiş olan DYY hareketlerini ortaya koyan stok değerlerdir. UNCTAD (2001: 276) bu kavramı “DYY stoğu, DYY'lerin sermaye ve yedeklerinin dağıtılmamış kârları da kapsayarak ana yatırımcı kuruluşa geçirilebilecek kısmı ile yabancı ülkedeki yatırımın ana yatırımcı kuruluşa olan net borçlarını kapsayan değerdir.” şeklinde tanımlamaktadır. Her iki değer için de DYY hareketi ana yatırımcı ülke açısından ülke dışına akan DYY, yatırım alan ülke açısından ise ülke içine akan DYY olarak ifade edilmektedir (UN, 2007: 344).

Çağımız küreselleşmesi, özel sermaye akışlarındaki DYY payının %60 civarında olmasını sağlamıştır (Carkovic ve Levine, 2002: 195). Artan yabancı yatırımlar, büyüyen ekonomik küreselleşmenin bir belirtisi olarak görülebilir. Daha önceden de belirtildiği gibi DYY'ler küreselleşme için, bu süreçte önemli bir role sahip, etken bir araç olarak algılanabilir. Küreselleşme ve DYY'lerin sahip olduğu karşılıklı ilişkinin doğal bir sonucu olarak, hem DYY'ler gittikleri ülkelere küreselleşmeye katkıda bulunmuşlar, hem de küreselleşen ülkeler eskisine göre daha çok DYY hareketliliğine ev sahipliği yapar hale gelmiştir. Ancak yine de DYY hareketliliği, kapılarını DYY'lere açmış ülkelere eşit miktarlarda dağılmamaktadır (Kyaw, 2003). Bu durum yabancı yatırım alan ülkelerdeki farklılıklardan dolayı meydana gelmektedir. Temel olarak, yabancı yatırım alan ülkelerin, yatırımcılara iş yapmaya olanaklı bir ortam sunması ve yabancı yatırımcılara aradıkları güven ve

kârlı iş yapabilme ortamını sağlamaları gerekmektedir. Bu noktada küreselleşme, bu süreci hızlandıran çift taraflı bir etmen olarak karşımıza çıkmaktadır.

Küreselleşme denilince akla gelen ilk ülke olan, en aktif DYY hareketliliğinin yaşandığı ABD'deki DYY hareketliliği Tablo 1'de dönemsel olarak özetlenmiştir. UNCTAD 2009 stok verilerine göre ABD için DYY hareketliliği, toplamda ABD tarafından gönderilen 4,3 trilyon dolarlık DYY miktarı ve ABD'ye yapılan 3,1 trilyon dolarlık DYY miktarları olarak kayıtlara geçmiş ve ABD Net DYY farkını 2009 stok değerleri için yaklaşık olarak 1,2 trilyon dolara ulaştırmayı başarmıştır (UNCTAD, 2010a: 172).

Tablo 1. ABD Dönemsel Net Stok DYY Değerleri

Dönem	Ülke dışına akan DYY	Ülke içine akan DYY	NET
1990	731,76 milyar \$	539,60 milyar \$	192,16 milyar \$
2000	2.694,01 milyar \$	2.783,26 milyar \$	-89,22 milyar \$
2009	4.302,85 milyar \$	3.120,58 milyar \$	1.182,27 milyar \$

Kaynak: UNCTAD, 2010a: 172

Dünya geneline bakıldığında ise, UNCTAD (2010a) verileri uyarınca, stok değerler bakımından DYY hareketliliğinde en yoğun ülkeler sırasıyla ülke içine akan DYY'ler Tablo 2 ve ülke dışına akan DYY'ler Tablo 3'de yer almaktadır.

Tablo 2. DYY Alan İlk 40 Ülke (Stok Değeri Olarak)

Sıra	Ülke	2009 Stok Değeri (Milyon \$)	Sıra	Ülke	2009 Stok Değeri (Milyon \$)
1	ABD	3,120,583	21	İrlanda	193,302
2	Fransa	1,132,961	22	Polonya	182,799
3	Birleşik Krallık	1,125,066	23	Avusturya	168,550
4	Çin, Hong Kong SAR	912,166	24	Hindistan	163,959
5	Belçika	830,101	25	Danimarka	157,627
6	Almanya	701,643	26	Britanya, Virjin Adaları	156,229
7	İspanya	670,550	27	Suudi Arabistan	147,145
8	Hollanda	596,669	28	Güney Afrika	125,085
9	Kanada	524,938	29	Şili	121,640
10	Çin	473,083	30	Norveç	116,090
11	İsviçre	463,799	31	Çek Cumhuriyeti	115,899
12	Brezilya	400,808	32	Lüksemburg	112,626
13	İtalya	393,990	33	Portekiz	111,272
14	Singapur	343,599	34	Kore Cumhuriyeti	110,770
15	Avustralya	328,090	35	Tayland	99,000
16	Meksika	309,523	36	Cayman Adaları	97,923
17	İsveç	304,504	37	Finlandiya	88,441
18	Rusya Federasyonu	252,456	38	Arjantin	80,996
19	Macaristan	248,681	39	Türkiye	77,729
20	Japonya	200,141	40	Malezya	74,643

Kaynak: UNCTAD, 2010a: 172-176

Tablo 2 stok değerler bakımından 2009 yılı itibarıyla DYY alan ilk 40 ülkeyi göstermektedir (UNCTAD, 2010a). Stok değerler her ne kadar o yıla kadar ki birikimlerden oluşmuş olsa da, hesaplanmasında sadece salt birikim değerleri kullanılmaz. Bunun yanında DYY'nin sermaye ve yedeklerinin ana yatırımcı kuruluşa geçirilebilecek kısmı ile bağlı kuruluşların ana yatırımcı kuruluşlarına olan borçlarının toplamından da oluşur (UNCTAD, 2001: 276). Bu nedenle yaşanan ekonomik krizler ve dolaylı doğrudan kâr transferleri gibi etmenler stok değerlerinin önceki yıllara göre daha düşük çıkmasına neden olabilir. 2009 yılı itibarıyla stok değerler bakımından tüm dünya genelinde yaklaşık olarak 17,7 trilyon dolarlık içe akan DYY hareketi ve 18,9 trilyon dolarlık dışa akan DYY hareketi kayda geçmiştir (UNCTAD, 2010a: 172).

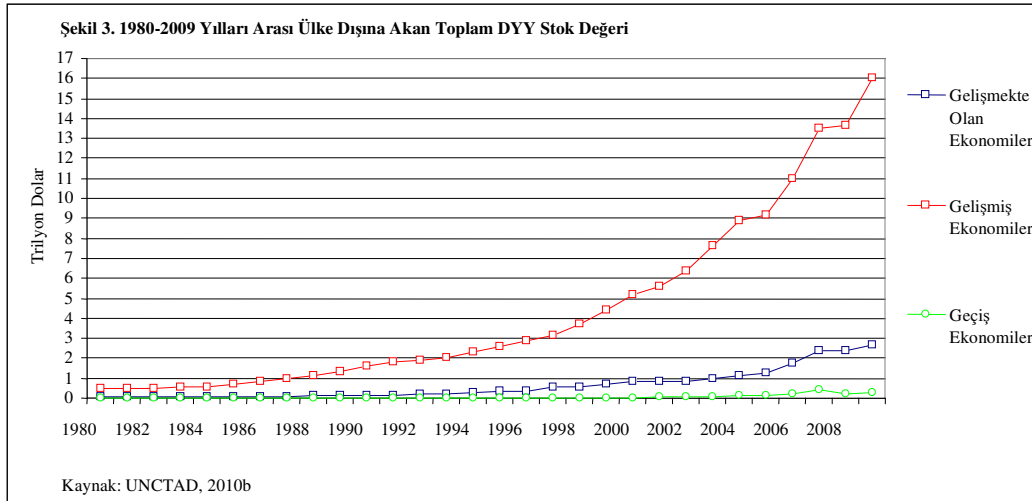
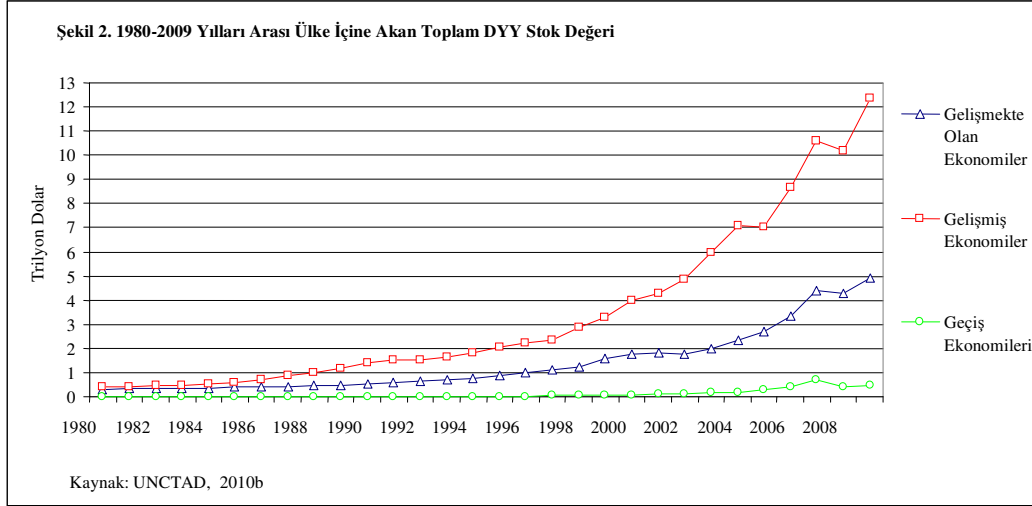
Tablo 3 ise stok değerler bakımından 2009 yılı itibarıyla DYY gönderen ilk 50 ülkeyi göstermektedir. Yine her iki tablo için de dikkat çekici olan husus tablolarda ilk sıralarda yer alan ülkelerin aldıklarından çok DYY'leri dışarıya göndermeleridir (ör., ABD, Fransa, Birleşik Krallık, Almanya). Bu bakımdan söz konusu ülkelerin izledikleri aktif dış yatırım politikaları, onlara net DYY değerleri olarak geri dönmüştür. Her iki tablodan da gözlemlenebileceği üzere ABD DYY bakımından tarihsel liderlik rolünü 2009 yılı değerleriyle de sürdürmektedir (UNCTAD, 2010a).

Tablo 3. DYY Gönderen İlk 50 Ülke (Stok Değeri Olarak)

Sıra	Ülke	2009 Stok Değeri (Milyon \$)	Sıra	Ülke	2009 Stok Değeri (Milyon \$)
1	ABD	4,302,851	26	Kore Cumhuriyeti	115,620
2	Fransa	1,719,696	27	Lüksemburg	77,621
3	Birleşik Krallık	1,651,727	28	Hindistan	77,207
4	Almanya	1,378,480	29	Malezya	75,618
5	Hollanda	850,554	30	Portekiz	67,245
6	Çin, Hong Kong SAR	834,089	31	Cayman Adaları	66,313
7	İsviçre	804,779	32	Güney Afrika	64,309
8	Japonya	740,930	33	İsrail	56,130
9	Belçika	669,048	34	B.A.E.	53,524
10	İspanya	645,918	35	Meksika	53,458
11	İtalya	578,123	36	Şili	41,203
12	Kanada	566,875	37	Yunanistan	40,446
13	İsveç	367,358	38	Suudi Arabistan	40,314
14	Rusya Federasyonu	248,894	39	Endonesya	30,183
15	Çin	229,600	40	Arjantin	29,428
16	Britanya Virjin Adaları	224,895	41	Panama	29,182
17	Danimarka	216,176	42	Polonya	26,211
18	Singapur	213,110	43	Kıbrıs Rum Kesimi	17,790
19	İrlanda	192,442	44	Venezuela	17,670
20	Çin, Tayvan	181,008	45	Tayland	16,303
21	Macaristan	174,941	46	Kolombiya	16,204
22	Avusturya	167,110	47	Katar	16,037
23	Norveç	164,693	48	Kuveyt	16,014
24	Brezilya	157,667	49	Yeni Zelanda	15,076
25	Finlandiya	125,854	50	Türkiye	14,790

Kaynak: UNCTAD, 2010a: 172-176

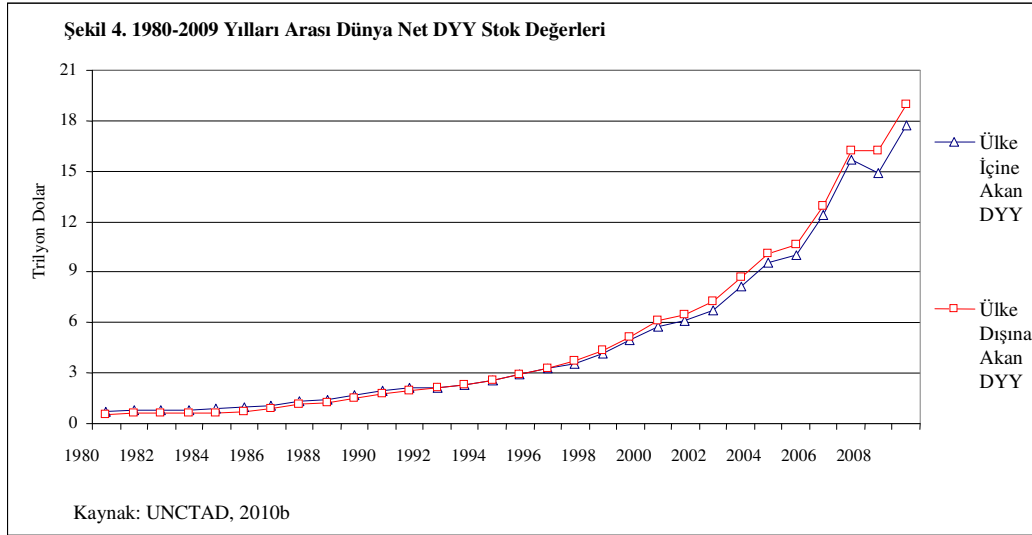
Şekil 2 ve 3’de 1980-2009 yılları arası stok DYY değerlerinin sırasıyla dışarıdan alınan DYY ve dışarıya gönderilen DYY olarak ülke gruplarına dağılımını göstermektedir.

Her iki şekilden de anlaşılacağı gibi ülkelerin gelişmişlik seviyeleri arttıkça DYY akışları da aynı doğrultuda artış göstermiştir. Özellikle gelişmiş ülkelerin gönderdikleri DYY seviyeleri dikkat çekicidir. Ayrıca gelişmiş ülkelerin ve özellikle yeni sanayileşen ülkeler grubundaki gelişmekte olan ülkelerin yeni fırsatlar

için gözlerini Afrika kıtasına dikmiş olmaları ve bu kıtada artan DYY akışları da - özellikle hammadde ve doğal kaynak çıkarmaya yönelik olan DYY'ler için bu durum söz konusudur - oldukça dikkat çekicidir⁹. Bir başka dikkat çeken nokta ise, 2007 yılında yaşanan küresel krizin etkilerinin 2009 yılı itibarıyla geçmeye başladığının gözlemlenmesi olmuştur (UNCTAD, 2010b). Bu iyilişme özellikle gelişmiş ülkelerde ve onların yaptıkları DYY miktarlarında kendini göstermektedir.

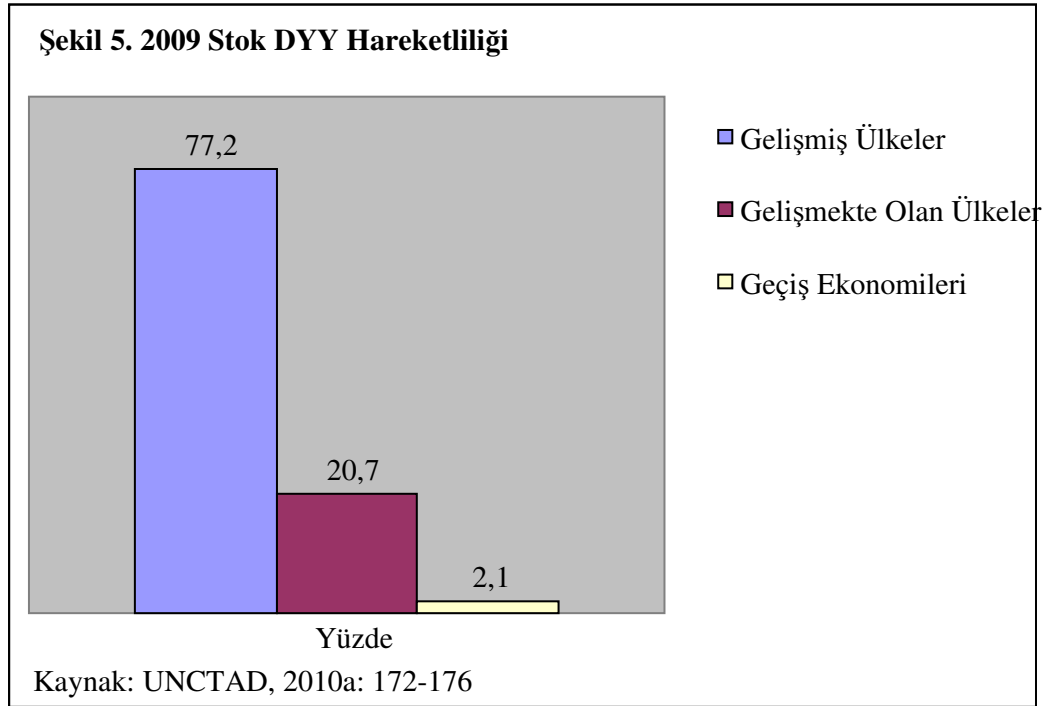
Dünya geneline bakıldığında ise 2009 yılı stok değerlerine göre 17,7 trilyon dolarlık DYY içe akarken, 18,9 trilyon dolarlık DYY ise dışa doğru akış göstermiştir (UNCTAD, 2010a: 172). Şekil 4 ise 1980-2009 yılları arasında dünyada oluşan stok DYY değerlerini göstermektedir. Az önce de değinildiği gibi kriz döneminin atlantılmasıyla 2009 yılı itibarıyla dünya net DYY stok değerlerinde de önemli bir artış göze çarpmaktadır (UNCTAD, 2010b).

UNCTAD (2010a) verilerine göre, ülke dışına akan 2009 stok DYY miktarlarının, yani yapılan yabancı yatırımların, %84,3'ü gelişmiş ülkeler tarafından gerçekleştirilmişken, %14,2'si gelişmekte olan ülkeler tarafından ve %1,5'luk kısmı ise geçiş ekonomileri tarafından gerçekleştirilmiştir. Buna karşın ülke içine akan stok

⁹ Kıta için özellikle 2000'lerde artmaya başlayan DYY akışları, 2009 yılı stok verileri itibarıyla 514,7 milyar dolarlık Afrika'ya giden DYY ve 102,2 milyar dolarlık Afrika'dan yapılan DYY olarak kayıtlara geçmiştir (UNCTAD, 2010a: 172).

DYY miktarları, yani ülkelerin aldıkları yabancı yatırımlar, dikkate alındığında, gelişmiş ülkelerin aldığı DYY'ler toplam yabancı yatırımların %69,6'sını oluştururken, gelişmekte olan ülkeler %27,6'sını ve geçiş ekonomileri %2,8'ini oluşturmaktadır (UNCTAD, 2010a: 172-176). Dünya üzerindeki ülke içine akan ve ülke dışına akan toplam DYY miktarlarının birbiriyle toplanması şeklinde ifade edilen, dünya DYY hareketliliği 2009 stok değerlerinde ise, gelişmiş ülkeler %77,2, gelişmekte olan ülkeler %20,7 ve geçiş ekonomileri %2,1 oranlarında paya sahiptir. Dünya DYY hareketliliği değerleri Şekil 5'te de gözlemlenebilir. Buradan da anlaşılacağı gibi 2009 stok değerlerine göre dünya üzerindeki DYY hareketliliğinin büyük kısmı gelişmiş ülkeler tarafından gerçekleştirilmektedir (UNCTAD,2010a: 172).

2. GELİŞMİŞ ÜLKELERDEKİ DOĞRUDAN YABANCI YATIRIMLAR

İçinde kişi başına gelir ve ülkelerin GSYİH'leri gibi birçok faktörün bulunduğu göstergelere göre yüksek kalkınma seviyeleri gerçekleştiren ülkeler gelişmiş ülkeler olarak sınıflandırılmaktadır (IMF, 2011a). Bir önceki bölümde de belirtildiği gibi DYY akışlarında hep en ön sıralarda gelişmiş ülkeler yer almaktadır (UNCTAD, 2010a). Yabancı yatırımcılar ellerindeki kaynakların büyük çoğunluğunu genellikle gelişmiş ülkelere yatırmayı tercih etmişlerdir (Lairson ve Skidmore, 1993). Yani toplam yabancı yatırımların büyük bir kısmı gelişmiş bir ülkeden başka bir gelişmiş ülkeye yapılmaktadır. Bu durumun en önemli nedeni ise yabancı yatırım için elverişli ortamların daha çok gelişmiş ülkelerde oluşmasında yatmaktadır (Seyidoğlu, 2009). Burada asıl amaç elbette ki iktisadi kâr sağlamaktır.

Gelişmiş ülkeler DYY doğası neticesinde yatırım yapmak için ve bu yatırımlardan farklı kazançlar da elde etmek için kendilerinden daha az gelişmiş ülkeleri de tercih edebilirler. Ancak bu durum daha önce de üzerinde durulduğu gibi en çok yatırımı yine gelişmiş ülkelerin aldığı gerçeğini de değiştirmez (UNCTAD, 2010a). Bu durum şöyle açıklanabilir: DYY'ler uygun koşullar altında gittikleri ülkelerde gelişme seviyelerine katkıda bulunabilir ve gittikleri bu ülkeler uygun koşullar oluştuğunda kendileri de gelişmiş ülkeler katına çıkarak bu arenada birer oyuncu haline gelebilir. Uygun koşullar altında yabancı yatırımın getirdiği teknoloji ve üretim avantajları doğru kullanılırsa ekonominin büyümesinde önemli bir araca dönüştürülebilir. Ancak burada unutulmaması gereken bir nokta vardır: DYY'ler gittikleri ülkeleri kendilerine bağımlı hale getirebilir. Kendinden daha ileri bir ülkeyle böylesine güçlü bağlar kurma yatırım alan ülkeler açısından sakıncalı olabilir. Bu durum dünya refahını da olumsuz etkileyebilir. Böylesi bir bağ neticesinde Kuzey - Güney açığı¹⁰ daha da artabilir.

¹⁰ Lairson ve Skidmore (1993: 181) "International Political Economy-The Struggle for Power and Wealth" isimli kitaplarında Kuzey - Güney açığı kavramını en genel haliyle dünyadaki zengin ülkeleri fakir olanlardan ayırmak için kullanırlar. Daha zengin olan ülkeler genellikle kuzey yarımkürede konuşlandığından ve daha fakir olanlar da genellikle güney yarımkürede bulunduğundan bu terimin tercih edildiğini belirtmişlerdir. Bunun yanında bu kavramın kapsamlı bir sanayileşme süreci geçirmiş ve bu sürecin henüz başındaki ülkeleri birbirinden ayırt etmek için kullanıldığı da eklenmiştir.

Gelişmiş ülkeler DYY akışlarında hep en üstlerde yer almışlardır. Eldeki verilere göre (UNCTAD, 2010a) DYY hareketliliğinde gelişmiş ülkeler hem en çok yabancı yatırımı göndermiş hem de en çok yabancı yatırıma ev sahipliği yapmıştır. 2009 yılı stok verilerine göre gelişmiş ülkelere stok olarak 12,3 trilyon dolar DYY akmış bulunurken, yine aynı verilere göre gelişmiş ülkelerin gönderdikleri DYY değeri ise 16 trilyon doları bulmuştur (UNCTAD, 2010a: 172).

2.1. GELİŞMİŞ ÜLKELERİN YAPTIKLARI DOĞRUDAN YABANCI YATIRIMLAR

UNCTAD 2009 yılı stok verilerine göre, gelişmiş ülkeler yaklaşık 16 trilyon dolarlık DYY ile dünyada yapılan DYY'lerin %84,3'ünü gerçekleştirmiştir. 2009 yılı stok verilerine göre Avrupa kıtasındaki gelişmiş ülkeler yaptıkları 10 trilyon dolara yaklaşan DYY'ler ile gelişmiş ülkeler içerisinde bölgesel anlamda ön plana çıkmaktadır. Avrupa kıtası tarafından yapılan doğrudan yatırımlar değerlendirildiğinde Fransa, Birleşik Krallık ve Almanya ülkeleri önde giderek kıtanın itici gücü olduklarını ortaya koymaktadır. 2009 yılı stok verileri için Fransa; 1,72 trilyon dolarlık, Birleşik Krallık; 1,65 trilyon dolarlık ve Almanya; 1,38 trilyon dolarlık DYY gerçekleştirmiştir. Amerika kıtasındaki gelişmiş ülkelerin yaptıkları 4,87 trilyon dolarlık DYY'ler göz önüne alındığında ise bu rakamın sırf 4,3 trilyon dolarlık kısmının ABD tarafından gerçekleştirilen yatırımlar sonucu kaydedilmiş olması gerçeği ABD'nin DYY konusunda adeta Avrupa'yla tek başına rekabet eder bir konumda olduğunu ortaya çıkarır (UNCTAD, 2010a: 172).

Asya kıtasında ise Japonya 2009 yılı stok değerleri itibarıyla yaptığı 741 milyar dolarlık yatırımlar ile DYY pastasından kendine pay alabilmektedir. Diğer taraftan Okyanusya bölgesi için Avustralya ve Yeni Zelanda 2009 yılı için kayıtlara geçmiş 359 milyar dolarlık dış yatırımları ile kendilerine bu pastada yer aramaktadır (UNCTAD, 2010a: 172).

Gelişmiş ülkelerin yaptıkları DYY'lerin kendi ülkelerine etkileri, yatırımların kendi karakteristiklerine ve yatırımların yapıldığı ve gönderildiği ülkelerin özelliklerine göre değişiklikler gösterebilmektedir. Ülkelere özgü bu farklılıklar genellikle yatırımı yapan ve alan ülkelerdeki iş yapmaya elverişli ortamla ilişkilidir.

Yabancı yatırım yapan şirketler uygun koşullara sahip ülkelerde DYY'lerden önemli faydalar sağlayabilir (Kokko, 2006). Örneğin, Almanya'nın gerçekleştirdiği DYY'lerin Almanya'daki etkilerini inceleyen çalışmalarında Temouri, Driffield ve Higon (2010) yapılan DYY'ler neticesinde Almanya'daki üretim seviyelerinde bir artış olduğunu ortaya koymuşlardır.

Diğer taraftan, yatırımı yapan ülkelerde, DYY'lerin işsizliğe olumsuz bir etkisi olabilmektedir. Yoğun iş gücüne dayanan üretimi daha ucuz ücretlerin ödendiği DYY yapılan ülkeye kaydıran, sadece daha teknolojik üretimi elinde tutan, yatırımcı ülkelerde işsizlik sorunu ile karşılaşılabilir (Kokko, 2006). Ancak bu durumun istisnaları da söz konusudur. Federico ve Minerva (2008), İtalya tarafından yapılan DYY'leri ele aldıkları çalışmalarında, yapılan yabancı yatırımlar sonucunda ev sahibi İtalya'da işsizliğin azalmadığını aksine yeni iş olanaklarının ortaya çıktığını belirtmişlerdir.

Gelişmiş ülkelerin yaptıkları DYY'lerin çoğunlukla gelişmiş ülkelere yapılıyor olması ise bir tesadüf olmaktan uzaktır. Örneğin, Globerman ve Shapiro (2003), Amerikan DYY'lerinin belirleyicilerini araştırdıkları çalışmalarında, daha iyi yönetilen, oturmuş hukuksal ve bürokratik sistemlere sahip, iş yapma özgürlüğü imkanları sunan ülkelerin, Amerikan DYY'lerini çekmede daha avantajlı oldukları sonucuna ulaşmışlardır. Buna göre etkin bir yönetim kalitesi seviyesinden uzak, serbest ticareti desteklemeyen ve hukuksal olarak bazı zayıflıklar sergileyen ülkeler Amerikan DYY'lerini çekmede başarısız olmaktadır. Bu özellikleri taşımayan, Amerikan DYY'lerine ev sahipliği yapan ülkelerde ise, yönetim kalitesinin artması daha çok Amerikan DYY'sini çekmek için önemli bir belirleyici olarak rol oynamaktadır.

Bu doğrultuda, gelişmiş ülkelerin yukarıda bahsi geçen koşulları yerine getirmesi daha olası bir durum olduğundan, gelişmiş ülkelerin DYY'lerini çoğunlukla yine gelişmiş ülkelere yapıyor olmaları normal bir sonuç olarak karşımıza çıkmaktadır.

2.2. GELİŞMİŞ ÜLKELERE YAPILAN DOĞRUDAN YABANCI YATIRIMLAR

UNCTAD 2009 yılı stok verilerine göre, gelişmiş ülkeler yaklaşık 12,3 trilyon dolarlık DYY ev sahipliği ile, dünyada yapılan DYY'lerin %69,6'sına ev sahipliği yapmaktadır. Gelişmiş ülkelere yapılan DYY'ler değerlendirildiğinde Avrupa kıtası çektiği toplam 8 trilyon dolarlık stok DYY değeri ile bölgesel anlamda yine ön plana çıkmaktadır. Fransa ve Birleşik Krallık 2009 stok verilerine göre çektikleri yaklaşık 1,1'er trilyon dolarlık DYY miktarları ile bu alanda da kıta için lider pozisyonda bulunmaktadır. Bu iki ülke dışında ise sırasıyla Belçika, Almanya, İspanya, Hollanda, İsviçre ve İtalya en çok yabancı yatırım çeken ülkeler olarak sıralanmıştır¹¹. Amerika kıtası ise gelişmiş ülkelere yapılan DYY'ler söz konusu olduğunda 2009 stok verilerine göre yaklaşık 3,65 trilyon dolarlık yabancı yatırım çekerek bölgesel anlamda Avrupa ile bu noktada da rekabet halinde olduğunu göstermiştir. Ancak burada dikkat çeken yine ABD'nin 2009 stok verilerine göre çektiği 3,1 trilyon dolarlık yabancı yatırımlardır. ABD'nin yabancı yatırım çekme konusunda da yine Avrupa ile adeta tek başına rekabet ediyor olması ABD'yi dünya üzerinde yabancı yatırımı en çok çeken ülke konumuna da sokmaktadır (UNCTAD, 2010a: 172).

Asya kıtasında Japonya ise ülkesine kabul ettiği 2009 yılı stok verilerine göre 200 milyar dolarlık yabancı yatırım ile kendisini yatırım alan bir ülkeden çok yatırım yapan bir ülke sınıflandırmasına sokmuştur. Okyanusya bölgesi ise 2009 yılı stok değerler olarak 400 milyar dolara yakın yabancı yatırım çekmeyi başarmıştır (UNCTAD, 2010a: 172).

3. GELİŞMEKTE OLAN ÜLKELERDEKİ DOĞRUDAN YABANCI YATIRIMLAR

Gelişmekte olan ülkeler tanımına ise, hükümetlerin demokratikleşmesi, sanayileşme, sosyal programlar ve insan hakları garantileri konularında, düşük

¹¹ UNCTAD 2009 stok verilerine göre; Belçika 830,1 milyar dolar, Almanya 701,6 milyar dolar, İspanya 670 milyar dolar, Hollanda 597 milyar dolar, İsviçre 464 milyar dolar ve İtalya 394 milyar dolarlık yabancı yatırıma ev sahipliği yapmıştır (UNCTAD, 2010a: 172).

standartları bulunan, genellikle maddi refah seviyeleri düşük ve gelişmiş Batı ülkelerinin karşılamış buldukları bu standartları karşılamak için gelişecek ülkeler girer. Bu tanıma rağmen, gelişim seviyeleri ve ortalama yaşam standartları farklılıklar gösteren gelişmekte olan ülkeler mevcuttur (Sullivan ve Shefrin, 2003).

DYY'lerin gelişmekte olan ülkelerle iki farklı şekilde ilişkisi mevcuttur. Bunlardan ilki, gelişmekte olan ülkelere akan DYY'ler iken, ikincisi gelişmekte olan ülkelere giden DYY'lerdir.

3.1. GELİŞMEKTE OLAN ÜLKELERİN YAPTIKLARI DOĞRUDAN

YABANCI YATIRIMLAR

Gelişmekte olan ülkelerin gönderdikleri DYY miktarlarına baktığımızda 90'larda başlayan artış trendinin 2000'lerde de sürdüğünü ve 2009 yılı verileri için stok olarak bu değer 2,7 trilyon doları bulduğunu belirtebiliriz. 2009 yılı stok verilerine göre bu rakam, dünyada yapılan DYY'lerin %14,2'sine tekabül etmektedir. Bu rakama UNCTAD tarafından geçiş ekonomisi olarak sınıflandırılan Rusya'nın yaptığı DYY'ler de eklenir ise 2,95 trilyon dolarlık bir DYY değerine ulaşılır ki bu da dünyada yapılan DYY'lerin %15,7'sine tekabül etmektedir. Bunun yanında 2009 yılı stok verilerine göre geçiş ekonomileri de gelişmekte olan ülkeler sınıfında ele alındığında ise, gelişmekte olan ülkelerin yaklaşık 3 trilyon dolarlık DYY yaptığı, bunun da dünya toplam DYY miktarlarında yaklaşık %15,7'lik bir paya sahip olduğu ortaya çıkar. Bu değeri bölgesel olarak incelediğimizde ise en çok yatırımın Asya'daki gelişmekte olan ülkeler tarafından yapıldığı ardından Güney Amerika'daki gelişmekte olan ülkelerin geldiğini gözlemleyebiliriz¹². Rusya, Brezilya, Çin, Hindistan, Malezya, Güney Kore ve Singapur gibi gelişmekte olan ülkeler kendilerini dışa dönük yatırımcılar olarak şimdiden kabul ettirmişken, Şili, Meksika ve Güney Afrika da geçtiğimiz 10 yıllık dönem içerisinde bu yola girmiştir (UNCTAD, 2010a: 172-175).

¹² UNCTAD 2009 yılı stok değerleri itibarıyla Asya'daki gelişmekte olan ülkeler yaklaşık olarak 1,94 trilyon dolarlık DYY yaparken, onları 643,3 milyar dolarlık DYY'leri ile Amerika kıtasındaki gelişmekte olan ülkeler izlemiştir (UNCTAD, 2010a: 172-175).

Daha spesifik olarak BRIC¹³ ülkeleri ve Asya Kaplanları¹⁴ ülkeleri ele alındığında bu ülkelerin gelişmekte olan ülkeler sınıfında gönderilen DYY'ler söz konusu olduğunda da en önde gelen ülkeler olduklarını gözlemleyebiliriz. Bu doğrultuda 2009 yılı stok değerleri açısından, Hong Kong 834,1, Rusya 248,9, Çin 229,6, Singapur 213,1, Tayvan 181, Kore Cumhuriyeti (Güney Kore) 115,6, Brezilya 157,67 ve Hindistan 77,2 milyar dolarlık DYY gerçekleştirmiştir (UNCTAD, 2010a: 172-175). Söz konusu ülkelerin kalkınma basamaklarını hızla tırmanırken global piyasalarda ağırlıkları hissedilir birer oyuncu haline gelmeleri de önemli bir husustur. Bu ülkeler DYY yapmanın kendilerine sağladığı avantajlardan yararlanabilmiş, bu avantajları kendi büyüme programlarında olumlu birer katkı olarak kullanabilmiş, ve bu yatırımlar sonucu elde edilen avantajları sürdürmenin gerekliliğini kavrayabilmiştir. Bir sonraki bölümde de ele alınacağı gibi söz konusu ülkeler aynı zamanda gelişmekte olan ülkeler grubu içinde DYY'leri en çok çeken ülkeler arasında da yer almaktadır. Bu doğrultuda söz konusu ülkeler için doğru yönetilmiş DYY hareketlerinin bu ülkelerin kalkınmalarında olumlu etkileri olduğu söylenebilir.

Gelişmekte olan ülkelerin yaptıkları DYY'lerin bir başka etkisi ise ters yayılma etkileri olarak ele alınabilir. Buna göre, gelişmekte olan ülkeler, gelişmiş ülkelere yaptıkları DYY'ler neticesinde oradaki ileri teknolojik gelişmeleri kendi ülkelerine taşıyabilir ve bu teknolojik gelişme etkileri kendi ekonomilerinde olumlu bir yayılma etkisi göstererek yabancı yatırımda bulunan gelişmekte olan ülkelerin kalkınmalarına katkıda bulunabilir (Chen, Li ve Shapiro, 2010). Böylelikle ileri teknolojileri elde etmede gelişmekte olan ülkelerin yapacakları DYY'ler, teknolojik yayılma etkilerinden faydalanmak için bu ülkelerin davet edebilecekleri DYY'lere bir alternatif oluşturabilir (Kokko, 2006).

Tüm bu etkenler göz önünde bulundurulduğunda, gelişmekte olan ülkeler için doğru bir şekilde yapılan DYY'lerin, bu ülkelerin kalkınmalarında belirli bir rol oynadığı ortaya çıkmaktadır.

¹³ Brezilya, Rusya, Hindistan ve Çin.

¹⁴ Hong Kong, Singapur, Güney Kore ve Tayvan.

3.2. GELİŞMEKTE OLAN ÜLKELERE YAPILAN DOĞRUDAN YABANCI YATIRIMLAR

Gelişmekte olan ülkelerdeki DYY hareketliliği 20. yüzyılın başlarına kadar uzanmaktadır. Gelişmekte olan ülkelere yapılan DYY'ler, ilk olarak hızla büyümekte olan gelişmiş ülkelerin talepleri doğrultusunda tarımsal ürünler ile hammaddelerin çıkarılmasına yönelik bir yapıya sahipti. 20. yüzyılın ilk dönemlerindeki bu DYY'ler imalat sektörüne pek de önem vermiyor gibiydi (Lairson ve Skidmore, 1993). Örneğin, 1914 yılı için madencilik, petrol ve tarım endüstrilerine yapılan Amerikan DYY'leri, ABD'nin gelişmekte olan ülkelere yer alan toplam yatırımlarının içinde %70'lik bir paya sahip olurken, imalat sektörüne yapılan yatırımlar, bu yatırımlar içinde sadece %3'lük bir orana sahip olabilmiştir (Jenkins, 1987: 5). Gelişmekte olan ülkelere imalat sektörlerine yapılan DYY'lerin ciddi boyutlara ulaşması ise 2. Dünya Savaşı sonrasına denk gelmekteydi. Günümüzde ise, gelişmekte olan ülkelere imalat sektörüne yapılan yabancı yatırımlar, toplam yabancı yatırımlar içerisinde önemli bir yer edinmekteyken, ileri teknolojiye dayalı üretim ve imalat işlemleri bu yatırımların büyük bir kısmını oluşturmaktadır (Lairson ve Skidmore, 1993).

Gelişmekte olan ülkelere yapılan DYY'lerin toplam yabancı yatırımlar içerisindeki oranı 20. yüzyılın ilk dönemlerinin ardından bir düşüş eğilimi göstermiştir (Lairson ve Skidmore, 1993). I. Dünya Savaşı öncesinde, gelişmekte olan ülkelere yapılan DYY'ler toplam yabancı yatırımların %60'ını oluşturmaktayken, 60'ların başlarında gelişmekte olan ülkelere yapılan DYY miktarı, toplam DYY miktarı içinde %33 civarına gerilemiş, 80'lerin ortalarındaysa bu oran %25'lere kadar azalmıştır (Jenkins, 1987: 5, 13).

UNCTAD 2009 yılı stok verilerine göre, gelişmekte olan ülkeler dünyada yapılan DYY'lerin %27,6'sına ev sahipliği yapmaktadır. Gelişmekte olan ülkelere yapılan yatırımlar göz önüne alındığında yine Asya'daki gelişmekte olan ülkeler en fazla yatırımı çekerken, Amerika kıtasındaki gelişmekte olan ülkeler onları takip

etmektedir¹⁵. Gelişmekte olan ülkelere yapılan DYY'lerin tarihsel gelişimine baktığımızda ise 1990 yılında yaklaşık olarak 530 milyar dolar olan stok değerini, 2000 yılında 1,74 trilyon dolara arttığını görürüz. Bu rakam en son olarak 2009 yılı itibarıyla ise 4,9 trilyon dolara ulaşmış bulunmaktadır. Bu rakama yine UNCTAD tarafından geçiş ekonomisi olarak sınıflandırılan Rusya'nın aldığı DYY miktarı da eklenirse gelişmekte olan ekonomilere akan DYY miktarı 5,15 trilyon doları bulmaktadır ki bu değer de dünyada ev sahipliği yapılan DYY'lerin yaklaşık %29'una tekabül etmektedir. Bunun yanında 2009 yılı stok verilerine göre geçiş ekonomileri de gelişmekte olan ülkeler sınıfında ele alındığında ise, gelişmekte olan ülkelerin yaklaşık 5,4 trilyon dolarlık DYY'lere ev sahipliği yaptığı, bunun da dünya toplam DYY ev sahipliğinde yaklaşık %30,4'lük bir paya sahip olduğu ortaya çıkar (UNCTAD, 2010a: 172-175). Bu artışın başlıca nedenleri arasında gelişmekte olan ülkelere yapılacak yatırımların sağlayacağı rekabet avantajları (doğal kaynaklar, işgücü, nüfus büyüklüğü), bu ülkelerde var olan politik, ekonomik ve finansal risklerin yüksek kazançlar getirme olasılıkları ve bu ülkelerdeki masnetme kapasitelerin ana yatırımcı ülkelerinkine göre görece daha az olmasının ortaya çıkaracağı kaldıraç etkisi fırsatları yatmaktadır.

Gelişmekte olan ülkelere yapılan DYY'ler dikkate alındığında yine BRIC ülkeleri ve Asya Kaplanları ülkelerinin ön planda yer aldıklarını gözlemleyebiliriz. 2009 stok değerlerine göre Hong Kong 912,2, Çin 473,1, Brezilya 401, Singapur 343,6, Rusya 252,5, Hindistan 164, Kore Cumhuriyeti 110,78 ve Tayvan 48,2 milyar dolarlık DYY akışına ev sahipliği yapmıştır (UNCTAD, 2010a: 172-175). Bu ülkelere akan DYY'lerin bu ülkelerin hızlı gelişmelerinde rol oynamış olmaları muhtemeldir. Özellikle son yıllarda daha da ön planda olmaya başlayan Hong Kong, Çin, Brezilya, Singapur ve Rusya'nın son dönemde ev sahipliği yaptıkları DYY'ler oldukça dikkat çekicidir. İzlenen doğru politikalar, ve bu politikalar ile uyumlu olmayı başarmış DYY yapısı, bu ülkelerde hızlı kalkınma neticesine ulaşılmasında katkıda bulunmuştur. Bahsi geçen ülkeler görece yüksek masnetme kapasiteleri sayesinde DYY'lerden gerekli olumlu etkileri çıkarabilmiş ve bu etkileri kendi kalkınma stratejileri içerisinde kullanıp, yararlı hale getirebilmiştir.

¹⁵ UNCTAD 2009 yılı stok değerleri itibarıyla Asya'daki gelişmekte olan ülkeler 2,89 trilyon dolar DYY çekerken, Amerika kıtasındaki gelişmekte olan ülkeler 1,47 trilyon dolar DYY çekebilmiştir (UNCTAD, 2010a: 172-175).

Gelişmekte olan ülkelere yapılan DYY'lerin çoğunlukla yatırım alan ülkelerin piyasa büyüklükleri ile ilişkili olduğu, daha çok talebin bulunabileceği büyük piyasaların DYY çekmede önemli olduğu, bunun yanısıra, yatırım alan ülkelerde artan küreselleşmenin DYY'ler için, ucuz maliyet ve üretim faktörleri ile dış ticarete açıklıktan daha önemli bir hale geldiği belirtilmektedir (Nunnenkamp ve Spatz, 2002). Bunun yanında, daha yüksek GSYİH rakamlarına ve daha yüksek GSYİH büyüme oranlarına sahip gelişmekte olan ülkelerin de diğer gelişmekte olan ülkelere göre DYY çekmede daha başarılı oldukları vurgulanmıştır (Abdul Mottaleb ve Kalirajan, 2010). Ayrıca, DYY çekmede, yatırım alan ülkelerde var olan kurumsal ortamın kalitesi de, Trevino ve Mixon (2004) tarafından önemli bir belirleyici olarak belirtilmektedir. Gelişmekte olan Güney Amerika ülkelerini ele aldıkları çalışmalarında Trevino ve Mixon (2004), yabancı yatırım alan ülkelerdeki kurumsal ortamın, yatırım yapan ülkeye yaklaştıkça, yabancı yatırım alan ülkelerdeki DYY seviyesinin artış göstereceğini ileri sürmüşlerdir. Bunun sonucu olarak kurumsal kaliteyi artıracak reformların daha fazla DYY akışına yol açması beklenmektedir (Trevino ve Mixon, 2004). Böylelikle DYY çekmede yatırım alan ülkelerin gelişmişlik seviyeleri de önem kazanmaktadır.

Bu doğrultuda gelişmekte olan ülkelerde, hükümetlerin, diğer idari kurumların ve finansal kurumların kalitesi, ülkedeki ekonomik başarılar açısından çok önemli rol oynamaktadır. Bu nedenle, DYY'lerin gelişmekte olan bir ülkeye girmesi ve yerleşmesi, ile o ülkede birtakım olumlu etkiler bırakabilmesi, söz konusu yabancı yatırım alan ülkenin massetme kapasitesi ile doğrudan alakalıdır. Yabancı yatırım alan ülkelerin massetme kapasiteleri, o ülkelere yapılan DYY miktarları kadar, DYY'lerin o ülkelerdeki etkileri üzerinde de önemli bir rol oynamaktadır.

4. GEÇİŞ EKONOMİLERİNDEKİ DOĞRUDAN YABANCI YATIRIMLAR

Eski Komünist ülkeleri yorucu kargaşa ve bölgesel savaş dönemlerinin ardından piyasa ekonomisine henüz geçiş dönemlerini yaşamaktadır. Bu nedenle UNCTAD verilerinde, bu ülkeler geçiş ekonomileri olarak değerlendirilir (UNCTAD, 2010a). Ancak bu tezin ampirik analiz kısmında böyle bir ayrım dikkate

alınmamış, geçiş ekonomileri de gelişmekte olan ülkeler sınıfı içerisinde değerlendirerek, analize dahil edilmiştir.

Geçiş ekonomileri ise tarihsel açıdan henüz çok genç ekonomiler olarak sayılabileceğinden DYY akış değerleri diğer ülke gruplarına göre daha düşük seviyelerde kalmıştır. Ancak yinede özellikle Doğu Bloğu ülkeleri Komünizm'in çökmesinin ardından 1990'larda hızlı bir DYY akış artışı göstermiştir (Bandelj, 2008). UNCTAD 2009 yılı stok verilerine göre geçiş ekonomilerine 497,4 milyar dolarlık DYY gelmiş - dünya toplamının %2,8'i - ve 279,8 milyar dolarlık DYY - dünya toplamının %1,5'i - bu ülkeler tarafından yapılmıştır. Ancak az önce de vurgulandığı gibi UNCTAD tarafından geçiş olarak sınıflandırılmış olan Rusya tek başına 252,45 milyar dolarlık DYY almış, 249 milyar dolarlık DYY göndermiştir (UNCTAD, 2010a: 175-176). Geçiş ekonomilerine akan DYY'lerin yarısından çoğuna ev sahipliği yapan ve aynı zamanda geçiş ekonomilerinin yaptıkları DYY'lerin büyük bir bölümünü gerçekleştiren Rusya bu nedenle gelişmekte olan bir ülke olarak da kabul görmüş hatta kendisine BRIC ve G8 ülkeleri¹⁶ içerisinde yer bulabilmiştir. Bu doğrultuda Rusya geçiş ekonomileri hesaplamalarının dışında tutulmuş olsaydı, DYY bakımından - özellikle ülke dışına akan DYY'ler için - geçiş ekonomilerinin dünya piyasalarında önemli bir varlığından bahsetmenin anlamı olmayacaktı.

Geçiş ekonomilerinin yaşadığı DYY hareketliliğinde, geçiş ekonomilerinin yaptıklarından çok, bu ülkelere yapılan DYY'ler daha önemli olarak gözükmektedir (UNCTAD, 2010a). Bu doğrultuda, geçiş ülkelerine yapılan DYY'lerin, bu ülkelerin reel döviz kurlarına, ekonomilerinin dışa açıklıklarına ve serbestlik derecelerine önemli ölçüde bağlı olduğu ileri sürülmüştür (Dhaka, Mixon ve Upadhyaya, 2007). Buna ek olarak Brada, Kutan ve Yiğit (2006) ise bu ülkelerdeki reformların ve istikrarın da önemli birer DYY belirleyicisi olduğunu belirtmişlerdir (Brada ve diğerleri, 2006). Bunun yanısıra Bevan ve Estrin (2004), yatırım alacak geçiş ülkelerinin kaynak bolluğu ve görece yüksek GSYİH oranlarının DYY çekmede olumlu, buna karşın, yüksek işçilik maliyetlerinin ve ülkeler arası artan mesafelerin DYY çekmede olumsuz etkilerinin altını çizmişlerdir. Ayrıca Bevan ve Estrin

¹⁶ Kanada, Fransa, Almanya, ABD, İtalya, Japonya, Birleşik Krallık ve Rusya.

(2004), Avrupa Birliği üyeliği görüşmelerinin de, Avrupa Birliği ile entegrasyon anlamına geleceğinden, bir diğer DYY artırıcı etken olduğunu ortaya koymuşlardır.

DYY'lerin geçiş ekonomilerinde etkinlikleri ile ilgili ise, Apergis, Lyroudi ve Vamvakidis (2008), yüksek gelir seviyelerine sahip ve başarılı özelleştirme programları yürüten geçiş ekonomilerinde, DYY'lerin ekonomik büyümeye daha fazla katkı sağladığını ileri sürmüşlerdir. Sohinger (2005) ise bu konuda, DYY'lerin geçiş ekonomilerinin ekonomik büyümelerine katkı sağlayarak geçiş süreçlerini tamamlamada oldukça önemli bir rol oynadıklarını belirtmiştir. Buna karşın Lyroudi ve diğerleri (2004) ise, geçiş ekonomilerinde DYY'lerin ekonomik büyümeye herhangi bir etkilerinin olmadığını belirterek konuya derinlik katmışlardır.

Ayrıca Yasar ve Poul (2007) seçilmiş geçiş ekonomilerindeki¹⁷ DYY performanslarını değerlendirdikleri çalışmalarında, yabancı mülkiyetli şirketlerde geçiş ekonomilerindeki yerel şirketlere oranla daha fazla üretim, daha fazla sermaye yoğunluğu, daha fazla dış ticaret payı, daha fazla iş imkanı ve daha fazla ücret imkanlarının bulunduğunu belirtmişlerdir. Bunun yanında, geçiş ekonomilerinde yabancı mülkiyetli şirketlerin varlığı olumlu yayılma etkileri vasıtasıyla, bu ülkelerdeki yerel şirketlerin performanslarını da iyileştirmektedir.

5. AZ GELİŞMİŞ ÜLKELERDEKİ DOĞRUDAN YABANCI YATIRIMLAR

Gelişmekte olan teriminin, gelişmemiş bir ülkeye uygulanması uygun değildir, çünkü birtakım fakir ülkeler, uzatılmış ekonomik düşüş dönemleri yaşamıştır. Böyle ülkeler ya az gelişmiş ülkeler olarak ya da başarısız ülkeler olarak sınıflandırılır (Bozyk, 2006). Ancak bu tezde gelişmekte olan ülkeler ve az gelişmiş ülkeler ayrımı dikkate alınmamış, az gelişmiş ülkeler de gelişmekte olan ülkeler sınıfı içerisinde değerlendirerek, analize dahil edilmiştir.

Az gelişmiş ülkeler, daha önce bahsi geçen göstergerde en düşük seviyeleri sergileyen ülkeler olarak göze çarparlar. Yani DYY hareketliliğinin en az yaşandığı ülkeler az gelişmiş ülkeler grubunda yer almaktadır (UNCTAD, 2010a). Birleşmiş

¹⁷ Polonya, Moldavya, Tacikistan, Özbekistan ve Kırgızistan Cumhuriyeti (Yasar ve Poul, 2007).

Milletler (United Nations - UN)'e göre (UN, 2009), bu durumun en önemli nedenleri düşük kişi başı gelir, insan kaynağı yetersizliği ve ekonomik kırılganlıktır. Bunun yanısıra, Dupasquier ve Osakwe (2006) ise, politik ve makroekonomik istikrarsızlığın, düşük büyüme oranlarının, zayıf altyapının, kötü yönetimlerin, DYY'leri pek de sıcak karşılamayan düzenlemelerin ve yanlış planlanmış DYY çekme stratejilerinin de özellikle Afrika ülkeleri için düşük seviyelerde kaydedilen DYY hareketliliğinin nedenleri olabileceğini öne sürmektedirler. DYY'lerin doğasında ise yatırımların güvence altında varlığını sürdürmesi yatar. Bu güvence ekonomik ve politik güvenceyi ifade eder. Ancak az gelişmiş ülkelerin tanımından da anlaşılacağı gibi bu gibi ülkelerde istikrarlı politik ve ekonomik bir güven ortamını bulmak oldukça zordur.

Bu nedenle az gelişmiş ülkeler, göreceli olarak diğer ülke gruplarına oranla DYY'lerin - doğal kaynak ve hammadde çıkarımlarını birincil amaç olarak gönen DYY'ler dışında - ilgi alanı dışında kalmaktadır. Bu doğrultuda Seyidoğlu da (2009: 610-611) "Kalkınmaları açısından taşıdığı büyük öneme karşın, az gelişmiş ülkelere giden yatırımlar oldukça düşük düzeylerde kalmaktadır." diyerek, DYY'lerin az gelişmiş ülkelerdeki payının azlığına vurgu yapmıştır. 2009 yılı itibarıyla UNCTAD kayıtlarına geçen 130,4 milyar dolarlık stok değere sahip az gelişmiş ülkelere yapılan DYY ve bu ülkelerin gerçekleştirdiği yaklaşık 10 milyar dolarlık DYY az gelişmiş ülkelerin DYY pastasındaki paylarının ne kadar az olduğunu bir kez daha teyit etmektedir (UNCTAD, 2010a: 176).

Bunun yanında Lewis (2000), az gelişmiş ülkelerin daha fazla DYY çekebilmek için öncelikle ellerindeki iş gücünü eğitmeleri gerektiğini belirtmiştir. Böylelikle eğitilen iş gücü ileri teknoloji gerektiren yatırımlara ayak uydurabilecektir. Ayrıca az gelişmiş ülkeler daha fazla DYY çekebilmek için uzun vadeli ekonomik istikrara ve daha çok talebin oluşacağı büyük piyasalara olanak sağlayacağından geniş kentsel alanlara sahip olmaya da önem vermelidir. Ancak bu faktörler içerisinden beşeri sermayenin eğitimi, kaynakları sınırlı olan az gelişmiş ülkeler için DYY çekmede en öncelikli faktör olarak göze çarpmaktadır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

DOĞRUDAN YABANCI YATIRIMLARIN EKONOMİK BÜYÜME ETKİLERİNİN ANALİZİ

1. ANALİZİN AMACI

Tezin bu bölümünde ele alınacak olan analizin amacı en genel haliyle, DYY'lerin yatırım alan ülkelerin ekonomik büyümeleri üzerine etkilerini ampirik olarak araştırmaktır. Buna göre söz konusu analizde, DYY'lerin hangi koşullar altında yatırım alan ülkelere büyümeye katkı sağlarken, hangi koşullar altında böylesine olumlu etkiler doğurmaktan uzak kalacakları ortaya koyulmaya çalışılmıştır. Ayrıca, DYY'lerin yatırım alan ülkelerdeki etkilerini incelerken, ülkelerin masnetme kapasiteleri ve DYY'lerin yapıları - yatay veya dikey olmaları - bu analiz için belirleyici bir rol oynamaktadır.

Bu doğrultuda analizde, şu araştırma sorularına cevap aranmaktadır: Yabancı yatırım alan ülkelere belli bir masnetme kapasitesinin var olduğu durumlarda veya DYY'lerin dikey - ihracata yönelik - yapıya sahip olduğu durumlarda, DYY'ler yatırım alan ülkelerin ekonomik büyümelerine katkı sağlayabilirler mi? Aksi bir durumda, yani yabancı yatırım alan ülkelere belli bir masnetme kapasitelerinin olmadığı veya DYY'lerin yapısının yatay - piyasaya yönelik - olduğu durumlarda, DYY'ler yatırım alan ülkelerin ekonomik büyümelerine katkı sağlamaktan yoksun mudur?

Daha detaylı olarak araştırma soruları ele alındığında, bir taraftan, yabancı yatırım alan ülkelere masnetme kapasiteleri oluştuğunda, o ülkeler için DYY'lerin büyümeyi olumlu etkileyen etkilerini görmenin daha olası bir hale gelip gelmeyeceği, masnetme kapasiteleri oluşmadığı sürece, DYY'lerin olumlu büyüme etkilerine ulaşmanın zorlaşıp zorlaşmayacağı incelenmektedir. Diğer taraftan ise, DYY'ler dikey bir yapıya sahip olarak yatırım alan ülkeye ihracata yönelik olarak gitmiş ise, bu durumda DYY'lerin yatırım alan ülkelere büyümeye olumlu etkileri ortaya çıkıp çıkmayacağı, aksi halde, DYY'ler yatay bir yapıya sahipken, yani

yatırım alan ülkelerdeki piyasaları hedeflerken, DYY'lerin yatırım alan ülkelerdeki olumlu etkilerinin azalıp azalmayacağı incelenmektedir.

Bu araştırma sorularına uygun cevapları ampirik olarak ortaya koyabilmek, uygulanan analizin amacını oluşturmaktadır. Buna göre bu analizin temel amacı, DYY'lerin yatırım alan ülkelerin ekonomik büyümeleri üzerine etkilerini bahsi geçen araştırma sorularını dikkate alarak ampirik olarak araştırmaktır.

2. ANALİZİN YÖNTEMİ

Bu tez şekil olarak, oluşturulan modelde eldeki panel verileri kullanarak ve karşılaştırarak bu panel veriler üzerine yorumlar yapan tanımlayıcı ve ampirik bir çalışmadır. Veri analizinde kullanılan örneklem 49 adet gelişmekte olan ülkeden oluşmaktadır. Çalışmanın gelişmekte olan ülkelere odaklanmasının nedenleri, ilerideki örneklemin oluşturulması bölümünde ele alınacaktır. Veri analizinde yöntem olarak ise panel veri analizi kullanılmaktadır. Bu doğrultuda analizde yer alan panel veriler 1990-2009 yılları için panel veri formatındadır. Ancak panel veri regresyon modelinde kullanılan bazı veriler için (ör., kişi başı GSYİH verileri) izlenmesi gereken fark alma yolu neticesinde veriler arasındaki dengeyi bozmamak için 1990 yılı değerleri artık yıl değerleri olarak işlem görmüş, bu doğrultuda regresyon analizinde asıl olarak 1991-2009 yılları verileri esas alınmıştır. Ayrıca veri analizinde Eviews 5 yazılım programı kullanılmıştır.

Ampirik çalışmalarda zaman serileri şeklinde olan veriler herhangi bir değişkenin yıllar içindeki değişimini incelerken, yatay kesit şeklinde olan veriler ise bir yılda birçok değişkendeki farklılaşmayı ele almaktadır. Burada bahsi geçen her iki yöntem de tek boyutlu yöntemlerdir. Ancak panel veri yöntemi, eldeki verilerin hem zaman serileri boyutunu hem de yatay kesit boyutunu ele alarak iki boyutlu bir veri analizi imkanı sunar. Bu nedenle panel veriler, zaman serileri ve yatay kesit verilerine göre daha kaliteli sonuçlar ortaya koyarlar. Bu ampirik analizde panel veri analizi yönteminin kullanılması, bu araştırmanın, verilerin zaman serileri boyutunun yanısıra yatay kesit boyutundan da yararlanarak, daha kapsamlı sonuçlara ulaşacak bir ülkeler arası analiz haline gelmesine olanak tanımaktadır.

Araştırmada kullanılan panel veri regresyon analizinin ilk aşamasında panel veri regresyon modelinin “sabit etkili model” (fixed effect model) ya da “rassal etkili model” (random effect model) seçeneklerinden hangisine uygun geldiğini belirlemek için tüm modeller için Hausman testi (Hausman, 1978) uygulanmıştır¹⁸. Analiz bölümünde de değinileceği gibi, uygulanan Hausmann Testleri sonucunda tüm modeller için en uygun model türünün sabit etkili model olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu model türü, her bir ülke için sabit katsayıların farklı olmasına, buna karşılık eğim katsayılarının aynı olmasına izin vermektedir. Buradaki sabit etkiler terimi, sabit her bir kesit için farklı olsa da, her bir kesitin sabitinin zaman boyunca değişmemesinden (time invariant) gelmektedir. Bu tür modellerde eğim katsayıları hem zaman hem de kesit için aynı olmaktadır.

Bu tezde, araştırma sorularına cevap aranırken OLS ve 2SLS regresyon yöntemlerini kademeli olarak işleyen bir tahmin modeli kullanılmaktadır. OLS regresyon yöntemi DYY’lerin yatırım alan ülkeler üzerindeki etkilerini değerlendiren çalışmalar için oldukça popüler bir yöntem olarak ön plana çıkmaktadır (ör., Alfaro ve diğerleri, 2004; Busse ve Groizard, 2008). 2SLS regresyon yöntemi ise, analizlerde daha kaliteli sonuçlar vermesine karşın DYY literatüründe bazı önemli çalışmalar haricinde (ör., Alfaro ve Charlton, 2007; Marasco, 2007) henüz yaygın düzeyde kullanılmamaktadır. Bu tez bu nedenle analizde, OLS ve 2SLS regresyon yöntemlerini kademeli olarak işleyen bir tahmin modelinde kullanarak, literatüre farklı bir boyutta da katkı sağlamayı hedeflemektedir. Tahmin modeli, daha sonra detaylıca inceleneceği gibi, yabancı yatırım alan ülkelerdeki büyüme oranlarını, bir önceki yılın büyüme oranlarına,

¹⁸ Hausman Testi regresyon analizindeki bir tahmin edicinin anlamlılığını bir diğer tahmin edicinin anlamlılığı ile karşılaştırarak değerlendirmektedir. Böylelikle regresyonda kullanılacak modelin ve verilerin birbirine uygunluğunun belirlenmesine yardımcı olur. Panel veri regresyon analizine geçilmeden önce uygulanacak olan Hausman Testi ile elde edilen verilerin ve modelin birbirine uygunluğu ve tutarlılığı için, modelin “sabit etkili” (fixed effect) veya “rassal etkili” (random effect) olarak belirlenmesi ve regresyonun buna göre gerçekleştirilmesi gerekmektedir. Bu doğrultuda, gözlemlenemeyen bireysel faktörlerin α_i olarak temsil edildiği şu örnek modelde; $y_{it} = \beta x_{it} + \alpha_i + u_{it}$, eğer α_i ve x_{it} tahmin edicileri arasında bir korelasyon var ise, yani $E(\alpha_i / x_{it}) \neq 0$ ise, bu durumda Hausman Testine göre regresyonda sabit etkili model kullanmamız gerekirken, eğer α_i ve x_{it} tahmin edicileri arasında bir korelasyon yok ise, yani $E(\alpha_i / x_{it}) = 0$ ise, bu durumda ise Hausman Testine göre regresyonda rassal etkili model kullanmamız gerekmektedir. Diğer bir deyişle Hausman Testi α_i tahmin edicisinin x_{it} tahmin edicisi ile arasında bir korelasyon olmadığı durumu H_0 olarak kabul ederken, test ile H_0 ’nun kabul edilip edilemeyeceğini ortaya koymaktadır. Buna göre H_0 ’nun kabul edildiği durumlarda rassal etkili model, H_0 ’nun reddedildiği durumlarda ise sabit etkili model kullanılması gerekliliğini ortaya koymuştur (Hausman, 1978).

ülkelerin aldıkları DYY miktarlarına, ülkelerde oluşan massetme kapasitelerine ve DYY'lerin yatırım alan ülkelerdeki yapılarına göre belirleyen bir model olarak kurulmuştur.

Yabancı yatırım alan ülkelerin massetme kapasiteleri ülkelere özgü belli bir değişkenler kümesi tarafından temsil edilmektedir. Literatürde, daha önceki bölümlerde de bahsedildiği üzere, yabancı yatırım alan ülkelerin massetme kapasitelerinin DYY'lerin yatırım alan ülkeler üzerindeki etkileri hakkında birçok araştırma bulunmaktadır (ör. Alfaro ve diğerleri, 2004; Alfaro ve diğerleri, 2006). Bu araştırmalar içerisinde Carkovic ve Levine (2002), Busse ve Groizard (2008), Alfaro ve diğerleri (2003) ile Alfaro ve diğerleri (2004) DYY'lerin yatırım alan ülkelerdeki büyüme etkilerini incelerken massetme kapasitelerinin etkin bir öneme sahip olduğunu belirtmişler, massetme kapasitelerini ölçmek için ise, regresyon analizlerinde kullandıkları modellere bir dizi kontrol değişkeni eklemiştirler. Bu araştırmada ise bu küme, OLS yöntemi içerisinde ele alınmamışken, 2SLS yönteminde kontrol değişkenleri kümesini oluşturmaktadır. Böylelikle buradaki amaç massetme kapasitelerinin dikkate alındığındaki etkilerinin ortaya çıkarılmaya çalışılmasıdır. Buna göre, analizde öncelikle OLS yöntemi kullanılarak, ülkelerin massetme kapasiteleri dikkate alınmamış, ardından gerçekleştirilen 2SLS yönteminde ise ülkelerin massetme kapasiteleri dikkate alınarak massetme kapasitelerinin regresyon analizi üzerindeki etkileri incelenmiştir.

Ayrıca tahmin modelinde DYY'lerin yapısı ise kukla değişkeni (dummy) kullanılarak ifade edilmektedir. Buna göre, ileride ele alınacak varsayımlar uyarınca, DYY'ler yatırım alan ülkelerde, belli durumlarda ihracata yönelik yani dikey yapıda olabilirken, diğer bazı durumlarda ise piyasaya yönelik yani yatay yapıda bulunabilmektedir. Kukla değişkeni vasıtasıyla bu durum tahmin modelinde yansıtılmaktadır. Literatürde DYY'lerin yapısının yatay veya dikey olmasının yatırım alan ülkelerdeki ekonomik büyümeye etkileri üzerine çok az sayıda çalışma bulunmaktadır (ör., Beugelsdijk ve diğerleri, 2008). Bu çalışmalardan Beugelsdijk ve diğerleri (2008), DYY'lerin yapısal olarak farklılıklarının önemini vurgulayarak yatırım alan ülkelerdeki büyüme etkilerini incelerken, DYY'leri yapısal olarak yatay ve dikey olarak ele almışlardır. Buna ek olarak, bu alanda yapılmış çalışmaların

azlığı, bu tezi DYY'lerin yapısal boyutunun yatırım alan ülkeler üzerindeki etkilerini incelemeye iten nedenlerdendir.

Veri analizinde OLS yönteminin kullanılması ile masnetme kapasitesi kümesinin var olmadığı durumlarda, ele alınan her bir değişkenin regresyon analizi üzerindeki etkilerinin belirlenebilmesi olanaklı hale gelmiştir.

Bunun dışında veri analizinde 2SLS yönteminin kullanılması ise, verilerin daha kaliteli sonuçlar ortaya koyabilmesinin yanında, DYY'lerin yatırım alan ülkelerdeki büyüme etkilerini incelemede hem yatırım alan ülkelerin masnetme kapasitelerinin hem de DYY'lerin yapılarının etkilerinin aynı anda gözlemlenebilmesine de olanak sağlamıştır.

Bu tezin ampirik veri analizinde kullanılan tahmin modelinde, önce OLS ardından 2SLS yönteminin kullanılması, literatürde sıkça karşılaşılan içsellik sorunlarının üstesinden gelinmesine de katkıda bulunmuş ve diğer alternatif regresyon modellerine göre daha isabetli ve kaliteli sonuçlar elde edilmesine olanak sağlamıştır. İçsellik sorunlarının üstesinden gelmede, modelde kullanılan kukla değişkeni, yeni bir içsellik sorunu yaratmadan ve hata terimini etkilemeden ortaya konulmuştur. Özetlemek gerekirse, kullanılan panel veri analizi sayesinde, bu araştırmada, örnekleme konu olan ülkeler, hem zaman serileri boyutları ile hem de yatay kesit boyutları ile ele alınarak, OLS ve 2SLS regresyonları neticesinde DYY'lerin, yatırım alan ülkelerin ekonomik büyümeleri üzerindeki etkileri ortaya koyulmaya çalışılmıştır.

2.1. MODELİN OLUŞTURULMASI

Bu tezde kullanılan model, DYY literatüründe yer alan, DYY'lerin yatırım alan ülkelerin büyümeleri üzerine etkilerini birtakım kontrol değişkenlerini de dikkate alarak inceleyen çalışmalar (ör., Carkovic ve Levine, 2002; Busse ve Groizard, 2008; Alfaro ve diğerleri, 2003; Alfaro ve diğerleri, 2004) göz önünde bulundurularak ve bu tez için oluşturulmuş olan teorik çerçeve değerlendirilerek ortaya çıkarılmıştır. Özellikle Carkovic ve Levine (2002), Busse ve Groizard (2008), Alfaro ve diğerleri (2003) ile Alfaro ve diğerleri (2004)'nin çalışmalarında daha önceden de belirtildiği gibi masnetme kapasiteleri kontrol değişkenleri vasıtası ile söz

konusu çalışmaların ekonomik modellerinde yansıtılmış ve böylelikle masnetme kapasitelerinin etkileri ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır. Buna göre, söz konusu çalışmalarda genel olarak, masnetme kapasitelerinin yabancı yatırım alan ülkelerde DYY'lerin olumlu etkilerini ortaya çıkarmaya yardımcı olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Ayrıca burada ortaya konulan model, bu araştırmanın, dolayısıyla ampirik analizin amacına uygun olacak bir şekilde, yani daha önceden belirtilen araştırma sorularını cevaplamaya olanak sağlayacak bir şekilde oluşturulmuştur. Buna göre panel veri regresyon analizinde kullanılan genel model şöyledir:

$$Y_{it} - Y_{it-1} = \alpha + \theta Y_{it-1} + \beta DYY_{it} + \gamma [\text{Kontrol Değişkenleri}]_{it} + \psi [\text{DYY Yapısı (D)}]_{it} + \varepsilon_i$$

Söz konusu modelde $Y_{it} - Y_{it-1}$ bağımlı değişken olarak belirtilirken, Y_{it} kişi başı GSYİH değerlerini vermektedir. Kişi başı GSYİH rakamlarının birbirini takip eden yıllar arasındaki farkının alınması ise, kişi başı GSYİH'daki yıldan yıla gerçekleşen büyümeyi ortaya koymaktadır.

Modeldeki bağımsız değişkenler ele alınacak olursa; Y_{it-1} bir önceki yıla ait kişi başı GSYİH değerini, DYY_{it} ülke içine akan yıllık DYY akışlarını, $[\text{DYY Yapısı (D)}]_{it}$ kukla değişken olarak DYY'lerin yapısını - yatay veya dikey olduğunu - belirtirken, $[\text{Kontrol Değişkenleri}]_{it}$ kontrol değişkenleri olarak ülkelere özgü farklılıkları barındıran masnetme kapasitelerini ve son olarak da ε_i hata terimini ifade etmektedir. Bunların içinden kontrol değişkenleri grubunda yer alan değişkenler ise şu şekildedir: Yabancı yatırım alan ülkeler için enflasyon, GSYİH içindeki Gayri Safi Sermaye Oluşumu (GSSO) oranı, GSYİH içindeki kamu harcamaları oranı, nüfus artış oranı, sivil özgürlükler, siyasi haklar, dış ticarete açıklık ve tren yolu uzunluğu. Tüm bu değişkenler ile ilgili detaylı bilgiler bir sonraki bölümde verilecektir.

Bu çalışmada veri analizi uyarınca, ilk olarak kullanılan OLS regresyonunda genel model yerini; kişi başına GSYİH değeri ile bir önceki yılın kişi başı GSYİH değeri arasındaki fark (yıllar arası kişi başı GSYİH büyümesinin)

bağımlı değişken iken, bir önceki yılın kişi başı GSYİH değeri, DYY değerleri ve [DYY Yapısı (D)]_{it} kukla değişkeninin ise bağımsız değişkenler olduğu aşağıdaki temel modele (Model 1) bırakmıştır:

$$Y_{it} - Y_{it-1} = \alpha + \theta Y_{it-1} + \beta DYY_{it} + \psi [DYY Yapısı (D)]_{it} + \varepsilon_i$$

(Model 1)

OLS regresyonunun ardından, veri analizinde aşağıdaki genel model (Model 2) kullanılarak 2SLS regresyon yöntemi ile regresyonlar gerçekleştirilmekte ve veri analizi sonuçlandırılmaktadır:

$$Y_{it} - Y_{it-1} = \alpha + \theta Y_{it-1} + \beta DYY_{it} + \gamma [Kontrol Değişkenleri]_{it} + \psi [DYY Yapısı (D)]_{it} + \varepsilon_i$$

(Model 2)

Veri analizinde kullanılan 2SLS yönetimi sayesinde, [Kontrol Değişkenleri]_{it} ile yabancı yatırım alan ülkelerde massetme kapasitelerinin, [DYY Yapısı (D)]_{it} kukla değişkeni ile de yabancı yatırım alan ülkelerde DYY'lerin yapısının aynı anda DYY'lerin yatırım alan ülkeler üzerindeki büyüme etkilerini incelemede denkleme dahil olması olanaklı hale gelmiştir.

2.2. VERİLER VE ÖRNEKLEM

Bu tezde yapılan veri analizinde kullanılan veriler, 49 gelişmekte olan ülke için panel veri şeklinde olup, 1990-2009 yılları arasındaki dönemi kapsamaktadır. Ancak panel veri regresyon modelinde kullanılan bazı veriler için (ör., kişi başı GSYİH verileri) daha önceden bahsedildiği üzere, gerçekleştirilen fark almalar sonucunda veriler arasındaki dengeyi bozmamak için 1990 yılı değerleri artık yıl değerleri olarak ele alınmış, - fark alma kullanılmayan değişkenlerde veriler 1991 yılından başlatılarak - panel veri regresyon analizinde 1991-2009 yılları verileri esas alınmıştır.

Bu tezde, panel verilerin elverişliliğine göre belirlenmiş gelişmekte olan ülkeler örnekleminde gerçekleştirilen panel veri analizi için kullanılan veriler; DYY akış verileri UNCTAD (2010c), sivil özgürlükler ve siyasi haklar verileri Freedom House (2011), GSYİH içindeki kamu harcamaları oranı verileri IMF (2011b) ve diğer tüm veriler World Bank (2011) kaynaklarından elde edilmiştir.

2.2.1. Modelde Kullanılan Değişkenler

Bu tezde gerçekleştirilen panel veri regresyon analizinde kullanılan modelde kişi başı GSYİH büyümesi bağımlı değişken olarak yer alırken, bağımsız değişkenler ise, bir önceki yıla ait kişi başı GSYİH değeri, içe dönük DYY akışları, kukla değişkeni olarak DYY yapısı iken yabancı yatırım alan ülkeler için enflasyon, GSYİH içindeki GSSO oranı, GSYİH içindeki kamu harcamaları oranı, nüfus artış oranı, sivil özgürlükler, siyasi haklar, dış ticarete açıklık ve tren yolu uzunluğu değişkenleri kontrol değişkenleri kümesini oluşturmuştur.

Bu tezin amacı doğrultusunda, DYY'lerin yatırım alan ülkelerde büyümeye etkilerini inceleyebilmek için kullanılan bağımlı değişken kişi başı GSYİH büyümesi olarak alınmıştır. Literatürde DYY'lerin yatırım alan ülkelere büyüme etkilerini araştıran birçok araştırma (ör., Carkovic ve Levine, 2002; Busse ve Groizard, 2008; Alfaro ve diğerleri, 2004; Sarkar, 2007) da kişi başı GSYİH büyümesini bağımlı değişken olarak kullanmıştır. GSYİH büyümesi için ihtiyaç duyulan veriler örnekleme kullanılan 49 ülke için 1990-2009 dönemini kapsayacak şekilde World Bank (2011) kaynağından elde edilmiştir. Veriler eksiksiz yakın olmasına karşın sadece bir ülkede birbirini izleyen iki yıl için¹⁹ veri eksikliğiyle karşılaşmıştır. Bu sorunu çözmek için bu iki yıllık dönemden önceki son ve sonraki ilk yılın ortalaması alınmış ve bu iki yıl için bu değer kullanılmıştır. Elde edilen veriler kullanılarak, modelde birbirini takip eden her iki yıl için, sonraki yıldan önceki yıl değeri çıkarılarak, kişi başı GSYİH büyümesi ($Y_{it} - Y_{it-1}$) bağımlı değişkenine ulaşılmıştır.

Modelde gecikmeli bağımsız değişken olarak yer alan ve birçok araştırmacı (ör., Alfaro, 2003; Alfaro ve diğerleri, 2004; Busse ve Groizard, 2008) tarafından

¹⁹ İran için 1991 ve 1992 yıllarında World Bank (2011) kişi başı GSYİH verilerinde eksiklik ile karşılaşmıştır.

araştırmalarında bir bağımsız değişken olarak kullanılan bir önceki yıla ait kişi başi GSYİH değerleri, kişi başi GSYİH büyümesi üzerinde bir önceki yıla ait kişi başi GSYİH değerlerinin etkisini ortaya koymaktadır. Bir önceki yıla ait kişi başi GSYİH değerleri, yine World Bank (2011) kaynağından, örneklemede kullanılan 49 ülke için 1990-2009 dönemini kapsayacak şekilde, yıllık kişi başi GSYİH değeri olarak elde edilmiştir. Bir önceki yıla ait kişi başi GSYİH değerleri verilerinde, kişi başi GSYİH büyümesi bağımlı değişkeninde de olduğu gibi eksik kalan bir ülkeye ait iki yıllık veri için²⁰, bu iki yıllık dönemden önceki son ve sonraki ilk yılın ortalaması alınmış ve bu iki yıl için bu değer kullanılmıştır. Böylelikle gecikmeli bağımsız değişken olarak bir önceki yıla ait kişi başi GSYİH değerleri (Y_{it-1}) modelde yerini alabilmiştir.

Yine bu tezin amacı doğrultusunda, yabancı yatırım alan ülkelerde etkilerine odaklanılan, yıllık ülke içine akan DYY akışları modelde kullanılan bir diğer bağımsız değişkendir. Bu konuda araştırma yapan diğer bir çok araştırmacı gibi (ör., Marasco, 2007; Borensztein ve diğerleri, 1998) DYY değerleri yıllık ülke içine akan akışlar şeklinde ele alınmıştır. Yıllık ülke içine akan DYY akışları için ihtiyaç duyulan veriler örneklemede kullanılan 49 ülke için 1991-2009 dönemini kapsayacak şekilde UNCTAD (2010c) kaynağından elde edilmiştir. Verilerde, özellikle verilerin ilk yılları olan 1990'ların başlarında eski Sovyet bloğu ülkelerinin yıllık ülke içine akan DYY verilerinde ve iki Afrika ülkesi verilerinde²¹ birbirini izleyen ancak üç yılı aşmayan kısmı eksikliklere rastlanılmıştır. Eski Sovyet bloğu ülkeleri için veri eksiklikleri, eksik olan yılların verilerin başlangıç yılları olması ve Sovyet rejiminin yabancı yatırımlara kapalı olması sebepleri ile 0 olarak kabul edilmişken, diğer ülkeler için veri eksiklikleri ise, eksik dönemlerden önceki son ve sonraki ilk yılların ortalamaları alınarak ve bu ortalamalar söz konusu eksik dönemler için kullanılarak tamamlanılmıştır. Elde edilen veriler neticesinde modelde kullanılan yıllık ülke içine akan DYY değerleri (DYY_{it}) bağımsız değişkenine ulaşılmıştır.

²⁰ İran için 1991 ve 1992 yıllarında World Bank (2011) kişi başi GSYİH verilerinde eksiklik ile karşılaşılmıştır.

²¹ Hırvatistan, Letonya, Litvanya, Ukrayna ve Rusya için 1991 yılında, Azerbaycan için 1991 ve 1992 yıllarında, Cezayir için, 1993, 1994 ve 1995 yıllarında ve Kongo Demokratik Cumhuriyeti için 2005 yılında UNCTAD (2010c) yıllık ülke içine akan DYY verilerinde eksikliklere rastlanmıştır.

Modelde kullanılan bir diğer bağımsız değişken ise, DYY yapısıdır. Literatürde DYY'lerin yatırım alan ülkeler üzerindeki etkilerini araştırmada, DYY'lerin yapılarının etkilerini dikkate alan çalışmaların sayısı oldukça azdır (ör., Beugelsdijk ve diğerleri, 2008). Ancak buna rağmen, bu araştırmada DYY'lerin yatırım alan ülkeler üzerindeki etkilerini incelemede DYY'lerin yapılarının rolü de vurgulanılmaya çalışılmıştır. DYY yapısı değişkeni bir kukla değişken²² (Suits, 1957) olarak modele dahil edilmiştir. Buna göre, DYY yapısının dikey yani ihracata yönelik olduğu durumda DYY yapısı kukla değişkeni 1 değerini alırken, DYY yapısının yatay yani piyasaya yönelik olduğu aksi bir durumda ise 0 değerini almaktadır. Burada bu tezin regresyon analizi için ortaya koyduğu basitleştirici bir varsayım söz konusudur. Bu varsayıma göre; diğer bütün koşullar sabitken, DYY'ler eğer dikey yapıdaysa yani yabancı yatırım alan ülkedeki DYY'ler ihracata yönelikse bu durumda o ülkelerdeki artan DYY hareketleri o ülkelerde ihracatı artırır. Aynı varsayıma göre bunun tersini söylemek de mümkündür. Yani, diğer bütün koşullar sabitken, DYY'ler eğer dikey yapıdaysa bu durumda o ülkelerdeki azalan DYY hareketleri o ülkelerde ihracatı azaltır. Bu varsayıma göre kukla değişkeni oluşturulurken, öncelikle 1990-2009 yılları arasında ihracat değerleri bakımından her bir ülke için artış ve azalışlar hesaplanmıştır. Ayrıca aynı dönem için DYY değerleri bakımından her bir ülke için artış ve azalışlar hesaplanmıştır. Daha sonra her iki değişkenin verileri karşılaştırılmıştır. İhracatın ve DYY'lerin birlikte artış ve azalış gösterdiği durumlarda kukla değişken 1 değeri almışken, birinin artış birinin azalış gösterdiği durumlarda ise kukla değişken 0 değeri almıştır.

Buna göre, yabancı yatırım alan ülkelerdeki ihracat artışı diğer bütün koşulların sabit tutulduğu varsayımıyla, tamamen DYY yapısına bağlanmaktadır. Yani bu varsayım uyarınca, eldeki verilerde 1991-2009 döneminde yabancı yatırım alan 49 gelişmekte olan ülke için, DYY'ler artarken, GSYİH içindeki ihracat oranlarında gözlemlenen bir artış, regresyon analizi için o ülkedeki DYY yapısının dikey yani ihracata yönelik olduğu sonucuna ulaşılmasına ve dolayısıyla kukla değişkeninin 1 değerini almasına neden olmaktadır. Aksi bir durumda ise, yani yabancı yatırım alan ülkelerde DYY'ler artarken, GSYİH içindeki ihracat

²² Kukla değişkeni, sonucu değiştirmesi beklenebilecek kategorik bir etkinin varlığı ya da yokluğunun 0 ve 1 değerlerini aralık ifade edildiği bir değişkendir (Suits, 1957: 548-551).

oranlarında bir artışın olmadığı durumlarda ise, DYY'lerin yapısı yatay yani piyasaya yönelik olarak kabul edilerek, kukla değişkeninin 0 değerini almasına yol açacaktır.

Böyle bir uygulama, bu tezde ortaya konulan araştırma sorularına uygun yanıtlar arama amacına uygundur. Buna göre, yabancı yatırım alan ülkelerde DYY yapısının dikey - ihracata yönelik - olduğu durumlarda, DYY'ler yatırım alan ülkelerde ekonomik büyümeye katkı sağlayabilirken, DYY yapısının yatay - piyasaya yönelik - olduğu bunun tersi bir durumda, yatırım alan ülkelerin ekonomik büyümelerine katkı sağlamaktan yoksun kalabilirler mi, araştırma sorusunu inceleyebilmek için DYY yapısı değişkeni kullanılmıştır. Bu doğrultuda, DYY'lerin dikey - ihracata yönelik - yapıda olduğu durumlarda ekonomik büyümeye katkı sağlayabileceği göz önünde bulundurularak, kukla değişken bu durumda 1 değerini almış, DYY'lerin yatay - piyasaya yönelik - yapıda olduğu bunun tersi bir durumda ise, ekonomik büyümeye katkı sağlamayabileceği göz önünde bulundurularak, kukla değişken 0 değerini almıştır. Böylelikle bu tezde, araştırma amacına uygun olarak, DYY yapısının dikey - ihracata yönelik - yapıda olduğu durumlardaki etkilerine odaklanarak burada kukla değişkene 1 değeri verilmiş, DYY yapısının yatay - piyasaya yönelik - yapıda olduğu durumlarda ise, yatay yapıdaki DYY'lerin yabancı yatırım alan ülkelerin ekonomik büyümelerine bir etkileri olmayabileceği göz önünde bulundurularak, kukla değişkene 0 değeri verilmiştir.

DYY yapısı değişkeni için, 49 gelişmekte olan ülkenin 1990-2009 yılları arasındaki ihracat değerleri GSYİH'lerinin yüzdesi biçiminde World Bank (2011) kaynağından, yıllık ülke içine akan DYY akışları için ihtiyaç duyulan veriler ise UNCTAD (2010c) kaynağından elde edilmiştir. Ülke içine akan DYY verileri ve GSYİH içindeki ihracat oranı verileri oldukça iyi durumda olsalar da, birkaç ülke için²³ az da olsa bazı eksiklikler ile karşılaşmıştır. Söz konusu verilerden GSYİH içindeki ihracat oranı verilerindeki eksiklikler için, eldeki son iki yıl verileri toplanarak ortalamaları alınmış ve çıkan bu ortalamalar uygun eksik veri yerlerinde

²³ Hırvatistan için 1990'da, Macaristan ve Litvanya için 2009 yılında, İran için ise 2008 ve 2009 yıllarında World Bank (2011) GSYİH içindeki ihracat oranı verilerinde eksiklikler ile karşılaşmıştır. Bununla birlikte, Hırvatistan, Letonya, Litvanya, Ukrayna ve Rusya için 1990 ve 1991 yılında, Azerbaycan için 1990, 1991 ve 1992 yıllarında, Cezayir için, 1993, 1994 ve 1995 yıllarında ve Kongo Demokratik Cumhuriyeti için 2005 yılında UNCTAD (2010c) yıllık ülke içine akan DYY verilerinde eksikliklere rastlanmıştır.

kullanılmıştır. Ülke içine akan DYY verilerinde ise, eski Sovyet bloğu ülkeleri için veri eksiklikleri, eksik olan yılların verilerin başlangıç yılları olması ve Sovyet rejiminin yabancı yatırımlara kapalı olması sebepleri ile 0 olarak kabul edilmişken, diğer ülkeler için veri eksiklikleri ise, eksik dönemlerden önceki son ve sonraki ilk yılların ortalamaları alınarak ve bu ortalamalar söz konusu eksik dönemler için kullanılarak tamamlanmıştır. Böylelikle bu iki değişken verilerine göre elde edilen DYY yapısı ($[DYY \text{ Yapısı } (D)]_{it}$) değişkeni modele dahil edilmiştir.

Regresyon analizinde kullanılan diğer değişkenler ise kontrol değişkenleri kümesidir. DYY literatüründe, özellikle yabancı yatırım alan ülkelerdeki massetme kapasitelerinin DYY etkilerindeki rolü üzerine odaklanan çalışmalar (ör., Busse ve Groizard, 2008; Alfaro, 2003; Alfaro ve diğerleri, 2003; Alfaro ve diğerleri, 2004) veya DYY'ler büyüme ilişkisinde diğer etkenlerin rollerinin incelendiği çalışmalar tarafından (ör., Carkovic ve Levine, 2002; Globerman ve Shapiro, 2004; Marasco, 2007) bu rollerin etkilerini ortaya koymak adına kontrol değişkenlerine başvurulmaktadır. Bu tezde de DYY literatüründen bu konuda ayrışma yaşanmamış ve kontrol değişkenleri vasıtası ile yatırım alan ülkelerdeki massetme kapasitelerinin DYY'lerin etkileri üzerindeki rolü belirlenmeye çalışılmıştır.

Literatürdeki benzer çalışmalardan Busse ve Groizard (2008), kontrol değişkenleri olarak; yatırım alan ülkelerdeki idari düzenlemeler, dış ticarete açıklık, enflasyon, nüfus büyümesi, kamu harcamaları, ekvatora uzaklık ve kara ile çevrilme gibi değişkenleri seçerken, bir diğer benzer çalışmada Alfaro ve diğerleri'ne göre (2004), kontrol değişkenleri kümesi; enflasyon, nüfus artışı ve kurumsal kalite gibi değişkenlerden oluşmuştur. Bir başka örnekte ise Alfaro (2003), enflasyon, kurumsal kalite, açıklık ve eğitim gibi değişkenler ile kontrol değişkenleri kümesini oluşturmuştur. Bu çalışmada ise söz konusu kontrol değişkenleri ($[Kontrol \text{ Değişkenleri}]_{it}$) kümesi; yabancı yatırım alan ülkeler için enflasyon, GSYİH içindeki GSSO oranı, GSYİH içindeki kamu harcamaları oranı, nüfus artış oranı, sivil özgürlükler, siyasi haklar, dış ticarete açıklık ve tren yolu uzunluğu değişkenlerinden oluşmaktadır.

Bu doğrultuda, kontrol değişkenleri kümesinde yer alan enflasyon değişkeni yatırım alan ülkelerdeki makroekonomik istikrarı ya da istikrarsızlığı ortaya

koyabilmesi (Alfaro, 2003) boyutu ile modelde yer almıştır. Enflasyon değişkeni için veriler 49 gelişmekte olan ülkenin 1991-2009 yılları arasındaki enflasyon oranları olarak World Bank (2011) kaynağından elde edilmiştir. Verilerde gözlemlenen bazı eksiklikler ise²⁴, eksik veriye en yakın olan iki yılın ortalamasının alınması ve burada kullanılması yolu ile tamamlanmıştır. Yani, eksik verinin ilk yılda olduğu durumlarda takip eden sonraki iki yıl verilerinin, eksik verinin ara kısımda yer aldığı durumlarda bir önceki ve bir sonraki verilerinin ve eksik verinin en sonda yer aldığı durumlarda elde edilen son iki yıla ait verilerin ortalamalarının alınıp eksik veriler yerine kullanılması yolu ile bu sorun aşılmıştır.

Bir diğer kontrol değişkeni olan GSYİH içindeki GSSO oranı ise yabancı yatırım alan ülkedeki sermaye birikimi konusunda bilgi verdiği için modelde yer almaktadır. GSYİH içindeki GSSO oranı değişkeni için veriler 49 gelişmekte olan ülkenin 1991-2009 yılları arasındaki GSYİH içindeki GSSO oranları olarak World Bank (2011) kaynağından elde edilmiştir. Verilerde, bazı ülkelerin son yılları için az da olsa gözlemlenen eksiklikler ise²⁵ elde edilen son iki yıla ait verilerin ortalamalarının alınıp eksik veriler yerine kullanılması ile giderilmiştir.

Kontrol değişkenlerinden GSYİH içindeki kamu harcamaları oranı değişkeni ise yabancı yatırım alan ülkede kamu kesiminin yani devletin ne kadar aktif olduğunu göstermesi bakımından modele dahil edilmiştir. GSYİH içindeki kamu harcamaları oranı değişkeni için veriler 49 gelişmekte olan ülkenin 1991-2009 yılları arasındaki GSYİH içindeki kamu harcamaları oranı olarak IMF (2011b) kaynağından sağlanmıştır. Verilerde özellikle 1990'larda bazı eksiklikler²⁶ ile karşılaşmıştır. Bu eksiklikler bazı durumlarda birbirini takip eden 2 veya daha fazla yıl boyunca sürebilmiştir. Bu nedenle ve ayrıca kamu harcamalarının belli bir istikrarı yakalaması

²⁴ Azerbaycan ve Letonya için 1991 yılında, Kongo Cumhuriyeti için 1998 yılında, Kongo Demokratik Cumhuriyeti için 2009 yılında, Litvanya, Rusya ve Ukrayna için 1991 ve 1992 yıllarında World Bank (2011) enflasyon verilerinde eksiklikler ile karşılaşmıştır.

²⁵ Kamerun ve İran için 2008 ve 2009 yıllarında, Macaristan ve Litvanya için 2009 yılında World Bank (2011) GSYİH içindeki GSSO oranı verilerinde eksiklikler bulunmaktadır.

²⁶ Hırvatistan, Malavi, Mısır ve Türkiye için 1991-2001 dönemi, Azerbaycan, Kamerun, Kosta Rika, Endonezya, Litvanya, Peru, Romanya, Güney Afrika ve Zambiya için 1991-1999 dönemi, Suudi Arabistan ve Uruguay için 1991-1998 dönemi, Rusya ve Letonya için 1991-1997 dönemi, Fildişi Sahilleri ve Ukrayna için 1991-1996 dönemi, Brezilya ve Kongo Demokratik Cumhuriyeti için 1991-1995 dönemi, Macaristan, Polonya, Arjantin ve Tayland için 1991-1994 dönemi, Bulgaristan için 1991-2000 dönemi, Pakistan için 1991 ve 1992 yılları ile Sudan için 1991 yılı IMF (2011b) GSYİH içindeki kamu harcamaları oranı verilerinde eksiklikler ile karşılaşmıştır.

gerekliliği varsayımı da göz önüne alınarak, eksik verilerin tamamlanması için, eksik veriye sahip ülkeler için elde olan tüm yılların değerleri toplanarak ortalamaları alınmış ve alınan bu ortalamalar, birbirini izleyen eksikliklere yansıtılmıştır.

Buna ek olarak kullanılan nüfus artış oranı ise beşeri sermayeyi temsilen modelde yerini almıştır. 49 gelişmekte olan ülkenin 1991-2009 yılları arasındaki nüfus artış oranları verileri, World Bank (2011) kaynağından eksiksiz olarak elde edilmiştir.

Kontrol değişkenleri kümesinde yer alan diğer değişkenlerden sivil özgürlükler ve siyasi haklar ise yabancı yatırım alan ülkelerdeki liberalleşme düzeyini belirttikleri için modele dahil edilmişlerdir. Söz konusu verileri yayınlayan Freedom House (2011) kuruluşu bu veriler neticesinde ele alınan ülkelerin ne derece özgür olduklarını, böylelikle yapılacak yabancı yatırımlara bu anlamda ne derece elverişli olduğunu ortaya koymaktadır. 49 gelişmekte olan ülke için 1991-2009 yıllarına ait Freedom House (2011) kaynağından eksiksiz olarak elde edilen sivil özgürlükler ve siyasi haklar verileri 1 ile 7 arasındaki bir ölçek üzerinden değerlendirilmektedir. Buna göre, 1 değeri sivil özgürlüklerin ve siyasi hakların en özgür olduğu durumu belirtirken, 7 değeri bu değişkenlerin özgürlükten son derece uzak olduğunu belirtmektedir. Bu şekilde oluşturulan sivil özgürlükler ve siyasi haklar verileri böylelikle modele dahil edilerek, örneklemdaki yabancı yatırım alan ülkelerin liberallik seviyelerini belirtmektedir.

Diğer bir kontrol değişkeni olan dış ticarete açıklık değişkeni ise yabancı yatırım alan ülkelerin dış ticarete açıklıklarını ortaya koyarak, dış ticarete açıklığın DYY'ler ve yatırım alan ülke büyümeleri üzerindeki etkisini ortaya koymaktadır. Dış ticarete açıklık genel olarak bir ülke için o ülkenin ihracat ve ithalat değerlerinin toplanıp, GSYİH'ine bölünmesi ile elde edilmektedir. Ancak bu tezde kullanılan World Bank (2011) verilerinde, yatırım alan ülkeler için ihracat ve ithalatın GSYİH'in yüzdesi olarak ifade edilmesi, söz konusu bu iki değerin toplanması yoluyla da aynı sonucun elde edilmesine olanak sağlamıştır. Bu doğrultuda ele alınan, GSYİH içindeki ihracat payı ve GSYİH içindeki ithalat payı verilerinde, az

da olsa bazı eksikliklere²⁷ rastlanılmıştır. Bu eksiklikler, eldeki son iki yıla ait verilerin ortalamalarının alınıp eksik veriler yerine kullanılması ile giderilmiş, böylelikle dış ticarete açıklık değişkeni elde edilip modelde kullanılabilmiştir.

Modeldeki son kontrol değişkeni olan tren yolu uzunluğu ise yabancı yatırım alan ülkelerdeki altyapı gelişmişliğini temsil edebilmesi için modelde yer almaktadır. Altyapı gelişmişliğini temsilen özellikle tren yolu uzunluğunun seçilme nedeni ise demir yolu ağının bir ülkenin gelişmişliğini gösteren verilerden bir tanesi olmasıdır. Bir ülkede demir yolu ağı arttıkça o ülkenin özellikle karayolu taşımacılığına kıyasla daha etkin bir taşımacılık ve ulaşım stratejisi izlemekte olduğu ve böylelikle karayoluna yatırım yapacağı duruma kıyasla daha gelişmiş bir noktada olabileceği söylenebilir. 49 gelişmekte olan ülkenin 1991-2009 yılları arasındaki tren yolu uzunluğu verileri km olarak, World Bank (2011) kaynağından elde edilmiştir. Ancak elde edilen verilerde bazı eksiklikler²⁸ ile karşılaşmıştır. Bu eksiklikler, demir yolları uzunluğunun ciddi oranlarda azalmayacağı ve kısa dönemlerde ciddi oranlarda değişim göstermeyeceği varsayımları göz önünde bulundurularak, elde olan tüm yılların değerlerinin toplanıp, ortalamalarının alınıp, alınan ortalamaların birbirini izleyen eksikliklere aynı olacak şekilde yansıtılması yolu ile tamamlanmıştır.

2.2.2. Örneklemin Oluşturulması

Bu tezde uygulanan panel veri analizi için kullanılacak örnekleme yer alacak ülkeler, bu araştırmanın amaçları doğrultusunda gelişmekte olan ülkelere seçilmiştir.

DYY'lerin yatırım alan ülkelerin ekonomik büyümeleri üzerine etkileri incelenirken, gelişmekte olan ülkelere odaklanması, gelişmekte olan ülkelerin gösterebildiği ülkelere özgü çeşitliliğin, yatırım alan ülkelerdeki DYY etkilerinin

²⁷ Macaristan ve Litvanya için 2009 yılı ve İran için 2008 ve 2009 yılları World Bank (2011) GSYİH içindeki ihracat payı ve GSYİH içindeki ithalat payı verilerinde eksiklikler gözlemlenmiştir.

²⁸ Cezayir, Arjantin, Azerbaycan, Bolivya, Botsvana, Brezilya, Orta Afrika Cumhuriyeti, Kolombiya, Kongo Cumhuriyeti, Kongo Demokratik Cumhuriyeti, Kosta Rika, Fildişi Sahilleri, Mısır, Gabon, Gana, Endonezya, Ürdün, Kenya, Malavi, Malezya, Meksika, Peru, Filipinler, Polonya, Sri Lanka, Sudan, Suriye, Tayland, Ukrayna, Uruguay, Venezuela ve Zambiya ülkeleri için çeşitli yıllarda World Bank (2011) tren yolu uzunluğu verilerinde eksiklikler ile karşılaşmıştır.

anlaşılmasında oynayabileceği yardımcı rolü ortaya çıkarmaya yöneliktir. DYY literatüründe pek çok araştırma (ör., Alfaro ve diğerleri, 2004; Alfaro ve diğerleri, 2006) DYY'lerin yatırım alan ülkelere etkilerini incelerken ülkelere özgü massetme kapasitesi kavramının üzerinde durmuşlardır. Söz konusu bu kapasitelerin ülkelerin idari, kurumsal ve finansal anlamda gelişmişliği ile doğru orantılı olan ilişkisi (Durham, 2004) burada belirleyici rol oynamaktadır. Buna göre, gelişmiş ülkelerde söz konusu massetme kapasitelerinin zaten yüksek olması beklenmelidir. Ancak gelişmekte olan ülkeler grubundaki ülkelere ise farklı çeşitliliklerde massetme kapasitelerine sahip ülkeler ile karşılaşmak mümkün olmaktadır. Bu nedenle bu tezde örneklem, gelişmekte olan ülkeler grubundan seçilmiştir.

Veri analizinde kullanılan 1990-2009 dönemini - artık yıl olan 1990 verileri de dahil olmak üzere - kapsayan panel verilerin elverişliliği, örneklemde ele alınacak gelişmekte olan ülkelerin belirlenmesinde önemli rol oynamıştır. Buna göre örneklemdeki ülkeler, mümkün olduğunca ülke sayısını düşürmeden, panel verilerin elverişliliğini mümkün olan en yüksek düzeyde karşılayabilecek ülkelere seçilmiştir. Buna göre, çalışılan verileri karşılayan, 49 gelişmekte olan ülke Tablo 4'de verilmiştir.

Tablo 4. Örnekleme Yer Alan 49 Gelişmekte Olan Ülke

<i>Arjantin</i>	<i>Letonya</i>
<i>Azerbaycan</i>	<i>Litvanya</i>
<i>Bangladeş</i>	<i>Macaristan</i>
<i>Bolivya</i>	<i>Malavi</i>
<i>Botsvana</i>	<i>Malezya</i>
<i>Brezilya</i>	<i>Meksika</i>
<i>Bulgaristan</i>	<i>Mısır</i>
<i>Cezayir</i>	<i>Pakistan</i>
<i>Çin</i>	<i>Peru</i>
<i>Endonezya</i>	<i>Polonya</i>
<i>Fas</i>	<i>Romanya</i>
<i>Fildişi Sahilleri</i>	<i>Rusya</i>
<i>Filipinler</i>	<i>Suudi Arabistan</i>
<i>Gabon</i>	<i>Sri Lanka</i>
<i>Gana</i>	<i>Sudan</i>
<i>Güney Afrika</i>	<i>Suriye</i>
<i>Hrvatistan</i>	<i>Tayland</i>
<i>Hindistan</i>	<i>Tunus</i>
<i>İran</i>	<i>Türkiye</i>
<i>Kamerun</i>	<i>Ukrayna</i>
<i>Kenya</i>	<i>Uruguay</i>
<i>Kolombiya</i>	<i>Ürdün</i>
<i>Kongo Demokratik Cumhuriyeti</i>	<i>Venezuela</i>
<i>Kongo Cumhuriyeti</i>	<i>Zambiya</i>
<i>Kosta Rika</i>	

Örneklemedeki ülkelerin niteliklerine ilişkin temel bulgular ise Tablo 5’de özetlenerek, örneklemedeki ülkeler için tüm değişkenlerin 1991-2009 yılları arası - analizde esas olarak 1991-2009 dönemi kapsadığı için - ortalama değerleri şeklinde verilmiştir.

Tablo 5. Örneklemdaki Ülkelerin 1991-2009 Yılları Arasındaki Ortalama Sonuçları

Ülkeler	Kamu H. (GSYİH %)	GSSO (GSYİH %)	Enf. (%)	Nüfus A. H. (%)	Tren Y.U. (km)	S.H. (1-7)	S.Ö. (1-7)	DYY (Milyon \$)	GSYİH (Kişi başı \$)	D.T. Açıklık (GSYİH %)
Cezayir	31,49	30,18	10,47	1,70	3947	6,05	5,32	854	2355	58,87
Arjantin	30,63	18,61	15,85	1,13	33719	2,05	2,58	6247	6532	29,20
Azerbaycan	26,35	26,76	339,86	1,07	2113	5,89	5,00	450	1446	92,99
Bangladeş	13,66	21,74	5,81	1,78	2779	3,05	3,89	421	349	33,45
Bolivya	29,82	16,04	7,25	2,06	2866	2,11	3,05	414	1056	55,52
Botsvana	37,51	28,08	9,68	1,93	888	1,95	2,11	178	4147	86,93
Brezilya	38,80	17,97	292,31	1,36	14790	2,32	3,11	17780	4515	21,80
Bulgaristan	35,65	20,81	101,57	-0,73	4214	1,63	2,42	2574	2630	109,24
Kamerun	16,23	16,38	4,24	2,46	1011	6,32	5,63	177	833	42,46
Çin	17,14	40,35	4,89	0,84	58565	7,00	6,37	51230	1305	48,25
Kolombiya	25,13	19,88	13,42	1,68	2105	3,32	3,84	3851	2841	35,65
Kongo D. C.	15,95	11,06	1820,98	3,05	4246	6,32	5,89	327	141	50,61
Kongo C.	28,89	25,49	-2,77	2,15	749	5,26	4,32	663	1321	127,11
Kosta Rika	23,23	21,28	13,61	2,09	418	1,00	1,58	727	4126	89,40
Fildişi Sahili	20,09	10,97	4,77	2,70	644	6,05	4,95	268	796	76,46
Hırvatistan	43,06	22,13	126,80	-0,40	2612	2,84	3,00	1551	7105	92,92
Mısır	35,01	19,43	8,61	1,91	4918	5,89	5,53	2911	1222	52,24
Gabon	26,43	25,48	2,58	2,45	759	5,16	4,00	3	5371	92,34
Gana	20,33	22,02	22,30	2,45	569	2,74	3,11	329	519	77,68
Macaristan	48,67	23,37	13,38	-0,18	7768	1,11	1,68	10395	7162	119,01
Hindistan	25,05	27,60	7,46	1,62	62959	2,42	3,37	8827	576	30,15
Endonezya	19,58	26,06	11,79	1,37	4902	4,32	4,26	2608	1158	58,93
İran	24,39	34,15	20,13	1,54	6286	6,00	6,21	1155	2242	45,30

Kaynaklar:

DYY verileri	: UNCTAD (2010c)
Sivil özgürlükler ve siyasi haklar verileri	: Freedom House (2011)
Kamu harcamaları verileri	: IMF (2011b)
Diğer tüm veriler	: World Bank (2011)

Tablo 5. Devamı

Ülkeler	KamuH. (GSYİH %)	GSSO (GSYİH %)	Enf. (%)	Nüfus A. H. (%)	Tren Y.U. (km)	S.H. (1-7)	S.Ö. (1-7)	DYY (Milyon \$)	GSYİH (Kişi başı \$)	D.T. Açıklık (GSYİH %)
Ürdün	35,85	26,43	3,85	3,31	290	4,53	4,26	901	2100	124,64
Kenya	23,82	17,84	13,98	2,79	2462	4,89	4,58	77	459	59,69
Letonya	37,65	26,66	35,82	-0,89	2333	1,63	1,89	518	5114	100,22
Litvanya	35,48	22,66	56,52	-0,54	1852	1,16	1,95	610	5192	108,53
Malavi	36,02	18,96	23,21	2,52	743	3,63	3,84	44	200	66,27
Malezya	28,34	28,86	2,94	2,19	1659	4,42	4,53	4608	4656	191,52
Meksika	22,35	23,41	12,08	1,34	23726	2,79	3,16	15804	6117	53,77
Fas	26,01	26,33	2,98	1,34	1921	5,05	4,53	1213	1592	63,15
Pakistan	18,93	18,80	8,83	2,38	8050	4,84	5,00	1450	590	34,04
Peru	19,30	20,88	32,80	1,54	1813	3,32	3,63	2420	2506	36,18
Filipinler	19,28	19,25	6,83	2,04	481	2,63	3,16	1459	1108	89,57
Polonya	44,39	20,71	16,30	0,00	21688	1,21	1,68	7768	5771	61,39
Romanya	34,12	24,37	69,90	-0,41	11168	2,63	2,53	3448	3141	66,15
Rusya	35,12	22,96	151,45	-0,23	86419	4,47	4,53	13832	4135	57,95
S.Arabistan	35,89	20,48	1,67	2,35	1189	7,00	6,68	6936	10382	75,05
G.Afrika	26,83	17,42	7,67	1,78	21505	1,89	2,37	2414	3993	52,07
Sri Lanka	25,72	25,25	10,43	0,90	1477	3,47	4,16	266	1018	74,82
Sudan	17,75	20,49	43,45	2,34	4998	7,00	7,00	1021	568	28,90
Suriye	28,95	20,65	5,86	2,66	1895	7,00	6,79	378	1309	68,47
Tayland	21,41	30,58	3,59	0,94	4049	3,37	3,58	5032	2533	112,36
Tunus	29,77	25,90	3,93	1,30	2026	6,11	5,00	925	2431	95,71
Türkiye	36,02	21,11	49,91	1,52	8615	3,47	4,11	4996	4667	44,87
Ukrayna	40,55	24,34	625,80	-0,63	22292	3,32	3,32	2498	1459	90,82
Uruguay	31,98	16,50	24,31	0,39	2999	1,16	1,47	488	6051	45,30
Venezuela	32,21	22,67	34,01	1,91	348	3,11	3,68	1772	4902	51,21
Zambiya	26,15	18,53	43,57	2,59	1273	3,74	3,84	347	512	71,44

Kaynaklar:

DYY verileri	: UNCTAD (2010c)
Sivil özgürlükler ve siyasi haklar verileri	: Freedom House (2011)
Kamu harcamaları verileri	: IMF (2011b)
Diğer tüm veriler	: World Bank (2011)

Buna göre, araştırma kapsamında GSYİH içerisinde kamu harcamalarının oranı %20'nin altında olan ülkeler Bangladeş (13,66), Demokratik Kongo Cumhuriyeti (15,95), Kamerun (16,23), Çin (17,14), Sudan (17,75), Pakistan (18,93), Filipinler (19,28), Peru (19,30) ve Endonezya (19,58) iken GSYİH içerisinde kamu harcamalarının oranı %40'ın üstünde olan ülkeler ise Macaristan (48,67), Polonya (44,39), Hırvatistan (43,06) ve Ukrayna (40,55) olarak görülmektedir (IMF, 2011b).

Araştırma kapsamında GSSO oranı %15'in altında olan ülkeler Fildişi Sahili (10,97) ve Demokratik Kongo Cumhuriyeti (11,06) iken %30'un üstünde olan ülkeler ise Çin (40,35), İran (34,15), Tayland (30,58) ve Cezayir (30,18)dir (World Bank, 2011).

Kapsamdaki ülkeler içerisinde enflasyon oranı %100'ün üzerinde olanlar Demokratik Kongo Cumhuriyeti (1820,98), Ukrayna (625,80), Azerbaycan (339,86), Brezilya (292,31), Rusya (151,45), Hırvatistan (126,80), Bulgaristan (101,57) iken enflasyon oranı %10'un altında olan ülkeler ise Kongo Cumhuriyeti (-2,77), Suudi Arabistan (1,67), Gabon (2,58), Malezya (2,94), Fas (2,98), Tayland (3,59), Ürdün (3,85), Tunus (3,93), Kamerun (4,24), Fildişi Sahili (4,77), Çin (4,89), Bangladeş (5,81), Suriye (5,86), Filipinler (6,83), Bolivya (7,25), Hindistan (7,46), Güney Afrika (7,67), Mısır (8,61), Pakistan (8,83) ve Botswana (9,68) olarak karşımıza çıkmaktadır (World Bank, 2011).

Ülkeler içerisinde yıllık nüfus artış hızı %3'ün üzerinde olanlar Ürdün (3,31) ve Demokratik Kongo Cumhuriyeti (3,05) iken yıllık nüfus artış hızı %0'ın altında olan ülkeler ise Letonya (-0,89), Bulgaristan (-0,73), Ukrayna (-0,63), Litvanya (-0,54), Romanya (-0,41), Hırvatistan (-0,40), Rusya (-0,23), Macaristan (-0,18) olarak göze çarpmaktadır (World Bank, 2011).

Araştırma kapsamındaki ülkelerde 10000 km üzerinde tren yolu bulunanlar Arjantin (33719), Brezilya (14790), Çin (58565), Hindistan (62959), Meksika (23726), Polonya (21688), Romanya (11168), Rusya (86419), Güney Afrika (21505), Ukrayna (22292) iken 1000 km altında Botswana (888), Kongo Cumhuriyeti (749), Kosta Rika (418), Fildişi Sahili (644), Gabon (759), Gana (569), Ürdün (290), Malavi (743), Filipinler (481), Venezüella (348)dir (World Bank, 2011).

Siyasi haklar ve sivil özgürlükler kapsamında 1-2,5 arasında değer alanlar Özgür, 2,5-5,5 arasında değer alanlar Kısmen Özgür ve 5,5-7 arasında değer alanlar ise Özgür Değil olarak adlandırılmıştır (Freedom House, 2011).

Buna göre; siyasi haklar için Özgür olmayan ülkeler Cezayir (6,05), Azerbaycan (5,89), Kamerun (6,32), Çin (7,00), Demokratik Kongo Cumhuriyeti (6,32), Fildişi Sahili (6,05), Mısır (5,89), İran (6,00), Suudi Arabistan (7,00), Sudan (7,00), Suriye (7,00) ve Tunus (6,11) iken siyasi haklar için Özgür olan ülkeler ise Arjantin (2,05), Bolivya (2,11), Botswana (1,95), Brezilya (2,32), Bulgaristan (1,63), Kosta Rika (1,00), Macaristan (1,11), Letonya (1,63), Litvanya (1,16), ;Polonya (1,21), Güney Afrika (1,89) ve Uruguay (1,16)dır (Freedom House, 2011).

Sivil özgürlükler için Özgür olmayan ülkeler Kamerun (5,63), Çin (6,37), Demokratik Kongo Cumhuriyeti (5,89), Mısır (5,53), İran (6,21), Suudi Arabistan (6,68), Sudan (7,00) ve Suriye (6,79) iken sivil özgürlükler için Özgür olan ülkeler ise Botswana (2,11), Bulgaristan (2,42), Kosta Rika (1,58), Macaristan (1,68), Letonya (1,89), Litvanya (1,95), ;Polonya (1,68), Güney Afrika (2,37) ve Uruguay (1,47) olarak karşımıza çıkmaktadır (Freedom House, 2011).

Araştırma kapsamında DYY miktarı yıllık 10 milyar \$'ın üzerinde olan ülkeler Brezilya (17780), Çin (51230), Macaristan (10395), Meksika (15804), Rusya (13832) iken DYY miktarı 100 Milyon \$'ın altında olan ülkeler ise Gabon (3), Kenya (77) ve Malavi (44)dir (UNCTAD, 2010c).

Ülkeler içerisinde kişi başına gayri safi yurtiçi hasıla değeri 5000 \$'ın üzerinde olan ülkeler Arjantin (6532), Hırvatistan (7105), Gabon (5371), Macaristan (7162), Litvanya (5192), Meksika (6117), Polonya (5771), Suudi Arabistan (10382) ve Uruguay (6051) iken kişi başına gayri safi yurtiçi hasıla değeri 500 \$'ın altında olan ülkeler ise Bengladeş (349), Demokratik Kongo Cumhuriyeti (141), Kenya (459) ve Malavi (200)dir (World Bank, 2011).

Ülkeler içerisinde ihracat ve ithalatın GSYİH içerisindeki oranını gösteren dış ticarete açıklık oranı %100'ün üzerinde olan ülkeler Bulgaristan (109,24), Kongo Cumhuriyeti (127,11), Macaristan (119,01), Ürdün (124,64), Letonya (100,22), Litvanya (108,53), Malezya (191,52) ve Tayland (112,36)dır (World Bank, 2011).

DYY yapısı değişkeni incelendiğinde, örnekleme konu olan gelişmekte olan ölkelerin 1990-2009 yılları arası verileri için, 1990-1991 dönemi ile başlayan ve 2008-2009 dönemi ile son bulan toplam 19 dönem boyunca, DYY yapısının ortaya koyduğu farklılıklar ortaya konulmuştur. Buna göre, örneklemedeki ölkeler içinden aldığı DYY'lerin yapısının en fazla ihracata yönelik çıktığı ülke - 19 dönemin 14'ünde (yaklaşık %74) - Bağladeş olmuştur. Buna karşın 19 dönemin sadece 6'sında (yaklaşık %32) ihracata yönelik yapıya sahip olan ve böylelikle en az ihracata yönelik yapıya sahip olan DYY'lere ev sahipliği yapan Kenya ve Kolombiya için ise, bu ölkelerdeki DYY yapısının çoğunlukla piyasaya yönelik olduğunu söylemek mümkün olmaktadır. Örneklemedeki ölkeler için 19 dönemin toplam genel ortamasına bakıldığında ise, alınan DYY'lerin yaklaşık olarak %53 oranında ihracata yönelik yani dikey yapıda olduğu ve yaklaşık olarak %47 oranında ise piyasaya yönelik yapıda olduğu sonuçlarına varılmıştır (UNCTAD, 2010c; World Bank, 2011). Bu sonuç literatürde var olan DYY'lerin büyük çoğunluğunun yatay olduğu (Glass, 2008) veya DYY'lerin en önemli motivasyon nedenlerinin daha çok yatay olduğu (Mayer, 2006) görüşleriyle çelişmektedir. Ancak bunun nedenini, seçilen örneklemin, günümüzde dünya üzerinde var olan DYY hareketliliğinde 2009 stok değerler bakımından pastanın sadece yaklaşık %23'üne sahip olan (UNCTAD, 2010a: 172-175) gelişmekte olan ölkelerden²⁹ oluşmuş olmasına bağlamak oldukça olasıdır.

2.2.3. Örneklemin Gruplandırılması

Uygulanan panel veri analizinde kullanılan örneklem, örneklemin derinliğinin daha iyi anlaşılabilmesi ve DYY'lerin yatırım alan ölkeler üzerindeki etkilerinin farklı boyutlarda da ele alınabilmesi amaçları ile birtakım gruplandırmalara tabi tutulmuştur.

²⁹ Burada bahsi geçen gelişmekte olan ölkeler kavramına, daha önceden detay bakımından, ayrıntıdan bahsedilmiş olan geçiş ekonomileri ölkeleri ve az gelişmiş ölkeler de dahil edilmiştir. Böylelikle bu teze göre gelişmekte olan ölkeler kavramı; geçiş ekonomilerini ve az gelişmiş ölkeleri de kapsamaktadır. Buna göre, 2009 yılı stok değerleri bakımından dünyada var olan toplam DYY hareketliliği olan yaklaşık 36,7 trilyon dolarlık miktarın yaklaşık 8,36 trilyon dolarını oluşturan gelişmekte olan ölkeler, oransal anlamda dünya DYY hareketliliğinin %23'üne sahiptir (UNCTAD,2010a: 172-175).

Söz konusu bu gruplandırmalardan ilki, örneklemedeki ülkelerin coğrafi özelliklerinin etkilerini inceleyebilmek adına, ülkelerin kıtalara göre gruplandırılması olmuştur. Örneklemedeki ülkelerin kıtalara göre gruplandırılması ile, yabancı yatırım alan ülkelerdeki DYY etkilerinin kıtalara göre ne boyutta farklılaşabildiği ortaya koyulmaya çalışılmıştır. Örneğin, Asya kıtasında bulunan bir ülkedeki (ör., Tayland) DYY'lerin bu ülkedeki etkilerinin - özellikle büyüme etkilerinin - Afrika kıtasındaki bir ülkedeki (ör., Gabon) DYY'lerin etkileri ile aynı olması beklenemez. Böylelikle bahsedilen bu kıtalararası farklılıkların DYY'lerin yatırım alan ülkeler üzerindeki etkilerinde ne gibi değişikliklere yol açabildiği bu gruplandırma ile belirtilmeye çalışılmıştır.

Bu doğrultuda örneklemedeki 49 ülke Afrika, Asya, Avrupa Geçiş Ülkeleri ve Amerika alt gruplarına ayrılmıştır³⁰. Söz konusu bu dört grupta yer alan ülkeler sırasıyla Tablo 6, Tablo 7, Tablo 8 ve Tablo 9'da verilmişlerdir.

Tablo 6. Örneklemin Afrika Ülkeleri Grubu (16 Ülke)

Botsvana	Kenya
Cezayir	Kongo Demokratik Cumhuriyeti
Fas	Kongo Cumhuriyeti
Fildişi Sahilleri	Malavi
Gabon	Mısır
Gana	Sudan
Güney Afrika	Tunus
Kamerun	Zambiya

³⁰ Türkiye ve Rusya yüzölçümlerinin daha büyük olan kısımları Asya kıtasında yer aldığından örneklemin Asya ülkeleri grubuna dahil edilmiştir.

Tablo 7. Örneklemin Asya Ülkeleri Grubu (16 Ülke)

Azerbaycan	Pakistan
Bangladeş	Rusya
Çin	Suudi Arabistan
Endonezya	Sri Lanka
Filipinler	Suriye
Hindistan	Tayland
İran	Türkiye
Malezya	Ürdün

Tablo 8. Örneklemin Avrupa Geçiş Ülkeleri Grubu (8 Ülke)

Bulgaristan	Macaristan
Hırvatistan	Polonya
Letonya	Romanya
Litvanya	Ukrayna

Tablo 9. Örneklemin Amerika Ülkeleri Grubu (9 Ülke)

Arjantin	Meksika
Bolivya	Peru
Brezilya	Uruguay
Kolombiya	Venezuela
Kosta Rika	

Örnekleme uygulanan diğer bir gruplandırma ise, örneklemdaki ülkelerin aldıkları DYY miktarlarının, örneklemdaki tüm ülkelerin aldıkları DYY miktarı ortalamasının altında ya da üstünde oluşuna göre oluşan gruplandırmadır. Burada incelenilmek istenilen, genel olarak yabancı yatırım alan bir ülkenin aldığı DYY'lerin miktarının azlığına veya çokluğuna göre DYY'lerin etkilerinde ne gibi farklılıklar yarattığıdır. Buna göre, tüm ülkelerin 1991-2009 döneminde aldıkları DYY yıllık akışları toplamının ortalaması alınmış ve bu ortalama bir eşik olarak

belirlenmiştir. Söz konusu bu eşik değer yıllık 3,9 milyar dolar olarak belirlenmiştir (UNCTAD, 2010c). Böylelikle yabancı yatırım alan ülkelerin aldıkları DYY'lerin azlığına veya çokluğuna, bahsedilen eşik yardımıyla - eşğin altında veya üstünde olduğunun ortaya konulmasıyla - karar vermek olasıdır. Söz konusu 3,9 milyar dolarlık bu eşğin altında kalan grup ortalamanın altında DYY alan grubu oluştururken, 3,9 milyar dolarlık eşğin üst kısmında kalan grup ise ortalamanın üstünde DYY alan ülkeler grubunu oluşturmaktadır. Bahsedilen her iki grup ülkeler de sırasıyla Tablo 10 ve Tablo 11'de sunulmuştur.

Tablo 10. Örneklemin Ortalamannın Altında DYY Alan Ülkeler Grubu (37 Ülke)

Azerbaycan	Kongo Cumhuriyeti
Bangladeş	Kosta Rika
Bolivya	Letonya
Botsvana	Litvanya
Bulgaristan	Malavi
Cezayir	Mısır
Endonezya	Pakistan
Fas	Peru
Fildişi Sahilleri	Romanya
Filipinler	Sri Lanka
Gabon	Sudan
Gana	Suriye
Güney Afrika	Tunus
Hırvatistan	Ukrayna
İran	Uruguay
Kamerun	Ürdün
Kenya	Venezuela
Kolombiya	Zambiya
Kongo Demokratik Cumhuriyeti	

Tablo 11. Örneklemin Ortalamanın Üstünde DYY Alan Ülkeler Grubu (12 Ülke)

Arjantin	Meksika
Brezilya	Polonya
Çin	Rusya
Hindistan	Suudi Arabistan
Macaristan	Tayland
Malezya	Türkiye

2.3. VERİ ANALİZİNİN SINIRLILIKLARI

Bu tezde kullanılan veri analizinde göz önünde bulundurulmuş birtakım sınırlılıklar da mevcuttur. Genel olarak veri analizinin bu sınırlılıkları, yapılan bazı varsayımlar ve eldeki verilerin elverişliliği çerçevesinde oluşmaktadır.

Veri analizinde kullanılan model dikkate alındığında, kişi başı GSYİH artışı olarak temsil edilen ekonomik büyüme bağımlı değişkeninin, tamamen sadece bir önceki yıla ait kişi başı GSYİH değerleri, ülke içine akan DYY miktarları, yatırım alan ülkedeki DYY yapısı ve diğer kontrol değişkenlerine bağlı olmadığı söylenebilir. Yani bu değişkenler ekonomik büyüme bağımlı değişkenini sınırlı bir ölçüde etkileyebilir. Ancak bu tezin amaçları doğrultusunda kullanılan veri analizi, ekonomik büyümeyi etkileyebilecek diğer faktörlere odaklanmamıştır. Bu da bu araştırmanın, ekonomik büyüme üzerinde sadece bahsi geçen değişkenlerin etkilerini ortaya koymak amacının bir sonucudur. Bu doğrultuda, bu analizde, 1991-2009 dönemi için diğer koşullar sabitken örneklemdaki yer alan yatırım alan ülkelerdeki ekonomik büyümeyi sadece bahsedilen değişkenlerin etkileyebileceği varsayımı ile model bu değişkenler üzerine kurulmuştur.

Yine veri analizinde kullanılan modelde bir diğer sınırlılık olarak DYY yapısı kukla değişkeni ele alınabilir. Araştırmada, DYY'ler yapısal olarak incelendiğinde, yatırım alan ülkelerde DYY yapısı dikey ise bu ülkelerde DYY'lerin ihracata yönelik yapıda oldukları, yatırım alan ülkelerde DYY yapısı yatay ise DYY'lerin bu ülkelerde piyasaya yönelik yapıda buldukları sonuçlarına ulaşılmıştır. Bu durumda, DYY yapısının dikey olduğu durumlarda, yatırım alan ülkelerde artan DYY hareketleri ile birlikte ihracat artışı yaşanması beklenmektedir. Bu noktada

DYY yapısı kukla değişkeni oluşturulurken yapılan varsayıma göre, diğer bütün koşullar sabitken artan DYY hareketleri sonucunda ihracattaki bir artış ancak DYY'lerin yapısının ihracata yönelik olması yoluyla açıklanır. Böylelikle bu varsayıma göre, DYY miktarları artarken, ihracatta bir artış ile karşılaşıldığı durumlarda DYY yapısının dikey olduğu, bir azalış ile karşılaşıldığı durumlarda ise DYY yapısının yatay olduğu sonuçlarına ulaşılabilmektedir. Ancak ihracattaki değişimler elbette ki tek başına o ülkedeki var olan DYY yapısına bağlı değildir. Bu tezin amaçları doğrultusunda, 1991-2009 dönemi için örneklemedeki yatırım alan ülkelerde DYY'lerin büyüme etkilerini incelemede DYY yapısının rolü de araştırıldığından, böyle bir varsayımda bulunulmuştur.

Bu araştırmada ele alınan 1991-2009 dönemi içerisinde, örneklemede yer alan eski Sovyet bloğu ülkelerinin (ör., Litvanya, Ukrayna) 1990'ların ilk yarısı boyunca piyasa ekonomisine geçiş sürecini yaşamaları ve bazı Afrika ülkelerinin (ör., Kongo Demokratik Cumhuriyeti, Kongo Cumhuriyeti) de siyasi çalkantılar nedeniyle zaman zaman istikrarsız verilere sahip olmaları da bu çalışmanın karşılaştığı bir başka zorluktur. Söz konusu ekonomik ve siyasi istikrarsızlıklar panel verilerin kalitesini düşürebilmekte ve karşımıza bir başka sınırlılık olarak çıkabilmektedir.

Ayrıca, her ne kadar panel veri analizi için seçilen örneklemedeki gelişmekte olan ülkeler grubu, araştırmanın amaçlarına uygun bir biçimde gelişmekte olan ülkelerin gösterebildiği ülkelere özgü çeşitliliğin, yatırım alan ülkelerdeki DYY etkilerinin anlaşılmasında oynayabileceği yardımcı rolü ortaya çıkarmaya yönelik olarak ele alınmış olsa da, 2009 stok değerler bakımından, dünya üzerinde var olan DYY hareketliliğinin sadece yaklaşık %13'üne sahip olan (UNCTAD, 2010a: 172-176) 49 ülkeden³¹ oluşmuş olması da olası bir diğer sınırlılık olarak ele alınabilir.

Dikkate alınan tüm bu sınırlılıklara rağmen, gerçekleştirilen veri analizi, tezin amacına oldukça uygun bir şekilde ortaya konulmuş ve analiz sonuçları değerlendirilirken bu sınırlılıklar göz önünde bulundurulmuştur.

³¹ UNCTAD 2009 yılı stok değerleri bakımından dünyada var olan toplam DYY hareketliliği olan yaklaşık 36,7 trilyon dolarlık miktarın yaklaşık 8,36 trilyon dolarını oluşturan gelişmekte olan ülkeler içerisinde seçilen 49 örnekleme yaklaşık 4,78 trilyon dolarlık DYY hareketliliği barındırırken, oransal olarak dünya DYY hareketliliğinin %13'üne sahiptir (UNCTAD, 2010a: 172-176).

3. OLUŞTURULAN ÇERÇEVE DOĞRULTUSUNDA PANEL VERİ ANALİZİ VE BULGULAR

Bu tezde, daha önceden belirtilen varsayımlar dikkate alınarak gerçekleştirilen panel veri regresyon analizinin doğrultusunda ilk aşamasında panel veri regresyon modelinin “sabit etkili model” ya da “rassal etkili model” olmak üzere hangisinin seçileceğini belirlemek için tüm modeller için Hausman testi yapılmış ve tüm testlerin sonucunda sabit etkili modeller seçilmiştir.

İkinci aŐamada sabit etkili model kullanılarak elde edilen panel regresyon sonuçları aşağıda verilmiştir. OLS regresyon analizinin kullanıldığı temel modelde (Model 1); kişi başına GSYİH değeri ile bir önceki yılın kişi başına GSYİH değeri arasındaki farkın bağımlı değişken, bir önceki yılın kişi başına GSYİH değeri, DYY Yapısı (Dummy) ve DYY’ler ise bağımsız değişkenlerdir. Daha sonra, kontrol değişkenleri kümesinin de temel modele dahil edilmesiyle oluşturulan genel modelde (Model 2) 2SLS regresyon analizi kullanılmıştır. Buna göre hem tüm örnekleme hem de örneklemin alt gruplarında oluşturulan modellere ait zet sonuçlar sırasıyla Tablo 12, Tablo 13, Tablo 14, Tablo 15, Tablo 16, Tablo 17 ve Tablo 18’de verilmiştir. Bunun dışında, örneklemin tümü ve örneklemin bütün alt gruplarında kullanılan değişkenler için elde edilen tanımlayıcı istatistikler Ek-1’de sunulmuştur. Ayrıca, tüm örnekleme ve örneklemin alt gruplarında kullanılan modeller için, modellerde kullanılan bağımsız değişkenlerin birbirleri ile aralarında herhangi bir ilişkinin var olmadığını, yani modellerde herhangi bir çoklu doğrusal bağlantı (multicollinearity) sorunu ile karŐılaŐılmadıĐını ortaya koyan korelasyon matrisleri oluşturulmuş ve Ek-2’de sunulmuştur.

3.1. TÜM ÖRNEKLEME UYGULANAN ANALİZ

Örnekleme yer alan tüm ülkelere (49 ülke) uygulanan analiz sonuçlarının özetlendiği Tablo 12’ye göre; modellerin rassal etkili mi yoksa sabit etkili mi olduğuna karar vermek için uygulanan Hausmann testi sonucunda tüm modellerin sabit etkili olduğu sonucuna varılmıştır ($p < 0,05$).

Bir önceki yılın kişi başına GSYİH değeri, DYY Yapısı (Dummy) ve DYY'lerin bağımsız değişkenler olduğu Model 1'in %95 güvenilirlikle anlamlı olduğu (F:7,648, p<0,05) görülmüştür. Ayrıca modeldeki bağımsız değişkenlerin kişi başına GSYİH değeri ile bir önceki yılın kişi başına GSYİH değeri arasındaki farkın %33'ünü açıkladığı görülmüştür.

Bu sonuçlar doğrultusunda Model 1;

$$GSYİH-GSYİH_{(-1)} = 279,0343 - 0,0587 GSYİH_{(-1)} + 23,8463 DYY Yapısı(D) + 0,0105 DYY$$

şeklinde oluşmuştur.

Bir önceki yılın kişi başına GSYİH değeri ile DYY'ler model için önemli değişkenlerdir (p<0,05). Bir önceki yılın kişi başına GSYİH değerinin bağımlı değişken üzerinde anlamlı (p<0,05) ve negatif bir etkisi bulunmaktayken DYY'lerin ise bağımlı değişken üzerinde anlamlı (p<0,05) ve pozitif bir etkisi bulunmaktadır.

Ayrıca Model 2'de 2 SLS yöntemi ile analiz uygulanmış ve bir önceki yılın kişi başına GSYİH değeri, DYY Yapısı (Dummy) ve DYY'ler bağımsız değişkenler olarak modelde yer almış ve Enflasyon, GSSO, Kamu Harcamaları, Nüfus Artış Hızı, Sivil Özgürlük, Siyasi Haklar, Dış ticarete açıklık, Tren Yolu Uzunluğu kontrol değişkenleri olarak modele dahil edilmiştir.

Kontrol değişkenlerinin Model 1'e dahil edilmesi sonucunda Model 2;

$$GSYİH-GSYİH_{(-1)} = -559,7307 + 0,1915 GSYİH_{(-1)} + 385,7289 DYY Yapısı(D) + 0,0015 DYY$$

şeklinde oluşmuştur.

Model 2 incelendiğinde; %95 güvenilirlikle modelin anlamlı olduğu (F:7,346, p<0,05) görülmüştür. Ayrıca modeldeki bir önceki yılın kişi başına GSYİH değeri model için önemli bir değişkendir (p<0,05). Bir önceki yılın kişi başına GSYİH değerinin bağımlı değişken üzerinde anlamlı (p<0,05) ve pozitif bir etkisi bulunmaktadır. Ancak modeldeki bağımsız değişkenlerin kişi başına GSYİH değeri

ile bir önceki yılın kişi başına GSYİH değeri arasındaki farkın sadece %3,1'ini açıkladığı ve bununla birlikte, DYY miktarı ile DYY yapısının yatırım alan ülkelerde ekonomik büyümeye bir etkilerinin olmadığı görülmüştür.

Tablo 12. Tüm Örnekleme Uygulanan Analiz Sonuçları (49 Ülke)

	Model 1 (OLS)	Model 2 (2SLS)
Sabit	279,0343 5,9340 (0,000*)	-559,7307 -1,7323 (0,084***)
GSYİH (-1)	-0,0587 -3,8577 (0,000*)	0,1915 2,0778 (0,038**)
DYY Yapısı (Dummy)	23,8463 0,6594 (0,510)	385,7289 0,7253 (0,469)
Doğrudan Y. Y.	0,0105 3,5149 (0,000*)	0,0015 0,0976 (0,922)
Kontrol Değişkenleri	-	Enflasyon, GSSO, Kamu Harcamaları, Nüfus Artış Hızı, Sivil Özgürlük, Siyasi Haklar, Dış Ticarete Açıklık, Tren Yolu Uzunluğu
Hausmann	Ki-kare S.D. p	47,28 3 0,000*
R ²	0,380	0,103
Düz. R ²	0,330	0,031
F	7,648	7,346
P	0,000*	0,000*

Not: İlk satır değerleri katsayı değerlerini, ikinci satır değerleri t istatistiği değerlerini ve son satır ise p-değerlerini ifade etmektedir. Koyu olarak ifade edilen sonuçlar, değişkenlerin istatistiksel olarak anlamlılığını belirtirken, son satırda parantez içinde belirtilen p-değerleri için *, **, *** sırasına göre %1, %5 ve %10 istatistiksel anlamlılık düzeyini ifade etmektedir.

Bu tezin amaçları doğrultusunda analiz incelendiğinde, örneklemdaki tüm yabancı yatırım alan ülkelere uygulanan panel veri analizi sonucunda şu bulgulara ulaşılmıştır: Bir önceki yılın kişi başına GSYİH değeri, DYY Yapısı (Dummy) ve DYY'lerin bağımsız değişkenler olduğu Model 1'de DYY Yapısının, kişi başına GSYİH değeri ile bir önceki yılın kişi başına GSYİH değeri arasındaki fark olarak ifade edilen yatırım alan ülkenin ekonomik büyümesine herhangi bir etkisinin olmadığı, bir önceki yılın kişi başına GSYİH değerinin yatırım alan ülkelerde ekonomik büyümeyi olumsuz etkilediği, ancak alınan DYY miktarlarının yatırım alan ülkelerde ekonomik büyümeyi olumlu anlamda etkiledikleri ortaya çıkmıştır.

2SLS yönteminin uygulandığı Model 2 ele alındığında ise, örneklemdaki tüm yabancı yatırım alan ülkeler için, bu ülkelerin aldıkları DYY'lerin yapılarının, ya da aldıkları DYY miktarlarının yabancı yatırım alan ülkelerin ekonomik büyümeleri üzerinde herhangi bir etkiye sahip olmadıkları, ancak %95 güven aralığında bir önceki yılın kişi başına GSYİH değerinin yatırım alan ülkelerde ekonomik büyümeyi olumlu olarak etkilediği görülmüştür.

Bununla birlikte, yabancı yatırım alan ülkelerin masnetme kapasitelerinin etkileri, Model 1 ve Model 2 arasındaki farklılıklara bakılarak incelenebilir. Bunun nedeni, 2SLS modelinde kontrol değişkenleri olarak ele alınan yabancı yatırım alan ülkelerin masnetme kapasitelerinin, Model 1'e eklenmesiyle Model 2'nin elde edilmesidir. Bu durumda, kontrol değişkenlerinin varlığı dışında tamamen aynı olan iki model arasındaki farklılıklar masnetme kapasitelerinin etkileri olarak açıklanabilir. Buna göre, Model 2'de kontrol değişkenlerinin modele eklenmesiyle, Model 1'e göre, DYY miktarları değişkeni anlamlılığını yitirmiş ve model %29,9 oranında anlamlılığını yitirmiştir. Bu durumda, yabancı yatırım alan ülkelerin masnetme kapasiteleri dikkate alındığında, bu ülkelerin ekonomik büyümelerine DYY'lerin olumlu etkilerinin ortadan kalktığı görülmüştür. Böylelikle, yabancı yatırım alan ülkelerin masnetme kapasitelerinin DYY'lerin büyüme etkileri üzerinde, dolayısıyla yatırım alan ülkelerin ekonomik büyümeleri üzerine herhangi bir olumlu etkilerinin olmadığı görülmüştür.

3.2. ÖRNEKLEMİN ALT GRUPLARINA UYGULANAN ANALİZ

Uygulanan panel veri analizinde kullanılan gelişmekte olan ülkeler örnekleme, örneklemin derinliğinin daha iyi anlaşılabilmesi ve DYY'lerin yatırım alan ülkeler üzerindeki etkilerinin farklı boyutlarda da ele alınabilmesi amaçları ile bir takım gruplandırmalara tabi tutulmuştur. Böylelikle oluşacak bu alt gruplara uygulanan veri analizi sayesinde, DYY'lerin yatırım alan farklı gruplardaki ülkeler üzerindeki etkilerinin ne gibi farklılıklar sergilediği ortaya konulmaya çalışılmaktadır. Bu amaçla örnekleme önce kıta grupları farklılıklarına göre ardından ise DYY alma ortalamalarına göre veri analizi uygulanmıştır.

3.2.1. Kıta Gruplarına Göre Uygulanan Analiz

Örneklemedeki ülkelerin kıtalara göre gruplandırılarak analiz yapılması sonucu, yabancı yatırım alan ülkelerdeki DYY etkilerinin kıtalara göre ne boyutta farklılaşabildiği ortaya koyulmaya çalışılmıştır. Böylelikle bahsedilen bu kıtalararası farklılıkların DYY'lerin yatırım alan ülkeler üzerindeki etkilerinde ne gibi değişikliklere yol açabildiği bu gruplandırmaya dayalı analiz ile belirtilmeye çalışılmıştır. Bu doğrultuda örneklemedeki 49 ülke Afrika, Asya, Avrupa Geçiş Ülkeleri ve Amerika alt gruplarına ayrılmıştır.

3.2.1.1. Örneklemedeki Afrika Kıtası Ülkeleri

Örneklemin kıtalara göre alt gruplarından olan Afrika ülkelerine (16 ülke) uygulanan analiz sonuçlarının özetlendiği Tablo 13'e göre; modellerin rassal etkili mi yoksa sabit etkili mi olduğuna karar vermek için uygulanan Hausmann testi sonucunda tüm modellerin sabit etkili olduğu sonucuna varılmıştır ($p < 0,05$).

16 Afrika ülkesi için bir önceki yılın kişi başına GSYİH değeri, DYY Yapısı (Dummy) ve DYY'lerin bağımsız değişkenler olduğu Model 1'in %95 güvenilirlikle anlamlı olduğu ($F:23,864$, $p < 0,05$) görülmüştür. Ayrıca modeldeki bağımsız değişkenlerin kişi başına GSYİH değeri ile bir önceki yılın kişi başına GSYİH değeri arasındaki farkın %57,6'sını açıkladığı görülmüştür.

Bu sonuçlar doğrultusunda Model 1;

$$GSY\dot{I}H-GSY\dot{I}H_{(-1)} = 172,2486 - 0,0821 GSY\dot{I}H_{(-1)} - 18,3768 \text{DYY Yapısı}(D) + 0,0397 \text{DYY}$$

şeklinde oluşmuştur.

Bir önceki yılın kişi başına GSYİH değeri, DYY Yapısı ve DYY'ler model için önemli değişkenlerdir ($p<0,05$). Bir önceki yılın kişi başına GSYİH değerinin ve DYY Yapısının bağımlı değişken üzerinde anlamlı ($p<0,05$) ve negatif birer etkileri bulunmaktayken DYY'lerin ise bağımlı değişken üzerinde anlamlı ($p<0,05$) ve pozitif bir etkisi bulunmaktadır.

Ayrıca Model 2'de 2 SLS yöntemi ile analiz uygulanmış ve bir önceki yılın kişi başına GSYİH değeri, DYY Yapısı (Dummy) ve DYY'ler bağımsız değişkenler olarak modelde yer almış ve Enflasyon, GSSO, Kamu Harcamaları, Nüfus Artış Hızı, Sivil Özgürlük, Siyasi Haklar, Dış ticarete açıklık, Tren Yolu Uzunluğu kontrol değişkenleri olarak modele dahil edilmiştir.

Kontrol değişkenlerinin Model 1'e dahil edilmesi sonucunda Model 2;

$$GSY\dot{I}H-GSY\dot{I}H_{(-1)} = -257,5151 + 0,2873 GSY\dot{I}H_{(-1)} - 157,3332 \text{DYY Yapısı}(D) - 0,0767 \text{DYY}$$

şeklinde oluşmuştur.

Model 2 incelendiğinde; %95 güvenilirlikle modelin anlamlı olduğu ($F:3,964$, $p<0,05$) görülmüştür. Ayrıca modeldeki bir önceki yılın kişi başına GSYİH değeri, DYY Yapısı (Dummy) ve DYY'ler model için önemli değişkenlerdir ($p<0,05$). DYY'lerin ve DYY Yapısı değişkeninin bağımlı değişken üzerinde anlamlı ($p<0,05$) ve negatif etkileri bulunmaktayken, bir önceki yılın kişi başına GSYİH değerinin ise bağımlı değişken üzerinde anlamlı ($p<0,05$) ve pozitif etkisi bulunmaktadır. Modeldeki bağımsız değişkenlerin kişi başına GSYİH değeri ile bir önceki yılın kişi başına GSYİH değeri arasındaki farkın %53,4'ünü açıkladığı ve böylelikle, DYY

miktarı ile DYY yapısının ve masnetme kapasitelerinin yatırım alan ÷lkelerde ekonomik büyümeye belli bir etkilerinin olduğu gör÷lmüştür.

Tablo 13. Afrika Ülkelerine Uygulanan Analiz Sonuçları (16 Ülke)

	Model 1 (OLS)	Model 2 (2SLS)
Sabit	172,2486 7,6514 (0,000*)	-257,5151 -2,4586 (0,0145**)
GSYİH (-1)	-0,0821 -5,5855 (0,000*)	0,2873 3,9914 (0,000*)
DYY Yapısı (Dummy)	-18,3768 -8,0089 (0,000*)	-157,3332 -5,6935 (0,000*)
Doğrudan Y. Y.	0,0397 16,7868 (0,000*)	-0,0767 -4,4553 (0,000*)
Kontrol Değişkenleri	-	Enflasyon, GSSO, Kamu Harcamaları, Nüfus Artış Hızı, Sivil Özgürlük, Siyasi Haklar, Dış Ticarete Açıklık, Tren Yolu Uzunluğu
Hausmann	Ki-kare S.D. p	9,73 3 0,021**
R ²	0,601	0,562
Düz. R ²	0,576	0,534
F	23,864	3,964
P	0,000*	0,000*

Not: İlk satır değerleri katsayı değerlerini, ikinci satır değerleri t istatistiği değerlerini ve son satır ise p-değerlerini ifade etmektedir. Koyu olarak ifade edilen sonuçlar, değişkenlerin istatistiksel olarak anlamlılığını belirtirken, son satırda parantez içinde belirtilen p-değerleri için *, **, *** sırasına göre %1, %5 ve %10 istatistiksel anlamlılık düzeyini ifade etmektedir.

Bu tezin amaçları doğrultusunda analiz incelendiğinde, örneklemdaki tüm yabancı yatırım alan ülkelere uygulanan panel veri analizi sonucunda şu bulgulara ulaşılmıştır: Bir önceki yılın kişi başına GSYİH değeri, DYY Yapısı (Dummy) ve DYY'lerin bağımsız değişkenler olduğu Model 1'de DYY Yapısı değişkeninin, kişi başına GSYİH değeri ile bir önceki yılın kişi başına GSYİH değeri arasındaki fark olarak ifade edilen yatırım alan ülkenin ekonomik büyümesine olumsuz etkilerinin olduğu, bir önceki yılın kişi başına GSYİH değerinin yatırım alan ülkelerde ekonomik büyümeyi olumsuz etkilediği, ancak alınan DYY miktarlarının yatırım alan ülkelerde ekonomik büyümeyi olumlu anlamda etkiledikleri ortaya çıkmıştır.

2SLS yönteminin uygulandığı Model 2 ele alındığında ise, örneklemdaki tüm yabancı yatırım alan ülkeler için, bu ülkelerin bir önceki yılın kişi başına GSYİH değerlerinin, masnetme kapasitelerinin, aldıkları DYY'lerin yapılarının ve aldıkları DYY miktarlarının yabancı yatırım alan ülkelerin ekonomik büyümeleri üzerinde anlamlı etkilere sahip oldukları görülmüştür. Buna göre, yabancı yatırım alan ülkelerin aldıkları DYY miktarları ile bu ülkelerdeki DYY yapısı değişkeni yabancı yatırım alan bu ülkelerin ekonomik büyümelerine olumsuz etki etmektedirler. Ancak bir önceki yılın kişi başına GSYİH değerinin yatırım alan ülkelerde ekonomik büyümeyi olumlu olarak etkilediği de gözlemlenmektedir.

Bununla birlikte, yabancı yatırım alan ülkelerin masnetme kapasitelerinin etkileri, Model 1 ve Model 2 arasındaki farklılıklara bakılarak incelenebilir. Bunun nedeni, 2SLS modelinde kontrol değişkenleri olarak ele alınan yabancı yatırım alan ülkelerin masnetme kapasitelerinin, Model 1'e eklenmesiyle Model 2'nin elde edilmesidir. Bu durumda, kontrol değişkenlerinin varlığı dışında tamamen aynı olan iki model arasındaki farklılıklar masnetme kapasitelerinin etkileri olarak açıklanabilir. Buna göre, Model 2'de kontrol değişkenlerinin modele eklenmesiyle, Model 1'e göre, model %4,2 oranında anlamlılığını yitirmiştir. Bu durumda, yabancı yatırım alan ülkelerin masnetme kapasiteleri dikkate alındığında, bu ülkelerin ekonomik büyümelerine, DYY'lerin olumlu etkilerinin azalarak olumsuz etki ettiği ve DYY yapısı değişkeninin olumsuz etkilerinin daha da olumsuz hale geldiği görülmüştür. Böylelikle, yabancı yatırım alan ülkelerin masnetme kapasitelerinin DYY'lerin büyüme etkileri üzerinde, dolayısıyla yatırım alan ülkelerin ekonomik

büyümleri üzerine artırıcı değil aksine azaltıcı bir etkilerinin olduğu ve DYY yapısının etkilerini daha da olumsuzlaştırdığı ortaya konulmuştur.

3.2.1.2. Örneklemdaki Asya Kıtası Ülkeleri

Örneklemin kıtalara göre alt gruplarından olan Asya ülkelerine (16 ülke) uygulanan analiz sonuçlarının özetlendiği Tablo 14'e göre; modellerin rassal etkili mi yoksa sabit etkili mi olduğuna karar vermek için uygulanan Hausmann testi sonucunda tüm modellerin sabit etkili olduğu sonucuna varılmıştır ($p < 0,05$).

16 Asya ülkesi için bir önceki yılın kişi başına GSYİH değeri, DYY Yapısı (Dummy) ve DYY'lerin bağımsız değişkenler olduğu Model 1'in %95 güvenilirlikle anlamlı olduğu ($F:202,959$, $p < 0,05$) görülmüştür. Ayrıca modeldeki bağımsız değişkenlerin kişi başına GSYİH değeri ile bir önceki yılın kişi başına GSYİH değeri arasındaki farkın %92,7'sini açıkladığı görülmüştür.

Bu sonuçlar doğrultusunda Model 1;

$$GSYİH - GSYİH_{(-1)} = 180,3151 - 0,0474 GSYİH_{(-1)} - 13,2318 DYY Yapısı(D) + 0,0155 DYY$$

şeklinde oluşmuştur.

Bir önceki yılın kişi başına GSYİH değeri, DYY Yapısı ve DYY'ler model için önemli değişkenlerdir ($p < 0,05$). Bir önceki yılın kişi başına GSYİH değerinin ve DYY Yapısı değişkeninin bağımlı değişken üzerinde anlamlı ($p < 0,05$) ve negatif birer etkileri bulunmaktayken DYY'lerin ise bağımlı değişken üzerinde anlamlı ($p < 0,05$) ve pozitif bir etkisi bulunmaktadır.

Ayrıca Model 2'de 2 SLS yöntemi ile analiz uygulanmış ve bir önceki yılın kişi başına GSYİH değeri, DYY Yapısı (Dummy) ve DYY'ler bağımsız değişkenler olarak modelde yer almış ve Enflasyon, GSSO, Kamu Harcamaları, Nüfus Artış Hızı, Sivil Özgürlük, Siyasi Haklar, Dış ticarete açıklık, Tren Yolu Uzunluğu kontrol değişkenleri olarak modele dahil edilmiştir.

Kontrol değişkenlerinin Model 1'e dahil edilmesi sonucunda Model 2;

$$GSY\dot{I}H-GSY\dot{I}H_{(-1)} = 638,6420 - 0,0594 GSY\dot{I}H_{(-1)} - 822,5450 DYY Yapısı(D) + 0,0160 DYY$$

şeklinde oluşmuştur.

Model 2 incelendiğinde; %95 güvenilirlikle modelin anlamlı olduğu (F:10,855, p<0,05) görülmüştür. Ayrıca modeldeki bir önceki yılın kişi başına GSYİH değeri, DYY Yapısı (Dummy) ve DYY'ler model için önemli değişkenlerdir (p<0,05). Bir önceki yılın kişi başına GSYİH değerin ve DYY Yapısı değişkeninin bağımlı değişken üzerinde anlamlı (p<0,05) ve negatif etkisi bulunmaktayken DYY'lerin ise bağımlı değişken üzerinde anlamlı (p<0,05) ve pozitif etkisi bulunmaktadır. Modeldeki bağımsız değişkenlerin kişi başına GSYİH değeri ile bir önceki yılın kişi başına GSYİH değeri arasındaki farkın %84,5'ini açıkladığı ve böylelikle, DYY miktarı ile DYY yapısının ve masnetme kapasitelerinin yatırım alan ülkelerde ekonomik büyümeye belli bir etkilerinin olduğu görülmüştür.

Tablo 14. Asya Ülkelerine Uygulanan Analiz Sonuçları (16 Ülke)

	Model 1 (OLS)	Model 2 (2SLS)	
Sabit	180,3151	638,6420	
	7,4198	13,2501	
	(0,000*)	(0,000*)	
GSYİH (-1)	-0,0474	-0,0594	
	-3,9905	-3,0843	
	(0,000*)	(0,002*)	
DYY Yapısı (Dummy)	-13,2318	-822,5450	
	-7,6514	-20,1683	
	(0,000*)	(0,000*)	
Doğrudan Y. Y.	0,0155	0,0160	
	25,3953	9,5379	
	(0,000*)	(0,000*)	
Kontrol Değişkenleri	-	Enflasyon, GSSO, Kamu Harcamaları, Nüfus Artış Hızı, Sivil Özgürlük, Siyasi Haklar, Dış Ticarete Açıklık, Tren Yolu Uzunluğu	
Hausmann	Ki-kare	11,92	11,92
	S.D.	3	3
	p	0,008*	0,008*
R ²		0,927	0,854
Düz. R ²		0,923	0,845
F		202,959	10,855
P		0,000*	0,000*

Not: İlk satır değerleri katsayı değerlerini, ikinci satır değerleri t istatistiği değerlerini ve son satır ise p-değerlerini ifade etmektedir. Koyu olarak ifade edilen sonuçlar, değişkenlerin istatistiksel olarak anlamlılığını belirtirken, son satırda parantez içinde belirtilen p-değerleri için *, **, *** sırasına göre %1, %5 ve %10 istatistiksel anlamlılık düzeyini ifade etmektedir.

Bu tezin amaçları doğrultusunda analiz incelendiğinde, örneklemdaki tüm yabancı yatırım alan ülkelere uygulanan panel veri analizi sonucunda şu bulgulara ulaşılmıştır: Bir önceki yılın kişi başına GSYİH değeri, DYY Yapısı (Dummy) ve DYY'lerin bağımsız değişkenler olduğu Model 1'de DYY Yapısı değişkeninin, kişi başına GSYİH değeri ile bir önceki yılın kişi başına GSYİH değeri arasındaki fark olarak ifade edilen yatırım alan ülkenin ekonomik büyümesine olumsuz etkilerinin olduğu, bir önceki yılın kişi başına GSYİH değerinin yatırım alan ülkelerde ekonomik büyümeyi olumsuz etkilediği, ancak alınan DYY miktarlarının yatırım alan ülkelerde ekonomik büyümeyi olumlu anlamda etkiledikleri ortaya çıkmıştır.

2SLS yönteminin uygulandığı Model 2 ele alındığında ise, örneklemdaki tüm yabancı yatırım alan ülkeler için, bu ülkelerin ülkelerin bir önceki yılın kişi başına GSYİH değerlerinin, masnetme kapasitelerinin, aldıkları DYY'lerin yapılarının ve aldıkları DYY miktarlarının yabancı yatırım alan ülkelerin ekonomik büyümeleri üzerinde anlamlı etkilere sahip oldukları görülmüştür. Buna göre, yabancı yatırım alan ülkelerin aldıkları DYY miktarları bu ülkelerin ekonomik büyümelerine hala olumlu bir etki yaparken, yabancı yatırım alan bu ülkelerde DYY yapısı değişkeni ve bir önceki yılın kişi başına GSYİH değeri ekonomik büyümeye olumsuz etki etmektedir.

Bununla birlikte, yabancı yatırım alan ülkelerin masnetme kapasitelerinin etkileri, Model 1 ve Model 2 arasındaki farklılıklara bakılarak incelenebilir. Bunun nedeni, 2SLS modelinde kontrol değişkenleri olarak ele alınan yabancı yatırım alan ülkelerin masnetme kapasitelerinin, Model 1'e eklenmesiyle Model 2'nin elde edilmesidir. Bu durumda, kontrol değişkenlerinin varlığı dışında tamamen aynı olan iki model arasındaki farklılıklar masnetme kapasitelerinin etkileri olarak açıklanabilir. Buna göre, Model 2'de kontrol değişkenlerinin modele eklenmesiyle, Model 1'e göre, model %7,8 oranında anlamlılığını yitirmiştir. Bu durumda, yabancı yatırım alan ülkelerin masnetme kapasiteleri dikkate alındığında, DYY yapısı değişkeninin olumsuz etkilerinin daha da olumsuz hale geldiği, ancak bu ülkelerin ekonomik büyümelerine, DYY'lerin olumlu etkilerinin arttığı görülmüştür. Bu doğrultuda, DYY'lerin büyüme etkilerinde gözlemlenen artış ile yabancı yatırım alan ülkelerin masnetme kapasitelerinin DYY'lerin büyüme etkileri üzerinde, dolayısıyla

yatırım alan ülkelerin ekonomik büyümeleri üzerine artırıcı bir etkilerinin olduğu ortaya konulmuştur.

3.2.1.3. Örneklemdaki Avrupa Kıtası Geçiş Ülkeleri

Örneklemin kıtalara göre alt gruplarından olan Avrupa Geçiş ülkelerine (8 ülke) uygulanan analiz sonuçlarının özetlendiği Tablo 15'e göre; modellerin rassal etkili mi yoksa sabit etkili mi olduğuna karar vermek için uygulanan Hausmann testi sonucunda tüm modellerin sabit etkili olduğu sonucuna varılmıştır ($p < 0,05$).

Yine Tablo 15'e göre; 8 Avrupa Geçiş ülkesi için bir önceki yılın kişi başına GSYİH değeri, DYY Yapısı (Dummy) ve DYY'lerin bağımsız değişkenler olduğu Model 1'in %95 güvenilirlikle anlamlı olduğu ($F:6,212$, $p < 0,05$) görülmüştür. Ayrıca modeldeki bağımsız değişkenlerin kişi başına GSYİH değeri ile bir önceki yılın kişi başına GSYİH değeri arasındaki farkın %25,7'sini açıkladığı görülmüştür.

Bu sonuçlar doğrultusunda Model 1;

$$GSYİH - GSYİH_{(-1)} = 861,9254 - 0,1236 GSYİH_{(-1)} - 67,9329 DYY Yapısı(D) + 0,0399 DYY$$

şeklinde oluşmuştur.

Bir önceki yılın kişi başına GSYİH değeri, DYY Yapısı ve DYY'ler model için önemli değişkenlerdir ($p < 0,05$). Bir önceki yılın kişi başına GSYİH değerinin ve DYY yapısı değişkeninin bağımlı değişken üzerinde anlamlı ($p < 0,05$) ve negatif birer etkileri bulunmaktayken DYY'lerin ise bağımlı değişken üzerinde anlamlı ($p < 0,05$) ve pozitif bir etkisi bulunmaktadır.

Ayrıca Model 2'de 2 SLS yöntemi ile analiz uygulanmış ve bir önceki yılın kişi başına GSYİH değeri, DYY Yapısı (Dummy) ve DYY'ler bağımsız değişkenler olarak modelde yer almış ve Enflasyon, GSSO, Kamu Harcamaları, Nüfus Artış Hızı, Sivil Özgürlük, Siyasi Haklar, Dış ticarete açıklık, Tren Yolu Uzunluğu kontrol değişkenleri olarak modele dahil edilmiştir.

Kontrol değişkenlerinin Model 1'e dahil edilmesi sonucunda Model 2;

$$GSY\dot{I}H-GSY\dot{I}H_{(-1)} = 296,6688 - 0,0219 GSY\dot{I}H_{(-1)} - 69,8245 DYY Yapısı(D) + 0,0621 DYY$$

şeklinde oluşmuştur.

Model 2 incelendiğinde; modelin hiçbir güven aralığında (%99, %95, %90) anlamlı olmadığı (F:1,310, p>0,01, p>0,05, p>0,10) görülmüştür. Böylelikle bir önceki yılın kişi başına GSYİH değerinin, DYY miktarı ile DYY yapısının ve masnetme kapasitelerinin yatırım alan ülkelerde ekonomik büyümeye nasıl bir etkilerinin olduğu belirlenememiştir.

Tablo 15. Avrupa Geçiş Ülkelerine Uygulanan Analiz Sonuçları (8 Ülke)

	Model 1 (OLS)	Model 2 (2SLS)	
Sabit	861,9254 5,0091 (0,000*)	296,6688 0,6421 (0,522)	
GSYİH (-1)	-0,1236 -3,4727 (0,000*)	-0,0219 -0,1944 (0,846)	
DYY Yapısı (Dummy)	-67,9329 -1,3846 (0,000*)	-69,8245 -0,4863 (0,628)	
Doğrudan Y. Y.	0,0399 6,4914 (0,000*)	0,0621 1,9144 (0,058)	
Kontrol Değişkenleri	-	Enflasyon, GSSO, Kamu Harcamaları, Nüfus Artış Hızı, Sivil Özgürlük, Siyasi Haklar, Dış Ticarete Açıklık, Tren Yolu Uzunluğu	
Hausmann	Ki-kare S.D. p	14,31 3 0,001*	14,31 3 0,001*
R ²		0,306	0,226
Düz. R ²		0,257	0,171
F		6,212	1,310
P		0,000*	0,230

Not: İlk satır değerleri katsayı değerlerini, ikinci satır değerleri t istatistiği değerlerini ve son satır ise p-değerlerini ifade etmektedir. Koyu olarak ifade edilen sonuçlar, değişkenlerin istatistiksel olarak anlamlılığını belirtirken, son satırda parantez içinde belirtilen p-değerleri için *, **, *** sırasına göre %1, %5 ve %10 istatistiksel anlamlılık düzeyini ifade etmektedir.

Bu tezin amaçları doğrultusunda analiz incelendiğinde, örneklemdaki tüm yabancı yatırım alan ülkelere uygulanan panel veri analizi sonucunda şu bulgulara ulaşılmıştır: Bir önceki yılın kişi başına GSYİH değeri, DYY Yapısı (Dummy) ve DYY'lerin bağımsız değişkenler olduğu Model 1'de DYY Yapısı değişkeninin, kişi başına GSYİH değeri ile bir önceki yılın kişi başına GSYİH değeri arasındaki fark olarak ifade edilen yatırım alan ülkenin ekonomik büyümesine olumsuz etkilerinin olduğu, bir önceki yılın kişi başına GSYİH değerinin yatırım alan ülkelerde ekonomik büyümeyi olumsuz etkilediği, ancak alınan DYY miktarlarının yatırım alan ülkelerde ekonomik büyümeyi olumlu anlamda etkiledikleri ortaya çıkmıştır.

2SLS yönteminin uygulandığı Model 2 ele alındığında ise, örneklemdaki tüm yabancı yatırım alan ülkeler için, bu ülkelerin bir önceki yılın kişi başına GSYİH değerlerinin, masnetme kapasitelerinin veya aldıkları DYY'lerin yapılarının, ya da aldıkları DYY miktarlarının yabancı yatırım alan ülkelerin ekonomik büyümeleri üzerinde herhangi bir etkilerinin olup olmadığı belirlenememiştir.

3.2.1.4. Örneklemdaki Amerika Kıtası Ülkeleri

Örneklemin kıtalara göre alt gruplarından olan Amerika ülkelerine (9 ülke) uygulanan analiz sonuçlarının özetlendiği Tablo 16'ya göre; modellerin rassal etkili mi yoksa sabit etkili mi olduğuna karar vermek için uygulanan Hausmann testi sonucunda tüm modellerin sabit etkili olduğu sonucuna varılmıştır ($p < 0,05$).

Yine Tablo 16'ya göre; 9 Amerika ülkesi için bir önceki yılın kişi başına GSYİH değeri, DYY Yapısı (Dummy) ve DYY'lerin bağımsız değişkenler olduğu Model 1'in %95 güvenilirlikle anlamlı olduğu ($F:4,823$, $p < 0,05$) görülmüştür. Ayrıca modeldeki bağımsız değişkenlerin kişi başına GSYİH değeri ile bir önceki yılın kişi başına GSYİH değeri arasındaki farkın %19,8'ini açıkladığı görülmüştür.

Bu sonuçlar doğrultusunda Model 1;

$$GSY\dot{I}H-GSY\dot{I}H_{(-1)} = 550,0814 - 0,1059 GSY\dot{I}H_{(-1)} + 49,4865 \text{ DYY Yapısı}(D) + 0,0173 \text{ DYY}$$

şeklinde oluşmuştur.

Bir önceki yılın kişi başına GSYİH değeri, DYY Yapısı ve DYY'ler model için önemli değişkenlerdir ($p<0,05$). Bir önceki yılın kişi başına GSYİH değerinin bağımlı değişken üzerinde anlamlı ($p<0,05$) ve negatif bir etkisi bulunmaktayken DYY'lerin ve DYY Yapısı değişkenlerinin ise bağımlı değişken üzerinde anlamlı ($p<0,05$) ve pozitif birer etkileri bulunmaktadır.

Ayrıca Model 2'de 2 SLS yöntemi ile analiz uygulanmış ve bir önceki yılın kişi başına GSYİH değeri, DYY Yapısı (Dummy) ve DYY'ler bağımsız değişkenler olarak modelde yer almış ve Enflasyon, GSSO, Kamu Harcamaları, Nüfus Artış Hızı, Sivil Özgürlük, Siyasi Haklar, Dış ticarete açıklık, Tren Yolu Uzunluğu kontrol değişkenleri olarak modele dahil edilmiştir.

Kontrol değişkenlerinin Model 1'e dahil edilmesi sonucunda Model 2;

$$GSY\dot{I}H-GSY\dot{I}H_{(-1)} = 1061,0530 - 0,1265 GSY\dot{I}H_{(-1)} - 823,8193 \text{ DYY Yapısı}(D) + 0,0194 \text{ DYY}$$

şeklinde oluşmuştur.

Model 2 incelendiğinde; %95 güvenilirlikle modelin anlamlı olduğu ($F:3,144$, $p<0,05$) görülmüştür. Ayrıca modelde DYY Yapısı (Dummy) değişkeni model için önemli bir değişkendir ($p<0,05$). DYY Yapısı değişkeninin bağımlı değişken üzerinde anlamlı ($p<0,05$) ve negatif bir etkisi bulunmaktadır. Modeldeki bağımsız değişkenlerin kişi başına GSYİH değeri ile bir önceki yılın kişi başına GSYİH değeri arasındaki farkın %11,4'ünü açıkladığı görülmüştür. Ayrıca DYY miktarı değişkeni ile bir önceki yılın kişi başına GSYİH değerini %95 güvenilirlikte Model 2 için anlamlılığını yitirmiştir ($p>0,05$). Böylelikle bir önceki yılın kişi başına GSYİH değeri

ile DYY miktarı değişkeninin yatırım alan ülkelerde ekonomik büyümeye bir etkisi yokken, DYY yapısının yatırım alan ülkelerde ekonomik büyüme etkilerinin olumsuz olduğu görülmüştür.

Ancak yine model 2 ele alındığında, DYY miktarlarının %90 güvenilirlikte bir anlam taşıdığı ($p < 0,10$) ve bu anlamlılık seviyesinde olumlu bir etkilerinin olduğu görülmüştür. %90 güvenilirlikte modeldeki bağımsız değişkenlerin kişi başına GSYİH değeri ile bir önceki yılın kişi başına GSYİH değeri arasındaki farkın %11,4'ünü açıkladığı ve böylelikle DYY Yapısı, DYY miktarı ve masnetme kapasitelerinin yatırım alan ülkelerde ekonomik büyümeye belli bir etkilerinin olduğu görülmüştür.

Tablo 16. Amerika Ülkelerine Uygulanan Analiz Sonuçları (9 Ülke)

	Model 1 (OLS)	Model 2 (2SLS)
Sabit	550,0814 4,1420 (0,000*)	1061,0530 3,1042 (0,002*)
GSYİH (-1)	-0,1060 -3,2658 (0,001*)	-0,1265 -1,5568 (0,122)
DYY Yapısı (Dummy)	49,4865 3,9375 (0,000*)	-823,8193 -2,7910 (0,006*)
Doğrudan Y. Y.	0,0173 3,0938 (0,002*)	0,0194 1,8008 (0,074***)
Kontrol Değişkenleri	-	Enflasyon, GSSO, Kamu Harcamaları, Nüfus Artış Hızı, Sivil Özgürlük, Siyasi Haklar, Dış Ticarete Açıklık, Tren Yolu Uzunluğu
Hausmann	Ki-kare S.D. p	14,46 3 0,001*
R ²	0,250	0,171
Düz. R ²	0,198	0,114
F	4,823	3,144
P	0,000*	0,000*

Not: İlk satır değerleri katsayı değerlerini, ikinci satır değerleri t istatistiği değerlerini ve son satır ise p-değerlerini ifade etmektedir. Koyu olarak ifade edilen sonuçlar, değişkenlerin istatistiksel olarak anlamlılığını belirtirken, son satırda parantez içinde belirtilen p-değerleri için *, **, *** sırasına göre %1, %5 ve %10 istatistiksel anlamlılık düzeyini ifade etmektedir.

Bu tezin amaçları doğrultusunda analiz incelendiğinde, örneklemedeki tüm yabancı yatırım alan ülkelere uygulanan panel veri analizi sonucunda şu bulgulara ulaşılmıştır: Bir önceki yılın kişi başına GSYİH değeri, DYY Yapısı (Dummy) ve DYY'lerin bağımsız değişkenler olduğu Model 1'de DYY Yapısı ve DYY miktarı değişkenlerinin, kişi başına GSYİH değeri ile bir önceki yılın kişi başına GSYİH değeri arasındaki fark olarak ifade edilen yatırım alan ülkenin ekonomik büyümesine olumlu etkilerinin olduğu, ancak bir önceki yılın kişi başına GSYİH değerinin yatırım alan ülkelerde ekonomik büyümeyi olumsuz etkilediği ortaya çıkmıştır.

2SLS yönteminin uygulandığı Model 2 ele alındığında ise, %95 anlamlılık seviyesinde, örneklemedeki tüm yabancı yatırım alan ülkeler için, bu ülkelerin aldıkları DYY miktarlarının ve bir önceki yılın kişi başına GSYİH değerlerinin yabancı yatırım alan ülkelerin ekonomik büyümeleri üzerinde herhangi bir etkileri olmadığı, bununla birlikte aldıkları DYY'lerin yapılarının ekonomik büyüme üzerine olumsuz bir etkiye sahip oldukları görülmüştür.

Buna karşın %90 güvenilirlikle ise, örneklemedeki tüm yabancı yatırım alan ülkeler için, yatırım alan bu ülkelerin ekonomik büyümeleri üzerine, DYY miktarlarının olumlu ve aldıkları DYY yapılarının olumsuz etkileri olduğu ortaya çıkmaktadır.

Bununla birlikte, yabancı yatırım alan ülkelerin masnetme kapasitelerinin etkileri, Model 1 ve Model 2 arasındaki farklılıklara bakılarak incelenebilir. Bunun nedeni, 2SLS modelinde kontrol değişkenleri olarak ele alınan yabancı yatırım alan ülkelerin masnetme kapasitelerinin, Model 1'e eklenmesiyle Model 2'nin elde edilmesidir. Bu durumda, kontrol değişkenlerinin varlığı dışında tamamen aynı olan iki model arasındaki farklılıklar masnetme kapasitelerinin etkileri olarak açıklanabilir. Buna göre, Model 2'de kontrol değişkenlerinin modele eklenmesiyle, model %8,4 oranında anlamlılığını yitirmiştir. Bununla beraber, %95 ve %99 güven aralıklarında; Model 1'e göre, DYY miktarları değişkeni anlamlılığını yitirirken, %90 güvenilirlikte DYY miktarları değişkeninin anlamlılığı azalmış olsa da yatırım alan ülkelerin ekonomik büyümeleri üzerine etkileri yine de olumlu yönde bir artış göstermiştir. Bu durumda, yabancı yatırım alan ülkelerin masnetme kapasiteleri dikkate alındığında, DYY yapısı değişkeninin etkilerinin olumluysen olumsuz

döndüğü ve %95 ile %99 güven aralıklarında, bu ülkelerin ekonomik büyümelerine DYY'lerin olumlu etkilerinin ortadan kalkarken, %90 güvenilirlikte bu ülkelerin ekonomik büyümelerine DYY'lerin olumlu etkilerinin daha da arttığı görülmüştür. Böylelikle, yabancı yatırım alan ülkelerin masnetme kapasitelerinin DYY yapısı değişkeni üzerine olumsuz etkileri varken, DYY'lerin büyüme etkileri üzerinde, dolayısıyla yatırım alan ülkelerin ekonomik büyümeleri üzerine %95 ve %99 güven aralıklarında herhangi bir olumlu etkilerinin olmadığı, ancak %90 güvenilirlikte olumlu bir etkileri olduğu görülmüştür.

3.2.2. DYY Ortalaması Gruplarına Göre Uygulanan Analiz

Örneklemdaki ülkelerin aldıkları DYY miktarlarının, örneklemdaki tüm ülkelerin aldıkları DYY miktarı ortalamasının altında ya da üstünde oluşuna göre oluşan gruplara uygulanan veri analizi, DYY alma miktarının DYY etkilerini incelemede yabancı yatırım alan ülkeler için önemini incelemektedir. Analizin bu alt grubu incelemedeki amacı, yabancı yatırım alan bir ülkenin aldığı DYY'lerin miktarının azlığına veya çokluğuna göre DYY'lerin etkilerinde ne gibi farklılıklar yarattığının ortaya konulabilmesidir. Bu doğrultuda örneklemdaki 49 ülke Ortalamanın Altı ve Ortalamanın Üstü olmak üzere iki alt gruba ayrılmıştır. Daha önceden belirlenen yıllık 3,9 milyar dolarlık (UNCTAD, 2010c) DYY alma eşiğinin üstünde kalan grup ortalamasının üstünde DYY alan grubu oluştururken, eşiğin alt kısmında kalan grup ise ortalamasının altında DYY alan ülkeler grubunu oluşturmaktadır.

3.2.2.1. Ortalamanın Altı Grup

Örneklemin DYY alma ortalamalarına göre oluşan alt gruplarından olan ortalama altındaki grup ülkelere (37 ülke) uygulanan analiz sonuçlarının özetlendiği Tablo 17'ye göre; modellerin rassal etkili mi yoksa sabit etkili mi olduğuna karar vermek için uygulanan Hausmann testi sonucunda tüm modellerin sabit etkili olduğu sonucuna varılmıştır ($p < 0,05$).

DYY'lerin genel ortalamasının altında olduğu 37 ülke için bir önceki yılın kişi başına GSYİH değeri, DYY Yapısı (dummy) ve DYY'lerin bağımsız değişkenler olduğu Model 1'in %95 güvenilirlikle anlamlı olduğu (F:6,497, p<0,05) görülmüştür. Ayrıca modeldeki bağımsız değişkenlerin kişi başına GSYİH değeri ile bir önceki yılın kişi başına GSYİH değeri arasındaki farkın %30,9'unu açıkladığı görülmüştür.

Bu sonuçlar doğrultusunda Model 1;

$$GSYİH-GSYİH_{(-1)} = 130,4349 - 0,0065 GSYİH_{(-1)} + 11,5485 DYY Yapısı(D) + 0,0162 DYY$$

şeklinde oluşmuştur.

Bununla beraber, bir önceki yılın kişi başına GSYİH değeri, DYY Yapısı değişkeni ve DYY'lerin model için önemli değişkenler olmadığı görülmektedir (p>0,05).

Ayrıca Model 2'de 2 SLS yöntemi ile analiz uygulanmış ve bir önceki yılın kişi başına GSYİH değeri, DYY Yapısı (Dummy) ve DYY'ler bağımsız değişkenler olarak modelde yer almış ve Enflasyon, GSSO, Kamu Harcamaları, Nüfus Artış Hızı, Sivil Özgürlük, Siyasi Haklar, Dış ticarete açıklık, Tren Yolu Uzunluğu kontrol değişkenleri olarak modele dahil edilmiştir.

Kontrol değişkenlerinin Model 1'e dahil edilmesi sonucunda Model 2;

$$GSYİH-GSYİH_{(-1)} = 0,0595 GSYİH_{(-1)} - 77,3955 DYY Yapısı(D) + 0,0606 DYY$$

şeklinde oluşmuştur.

Model 2 incelendiğinde; %95 güvenilirlikle modelin anlamlı olduğu (F:8,514, p<0,05) görülmüştür. Ayrıca modeldeki bir önceki yılın kişi başına GSYİH değeri, DYY Yapısı (Dummy) ve DYY'ler model için önemli değişkenlerdir (p<0,05). DYY Yapısı değişkenininin bağımlı değişken üzerinde anlamlı (p<0,05) ve negatif etkisi bulunmaktayken, bir önceki yılın kişi başına GSYİH değerinin ve DYY'lerin ise bağımlı değişken üzerinde anlamlı (p<0,05) ve pozitif bir etkisi bulunmaktadır.

Modeldeki bağımsız değişkenlerin kişi başına GSYİH değeri ile bir önceki yılın kişi başına GSYİH değeri arasındaki farkın %41,5'ini açıkladığı ve böylelikle DYY miktarı ile DYY yapısının ve masnetme kapasitelerinin yatırım alan ülkelerde ekonomik büyümeyle belli bir etkilerinin olduğu görölmüştür.

**Tablo 17. DYY Alma Ortalamasının Altındaki Ülkelere Uygulanan Analiz Sonuçları
(37 Ülke)**

	Model 1 (OLS)	Model 2 (2SLS)
Sabit	130,4349 2,9676 (0,003*)	- - -
GSYİH (-1)	-0,0065 -0,3991 (0,690)	0,0595 6,8456 (0,000*)
DYY Yapısı (Dummy)	11,5485 0,3355 (0,737)	-77,3955 -3,0139 (0,003*)
Doğrudan Y. Y.	0,0162 1,4138 (0,158)	0,0606 3,6707 (0,000*)
Kontrol Değişkenleri	-	Enflasyon, GSSO, Kamu Harcamaları, Nüfus Artış Hızı, Sivil Özgürlük, Siyasi Haklar, Dış ticarete açıklık, Tren Yolu Uzunluğu
Hausmann	Ki-kare S.D. p	16,30 3 0,001*
R ²	0,365	0,417
Düz. R ²	0,309	0,415
F	6,497	8,514
P	0,000*	0,000*

Not: İlk satır değerleri katsayı değerlerini, ikinci satır değerleri t istatistiği değerlerini ve son satır ise p-değerlerini ifade etmektedir. Koyu olarak ifade edilen sonuçlar, değişkenlerin istatistiksel olarak anlamlılığını belirtirken, son satırda parantez içinde belirtilen p-değerleri için *, **, *** sırasına göre %1, %5 ve %10 istatistiksel anlamlılık düzeyini ifade etmektedir.

Bu tezin amaçları doğrultusunda analiz incelendiğinde, örneklemdaki tüm yabancı yatırım alan ülkelere uygulanan panel veri analizi sonucunda şu bulgulara ulaşılmıştır: Bir önceki yılın kişi başına GSYİH değeri, DYY Yapısı (Dummy) ve DYY'lerin bağımsız değişkenler olduğu Model 1'de bir önceki yılın kişi başına GSYİH değeri ile DYY Yapısı ve DYY miktarı değişkenlerinin, kişi başına GSYİH değeri ile bir önceki yılın kişi başına GSYİH değeri arasındaki fark olarak ifade edilen yatırım alan ülkenin ekonomik büyümesine herhangi bir etkilerinin olmadığı ortaya çıkmıştır.

2SLS yönteminin uygulandığı Model 2 ele alındığında ise, örneklemdaki tüm yabancı yatırım alan ülkeler için, bu ülkelerin bir önceki yılın kişi başına GSYİH değerlerinin, masnetme kapasitelerinin, aldıkları DYY'lerin yapılarının ve aldıkları DYY miktarlarının yabancı yatırım alan ülkelerin ekonomik büyümeleri üzerinde anlamlı etkilere sahip oldukları görülmüştür. Buna göre, yabancı yatırım alan ülkelerin bir önceki yılın kişi başına GSYİH değerleri ve aldıkları DYY miktarları bu ülkelerin ekonomik büyümelerine olumlu etki yaparken, yabancı yatırım alan bu ülkelerde DYY yapısı değişkeni ekonomik büyümeye olumsuz etki etmektedir.

Bununla birlikte, yabancı yatırım alan ülkelerin masnetme kapasitelerinin etkileri, Model 1 ve Model 2 arasındaki farklılıklara bakılarak incelenebilir. Bunun nedeni, 2SLS modelinde kontrol değişkenleri olarak ele alınan yabancı yatırım alan ülkelerin masnetme kapasitelerinin, Model 1'e eklenmesiyle Model 2'nin elde edilmesidir. Bu durumda, kontrol değişkenlerinin varlığı dışında tamamen aynı olan iki model arasındaki farklılıklar masnetme kapasitelerinin etkileri olarak açıklanabilir. Buna göre, Model 2'de kontrol değişkenlerinin modele eklenmesiyle, Model 1'e göre, DYY miktarları ve DYY yapısı değişkenleri anlamlı hale gelmiş ve modelde %10,6 oranında anlamlılık kazanarak daha anlamlı bir hale gelmiştir. Bu durumda, yabancı yatırım alan ülkelerin masnetme kapasiteleri dikkate alındığında, bu ülkelerin ekonomik büyümelerine alınan DYY miktarlarının istatistiksel olarak anlamlı ve olumlu bir etkisinin olduğu buna karşın DYY yapısı değişkeninin istatistiksel olarak anlamlı ancak olumsuz bir etkisinin var olduğu ortaya çıkmıştır. Böylelikle, yabancı yatırım alan ülkelerin masnetme kapasitelerinin DYY'lerin büyüme etkileri üzerinde, dolayısıyla yatırım alan ülkelerin ekonomik büyümeleri üzerine olumlu bir etkisinin var olduğu - masnetme kapasitelerinin DYY'lerin

büyüme etkileri üzerindeki rolü esas alınarak - ortaya konulmuştur. Bu doğrultuda, yabancı yatırım alan ülkelerin aldıkları DYY miktarları, yatırım alan bu ülkelerin ekonomik büyümelerine katkı sağlarken, bu ülkelerin masnetme kapasiteleri de bu etkide önemli rol oynamaktadır. Burada bu ülkelerin masnetme kapasitelerinin DYY miktarlarının büyümei artırıcı etkilerinin ortaya çıkmasına yardımcı olduğu söylenebilir.

3.2.2.2. Ortalamanın Üstü Grup

Örneklemin DYY alma ortalamalarına göre oluşan alt gruplarından olan ortalama üstündeki grup ülkelerine (12 ülke) uygulanan analiz sonuçlarının özetlendiği Tablo 18'e göre; modellerin rassal etkili mi yoksa sabit etkili mi olduğuna karar vermek için uygulanan Hausmann testi sonucunda tüm modellerin sabit etkili olduğu sonucuna varılmıştır ($p < 0,05$).

Bir önceki yılın kişi başına GSYİH değeri, DYY Yapısı (dummy) ve DYY'lerin bağımsız değişkenler olduğu Model 1'in %95 güvenilirlikle anlamlı olduğu ($F:6,392$, $p < 0,05$) görülmüştür. Ayrıca modeldeki bağımsız değişkenlerin kişi başına GSYİH değeri ile bir önceki yılın kişi başına GSYİH değeri arasındaki farkın %43,2'sini açıkladığı görülmüştür.

Bu sonuçlar doğrultusunda Model 1;

$$GSYİH - GSYİH_{(-1)} = 580,9633 - 0,1153 GSYİH_{(-1)} + 157,4325 DYY Yapısı(D) + 0,0104 DYY$$

şeklinde oluşmuştur.

%95 güven aralığında, bir önceki yılın kişi başına GSYİH değeri ve DYY'ler model için önemli değişkenlerdir ($p < 0,05$). Bir önceki yılın kişi başına GSYİH değerinin bağımlı değişken üzerinde anlamlı ($p < 0,05$) ve negatif bir etkisi bulunmaktayken DYY'lerin ise bağımlı değişken üzerinde anlamlı ($p < 0,05$) ve pozitif bir etkisi bulunmaktadır.

Ayrıca Model 2’de 2 SLS yöntemi ile analiz uygulanmış ve bir önceki yılın kişi başına GSYİH değeri, DYY Yapısı (Dummy) ve DYY’ler bağımsız değişkenler olarak modelde yer almış ve Enflasyon, GSSO, Kamu Harcamaları, Nüfus Artış Hızı, Sivil Özgürlük, Siyasi Haklar, Dış ticarete açıklık, Tren Yolu Uzunluğu kontrol değişkenleri olarak modele dahil edilmiştir.

Kontrol değişkenlerinin Model 1’e dahil edilmesi sonucunda Model 2;

$$GSYİH-GSYİH_{(-1)} = -109,3329 + 0,0674 GSYİH_{(-1)} + 117,6713 DYY Yapısı(D) + 0,0005 DYY$$

şeklinde oluşmuştur.

Model 2 incelendiğinde; %95 güvenilirlikle modelin anlamlı olduğu (F:6,908, $p<0,05$) görülmüştür. Ayrıca modeldeki bir önceki yılın kişi başına GSYİH değeri model için önemli bir değişkendir ($p<0,05$). Bir önceki yılın kişi başına GSYİH değerinin bağımlı değişken üzerinde anlamlı ($p<0,05$) ve pozitif etkisi bulunmaktadır. Modeldeki bağımsız değişkenlerin kişi başına GSYİH değeri ile bir önceki yılın kişi başına GSYİH değeri arasındaki farkın %33,6’sını açıkladığı ve böylelikle DYY miktarı ile DYY yapısının yatırım alan ülkelerde ekonomik büyümeye bir etkilerinin olmadığı görülmüştür.

**Tablo 18. DYY Alma Ortalamasının Üstündeki Ülkelere Uygulanan Analiz Sonuçları
(12 Ülke)**

	Model 1 (OLS)	Model 2 (2SLS)	
Sabit	580,9633 3,5565 (0,001*)	-109,3329 -0,4792 (0,632)	
GSYİH (-1)	-0,1153 -3,3864 (0,001*)	0,0674 2,6914 (0,008*)	
DYY Yapısı (Dummy)	157,4325 1,4779 (0,141)	117,6713 0,2537 (0,800)	
Doğrudan Y. Y.	0,0104 2,0906 (0,038**)	0,0005 0,0956 (0,924)	
Kontrol Değişkenleri	-	Enflasyon, GSSO, Kamu Harcamaları, Nüfus Artış Hızı, Sivil Özgürlük, Siyasi Haklar, Dış Ticarete Açıklık, Tren Yolu Uzunluğu	
Hausmann	Ki-kare	31,97	31,97
	S.D.	3	3
	p	0,000*	0,000*
R ²	0,512	0,398	
Düz. R ²	0,432	0,336	
F	6,392	6,908	
P	0,000*	0,000*	

Not: İlk satır değerleri katsayı değerlerini, ikinci satır değerleri t istatistiği değerlerini ve son satır ise p-değerlerini ifade etmektedir. Koyu olarak ifade edilen sonuçlar, değişkenlerin istatistiksel olarak anlamlılığını belirtirken, son satırda parantez içinde belirtilen p-değerleri için *, **, *** sırasına göre %1, %5 ve %10 istatistiksel anlamlılık düzeyini ifade etmektedir.

Bu tezin amaçları doğrultusunda analiz incelendiğinde, örneklemdaki tüm yabancı yatırım alan ülkelere uygulanan panel veri analizi sonucunda şu bulgulara ulaşılmıştır: Bir önceki yılın kişi başına GSYİH değeri, DYY Yapısı (Dummy) ve DYY'lerin bağımsız değişkenler olduğu Model 1'de DYY Yapısı değişkeninin, kişi başına GSYİH değeri ile bir önceki yılın kişi başına GSYİH değeri arasındaki fark olarak ifade edilen yatırım alan ülkenin ekonomik büyümesine herhangi bir etkisinin olmadığı, bir önceki yılın kişi başına GSYİH değerinin yatırım alan ülkelerde ekonomik büyümeyi olumsuz etkilediği, ancak %95 güven aralığında alınan DYY miktarlarının yatırım alan ülkelerde ekonomik büyümeyi olumlu anlamda etkiledikleri ortaya çıkmıştır.

2SLS yönteminin uygulandığı Model 2 ele alındığında ise, örneklemdaki tüm yabancı yatırım alan ülkeler için, bu ülkelerin aldıkları DYY'lerin yapılarının, ya da aldıkları DYY miktarlarının yabancı yatırım alan ülkelerin ekonomik büyümeleri üzerinde herhangi bir etkiye sahip olmadıkları, buna karşın bu ülkelerdeki bir önceki yılın kişi başına GSYİH değerinin yatırım alan ülkelerde ekonomik büyümeyi olumlu olarak etkilediği görülmüştür.

Bununla birlikte, yabancı yatırım alan ülkelerin masnetme kapasitelerinin etkileri, Model 1 ve Model 2 arasındaki farklılıklara bakılarak incelenebilir. Bunun nedeni, 2SLS modelinde kontrol değişkenleri olarak ele alınan yabancı yatırım alan ülkelerin masnetme kapasitelerinin, Model 1'e eklenmesiyle Model 2'nin elde edilmesidir. Bu durumda, kontrol değişkenlerinin varlığı dışında tamamen aynı olan iki model arasındaki farklılıklar masnetme kapasitelerinin etkileri olarak açıklanabilir. Buna göre, Model 2'de kontrol değişkenlerinin modele eklenmesiyle, Model 1'e göre, DYY miktarları değişkeni anlamlılığını yitirmiş ve model de %9,6 oranında anlamlılığını yitirmiştir. Bu durumda, yabancı yatırım alan ülkelerin masnetme kapasiteleri dikkate alındığında, bu ülkelerin ekonomik büyümelerine DYY'lerin olumlu etkilerinin ortadan kalktığı görülmüştür. Böylelikle, yabancı yatırım alan ülkelerin masnetme kapasitelerinin DYY'lerin büyüme etkileri üzerinde, dolayısıyla yatırım alan ülkelerin ekonomik büyümeleri üzerine herhangi bir olumlu etkilerinin olmadığı görülmüştür.

4. VERİ ANALİZİNDE ELDE EDİLEN BULGULARIN DEĞERLENDİRİLMESİ

Bu tezde, yabancı yatırım alan ülkeler için DYY yapısı değişkeninin büyüme etkilerinin, masnetme kapasiteleri ve DYY miktarları değişkenlerinin büyüme etkileri ile aynı anda incelenerek, literatüre yeni ve farklı bir bakış açısı sağlanmaya çalışılmıştır. Daha önceden çizilen çerçeve uyarınca gerçekleştirilen panel veri analizi, tezin amacına oldukça uygun bir şekilde ortaya konulmuştur.

Bu doğrultuda, gerçekleştirilen veri analizi, araştırmaya konu olan araştırma sorularına verilebilecek cevapları araştırmıştır. Buna göre, yabancı yatırım alan ülkelerde masnetme kapasitelerine ve DYY'lerin yapılarına bağlı olarak, DYY'lerin ekonomik büyümeye katkı sağlayıp sağlayamayacağına yönelik araştırma sorusunun yanıtları, öncelikle tüm örneklem için, ardından kıtalara göre - Afrika, Asya, Avrupa Geçiş Ülkeleri ve Amerika - gruplarda ve son olarak da DYY alma ortalamalarına göre - ortalamanın altı ve ortalamanın üstü - gruplarda DYY'lerin yatırım alan ülkelerin ekonomik büyümelerine etkilerini, bu ülkelerdeki bir önceki yılın kişi başına GSYİH değeri, DYY yapısı ve bu ülkelerin masnetme kapasiteleri de aynı anda dikkate alınarak araştırılmıştır. Bu doğrultuda, bir önceki yılın kişi başına GSYİH değeri, DYY yapısı ve masnetme kapasitesi değişkenlerinin DYY'lerin büyüme etkilerini incelemede aynı anda değerlendirildiği, tüm örnekleme ve örneklem alt gruplarına uygulanan panel veri analizinin %99 güvenilirlikteki sonuçları Tablo 19'da, %95 güvenilirlikteki sonuçları Tablo 20'de ve %90 güvenilirlikteki sonuçları Tablo 21'de özetlenmiştir.

Tablo 19. 2SLS Panel Veri Analizi Sonuçları Özeti (%99 Güven Aralığında)

Örneklem Grubu	Sonuç			
	GSYİH(-1)	DYY Yapısı	Massetme K.	DYY Miktarı
Tüm Örneklem	Etkisiz	Etkisiz	Olumsuz	Etkisiz
Afrika Ülkeleri	Olumlu	Olumsuz	Olumsuz	Olumsuz
Asya Ülkeleri	Olumsuz	Olumsuz	Olumlu	Olumlu
Avrupa Geçiş Ülkeleri	Belirsiz	Belirsiz	Belirsiz	Belirsiz
Amerika Ülkeleri	Etkisiz	Olumsuz	Olumsuz	Etkisiz
Ortalama Altı Ülkeler	Olumsuz	Olumsuz	Olumlu	Olumlu
Ortalama Üstü Ülkeler	Olumlu	Etkisiz	Olumsuz	Etkisiz

Tablo 20. 2SLS Panel Veri Analizi Sonuçları Özeti (%95 Güven Aralığında)

Örneklem Grubu	Sonuç			
	GSYİH(-1)	DYY Yapısı	Massetme K.	DYY Miktarı
Tüm Örneklem	Olumlu	Etkisiz	Olumsuz	Etkisiz
Afrika Ülkeleri	Olumlu	Olumsuz	Olumsuz	Olumsuz
Asya Ülkeleri	Olumsuz	Olumsuz	Olumlu	Olumlu
Avrupa Geçiş Ülkeleri	Belirsiz	Belirsiz	Belirsiz	Belirsiz
Amerika Ülkeleri	Etkisiz	Olumsuz	Olumsuz	Etkisiz
Ortalama Altı Ülkeler	Olumsuz	Olumsuz	Olumlu	Olumlu
Ortalama Üstü Ülkeler	Olumlu	Etkisiz	Olumsuz	Etkisiz

Tablo 21. 2SLS Panel Veri Analizi Sonuçları Özeti (%90 Güven Aralığında)

Örneklem Grubu	Sonuç			
	GSYİH(-1)	DYY Yapısı	Massetme K.	DYY Miktarı
Tüm Örneklem	Olumlu	Etkisiz	Olumsuz	Etkisiz
Afrika Ülkeleri	Olumlu	Olumsuz	Olumsuz	Olumsuz
Asya Ülkeleri	Olumsuz	Olumsuz	Olumlu	Olumlu
Avrupa Geçiş Ülkeleri	Belirsiz	Belirsiz	Belirsiz	Belirsiz
Amerika Ülkeleri	Etkisiz	Olumsuz	Olumlu	Olumlu
Ortalama Altı Ülkeler	Olumsuz	Olumsuz	Olumlu	Olumlu
Ortalama Üstü Ülkeler	Olumlu	Etkisiz	Olumsuz	Etkisiz

Buna göre, panel veri analizinde kullanılan örnekleme oluşturulan 49 ülkenin bütününe yapılan analizde; bütün güven aralıklarında, yabancı yatırım alan ülkelere yapılan DYY miktarlarının veya bu ülkelerdeki DYY yapılarının ve %99 güven aralığında bir önceki yılın kişi başına GSYİH değerinin, DYY'lerin büyüme etkileri üzerinde herhangi bir anlamlı etkilerinin olmadığı bulunmuştur. Ancak %90 ve %95 güven aralıklarında bir önceki yılın kişi başına GSYİH değerinin etkisinin olumlu olduğu ortaya çıkmaktadır. Bu doğrultuda, örnekleme alan ülkelerin aldıkları DYY yapılarının ya da bu ülkelerin aldıkları DYY miktarlarının veya %99 güven aralığında bir önceki yılın kişi başına GSYİH değerinin yatırım alan ülkelerin ekonomik büyümeleri üzerine herhangi bir anlamlı etkilerinin olmadığı ortaya çıkmaktadır. Buna karşın, OLS ve 2SLS modelleri (Model 1 ve Model 2) karşılaştırıldığında DYY miktarları değişkeninin anlamlılığını yitiriyor olması ise yatırım alan ülkelerin massetme kapasitelerinin, yatırım alan ülkelere DYY etkilerine olumsuz yönde bir etki yaptığını ortaya koymaktadır.

Kıta grupları içerisinde Afrika kıtasındaki ülkelere uygulanan panel veri analizinde; bütün güven aralıklarında, örneklem grubundaki yabancı yatırım alan

ülkelerin bir önceki yılın kişi başına GSYİH değerlerinin, aldıkları DYY yapıları ile bu ülkelerin masnetme kapasitelerinin ve aldıkları DYY miktarlarının yatırım alan ülkelerin ekonomik büyümeleri üzerine belli bir etkilerinin olduğu ortaya çıkmaktadır. Buna göre, yatırım alan ülkelerin aldıkları DYY yapısı ve bu ülkelerin masnetme kapasiteleri ile söz konusu ülkelerin aldıkları DYY miktarlarının yabancı yatırım alan ülkelerde ekonomik büyümeye olumsuz etki etmektedir. Özellikle, DYY'lerin yatırım alan ülkelerin ekonomik büyümelerine anlamlı ve olumsuz bir etki göstermeleri dikkat çekici bir durumdur. Ancak, Afrika ülkeleri için bir önceki yılın kişi başına GSYİH değerlerinin etkileri olumlu olarak gözlemlenmiştir. Analizde, DYY'lerin yatırım alan ülkelerin ekonomik büyümelerine daha önce Model 1'de olumlu olan etkilerinde, bu ülkelerdeki DYY yapısı ve bu ülkelerin masnetme kapasiteleri değişkenlerinin de aynı anda dikkate alınarak incelenilmesi sonucunda, bir azalma olduğu göze çarpmıştır.

Yine kıta gruplarından Asya kıtasındaki ülkelere uygulanan panel veri analizinde; bütün güven aralıklarında, örneklem grubundaki yatırım alan ülkelerin bir önceki yılın kişi başına GSYİH değerlerinin, aldıkları DYY yapıları ile bu ülkelerin masnetme kapasitelerinin ve aldıkları DYY miktarlarının yatırım alan ülkelerin ekonomik büyümeleri üzerine belli bir etkilerinin olduğu ortaya çıkmaktadır. Buna göre, yatırım alan ülkelerin aldıkları DYY yapısı ve bu ülkelerdeki bir önceki yılın kişi başına GSYİH değerlerinin, söz konusu ülkelerin ekonomik büyümelerine olumsuz etki ettikleri ortaya çıkmaktadır. Bu ülkelerin masnetme kapasitelerinin ve aldıkları DYY'lerin ise yatırım alan ülkelerin ekonomik büyümelerine anlamlı ve olumlu bir katkı sağladıkları gözlemlenmiştir. Analizde, DYY'lerin yatırım alan ülkelerin ekonomik büyümelerine olumlu etkilerinde, bu ülkelerdeki DYY yapısı ve bu ülkelerin masnetme kapasiteleri değişkenlerinin de aynı anda dikkate alınarak incelenilmesi sonucunda, bir artış olduğu göze çarpmıştır.

Bir başka kıta grubu olan Avrupa kıtasındaki Geçiş ülkelerine uygulanan panel veri analizinde; bütün güven aralıklarında, yabancı yatırım alan ülkelerin bir önceki yılın kişi başına GSYİH değerlerinin, masnetme kapasitelerinin veya bu ülkelerdeki DYY yapılarının DYY'lerin büyüme etkileri, eldeki bulguların, herhangi bir anlamlı yorumun yapılmasına olanak sağlamamasından dolayı belirsiz olarak ortaya çıkmıştır. Bu doğrultuda, örneklem grubundaki yatırım alan ülkelerin aldıkları

DYY yapılarının ya da bu ülkelerin masnetme kapasitelerinin veya aldıkları DYY miktarlarının yatırım alan ülkelerin ekonomik büyümeleri üzerine etkileri belirsiz olarak ortaya konulmaktadır. Ortaya çıkan bu belirsiz etkiler, örneklemin bu alt grubunda yer alan bütün ülkelerin eski Doğu Bloğu ülkeleri olmalarına bağlanabilir. Panel veri analizinde kullanılan 1990-2009 dönemi verilerinin özellikle ilk yıllarına ait veriler, söz konusu bu alt grupta yer alan ülkelerin tamamı için çalkantılı bir değişim ve dönüşüm dönemini yansıttığından dolayı, analizde ele alınan değişkenlerin etkilerinin belirsiz çıkmasına neden olmuş olabilir.

Kıta grubu analizlerinin sonucusu olan Amerika kıtasındaki ülkelere uygulanan panel veri analizinde ise; %99 ve %95 güven aralıklarında, yabancı yatırım alan ülkelerin aldıkları DYY miktarlarının ve tüm güven aralıklarında bir önceki yılın kişi başına GSYİH değerlerinin bu ülkelerdeki DYY'lerin büyüme etkileri üzerinde herhangi bir anlamlı etkilerinin olmadığı, ancak bu ülkelerdeki DYY yapılarının ve bu ülkelerin masnetme kapasitelerinin DYY'lerin büyüme etkileri üzerinde anlamlı ve olumsuz bir etkileri olduğu gözlemlenmiştir. Buna karşın, %90 güven aralığında, yatırım alan ülkelerdeki DYY yapısı değişkeninin büyüme üzerine etkileri olumsuz olarak kalmış olsa da, bu ülkelerin masnetme kapasitelerinin ve aldıkları DYY miktarlarının, yatırım alan ülkelerin ekonomik büyümelerine katkı sağlamış oldukları ortaya çıkmaktadır.

DYY alma ortalaması gruplarından ortalama altındaki 37 ülkeye uygulanan panel veri analizinde; bütün güven aralıklarında, örneklem grubundaki yatırım alan ülkelerin bir önceki yılın kişi başına GSYİH değerlerinin, aldıkları DYY yapıları ile bu ülkelerin masnetme kapasitelerinin ve aldıkları DYY miktarlarının yatırım alan ülkelerin ekonomik büyümeleri üzerine belli bir etkilerinin olduğu ortaya çıkmaktadır. Buna göre, yabancı yatırım alan ülkelerde masnetme kapasiteleri bu ülkelerdeki DYY miktarlarının ekonomik büyümeye olumlu etkilerine katkı sağlarken, bu ülkelerdeki DYY yapısı ve bu ülkelerin bir önceki yılın kişi başına GSYİH değerleri, yatırım alan ülkelerde ekonomik büyümeyi olumsuz etkilemektedir. Bu doğrultuda, yabancı yatırım alan ülkelerin aldıkları DYY miktarları, bu ülkelerde var olan belli bir masnetme kapasitesi sayesinde bu ülkelerin ekonomik büyümelerine katkı sağlamaktadır. Söz konusu ülkelerdeki masnetme

kapasiteleri, DYY miktarlarının büyüme artırıcı etkilerinin ortaya çıkmasına önemli rol oynamaktadır.

DYY alma ortalaması gruplarından ortalama üstündeki 12 ülkeye uygulanan panel veri analizinde; bütün güven aralıklarında, yabancı yatırım alan ülkelere akan DYY miktarlarının veya bu ülkelerdeki DYY yapılarının, DYY'lerin büyüme etkileri üzerinde herhangi anlamlı bir etkilerinin olmadığı ortaya çıkmıştır. Ayrıca, bir önceki yılın kişi başına GSYİH değerlerinin bu ülkelerdeki ekonomik büyümeye olumlu bir katkı gerçekleştirdiğini söylemek de mümkündür. Buna karşın, OLS ve 2SLS modelleri (Model 1 ve Model 2) karşılaştırıldığında DYY miktarları değişkeninin anlamlılığını yitiriyor olması ise yatırım alan ülkelerin masnetme kapasitelerinin, yatırım alan ülkelerde DYY etkilerine olumsuz yönde katkı sağladığını ortaya koymaktadır.

Genel anlamda, gözlemlenen bu gruplar arası farklılıklar çeşitli nedenlere dayandırılabilir. Burada en öne çıkan neden eldeki verilere yönelik olarak gerçekleştirilen örneklem seçimidir. Genel olarak ele alındığında, bu analizde elde edilen bulgular, bu tezin araştırma sorularına uygun cevaplar verilebilmesine olanak sağlamıştır.

Panel veri analizinde elde edilen bulgulara göre, yatırım alan ülkelerin bir önceki yılın kişi başına GSYİH değerleri değişkeninin etkilerinin çeşitlilik gösterdiği göze çarpmaktadır. Buna göre yatırım alan ülkelerin bir önceki yılın kişi başına GSYİH değerleri değişkeni anlamlı olduğu durumlarda tüm örneklem için, Afrika kıta grubu için ve ortalama üstü DYY alan ülkeler grubu için ekonomik büyümeye olumlu katkılar sağlayabilmiştir. Buna karşın, söz konusu değişken, Asya kıta grubu ve ortalama altı DYY alan ülkeler grubu için ise ekonomik büyümeye olumsuz etki etmektedir.

Panel veri analizi sonuçlarına göre analizlerin bazılarında DYY yapısı değişkeninin, yatırım alan ülkelerdeki DYY'lerin ekonomik büyümeye etkilerine bir etkisinin olmaması bu ülkelerdeki DYY yapısının yatay ve dikey olmasının bir fark yaratmadığını ortaya koymaktadır. DYY yapısı değişkeninin anlamlı olduğu durumlarda ise, yatırım alan ülkelerde ekonomik büyümeyi olumsuz etkiliyor olması, modeldeki DYY yapısının ihracata yönelik olmasına karşın, yatırım alan ülkelerde

ekonomik büyüme üzerinde olumsuz etkileri olduğunu ortaya koymaktadır. Bu bulgular Barry ve Bradley'in (1997), ihracata yönelik DYY'lerin yatırım alan ülkelerde ekonomik büyümeyi artırıcı etkileri olduğunu ileri sürdükleri bulguları ile çelişmektedir. Ancak, bu araştırmada ortaya çıkan, DYY yapısı değişkeninin gelişmekte olan ülkeler örnekleminin genel grubunda yatırım alan ülkelerin ekonomik büyümelerine bir etkisinin olmaması veya diğer çoğu grupta dikey DYY'lerin yatay DYY'lerden daha fazla büyümeyi teşvik edememesi bulguları Beugelsdijk ve diğerlerinin (2008) sonuçları ile aynı doğrultudadır.

DYY yapısı değişkeni, kıta gruplarında Afrika, Asya ve Amerika kıtalarında bulunan ülkeler gruplarında ve DYY alma ortalaması gruplarında sadece ortalamanın altında DYY alan ülkeler gruplarında anlamlı etkilere sahip olabilmıştır. Her dört durumda da bu anlamlı etkiler yabancı yatırım alan ülkelerin ekonomik büyümelerini olumsuz etkileyecek şekilde gerçekleşmiştir.

Panel veri analizinde yatırım alan ülkelerin masnetme kapasiteleri ele alındığında, analizlerin çoğunda ve tüm örneklem için yatırım alan ülkelerin masnetme kapasitelerinin bu ülkelerdeki DYY'lerin ekonomik büyüme etkilerine olumsuz bir etkilerinin olması, yatırım alan ülkelerin masnetme kapasitelerinin DYY'lerin yatırım alan ülkelerde ekonomik büyümeye etkilerini olumsuzlaştırdığını ortaya koymaktadır. Yani örnekleme ele alınan ülkelerde bulunan masnetme kapasiteleri DYY'lerin ekonomik büyümeye olumlu etkilerini ortaya çıkarabilecek belli bir seviyenin altındadır. Bu doğrultuda tüm örnekleme uygulanan analiz, masnetme kapasitelerini yerel finansal piyasaların gelişmişliği olarak vurgulayan ve bu kapasitenin DYY'lerin olumlu büyüme etkilerini ortaya çıkarmada önemli rol üstlendiğini belirten Alfaro ve diğerleri'nin (2004; 2006) sonuçlarıyla çelişmektedir.

Bununla birlikte, analizde kıta gruplarında Afrika ile %95 ve %99 güven aralıklarında Amerika kıtasında bulunan ülkeler grubunda ve DYY alma ortalaması gruplarında ortalamanın üstünde DYY alan ülkeler gruplarında masnetme kapasiteleri olumsuz etkilere sahip olabilmıştır. Buna göre, bu güven aralıklarında Afrika ve Amerika kıtasında bulunan ülke grupları ile ortalama üstü DYY alan ülkeler için, masnetme kapasiteleri DYY'lerin yatırım alan ülkelerde ekonomik büyüme ile olan ilişkisini olumsuz yönde etkilemiştir. Bu durum, bu gruplarda

bulunan ülkelerde bir masetme kapasitesinin bulunduğuna ancak bu masetme kapasitelerinin DYY'lerden faydalanmaya yarayacak belli bir seviyenin üzerinde olmadığına işaret etmektedir. Buna göre, masetme kapasitelerinin modele katılmasıyla, Afrika ülkeleri için DYY'lerin yatırım alan ülkelerdeki büyüme etkileri olumludan olumsuzu dönmüştür. Bununla birlikte %95 ve %99 güven aralıklarında Amerika kıtası ülkeleri ve DYY alma ortalamasında göre ortalamanın üstünde DYY alan ülkeler grubu için, masetme kapasitelerinin modele katılması DYY'lerin yatırım alan ülkelerdeki etkilerini anlamsızlaştırmıştır. Buna karşın, Asya ülkeleri ve ortalama altı DYY alan ülkeler için ise masetme kapasiteleri DYY'lerin yatırım alan ülkelerde ekonomik büyüme etkilerine katkı sağlayabilmişlerdir. Asya ülkeleri için DYY'lerin yatırım alan ülkelerdeki olumlu büyüme etkilerinin masetme kapasiteleri dikkate alındığında bir artış göstermesi, bu ülkelerdeki masetme kapasitelerinin belirli bir seviyenin üzerinde olduğuna işaret etmektedir. Ayrıca ortalama altı DYY alan ülkeler grubu için masetme kapasitelerinin modele katılmasıyla DYY etkilerinin olumlu ve anlamlı bir hal alması bu ülkelerde de belli bir masetme kapasitesinin varlığını ortaya koymaktadır. Bu durum, Afrika ile %95 ve %99 güven aralıklarında Amerika ülkelerinde ve ortalama üstü DYY alan ülkelerde bulunan masetme kapasitelerinin, Asya ülkelerinde ve ortalama altı DYY alan ülkelerde bulunan masetme kapasitelerinden daha aşağı seviyelerde olduğunu belirtmektedir. Böylelikle, Asya ülkeleri ve DYY alma ortalamasına göre ortalamanın altında DYY alan ülkeler grupları için bu araştırmanın bulguları Alfaro ve diğerleri'nin (2004; 2006) sonuçlarıyla aynı doğrultudadır.

Ayrıca %90 güven aralığı dikkate alındığında ise, Amerika kıtasındaki DYY miktarlarının anlamlı bir artış gösterdiğini ve dolayısıyla, bu kıtadaki ülkelerde bulunan masetme kapasitelerinin DYY'lerin büyüme etkilerine katkı sağladığını gözlemleyebiliriz. Böylelikle yine bu bulgular Alfaro ve diğerleri'nin (2004; 2006) sonuçlarıyla örtüşmektedir.

Panel veri analizinde elde edilen bulgularda DYY'ler değişkeni ise, %95 ve %99 güven aralıklarında analizlerin çoğunda ve tüm örnekleme uygulanan analizde anlamlı bir etkiden yoksun kalmışken, kıta gruplarında sadece Asya kıtasında bulunan ülkeler grubunda ve DYY alma ortalaması gruplarında sadece ortalamanın altında DYY alan ülkeler gruplarında, yatırım alan ülkelerin ekonomik büyümelerine

olumlu etkiler sağlayabilmiştir. Buna karşın, kıta gruplarında Afrika kıtasında bulunan ülkeler grubunda ise DYY'ler yatırım alan ülkelerin ekonomik büyümelerine olumsuz etkilerde bulunmuştur. DYY'lerin anlamlı bir etkiden yoksun kaldığı durumlar, DYY'lerin yatırım alan ülkelerde ekonomik büyümeyi etkileyemedikleri anlamı taşımaktadır.

DYY'lerin ekonomik büyümeye etkileri olmadığına ilişkin bu bulgular, çalışmalarında DYY'lerin ekonomik büyümeye katkı sağladığını ileri süren Borensztein ve diğerleri (1998) ile Alfaro ve diğerleri (2003; 2004; 2006)'nin ki gibi sonuçlar ile çelişirken, Aitken ve Harrison (1999), Sarkar (2007) ve Carkovic ve Levine (2002) gibi DYY'lerin ekonomik büyümeyi artırıcı etkilerine ulaşamamış araştırmacılar ile de aynı doğrultudadır. Buna karşın, Asya kıtasında bulunan ülkeler grubu ve DYY alma ortalamasına göre ortalamanın altında DYY alan ülke grupları için, DYY'lerin yatırım alan bu ülkelerde ekonomik büyümeye katkı sağladıkları ortaya konulmaktadır. Bu iki özel durumun bulguları, literatürün DYY'lerin büyüme etkilerini savunan görüşü (ör., Borensztein ve diğerleri, 1998; Alfaro ve diğerleri, 2003; Alfaro ve diğerleri, 2004; Alfaro ve diğerleri, 2006) ile aynı doğrultudayken, DYY'lerin büyümeye etkileri olmadığı biçimindeki görüş (ör., Aitken ve Harrison, 1999; Sarkar, 2007; Carkovic ve Levine, 2002) ile de çelişmektedir.

Buna ek olarak %90 güven aralığı dikkate alındığında ise Amerika kıtasındaki ülkelerin aldıkları DYY miktarlarının da bu ülkelerdeki ekonomik büyümelere katkı sağladıkları ortaya çıkmaktadır. Yine bu sonuçlar da literatürün DYY'lerin büyüme etkilerini savunan görüşü (ör., Borensztein ve diğerleri, 1998; Alfaro ve diğerleri, 2003; Alfaro ve diğerleri, 2004; Alfaro ve diğerleri, 2006) ile aynı doğrultudayken, DYY'lerin büyümeye etkileri olmadığı biçimindeki görüş (ör., Aitken ve Harrison, 1999; Sarkar, 2007; Carkovic ve Levine, 2002) ile çelişmektedir.

Veri analizinde elde edilen bulguların, literatürde konu ile ilgili var olan çalışmaların sonuçları ile genel olarak ne derecede örtüşebildiği aşağıdaki Tablo 22'de verilmiştir.

Tablo 22. Veri Analizi Sonuçları ile Literatür Karşılaştırması

Görüş	Literatür	Veri Analizi
Doğrudan Yabancı Yatırımları Savunan Görüş	Borensztein ve diğerleri, 1998 Durham, 2004 Alfaro ve diğerleri, 2003 Alfaro ve diğerleri, 2004 Alfaro ve diğerleri, 2006 Nguyen ve diğerleri, 2009 Adams, 2009 De Soysa, 2003 Globerman ve Shapiro, 2004 Değer ve Emsen, 2006 Busse ve Groizard, 2008 Bhagwati, 1978 Balasubramanyam ve diğerleri, 2006 Bengoa ve Sanchez-Robles, 2003 Alfaro ve Charlton, 2007 Meyer, 2004 Blomström ve Kokko, 1997 Marasco, 2007 Johnson, 2006 Stiglitz, 2000 Kokko ve diğerleri, 2001 Barry ve Bradley, 1997 Khravish ve Siam, 2010 Asafu-Adjaye, 2000 Alıcı ve Ucal, 2003 Aydın ve diğerleri, 2007	<ul style="list-style-type: none">• Asya Kıtası Ülkeleri• Amerika Kıtası Ülkeleri (%90 Güven Aralığında)• DYY Alma Ortalamasının Altındaki Ülkeler
Doğrudan Yabancı Yatırımlara Temkinli Yaklaşan Görüş	Aitken ve Harrison, 1999 Sarkar, 2007 Carkovic ve Levine, 2002 Auer ve diğerleri, 2006 Bode ve Nunnenkamp, 2011 Nunnenkamp, 2001 Lairson ve Skidmore, 1993 Alfaro, 2003 Lyroudi ve diğerleri, 2004 Robbins, 2003 Krogstrup ve Matar, 2005	<ul style="list-style-type: none">• Tüm Örneklem• Afrika Kıtası Ülkeleri• Amerika Kıtası Ülkeleri (%99 ve %95 Güven Aralıklarında)• DYY Alma Ortalamasının Üstündeki Ülkeler

Not: Avrupa Kıtası Geçiş Ülkeleri'ne uygulanan panel veri analizi sonuçları belirsiz kaldığından bu tabloda söz konusu ülke grubuna yer verilmemiştir.

Veri analizinde elde edilen tüm bu bulguların değerlendirilmesinin sonucunda, bu tezde, araştırma soruları uygun bir biçimde cevaplandırılmıştır. Buna göre, tüm örnekleme uygulanan genel analize göre, yabancı yatırım alan ülkelerde belli bir masnetme kapasitesinin var olduğu durumlarda veya DYY'lerin yapısının ihracata yönelik olduğu durumlarda, DYY'ler yatırım alan ülkelerin ekonomik büyümelerine katkı sağlamaktan uzaktır. Diğer bir deyişle, bu durumda tüm örnekleme bulunan ülkelerin DYY'lerin olumlu etkilerinin ortaya çıkmasına imkan verebilecek yeterli düzeyde bir masnetme kapasitesine sahip olmadıklarını söylemek doğru olacaktır. Bu durumun istisnaları grup analizleri için özelde, %95 ve %99 güven aralıklarında Asya ülkeleri ile DYY alma ortalamasına göre ortalamanın altında DYY alan ülkeler grubu için masnetme kapasitelerinin, DYY'lerin ekonomik büyüme etkilerine katkı sağlayabildikleri durumken, %90 güven aralığında Amerika kıtası ülkeleri de bu istisnaya dahil olmaktadır.

Yabancı yatırım alan ülkelerdeki DYY'lerin yapısının piyasaya yönelik olduğu durumlarda ise, DYY'lerin yatırım alan ülkelerin ekonomik büyümelerine etkileri belirsiz olarak kalmıştır. Bu durumun en temel nedeni, DYY yapısı değişkeninin çoğu durumda anlamsız olarak kalması, anlamlı olduğunda ise ihracata yönelik yapıda olarak yabancı yatırım alan ülkelerin ekonomik büyümelerini olumsuz yönde etkilemesidir. Böylelikle piyasaya yönelik DYY'lerin ekonomik büyüme etkileri belirsiz olarak kalmaktadır.

Bunun yanında, yatırım alan ülkelerde belli bir masnetme kapasitesinin olmadığı durumlarda ise, DYY'lerin yatırım alan ülkelerin ekonomik büyümelerine katkı sağlamaktan uzak olduğu ortaya konulmaktadır.

Özet olarak uygulanan panel veri analizleri sonucunda ulaşılan bulgulara göre, yatırım alan ülkelerdeki DYY yapısı değişkeni, DYY'lerin yatırım alan ülkelerde büyümeye etkileri üzerinde, ya rol oynamamakta ya da onları olumsuz etkilemektedir. Yatırım alan ülkelerdeki masnetme kapasiteleri ise, DYY'lerin yatırım alan ülkelerde büyümeye etkileri üzerinde, çoğu durumda olumsuz bir rol oynarken, istisnai durumlarda katkı sağlayabilmektedir. Diğer taraftan yatırım alan ülkelerdeki DYY miktarları ise, yatırım alan ülkelerin ekonomik büyümelerini yine

çoğu durumda etkilemezken, bazı durumlarda olumlu veya olumsuz etkileyebilmektedir.

SONUÇ

Geçtiğimiz yüzyılın ikinci yarısı ile kendini hissettirmeye başlamış olan küreselleşme hareketleri, son 30 yılda belirgin bir artış göstermiş, özellikle son 20 yılda ise beraberinde artan DYY hareketliliğini getirmiştir. 1980'lerde dünya geneline yayılmaya başlayan DYY hareketleri 1990'lar ve sonrasında Doğu Bloğu'nun dağılmasını takiben, oldukça önemli bir ivme kazanmıştır. DYY'lerin küreselleşme ile aralarında bulunan karşılıklı ilişki, birinin artarken diğersinin de artmasını beraberinde getirmiştir. Bu doğrultuda DYY'ler küreselleşmenin gerçekleştirilmesi adına oldukça önemli bir araç haline gelmiştir.

Böylelikle, yabancı yatırım alan ülkeler için, DYY'lerin kalkınma stratejilerinde belli bir yer edindiği ve DYY'lerin olumlu ve olumsuz etkilerine maruz kalabilecekleri bir dönem başlamıştır. Yabancı yatırım alan ülkeler elbette ki aldıkları DYY'lerin olumlu etkilerinden yararlanmak istemektedir. Yatırım alan ülkeler çoğu durumda olumsuz etkileri olsa dahi, olumlu etkilerinin bu etkilerden daha ağır basacağı saptamasıyla DYY'lere kapılarını açmaktadır.

Artan bu DYY hareketliliği beraberinde birçok tartışmayı ve eleştiriyi de getirmiştir. Bu tartışma ve eleştiriler genellikle ülke değerleri üzerinde yabancıların eline geçen mülkiyet hakları üzerine yoğunlaşmıştır. Buna göre, DYY'ler sadece bu yatırımları yapan çok uluslu şirketleri değil, aynı zamanda bu şirketlerin bağlı oldukları ana yatırımcı ülkeleri de temsil etmektedir. Bu doğrultuda, DYY sonucu kaybedilen mülkiyet hakları, sadece bir çok uluslu şirkete değil, tamamen başka bir ülkeye de geçebilir. Burada, ana yatırımcı ülkelerin izlediği politikalar ve politik çıkarları önem kazanmaktadır. Bu nedenle DYY alan bazı ülkeler aldıkları DYY'ler üzerine birtakım kısıtlamalar ve düzenlemeler getirmişler, ancak günümüzde DYY'lerin olumlu etkilerini daha fazla özümseyebilmek gayretleri ile bu kısıtlamaları ve düzenlemeleri oldukça hafifletmiştir.

DYY'lerin küreselleşme ile olan iç içe geçmiş ilişkisi ve beraberinde getirdiği birtakım olumlu ve olumsuz etkileri, bu konu üzerine literatürde var olan tartışmaların (ör., Bhagwati, 1978; Carkovic ve Levine, 2002) da süregelmesine sebep olmuştur. Bu tez ile var olan bu literatüre farklı boyutta bir katkı sağlanması hedeflenmektedir. Buna göre, bu tezde DYY kavramı, DYY'leri etkileyen faktörler,

DYY'lerin etkileri, DYY hareketlilikleri ve panel veri analizi yoluyla DYY'lerin yatırım alan ülkelerin ekonomik büyümelerine etkileri, bu ülkelerdeki DYY yapıları ve masnetme kapasiteleri de dikkate alınarak incelenilmiştir. Yatırım alan ülkelerde DYY yapıları ve masnetme kapasitelerinin aynı anda ele alınarak, bu ülkelerin aldıkları DYY'lerin, yine bu ülkelerin ekonomik büyümeleri üzerine etkilerinin incelenmesi literatüre bir farklılık sunmuştur. Böylelikle DYY'lerin yatırım alan ülkelerin ekonomik büyümeleri üzerindeki çeşitli etkileri farklı boyutlarda ele alınabilmiştir.

Bu tez, uygulanan panel veri analizi ile, üzerinde durulan araştırma sorularına uygun cevaplar vermeye çalışarak, var olan DYY literatürüne katkı sağlamayı hedeflemektedir. Bu doğrultuda, yabancı yatırım alan ülkelerde masnetme kapasitelerine ve DYY'lerin yapılarına bağlı olarak, DYY'lerin ekonomik büyümeye katkı sağlayıp sağlamayacağına yönelik araştırma sorularının yanıtları, bu ülkelerdeki DYY yapısı ve bu ülkelerin masnetme kapasiteleri de aynı anda dikkate alınarak, önce tüm örneklem için ardından örneklemin alt grupları da dikkate alınarak araştırılmıştır.

Buna göre, tüm örnekleme uygulanan analiz esas alındığında, yabancı yatırım alan ülkelerde belli bir masnetme kapasitesinin var olduğu durumlarda veya DYY'lerin yapısının ihracata yönelik olduğu durumlarda, DYY'lerin yatırım alan ülkelerin ekonomik büyümelerine katkı sağlamaktan uzak oldukları sonucu ortaya çıkmaktadır. Örneklemin, alt grupları ele alındığında, %95 ve %99 güven aralıklarında Asya kıtası ülkeleri ve DYY alma ortalamasına göre ortalamanın altında DYY alan ülkeler grupları için ve % 90 güven aralığında Amerika kıtası ülkelerinin masnetme kapasitelerinin, DYY'lerin ekonomik büyüme etkilerine katkı sağlayabildikleri durum, söz konusu araştırma sorusuna olumlu cevap verilebilen tek durumdur. Burada, %95 ve %99 güven aralıkları için belirtilmesi gereken, ortalamanın altında DYY alan ülkelerin, belli bir eşik değerin altında DYY aldıklarında, DYY'lerin olumlu etkilerine ulaşabilecekleri, ancak haddinden fazla alınan DYY durumunda ise böyle olumlu etkilerden bahsedilemeyeceğidir. Ayrıca Asya kıtasındaki ülkelerin sahip oldukları belli bir seviyenin üstündeki masnetme kapasiteleri söz konusu ülkelere DYY'lerin olumlu etkilerini artırma ve bu olumlu etkilerden faydalanabilme şansı tanımaktadır. Bununla birlikte, %90 güven aralığı

için, Amerika kıtasındaki ülkelerin DYY'lerin ekonomik büyümeye olumlu etkilerini artırıcı belli bir masetme kapasitesine sahip oldukları da belirtilmektedir.

Bununla beraber, yatırım alan ülkelerde belli bir masetme kapasitesinin var olmadığı durumlarda ise, DYY'lerin yatırım alan ülkelerin ekonomik büyümelerine katkı sağlamaktan yoksun olduğu ortaya konulmaktadır.

Tüm örnekleme uygulanan panel veri analizi sonuçlarına göre, yabancı yatırım alan ülkelerdeki DYY yapıları, DYY'lerin büyüme etkileri üzerinde bir etkiye sahip değildir. Buna karşın bu ülkelerdeki masetme kapasiteleri DYY'ler ve dolayısıyla yatırım alan ülkelerde ekonomik büyüme üzerine olumsuz etkilere sahiptir. Ayrıca, analizlerdeki genel duruma göre, bu ülkelerin DYY yapıları ve masetme kapasiteleri birlikte ele alındığında, DYY'lerin yatırım alan ülkelerin ekonomik büyümelerine olumlu bir katkısı olmadığı da ortaya konulmaktadır.

Buna karşın, %95 ve %99 güven aralıkları için, örneklemin Asya ülkeleri ve DYY alma ortalamasına göre ortalamanın altında DYY alan ülkeler grupları için masetme kapasitelerinin, DYY'lerin yatırım alan ülkelerde ekonomik büyümeye olumlu etkilerini artırıcı etkisi, DYY'lerin belli seviyelerde tutulduğu durumlarda olumlu etkiler taşıyabildiklerini ve DYY'lerin olumlu etkilerinin belli bir masetme kapasitesinin varlığında artış gösterebildiğini, %90 güven aralığı için ise Amerika kıtasındaki ülkelerin sahip oldukları masetme kapasitelerininin DYY'lerin büyüme etkilerine katkı sağlayabildiklerini göstermektedir.

DYY'lerin, bu seviyelerin dikkate alınmadığı veya bu seviyeleri aştığı durumlarda ise, çoğu zaman yatırım alan ülkelerinin masetme kapasitelerinin ve bu ülkelerdeki DYY yapılarının, bu ülkelerdeki DYY'lerin büyüme etkilerine bir katkısı olmadığı ortaya çıkmaktadır. Yani örneklemin alt gruplarından %95 ve %99 güven aralığında Asya ülkeleri ve DYY alma ortalamasına göre ortalamanın altında DYY alan ülkeler grupları ile %90 güven aralığında Amerika kıtası ülkeleri dışında kalan gruplarda genel olarak, yatırım alan ülkelerin DYY yapısı ve masetme kapasitelerinin, bu ülkelerdeki DYY'lerin büyüme etkilerine katkı sağladıkları söylenemez. Böylelikle söz konusu gruplardaki ülkelerde var olan masetme kapasitelerinin DYY'lerden faydalanmaya yarayabilecek belli bir seviyenin altında olduğu sonucu ortaya çıkmaktadır.

Bununla birlikte, yatırım alan ülkelerdeki DYY'lerin yapısının genel analize göre bir önemi yoktur. Yani yatırım alan ülkelerde DYY yapısının ihracata yönelik veya piyasaya yönelik olması, bu ülkelerdeki DYY'lerin büyüme etkileri üzerinde bir öneme sahip değildir. Örneklemin alt gruplarına uygulanan analizlere göre, bazı durumlarda (ör. DYY ortalamasının üstündeki ülkelere uygulanan analizler için) DYY'lerin yapısının önemi yokken, bazı durumlarda (ör. Afrika ülkeleri, Asya ülkeleri, Amerika ülkeleri ve DYY ortalamasının altındaki ülkelere uygulanan analizler için) DYY'lerin yapısının ihracata yönelik olması, yatırım alan ülkelerdeki ekonomik büyümeyi olumsuz etkilemektedir.

Ayrıca, panel veri analizinde elde edilen bulgulara göre, yatırım alan ülkelerin bir önceki yılın kişi başına GSYİH değerleri değişkeni anlamlı olduğu durumlarda tüm örneklem için, Afrika kıta grubu için ve ortalama üstü DYY alan ülkeler grubu için ekonomik büyümeye olumlu katkılar sağlayabilmiştir. Buna karşın, söz konusu değişken, Asya kıta grubu ve ortalama altı DYY alan ülkeler grubu için ise ekonomik büyümeye olumsuz etki etmektedir. Burada dikkat çeken nokta ise söz konusu değişkenin masnetme kapasiteleri sonuçları ile Amerika kıtası ülkeleri haricinde ters orantılı olmasıdır. Bu durum yabancı yatırım alan ülkelerin ekonomik büyümelerinde masnetme kapasitelerinin artan önemine işaret etmektedir.

Panel veri analizi sonuçları tüm örneklem için genel olarak ele alındığında, DYY'lerin yatırım alan ülkelerde ekonomik büyümeye bir katkısı olmadığı ortaya konulmaktadır. Bununla beraber, örneklemin alt grupları dikkate alındığında, yatırım alan ülkelerdeki masnetme kapasitelerinin, bu ülkelerdeki DYY'lerin büyüme etkilerine katkı sağladığı %95 ve %99 güven aralıklarında örneklemin Asya ülkeleri ile ortalamanın altında DYY alan ülkeler gruplarına ve %90 güven aralığında Amerika kıtası ülkelerine uygulanan analiz sonuçları haricinde, yatırım alan ülkelerin DYY yapıları ile birlikte ele alındığında, DYY'lerin yatırım alan ülkelerin ekonomik büyümelerine olumlu bir katkısı olmadığı söylenebilir. Buna karşın yine örneklemin alt grupları incelendiğinde, yatırım alan ülkelerin DYY yapıları ve masnetme kapasiteleri birlikte dikkate alındığında, DYY'lerin yatırım alan ülkelerin ekonomik büyümelerine olumsuz bir etkisi olduğu durum ise Afrika kıtasındaki ülkeler grubu içindir.

Sonuç olarak, bu tezin amaçları doğrultusunda gerçekleştirilen panel veri analizinin bulgularının değerlendirilmesi ile, tüm örneklem için genel olarak yatırım alan ülkelerin masnetme kapasitelerinin DYY'lerin bu ülkelerdeki büyüme etkilerini olumsuz etkilediği ve ayrıca yatırım alan ülkelerin DYY yapıları ve masnetme kapasiteleri birlikte dikkate alındığında, DYY yapılarının ve DYY'lerin bu ülkelerdeki ekonomik büyümeye bir etkilerinin olmadığı sonuçları ortaya konulmaktadır. Bununla beraber, %95 ve %99 güven aralıklarında örneklemin Asya ülkeleri ile ortalamanın altında DYY alan ülkeler grupları ve %90 güven aralığında Amerika kıtası ülkeleri için yapılan analiz sonuçlarında, bu ülkelerdeki masnetme kapasitelerinin, DYY'lerin bu ülkelerdeki büyüme etkilerine katkısı olduğu sonucu da ortaya çıkmaktadır. Buna karşın, örneklemin Afrika kıtasındaki ülkelere uygulanan analiz sonucunda ise, yatırım alan ülkelerin DYY yapıları ve masnetme kapasiteleri birlikte dikkate alındığında, DYY'lerin yatırım alan ülkelerin ekonomik büyümelerine olumsuz bir etkileri olduğu da ortaya konulmaktadır.

Bu doğrultuda, analizin sonuçlarına göre tüm örneklem için genel olarak, DYY'ler yabancı yatırım alan ülkelerin ekonomik büyümelerine bir katkı gerçekleştirmekten uzaktır. Ayrıca analize konu olan tüm örneklem dikkate alındığında masnetme kapasitelerinin genel olarak DYY'lerden yararlanmaya yetecek seviyelerde olmadığı bu nedenle olumsuz etkilere sahip oldukları da ortaya koyulmaktadır. Buna karşın grup analizlerinde araştırma özelleşip derinleştikçe ortaya çıkmıştır ki; haddinden fazla DYY çekmeye yönelik politikalar izlemek, bir ülke için ekonomik büyümeye fazladan bir katkı sağlayamayacakken, belli seviyelerde tutulabilecek DYY'ler o ülkelerin masnetme kapasiteleri ile birlikte ekonomik büyümelerine katkı sağlayabilecektir. Bunun yanısıra, analiz sonuçlarına göre masnetme kapasitelerinin artış gösterdiği durumlarda DYY'lerin yatırım alan ülkelerin ekonomik büyümeleri üzerinde olumlu etkilerinin de artış gösterdiği gözlemlenmiştir. Bu doğrultuda, yine grup analizleri sonuçlarına göre, DYY'lerin yatırım alan ülkelerin ekonomik büyümeleri üzerinde olumlu etkilere sahip olabilmeleri için, bu ülkelerin belli bir masnetme kapasitesine sahip olmaları gerektiği ortaya çıkmaktadır. Ayrıca DYY yapısı değişkeninin tüm analizde hiç bir durumda yatırım alan ülke büyümesine olumlu etki gerçekleştirmemesi, DYY'lerin

yapısının dikey olmasının, DYY etkilerine hiçbir katkısının olmadığı anlamını taşımaktadır.

KAYNAKÇA

- Abdul Mottaleb, K. ve Kalirajan, K. (2010). Determinants of Foreign Direct Investment in Developing Countries: A Comparative Analysis. *Australia South Asia Research Centre Working Papers*, No: 13.
- Adams, S. (2009). Can Foreign Direct Investment (FDI) Help to Promote Growth in Africa?. *African Journal of Business Management*, 3 (5), 178-183.
- Aitken, B. ve Harrison, A. E. (1999). Do Domestic Firms Benefit from Direct Foreign Investment? Evidence from Venezuela. *American Economic Review*, 89 (3), 605-618.
- Alfaro, L. (2003). Foreign Direct Investment and Growth: Does the Sector Matter?. *Harvard University, Harvard Business School, Working Paper*, Boston.
- Alfaro, L., Chanda, A., Kalemli-Özcan, Ş. ve Sayek, S. (2003). FDI Spillovers, Financial Markets, and Economic Development. *IMF Working Paper*, No: 03/186.
- Alfaro, L., Chanda, A., Kalemli-Ozcan, S. ve Sayek, S. (2004). FDI and Economic Growth: The Role of Local Financial Markets. *Journal of International Economics*, 64 (1), 89-112.
- Alfaro, L., Chanda, A., Kalemli-Ozcan, S. ve Sayek, S. (2006). How Does Foreign Direct Investment Promote Economic Growth? Exploring the Effects of Financial Markets on Linkages. *National Bureau of Economic Research Working Paper*, No: 12522.
- Alfaro, L. ve Charlton, A. (2007). Growth and the Quality of Foreign Direct Investment: Is All FDI Equal?. *Working Paper*, No: 07-072.
- Alici, A. A. ve Ucal, M. Ş. (2003). Foreign Direct Investment, Exports And Output Growth Of Turkey: Causality Analysis. *European Trade Study Group (ETSG) Fifth Annual Conference*, 11-13 September 2003, Madrid.
- Ali, S. ve Guo, W. (2005). Determinants of FDI in China. *Journal of Global Business and Technology*, 1 (2), 21-33.

- Apergis, N., Lyroudi, K., ve Vamvakidis, A. (2008). The Relationship Between Foreign Direct Investment and Economic Growth: Evidence from Transitional Countries. *Transition Studies Review*, 15 (1), 37-51.
- Aqeel, A. ve Nishat, M. (2004). The Determinants of Foreign Direct Investment in Pakistan. *The Pakistan Development Review*, 43 (4), 651-664.
- Asafu-Adjaye, J. (2000). The Effects of Foreign Direct Investment on Indonesian Economic Growth, 1970-1996. *Economic Analysis and Policy*, 30 (1), 49-62.
- ASEAN. (1998). *Framework Agreement on the ASEAN Investment Area*. Retrieved November 21, 2010, from <http://www.aseansec.org/6466.htm>.
- Aşıkoğlu, R. (1991). Uluslararası Yatırım Kararlarında Etkili Olan Faktörler, *İ.İ.B.F. Yıllığı*, Kütahya: 47-59.
- Auer, P., Berg, J. ve Ernst, C. (2006). *Meeting The Employment Challenge: Argentina, Brazil, and Mexico in The Global Economy*. Boulder, Colo: Lynne Rienner Publishers.
- Aydin, N., Sayim, M. ve Yalama, A. (2007). Foreign Ownership and Firm Performance: Evidence from Turkey. *International Research Journal of Finance and Economics*, (11), 103-111.
- Azzimonti, M. ve Sarte, P-D. G. (2007). Barriers to Foreign Direct Investment Under Political Instability. *Economic Quarterly*, 93 (3), 287-315.
- Balasubramanyam, N., Salisu, M. ve Sapsford, D. (1996). Foreign Direct Investment and Growth in EP and IS Countries. *The Economic Journal*, 106 (434), 92-105.
- Bandelj, N. (2008). *From Communists to Foreign Capitalists: The Social Foundations of Foreign Direct Investment in Postsocialist Europe*, Princeton, N.J.: Princeton University Press.
- Barry, F. ve Bradley, J. (1997). FDI and Trade: The Irish Host-Country Experience. *The Economic Journal*, 107 (445), 1798-1811.

- Bengoa, M. ve Sanchez-Robles, B. (2003). Foreign Direct Investment, Economic Freedom and Growth: New Evidence from Latin-America. *European Journal of Political Economy*, 19 (3), 529-545.
- Beugelsdijk, S., Smeets, R. ve Zwinkels, R. (2008). The Impact of Horizontal and Vertical FDI on Host's Country Economic Growth. *International Business Review*, 17 (4), 452-472.
- Bevan, A. A., ve Estrin, S. (2004). The Determinants of Foreign Direct Investment into European Transition Economies. *Journal of Comparative Economics*, 32 (4), 775-787.
- Bhagwati, J. N. (1978). *Anatomy and Consequences of Exchange Control Regimes. Studies in International Economic Relations*. New York: National Bureau of Economic Research.
- Blomström, M. ve Kokko, A. (1997). The Impact of Foreign Investment on Host Countries: A Review of the Empirical Evidence. *World Bank Policy Research Working Paper*, No. 1745.
- Blomström, M. ve Kokko, A. (2003). The Economics of Foreign Direct Investment Incentives. *The European Institute of Japanese Studies Working Paper*, No.168.
- Bode, E. ve Nunnenkamp, P. (2011). Does Foreign Direct Investment Promote Regional Development in Developed Countries? A Markov Chain Approach for US States. *Review of World Economics*, 147 (2), 351-383.
- Borensztein, E., De Gregorio, J. ve Lee, J.W. (1998). How Does Foreign Direct Investment Affect Economic Growth?. *Journal of International Economics*, 45 (1), 115-135.
- Brada, J. C., Kutan, A. M. ve Yiğit, T. (2006). The Effects of Transition and Political Instability On Foreign Direct Investment Inflows: Central Europe and the Balkans. *Economics of Transition*, 14 (4), 649-680.
- Bozyk, P. (2006). *Globalization and the Transformation of Foreign Economic Policy*. Hampshire: Ashgate Publishing, Ltd.

- Busse, M. ve Groizard, J. L. (2008). FDI, Regulations and Growth. *The World Economy*, 31 (7), 861-886.
- Busse, M. ve Hefeker, C. (2007). Political Risk, Institutions and Foreign Direct Investment. *European Journal of Political Economy*, 23 (2), 397-415.
- Büthe, T. ve Milner, H. V. (2008). The Politics of Foreign Direct Investment into Developing Countries: Increasing FDI through International Trade Agreements?. *American Journal of Political Science*, 52 (4), 741-762.
- Büthe, T. ve Milner, H. V. (2011). Institutional Diversity in Trade Agreements and Foreign Direct Investment: Credibility, Commitment, and Economic Flows in the Developing World, 1971-2007. *American Political Science Association Annual Meeting*, Seattle.
- Carkovic, M. ve Levine, R. (2002). Does Foreign Direct Investment Accelerate Economic Growth?. In Moran, T. H., Graham, E.M. ve Blomström M. (Eds.) *Does Foreign Direct Investment Promote Development?*, Washington, DC: Institute for International Economics, Center for Global Development, 195-220.
- Chen, V. Z., Li, J. ve Shapiro, D. M. (2010). *Emerging-Market Multinational Enterprises in Developed Markets: Exploring Reverse Spillover Effects on Parent Firms*. 2nd Copenhagen Conference on “Emerging Multinationals: Outward Investment from Emerging and Developing Economies, November 25-26, 2010 Copenhagen”, Retrieved September 19, 2011, from http://business.sfu.ca/jack-austin-centre/wp-content/uploads/2011/08/No.4_wpaper1.pdf.
- Cohen, W.M. ve Levinthal, D.A. (1989). Innovation and Learning: The Two Faces of R&D. *Economic Journal*, 99 (397), 569-596.
- Cohen, W.M. ve Levinthal, D.A. (1990). Absorptive Capacity: A new perspective on learning and innovation. *Administrative Science Quarterly*, 35 (1), 128-152.
- Coskun, R. (2001) Determinants of Foreign Direct Investment in Turkey. *European Business Review*, 13 (4), 221-226.

- Değer, M.K. ve Emsen, Ö.S. (2006). Geçiş Ekonomilerinde Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımları ve Ekonomik Büyüme İlişkileri: Panel Veri Analizleri (1990-2002). *C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 7 (2), 121-137.
- De Soysa, I. (2003). *Foreign Direct Investment, Democracy, and Development: Assessing Contours, Correlates, and Concomitants of Globalization*. London-New York: Routledge.
- Dhakal, D., Mixon, F. Jr. ve Upadhyaya, K. (2007). Foreign Direct Investment and Transition Economies: Empirical Evidence from a Panel Data Estimator. *Economics Bulletin*, 6 (33), 1-9.
- Durham, J. (2004). Absorptive Capacity and the Effects of Foreign Direct Investment and Equity Foreign Portfolio Investment of Economic Growth. *European Economic Review*, 48 (2), 285-306.
- Dupasquier, C. ve Osakwe, P. N. (2006). Foreign Direct Investment in Africa: Performance, Challenges and Responsibilities. *Journal of Asian Economics*, 17 (2), 241-260.
- Egger, P. ve Winner, H. (2005). Evidence on Corruption as an Incentive for Foreign Direct Investment. *European Journal of Political Economy*, 21 (4), 932-952.
- Federico, S. ve Minevra, G. A. (2008). Outward FDI and Local Employment Growth in Italy. *Review of World Economics*, 144 (2), 295-324.
- Fors, G. ve Kokko, A. (2001). Home Contry Effects of FDI: Foreign Production and Structural Change in Home-Country Operations. In M. Blomstrom, L. S. Goldberg, (Eds.), *National Bureau of Economic Research, Topics in Empirical International Economics: A Festschrift in Honor of Robert E. Lipsey*, Chicago and London: University of Chicago Press, 137-162.
- Freedom House. (2011). *Freedom in the World Country Ratings*, Retrieved May 20, 2011, from <http://www.freedomhouse.org/template.cfm?page=439>.
- Glass, A.J. (2008). Vertical versus Horizontal FDI. In K. A. Reinert, R. S. Rajan, (Eds.), *Princeton Encyclopedia of the World Economy*, Princeton: Princeton University Press.

- Globerman, S. ve Shapiro, D. (2003). Governance, Infrastructure and U.S. Foreign Direct Investment. *Journal of International Business Studies*, 34 (1), 19-39.
- Globerman, S. ve Shapiro, D. (2004). Assessing International Mergers and Acquisitions as a Mode of Foreign Direct Investment. *Governance, Multinationals and Growth: A Conference Honouring Edward A. Safarian*, Rotman School of Management, Toronto.
- Golub, S. S. (2003). Measures of Restrictions on Inward Foreign Direct Investment for OECD Countries. *OECD Economics Department Working Papers*, No: 357.
- Golub, S. S. (2009). Openness to Foreign Direct Investment in Services: An International Comparative Analysis. *The World Economy*, 32 (8), 1245-1268.
- Habib, M. ve Zurawicki, L. (2002). Corruption and Foreign Direct Investment. *Journal of International Business Studies*, 33 (2), 291-307.
- Hausman, J.A. (1978). Specification Tests in Econometrics. *Econometrica*, 46 (6), 1251-1271.
- Helpman, E. (1984). A Simple Theory of International Trade with Multinational Corporations. *The Journal of Political Economy*, 92 (3), 451-471.
- Hill, H. ve Jongwanich, J. (2009). Outward Foreign Direct Investment and the Financial Crisis in Developing East Asia. *Asian Development Review*, 26 (2), 1-25.
- International Centre for Settlement of Investment Disputes. (2010). *World Bank Group, 1966*, Retrieved November 20, 2010, from http://icsid.worldbank.org/ICSID/FrontServlet?requestType=CasesRH&actionVal=ShowHome&pageName=AboutICSID_Home.
- International Monetary Fund. (1993). *Balance of Payments Manual* (5th ed.) Washington, DC: International Monetary Fund.
- International Monetary Fund. (2011a). *World Economic Outlook 2011 Tensions from the Two-Speed Recovery Unemployment, Commodities, and Capital Flows*, Washington DC: International Monetary Fund.

- International Monetary Fund. (2011b). *World Economic Outlook 2011 Tensions from the Two-Speed Recovery Unemployment, Commodities, and Capital Flows*, Retrieved May 20, 2011, from <http://www.imf.org/external/pubs/ft/weo/2011/01/weodata/download.aspx>.
- Janicki, H. P. ve Wunnava, P. V. (2004). Determinants of Foreign Direct Investment: Empirical Evidence from EU Accession Candidates. *Applied Economics*, 36 (5), 505-509.
- Jenkins, R. (1987). *Transnational Corporations and Uneven Development: The Internationalization of Capital and the Third World*, New York: Methuen Publishing.
- Johnson, A. (2006). The Effects of FDI Inflows on Host Country Economic Growth. *Electronic Working Paper Series*, No: 58.
- Karakaplan, M. U., Neyapti, B. ve Sayek, S. (2005). Aid and Foreign Direct Investment: International Evidence. *Bilkent University, Department of Economics, Departmental Working Papers*, No: 0505.
- Khrawish, H. A. ve Siam, W. Z. (2010). Determinants of Foreign Direct Investment: Evidence from Jordan. *Business and Economic Horizons*, 1 (1), 67-75.
- Kokko, A. (2006). The Home Country Effects of FDI in Developed Economies. *European Institute of Japanese Studies, Stockholm School of Economics, Working Paper*, No: 225.
- Kokko, A., Zejan, M. ve Tansini, R. (2001). Trade regimes and spillover effects of FDI: Evidence from Uruguay. *Review of World Economics*, 137 (1), 124-149.
- Krogstrup, S. ve Matar, L. (2005) Foreign Direct Investment, Absorptive Capacity and Growth in the Arab World. *HEI Working Paper*, No: 02.
- Kumar, N. (1998). Multinational Enterprises, Regional Economic Integration, and Export-Platform Production in the Host Countries: An Empirical Analysis for the US and Japanese Corporations. *Weltwirtschaftliches Archiv (Review of World Economics)*, 134 (3), 450-83.

- Kula, F. (2003). Uluslararası Sermaye Hareketlerinin Etkinliği: Türkiye Üzerine Gözlemler. *C. Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 4 (2), 141-154.
- Kyaw, S. (2003). Foreign Direct Investment to Developing Countries in the Globalised World. *DSA Conference 10-12 September 2003, University of Strathclyde*, Glasgow.
- Lairson, T. D. ve Skidmore, D. (1993) *International Political Economy-The Struggle for Power and Wealth*, Orlando: Harcourt Brace Collage Publishers.
- Larrain, B. F. ve Tavares, J. (2004). Does Foreign Direct Investment Decrease Corruption?. *Cuadernos de Economia (Latin American Journal of Economics)*, 41 (123), 217-230.
- Lewis, J. (2000). Factors Inflencing Foreign Direct Investment in Lesser Developed Countries. *The Park Place Economist*, 8, 99-107.
- Lipsey, R. E. (2002). Home and Host Country Effects of FDI. *National Bureau of Economic Research Working Paper Series*, No: 9293.
- Long, G. (2005). China's Policies on FDI: Review and Evaluation. In T. H. Moran, E.M. Graham ve M. Blomström, (Eds.), *Institute for International Economics, Center for Global Development, Does Foreign Direct Investment Promote Development?*, Washington, DC: Automated Graphic System Inc., 315-336.
- Lyrroudi, K., Papanastasiou, J. ve Vamvakidis, A. (2004). Foreign Direct Investment and Economic Growth in Transition Economies. *South Eastern Europe Journal of Economics*, 2 (1), 97-100.
- Marasco, A. (2007). The Relationship between FDI and Growth under Economic Integration: Is There One?. *MRPA Paper*, No. 5380.
- Marchick, D. M. ve Slaughter, M. J. (2008). *The Bernard and Irene Schwartz Series on American Competitiveness, Global FDI Policy, Correcting a Protectionist Drift*. Council Special Report No: 34, New York: Council on Foreign Relations Inc.

- Markusen, J.R. (1984). Multinationals, Multi-plant Economies, and the Gains from Trade. *Journal of International Economics*, 16 (1), 205–226.
- Mayer, T. (2006). Policy Coherence for Development: a Background Paper on Foreign Direct Investment. *OECD Development Centre, Working Paper*, No: 253.
- Meyer, K.E. (2004). Perspectives on Multinational Enterprises in Emerging Economies. *Journal of International Business Studies*, 35 (4), 259-276.
- Moran, T. H. (2005). How Does FDI Affect Host Country Development? Using Industry Case Studies to Make Reliable Generalizations. In T. H. Moran, E.M. Graham ve M. Blomström, (Eds.), *Institute for International Economics, Center for Global Development, Does Foreign Direct Investment Promote Development?*, Washington, DC: Automated Graphic System Inc., 281-313.
- Motta, M. ve Norman, G. (1996). Does Economic Integration Cause Foreign Direct Investment?. *International Economic Review*, 37 (4), 757-83.
- Multilateral Investment Guarantee Agency. (1988). *MIGA World Bank Group*, Retrieved November 20, 2010, from http://www.miga.org/about/index_sv.cfm?stid=1736.
- Nguyen, H., Duysters, G., Patterson, J. ve Sander, H. (2009). Foreign Direct Investment Absorptive Capacity Theory. *GLOBELICS 2009, 7th International Conference, 6-8 October 2009*, Dakar, Senegal.
- Nunnenkamp, P., (2001). Foreign Direct Investment in Developing Countries: What Policymakers Should Not Do and What Economists Don't Know. *Kiel Discussion Papers*, No: 380.
- Nunnenkamp, P. ve Spatz, J. (2002). Determinants of FDI in Developing Countries:Has Globalization Changed the Rules of the Game?. *Transnational Corporations*, 11 (2), 1-34.
- OECD. (1976). *OECD Declaration and Decisions on International Investment and Multinational Enterprises*, Paris: OECD.

- OECD. (2003). *OECD Codes of Liberalisation of Capital Movements and Current Invisible Operations: User's Guide 2003*, Paris: OECD.
- OECD. (2006). *OECD Roundtables on Freedom of Investment*. Retrieved November 11, 2010, from http://www.oecd.org/document/25/0,3746,en_2649_34887_42105753_1_1_1_1,00.html.
- Ozturk, I. ve Kalyoncu, H. (2007). Foreign Direct Investment and Growth: An Empirical Investigation Based on Cross-Country Comparison. *Economia Internazionale 1* (60), 75-82.
- Pinto, P. M. ve Zhu, B. (2008). Fortune of Evil? The Effects of Inward Foreign Direct Investment on Corruption. *Saltzman Working Paper*, No: 10.
- Poelhekke, S. ve van der Ploeg, F. (2010). Do Natural Resources Attract FDI? Evidence from Non-Stationary Sector Level Data. *Oxford University, Department of Economics, OxCarre (Oxford Centre for the Analysis of Resource Rich Economies) Research Paper*, No:51.
- Portelli, B. ve Narulla, R. (2006). Foreign Direct Investment Through Acquisitions and Implications for Technological Upgrading: Case Evidence from Tanzania. *The European Journal of Development Research*, 18 (March), 59-85.
- Robbins, P. T. (2003). Transnational Corporations and The Discourse of Water Privatization. *Journal of International Development*, 15 (8), 1073-1082.
- Sarkar, P. (2007). Does Foreign Direct Investment Promote Growth? Panel Data and Time Series Evidence from Less Developed Countries, 1970-2002. *MRPA Paper*, No. 5176.
- Sayek, S. (2007). FDI in Turkey: The Investment Climate and EU Effects. *The Journal of International Trade and Diplomacy*, 1 (2), 105-138.
- Sethi, D., Guisinger, S.E., Phelan, S.E. and Berg, D.M. (2003). Trends in Foreign Direct Investment Flows: A Theoretical and Empirical Analysis. *Journal of International Business Studies*, 34, 315-326.

- Seyidoğlu, H. (2009). *Uluslararası İktisat Teori Politika ve Uygulama*. İstanbul: Güzem Can Yayınları No: 24.
- Sohinger, J. (2005). Growth and Convergence in European Transition Economies: The Impact of Foreign Direct Investment. *Eastern European Economics*, 43 (2), 73-94.
- Sova, R., Albu, L. L., Stancu, I. ve Sova, A. (2009). Patterns of Foreign Direct Investment in The New EU Countries. *Romanian Journal of Economic Forecasting*, 6 (2), 42-51.
- Stephey, M.J. (2008). Bretton Woods System. Time Magazine, Retrieved January 20, 2011, from <http://www.time.com/time/business/article/0,8599,1852254,00.html>.
- Stiglitz, J.E. (2000). Capital Market Liberalization, Economic Growth, and Instability. *World Development*, 28 (6), 1075-1086.
- Suits, D.B. (1957). Use of Dummy Variables in Regression Equations. *Journal of the American Statistical Association*, 52 (280), 548-551.
- Sullivan, A. ve Sheffrin, S.M. (2003). *Economics: Principles in Action*. Upper Saddle River: Pearson Prentice Hall.
- Sun, X. (2002). Foreign Direct Investment and Economic Development What Do the States Need To Do. *Capacity Development Workshops and Global Forum on Reinventing Government on Globalization, Role of the State and Enabling Environment*, Morocco.
- Te Velde, D.W. (2006). *Foreign Direct Investment and Development, An Historical Perspective*. Background paper for “World Economic and Social Survey 2006”, Overseas Development Institute, United Kingdom.
- Temouri, Y., Driffield, N. L. ve Higon, D. A. (2010). German Outward FDI and Firm Performance. *Applied Economics Quarterly*, 56 (1), 31-50.
- Thomas, K.P. (2007). *Investment Incentives Growing Use, Uncertain Benefits, Uneven Controls An Exploration of Government Measures to Attract*

Investment. The Global Subsidies Initiative of the International Institute of Sustainable Development, Geneva, Switzerland.

Trevino, L. J. ve Mixon, F. G. Jr. (2004). Strategic Factors Affecting Foreign Direct Investment Decisions by Multi-National Enterprises in Latin America. *Journal of World Business*, 39 (3), 233-243.

United Nations. (2007). United Nations Division for Sustainable Development, United Nations Commission on Sustainable Development. *Indicators of Sustainable Development: Guidelines and Methodologies, Full Set of Methodology Sheets* (3rd Ed.). UN Department of Economic and Social Affairs, Division for Sustainable Development, New York: United Nations.

United Nations. (2009). *Least Developed Countries: Criteria for Identification and Graduation of LDCs*. Retrived May 26, 2010, from <http://www.unohrlls.org/en/ldc/related/59/>.

United Nations Conference on Trade and Development. (1999). *World Investment Report 1999: Foreign Direct Investment And The Challenge Of Development: Overview*. New York: United Nations.

United Nations Conference on Trade and Development. (2001). *World Investment Report 2001: Promoting Linkages*. New York: United Nations.

United Nations Conference on Trade and Development. (2010a). *World Investment Report 2010: Investing in a low-carbon economy*. New York: United Nations.

United Nations Conference on Trade and Development. (2010b). *UNCTADstat*. Retrived February 15, 2011, from <http://unctadstat.unctad.org/TableViewer/tableView.aspx?ReportId=89>.

United Nations Conference on Trade and Development. (2010c). *UNCTADstat*. Retrived February 15, 2011, from <http://unctadstat.unctad.org/TableViewer/tableView.aspx?ReportId=88>.

Whitman, M. v.N. (1999). FDI in Emerging Markets: A Home Country View. *William Davidson Institute Working Paper Series, University of Michigan, Working Paper*, No: 254.

- World Bank. (2011). *World Development Indicators*. Retrieved May 20, 2011, from <http://data.worldbank.org/indicator>.
- World Trade Organization. (1994a). *Agreement on Trade-Related Investment Measures, WTO Uruguay Round*. Retrieved November 18, 2010, from http://www.wto.org/english/docs_e/legal_e/legal_e.htm.
- World Trade Organization. (1994b). *General Agreement on Trade in Services, WTO Uruguay Round*. Retrieved November 18, 2010, from http://www.wto.org/english/docs_e/legal_e/legal_e.htm.
- World Trade Organization. (1996). *Working Group on the Relationship Between Trade and Investment*. Retrieved November 19, 2010, from http://www.wto.org/english/tratop_e/invest_e/invest_e.htm.
- World Trade Organization. (2001). *Doha Development Agenda: Negotiations, Implementation and Development, WTO Doha Development Agenda*. Retrieved November 19, 2010, from http://www.wto.org/english/tratop_e/dda_e/dda_e.htm.
- Yasar, M. ve Poul, C. J. M. (2007). Firm Performance and Foreign Direct Investment: Evidence from Transition Economies. *Economics Bulletin*, 15 (21), 1-11.
- Yeaple, S. R. (2003). The Complex Integration Strategies of Multinationals and Cross Country Dependencies in The Structure of Foreign Direct Investment. *Journal of International Economics*, 60 (2), 293-314.
- Yilmaz, B. ve Barbaros, A. (2003). *Development and Determinants of Foreign Direct Investment in Turkey: A Comparison with Ireland and Spain*. Retrieved January 20, 2011, from <http://www.iaw.uni-bremen.de/~jtholen/tagungen/papers/Yilmaz.pdf>.

EKLER

EK	Sayfa No
EK 1 - TANIMLAYICI İSTATİSTİKLER	179
Ek-1 Tablo 1: Tüm Örnekleme Ait Tanımlayıcı İstatistikler.....	179
Ek-1 Tablo 2: Afrika Ülkelerine Ait Tanımlayıcı İstatistikler.....	180
Ek-1 Tablo 3: Asya Ülkelerine Ait Tanımlayıcı İstatistikler.....	181
Ek-1 Tablo 4: Avrupa Geçiş Ülkelerine Ait Tanımlayıcı İstatistikler	182
Ek-1 Tablo 5: Amerika Ülkelerine Ait Tanımlayıcı İstatistikler	183
Ek-1 Tablo 6: DYY Ortalamasının Altındaki Ülkelere Ait Tanımlayıcı İstatistikler	184
Ek-1 Tablo 7: DYY Ortalamasının Üstündeki Ülkelere Ait Tanımlayıcı İstatistikler	185
EK 2 - KORELASYON MATRİSLERİ	186
Ek-2 Tablo 1: Tüm Örneklem İçin Korelasyon Matrisi	186
Ek-2 Tablo 2: Afrika İçin Korelasyon Matrisi.....	187
Ek-2 Tablo 3: Asya İçin Korelasyon Matrisi.....	188
Ek-2 Tablo 4: Avrupa Geçiş İçin Korelasyon Matrisi.....	189
Ek-2 Tablo 5: Amerika İçin Korelasyon Matrisi	190
Ek-2 Tablo 6: Ortalama Altı İçin Korelasyon Matrisi.....	191
Ek-2 Tablo 7: Ortalama Üstü İçin Korelasyon Matrisi	192

EK 1 – TANIMLAYICI İSTATİSTİKLER

A – Tüm Örneklemeye Ait Tanımlayıcı İstatistikler

Tablo 1. Tüm Örneklemeye Ait Tanımlayıcı İstatistikler

	Minimum	Maksimum	Ortalama	Standart Sapma
DYY (Milyon \$)	-5575,28	108312,00	3982,99	10408,72
ENFLASYON (%)	-100,00	23773,13	84,63	835,73
GSSO (GSYİH %)	-0,69	57,99	22,61	7,18
GSYİH (Kişi başı \$)	84,71	19200,42	2903,16	2894,32
İHRACAT (GSYİH %)	3,34	121,31	34,83	18,74
İTHALAT (GSYİH %)	6,08	100,60	35,59	17,88
KAMU H. (GSYİH %)	6,47	52,04	28,63	8,67
NUFUS ARTIŞ HIZI (%)	-5,81	11,18	1,46	1,20
SİVİL Ö. (1-7)	1,00	7,00	3,93	1,57
SİYASİ H. (1-7)	1,00	7,00	3,85	2,01
D. T. AÇIKLIK (GSYİH %)	11,47	220,41	70,42	35,09
TREN Y. U. (km)	251,00	92217,00	9410,12	17264,33

B – Afrika Ülkelerine Ait Tanımlayıcı İstatistikler

Tablo 2. Afrika Ülkelerine Ait Tanımlayıcı İstatistikler

	Minimum	Maximum	Ortalama	Standart Sapma
DYY (Milyon \$)	-526,76	11578,10	734,49	1520,05
ENFLASYON (%)	-100,00	23773,13	126,23	1392,15
GSSO (GSYİH %)	1,76	41,18	20,91	6,86
GSYİH (Kişi başı \$)	84,71	10036,65	1653,75	1713,30
İHRACAT (GSYİH %)	3,34	84,16	34,49	15,99
İTHALAT (GSYİH %)	7,24	76,05	34,38	12,16
KAMU H. (GSYİH %)	6,47	48,45	26,14	7,72
NUFUS ARTIŞ HIZI (%)	0,59	4,15	2,21	0,65
SİVİL Ö. (1-7)	2,00	7,00	4,50	1,42
SİYASİ H. (1-7)	1,00	7,00	4,88	1,80
D. T. AÇIKLIK (GSYİH %)	11,47	156,86	68,87	25,76
TREN Y. U. (km)	463,00	24487,00	3291,08	4973,32

C – Asya Ülkelerine Ait Tanımlayıcı İstatistikler

Tablo 3. Asya Ülkelerine Ait Tanımlayıcı İstatistikler

	Minimum	Maximum	Ortalama	Standart Sapma
DYY (Milyon \$)	-4748,88	108312,00	6332,76	15367,85
ENFLASYON (%)	-8,53	1736,84	38,71	186,02
GSSO (GSYİH %)	-0,69	57,99	25,79	8,19
GSYİH (Kişi başı \$)	262,06	19200,42	2488,10	2882,80
İHRACAT (GSYİH %)	6,66	121,31	37,45	22,72
İTHALAT (GSYİH %)	8,59	100,60	36,85	21,91
KAMU H. (GSYİH %)	11,64	45,71	25,49	7,21
NUFUS ARTIŞ HIZI (%)	-0,52	11,18	1,67	1,00
SİVİL Ö. (1-7)	3,00	7,00	4,72	1,28
SİYASİ H. (1-7)	1,00	7,00	4,60	1,79
D. T. AÇIKLIK (GSYİH %)	17,18	220,41	74,29	42,84
TREN Y. U. (km)	251,00	92217,00	15216,29	26668,84

D – Avrupa Geçiş Ülkelerine Ait Tanımlayıcı İstatistikler

Tablo 4. Avrupa Geçiş Ülkelerine Ait Tanımlayıcı İstatistikler

	Minimum	Maximum	Ortalama	Standart Sapma
DYY (Milyon \$)	-5575,28	71484,99	3982,61	8728,97
ENFLASYON (%)	-1,13	1500,00	58,78	165,16
GSSO (GSYİH %)	9,04	41,24	22,73	5,73
GSYİH (Kişi başı \$)	1063,94	15636,56	5097,71	3609,50
İHRACAT (GSYİH %)	13,67	82,54	41,40	15,87
İTHALAT (GSYİH %)	16,63	90,36	46,39	16,92
KAMU H. (GSYİH %)	30,93	52,04	39,38	5,31
NUFUS ARTIŞ HIZI (%)	-5,81	3,73	-0,20	1,05
SİVİL Ö. (1-7)	1,00	5,00	2,41	1,05
SİYASİ H. (1-7)	1,00	5,00	1,96	1,10
D. T. AÇIKLIK (GSYİH %)	30,48	172,90	87,79	32,29
TREN Y. U. (km)	1282,00	25848,00	7531,09	6284,16

E – Amerika Ülkelerine Ait Tanımlayıcı İstatistikler

Tablo 5. Amerika Ülkelerine Ait Tanımlayıcı İstatistikler

	Minimum	Maximum	Ortalama	Standart Sapma
DYY (Milyon \$)	-3105,00	45058,16	5500,42	8268,93
ENFLASYON (%)	-1,17	2075,89	49,52	229,87
GSSO (GSYİH %)	11,02	36,84	19,69	4,03
GSYİH (Kişi başı \$)	782,72	11490,03	4294,03	2399,37
İHRACAT (GSYİH %)	6,57	51,74	23,19	10,73
İTHALAT (GSYİH %)	6,08	55,58	23,26	10,63
KAMU H. (GSYİH %)	17,72	42,31	28,16	6,34
NUFUS ARTIŞ HIZI (%)	-0,15	2,52	1,50	0,57
SİVİL Ö. (1-7)	1,00	5,00	2,90	1,01
SİYASİ H. (1-7)	1,00	6,00	2,35	1,15
D. T. AÇIKLIK (GSYİH %)	13,75	104,41	46,45	20,65
TREN Y. U. (km)	336,00	35753,00	9198,30	11996,01

F – DYY Alma Ortalamasının Altındaki Ükelere Ait Tanımlayıcı İstatistikler

Tablo 6. DYY Ortalamasının Altındaki Ükelere Ait Tanımlayıcı İstatistikler

	Minimum	Maximum	Ortalama	Standart Sapma
DYY (Milyon \$)	1127,33	13908,52	-4748,88	2024,95
ENFLASYON (%)	96,62	23773,13	-100,00	953,93
GSSO (GSYİH %)	21,94	57,99	-0,69	6,88
GSYİH (Kişi başı \$)	2267,64	15636,56	84,71	2360,15
İHRACAT (GSYİH %)	34,20	86,20	3,34	15,20
İTHALAT (GSYİH %)	36,22	94,21	7,24	15,62
KAMU H. (GSYİH %)	27,54	48,48	6,47	8,09
NUFUS ARTIŞ HIZI (%)	1,58	11,18	-5,81	1,27
SİVİL Ö. (1-7)	3,98	7,00	1,00	1,54
SİYASİ H. (1-7)	3,97	7,00	1,00	1,99
D. T. AÇIKLIK (GSYİH %)	70,41	172,90	11,47	28,83
TREN Y. U. (km)	3674,34	24487,00	251,00	4927,14

G – DYY Alma Ortalamasının Üstündeki Ülkelere Ait Tanımlayıcı İstatistikler

Tablo 7. DYY Ortalamasının Üstündeki Ülkelere Ait Tanımlayıcı İstatistikler

	Minimum	Maximum	Ortalama	Standart Sapma
DYY (Milyon \$)	-5575,28	108312,00	12787,97	18112,47
ENFLASYON (%)	-1,41	2075,89	47,65	213,43
GSSO (GSYİH %)	11,96	47,66	24,67	7,69
GSYİH (Kişi başı \$)	278,15	19200,42	4862,69	3462,16
İHRACAT (GSYİH %)	6,57	121,31	36,79	26,83
İTHALAT (GSYİH %)	6,08	100,60	33,65	23,46
KAMU H. (GSYİH %)	12,31	52,04	31,98	9,51
NUFUS ARTIŞ HIZI (%)	-0,54	2,69	1,07	0,85
SİVİL Ö. (1-7)	1,00	7,00	3,78	1,64
SİYASİ H. (1-7)	1,00	7,00	3,47	2,04
D. T. AÇIKLIK (GSYİH %)	13,75	220,41	70,44	49,74
TREN Y. U. (km)	958,00	92217,00	27095,44	27018,60

EK 2 – KORELASYON MATRİSLERİ

A – Tüm Örneklem Ait Korelasyon Matrisi

Tablo 1. Tüm Örneklem İçin Korelasyon Matrisi

	GSYİH (-1)	DYY YAPISI	DYY
GSYİH (-1)	1	0,214	0,280
DYY YAPISI		1	-0,025
DYY			1

B – Afrika Ülkelerine Ait Korelasyon Matrisi

Tablo 2. Afrika İçin Korelasyon Matrisi

	GSYIH (-1)	DYY YAPISI	DYY
GSYIH (-1)	1	0,385	0,095
DYY YAPISI		1	-0,024
DYY			1

C – Asya Ülkelerine Ait Korelasyon Matrisi

Tablo 3. Asya İçin Korelasyon Matrisi

	GSYIH (-1)	DYY YAPISI	DYY
GSYIH (-1)	1	0,036	0,381
DYY YAPISI		1	-0,043
DYY			1

D – Avrupa Geçiş Ülkelerine Ait Korelasyon Matrisi

Tablo 4. Avrupa Geçiş İçin Korelasyon Matrisi

	GSYIH (-1)	DYY YAPISI	DYY
GSYIH (-1)	1	0,037	0,056
DYY YAPISI		1	0,187
DYY			1

E – Amerika Ülkelerine Ait Korelasyon Matrisi

Tablo 5. Amerika İçin Korelasyon Matrisi

	GSYIH (-1)	DYY YAPISI	DYY
GSYIH (-1)	1	-0,136	0,321
DYY YAPISI		1	-0,565
DYY			1

F – DYY Alma Ortalamasının Altındaki Ükelere Ait Korelasyon Matrisi

Tablo 6. Ortalama Altı İçin Korelasyon Matrisi

	GSYIH (-1)	DYY YAPISI	DYY
GSYIH (-1)	1	0,221	0,160
DYY YAPISI		1	-0,040
DYY			1

G – DYY Alma Ortalamasının Üstündeki Ükelere Ait Korelasyon Matrisi

Tablo 7. Ortalama Üstü İçin Korelasyon Matrisi

	GSYIH (-1)	DYY YAPISI	DYY
GSYIH (-1)	1	0,200	0,389
DYY YAPISI		1	-0,081
DYY			1

ÖZGEÇMİŞ

Ad SOYAD : MEHMET EMRE GÖRGÜLÜ

Anabilim Dalı : İKTİSAT ANABİLİM DALI

Kişisel Bilgiler

Doğum yeri ve yılı : Ankara, 8 Ocak 1982

Medeni Hali : Evli

Eğitim

Doktora : **2008 – 2009 Bahar Dönemi -**

Afyon Kocatepe Üniversitesi

Sosyal Bilimler Enstitüsü

İktisat Doktora Programı

2008 – 2009 Güz Dönemi: Ziyaretçi Doktora Öğrencisi

Bilkent Üniversitesi

İktisadi, İdari ve Sosyal Bilimler Fakültesi

İktisat Bölümü

2006 – 2007 ve 2007 – 2008 Öğretim Yılı

Doctoral Programme in Economics

The Advanced School of Economics

Universita Ca'Foscari Venezia 873

Cannaregio, Venedik, İtalya

Yüksek Lisans : Universita Ca'Foscari Venezia,
(Haziran-2006) International Center of Economics and Finance
Ekonomi ve Finans Programı, Venedik, İtalya

Lisans (2003) : Bilkent Üniversitesi
İktisadi, İdari ve Sosyal Bilimler Fakültesi
İktisat Bölümü, Ankara

Lise (1999) : Büyük Kolej, Ankara

İş/İstihdam

<u>Görev</u>	<u>Kurum</u>	<u>Tarih</u>
Araştırma Görevlisi	Afyon Kocatepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Uluslararası Ticaret ve Finansman Bölümü	Ocak 2010-...

Mali Yönetici	: GAMA Industry Arabia Ltd., Al Khobar, Suudi Arabistan	2004 - 2005
Stajyer	: Mercedes-Benz Türk A.Ş. Mali Kontrol Otobüs Departmanı, İstanbul	2002 (2 ay)

Yabancı Dil ve Puanı

İngilizce

TOEFL IBT : 105

KPDS : 92 (Mayıs-2010)

Yayınlar

1. Elitaş C., M. Karakoç, ve M. E. Görgülü, “Stance of Accounting Instructors to Forensic Accountancy Profession: Example of Turkey”, International Journal of Business and Social Science, 2011, Vol. 2 No. 10.
2. Görgülü, M. E., “Turkey’s Potential Prospects in Africa”, Turgut Özal International Conference on Economics and Politics – 1, 2010, Malatya, Türkiye.
3. Kandemir, T., ve M. E. Görgülü, “The Role of Energy Economics in Sustainable Development”, International Symposium on Sustainable Development, 2010, Saraybosna, Bosna-Hersek.
4. Görgülü, M. E., “Türkiye’de Yatırım Beklentileri”, Ankara Genç İşadamları Derneği, Genç Ankara Dergisi, No: 27, 2007, Ankara, Türkiye.

Sosyal Aktiviteler

- Afyon Kocatepe Üniversitesi Amerikan Futbolu Takımı Sorumlusu, 2010-..... , Afyonkarahisar, Türkiye
- Afyon Kocatepe Üniversitesi Amerikan Futbolu Kulübü Danışmanı, 2010-..... , Afyonkarahisar, Türkiye
- Bilkent Mezunlar Derneği Bilmed üyesi, 2003-..... , Ankara, Türkiye
- Bilkent Üniversitesi Amerikan Futbolu Kulübü üyesi, 1999-2003, Ankara, Türkiye
- Bilkent Üniversitesi Amerikan Futbolu Takımı oyuncusu, 1999-2003, Ankara, Türkiye
- Büyük Kolej Basketbol Takımı oyuncusu (Minikler, Küçükler ve Yıldız takımları), 1990-1999, Ankara, Türkiye